George Orwell

1984

Vertaald door Tinke Davids

1984 van George Orwell verschijnt in de serie 'Romans uit een bewogen eeuw' als deel **3** van de Trouw Bibliotheek
Uitgave in samenwerking met De Arbeiderspers, Amsterdam

Oorspronkelijke titel *1984*

© **1950** The Estate of George Orwell

© **1984** Nederlandse vertaling: Tinke Davids /
bv Uitgeverij De Arbeiderspers, Amsterdam
Omslagontwerp: Studio Jan de Boer
Foto voorzijde omslag: Ingram
Zetwerk: Stand By, Nieuwegein
Druk: Bercker, Kevelaer

Uitgave in Trouw Bibliotheek juli **2005**
Alle rechten voorbehouden
isbn 9046420027 nur302

Deel een

1.

Het was een heldere, koude dag in april, en de klokken sloegen dertien. Winston Smith, zijn kin weggedoken tegen zijn borst in een poging te ontkomen aan de gemene wind, glipte snel door de glazen deuren van flatgebouw Victorie, maar niet snel genoeg om te voorkomen dat een werveling van stof en gruis mee naar binnen stoof.

De hal rook naar gekookte kool en oude lappenkleedjes. Aan een van de muren hing een gekleurde poster, te groot voor binnenskamers. Het enige wat erop stond was een reusachtig gezicht, meer dan een meter breed: het gezicht van een man van zo'n vijfenveertig jaar, met een grote zwarte snor en boerse, niet onknappe gelaatstrekken. Winston liep naar de trap. Het had geen zin de lift te proberen. Zelfs in het gunstigste geval werkte die sporadisch, en op het moment was de stroom afgesloten zolang het dag was. Dat hoorde bij de bezuinigingsactie ter voorbereiding van de Week van de Haat. De flat was op de zevende verdieping en Winston, die negenendertig was en een open spatader had boven zijn rechteren- kel, liep langzaam en rustte onderweg herhaaldelijk uit. Op elke overloop, tegenover de liftkoker, staarde de poster met het reusachtige gelaat vanaf de muur. Het was zo'n afbeelding waarbij de ogen je steeds volgen als je je verplaatst. Eronder stond: GROTE BROER ZIET U.

Binnen in de flat was een welluidende stem bezig met het voorlezen van een lijst getallen die iets te maken hadden met de productie van ruw ijzer. De stem kwam uit een langwerpige metalen plaat die op een doffe spiegel leek en deel uitmaakte van het oppervlak van de rechtermuur. Winston draaide aan een knop en toen klonk de stem wat zachter, al bleven de woorden verstaanbaar. Het toestel (het telescherm, zoals het heette) kon zachter worden gezet, maar er bestond geen mogelijkheid het helemaal uit te doen. Hij liep naar het raam, een vrij kleine, tengere gestalte waarvan de magerheid nog werd geaccentueerd door de blauwe overall die het partijuniform was. Zijn haar was lichtblond, zijn gezicht van nature blozend, zijn huid ruw door grove zeep en botte scheermesjes en de kou van de winter die net voorbij was.

Buiten maakte de wereld, zelfs door het gesloten venster heen, een koude indruk. Beneden in de straat joegen windvlaagjes stof en flarden papier in spiralen omhoog, en hoewel de zon scheen en de lucht hardblauw was, leek niets enige kleur te vertonen, afgezien van de posters die overal waren aan- geplakt. Het gelaat met de zwarte snor keek neer uit alle strategische hoeken. Eén zat er op de gevel recht tegenover hem. GROTE BROER ZIET u stond eronder, en de donkere ogen keken diep in die van Winston. Beneden, op straathoogte, fladderde een andere poster, die aan een van de hoeken was ingescheurd, af en toe in de wind, en daardoor werd telkens één woord zichtbaar: ENGSOC.Ver weg daalde een helikopter neer tussen de daken, bleef even hangen als een bromvlieg en schoot toen weer weg in een bocht. Dat was de politiepatrouille die bij de mensen door de ramen gluurde. Maar die patrouilles waren niet belangrijk. Alleen de Denkpolitie was belangrijk.

Achter Winstons rug kabbelde de stem van het telescherm nog steeds voort over ruw ijzer en de oververvulling van het Negende Driejarenplan. Het telescherm was zowel ontvang- als zendtoestel. Elk geluid van Winston dat boven een heel zacht fluisteren uitging, zou erdoor worden geregistreerd; bovendien kon hij, zolang hij binnen het gezichtsveld van de metalen plaat bleef, zowel gezien als gehoord worden. Het was natuurlijk onmogelijk te weten of je op een gegeven moment werd gadegeslagen. Hoe vaak, of volgens welk systeem, de Denkpolitie iemands lijn afluisterde, was een kwestie van gissen. Het was zelfs denkbaar dat ze iedereen voortdurend in het oog hielden. In elk

geval konden ze inschakelen wanneer ze maar wilden. Je moest leven - en je leefde ook, vanuit een gewoonte die instinct werd - in de veronderstelling dat elk geluid dat je maakte werd gehoord en dat elke beweging, behalve in het donker, werd nagegaan.
Winston bleef met zijn rug naar het telescherm staan. Dat was veiliger, al kon, zoals hij heel goed wist, ook een rug veelzeggend zijn. Een kilometer verderop torende het Ministerie van Waarheid, waar hij werkte, hoog en wit boven het grauwe landschap uit. Dit, zo dacht hij met een zekere vage afkeer, dit was Londen, de belangrijkste stad van Luchtstrook i, die weer de op twee na dichtstbevolkte provincie van Oceanië was. Hij probeerde een of andere jeugdherinnering op te diepen, die hem duidelijk moest maken of Londen altijd zo was geweest als nu. Was er altijd dit uitzicht van vervallende negentiende-eeuwse huizen geweest, vanbuiten gestut met houten balken, de vensters gerepareerd met stukken karton en de daken met golfijzer, terwijl de grillige tuinmuren naar alle kanten verzakten? En de gebombardeerde buurten waar stof van pleisterkalk door de lucht warrelde en wilgenroosjes de puinhopen overwoekerden; en de plaatsen waar de bommen grotere gaten hadden geslagen en waar gore kolonies van houten hutjes, een soort kippenhokken, uit de grond waren geschoten? Maar het lukte niet, hij kon zich niets herinneren; er was niets over van zijn jeugd dan een reeks helverlichte beelden die opdoemden zonder enige achtergrond en die meestal onbegrijpelijk waren.
Het Ministerie van Waarheid — Miniwa, in Nieuwspraak - verschilde opvallend van alles wat verder in zicht was. Het was een geweldig bouwwerk, een piramide van glanzend wit beton die in terrassen driehonderd meter hoog oprees. Van de plaats waar Winston stond kon hij net lezen hoe in sierlijke letters de drie leuzen van de Partij waren uitgehouwen in de witte gevel:
oorlog is vrede vrijheid is slavernij onwetendheid is kracht
Het Ministerie van Waarheid bevatte, naar men zei, bovengronds drieduizend kamers, en onder de aarde vertakkingen van overeenkomstige omvang. Over heel Londen verspreid waren er maar drie andere gebouwen die er zo uitzagen en even groot waren. Ze maakten de bebouwing eromheen zo verschrikkelijk klein dat je ze vanaf het dak van flatgebouw Victorie alle vier tegelijk kon zien. Het waren de gebouwen van de vier ministeries waaronder het totale bestuursapparaat was verdeeld: het Ministerie van Waarheid, dat zich bezighield met nieuws, ontspanning, opvoeding en schone kunsten; het Ministerie van Vrede, dat zich bezighield met oorlog; het Ministerie van Liefde, dat rust en orde handhaafde; en het Ministerie van Welvaart, dat verantwoordelijk was voor economische zaken. In

Nieuwspraak luidden hun namen: **MINIWA, MINIVREE, MINILIEF EN MINIWEL.**
Het griezeligst was het Ministerie van Liefde. Er zaten helemaal geen ramen in. Winston was nooit in het Ministerie van Liefde geweest, zelfs niet binnen een halve kilometer ervandaan. Het was een gebied waar je onmogelijk kon binnenkomen of het moest strikt zakelijk zijn, en dan moest je nog door een doolhof van prikkeldraadversperringen, stalen deuren en gecamoufleerde mitrailleurnesten. Zelfs in de straten die naar de buitenste hekken leidden, wemelde het van zwartgeüniformeerde bewakers met gorillatronies, die met uitschuifbare ploertendoders waren bewapend.
Winston draaide zich met een ruk om. Hij had zijn gezicht de expressie van kalm optimisme gegeven, die je maar liever moest vertonen wanneer je voor het telescherm verscheen. Hij liep de kamer door, naar het keukentje. Door het ministerie op dit uur van de dag te verlaten had hij zijn lunch in de kantine verspeeld, en hij wist dat er in de keuken geen eten was, afgezien van een homp grauw brood dat hij moest bewaren voor het ontbijt van morgen. Van de plank pakte hij een fles met een kleurloze

vloeistof en een eenvoudig wit etiket, waarop VICTORIE-JENEVER stond. De inhoud rook wee en vettig, als Chinese rijstbrandewijn. Winston schonk een theekopje bijna vol, bereidde zich voor op een schok en goot het naar binnen als een doktersdrankje.

Onmiddellijk werd hij vuurrood in zijn gezicht en de tranen stroomden uit zijn ogen. Het spul leek wel salpeterzuur, en bovendien kreeg je als je het doorslikte, het gevoel dat je met een gummiknuppel op je achterhoofd werd geslagen. Even later echter nam het brandende gevoel in zijn maag af en begon de wereld er plezieriger uit te zien. Hij haalde een sigaret uit een kreukelig pakjeVICTORIE-SIGARETTEN en hield die per ongeluk verticaal, waardoor de tabak eruit viel, op de grond. Met de volgende had hij meer geluk. Hij ging terug naar de zitkamer en nam plaats aan een tafeltje, links van het telescherm. Uit de tafella haalde hij een penhouder, een potje inkt en een dik schrift van kwarto formaat met blanco papier, een rode rug en een gemarmerd omslag.

Om de een of andere reden zat het telescherm in zijn zitkamer op een ongewone plek. In plaats van, zoals gebruikelijk, te zijn aangebracht op de achtermuur, vanwaar het de hele kamer kon controleren, zat het aan de langere muur tegenover het raam. Aan de ene kant ervan was een kleine nis, waar Winston nu zat, en die toen de flats waren gebouwd waarschijnlijk bedoeld was voor boekenplanken. Door in de nis te zitten en zich tegen de muur te drukken, kon Winston buiten bereik van het telescherm blijven, visueel gesproken dan. Hij kon natuurlijk wel gehoord worden, maar zolang hij in deze houding bleef zitten, kon men hem niet zien. In zekere zin was hij door de ongewone indeling van de kamer op de gedachte gekomen te doen wat hij nu van plan was.

Die gedachte was echter ook bij hem opgekomen door het schrift dat hij zojuist uit de la had gehaald. Het was een merkwaardig mooi schrift. Het zachte, roomkleurige papier, ietwat geel van ouderdom, was van een soort die in minstens veertig jaar niet meer was vervaardigd. Hij vermoedde dat het nog veel ouder was. Hij had het schrift zien liggen in de etalage van een vunzig uitdragerijtje in een achterbuurt van de stad (in welke buurt precies kon hij zich niet meer herinneren) en was meteen overvallen door een hevig verlangen het in zijn bezit te krijgen. Van partijleden werd verwacht dat ze niet naar gewone winkels gingen ('kopen op de vrije markt' heette dat), maar aan deze regel werd niet streng de hand gehouden omdat er nogal wat dingen waren, schoenveters bijvoorbeeld, en scheermesjes, die je op geen enkele andere manier kon bemachtigen. Hij had haastig de straat naar weerszijden afgekeken, was toen naar binnen geglipt en had het schrift gekocht, voor tweeëneenhalve dollar. Op dat moment was hij zich niet bewust van een of ander speciaal doel waarvoor hij het wilde hebben. Hij had het met een schuldig gevoel in zijn tas mee naar huis genomen. Al stond er niets in geschreven, het was iets dat hij niet in zijn bezit hoorde te hebben.

Zijn plan was: het schrijven van een dagboek. Dat was niet onwettig (niets was onwettig, omdat er geen wetten meer waren), maar bij ontdekking kon hij vrijwel zeker op de doodstraf rekenen, of minimaal vijfentwintig jaar in een werkkamp. Winston deed een pen in de penhouder en likte eraan om de vettigheid te verwijderen. De pen was een verouderd instrument dat zelfs voor handtekeningen nog maar zelden werd gebruikt, en hij had er zich een aangeschaft, heimelijk en met enige moeite, omdat hij nu eenmaal het gevoel had dat het fraaie roomkleurige papier beschreven diende te worden met een echte pen, in plaats van met inktpotlood bekrast te worden. Eigenlijk was hij niet gewend aan schrijven met de hand. Afgezien van heel korte aantekeningen dicteerde je alles in de spreekschrijver, en dat was natuurlijk onmogelijk bij wat hij van plan was. Hij doopte de pen in de inkt en weifelde toen een seconde. Er was een rilling door zijn binnenste gegaan. Pen op papier, dat was de

beslissende handeling. Met kleine onbeholpen letters schreef hij: *4 april 1984.*

Hij ging weer overeind zitten. Een gevoel van volslagen hulpeloosheid had hem overvallen. Om te beginnen had hij geen enkele zekerheid dat het inderdaad 1984 was. Het moest wel ongeveer dat jaar zijn, omdat hij er redelijk zeker van was dat hij negenendertig was, en hij meende geboren te zijn in 1944 of 1945; maar het was tegenwoordig niet meer mogelijk een datum dichter te benaderen dan binnen een of twee jaar.

Voor wie, vroeg hij zich opeens met verbazing af, schreef hij dit dagboek eigenlijk? Voor de toekomst, voor de ongeborenen. Zijn geest bleef nog even bij de twijfelachtige datum op de bladzijde, en kwam toen met een schok terecht bij het Nieuwspraakwoord *dubbeldenk.* Voor het eerst drong de volle betekenis van zijn onderneming tot hem door. Hoe kon je contact hebben met de toekomst? Zoiets was principieel onmogelijk. De toekomst zou op het heden lijken, en zou in dat geval niet naar hem luisteren; of zij zou ervan verschillen, en dan maakte hij zich overbodige zorgen.

Een tijdlang zat hij domweg naar het papier te staren. Het telescherm was overgeschakeld op schelle militaire muziek. Het was merkwaardig dat hij niet alleen het vermogen om zich uit te drukken verloren leek te hebben, maar dat hij zelfs vergeten leek te hebben wat hij oorspronkelijk had willen zeggen. Wekenlang had hij zich voorbereid op dit ogenblik, en nooit was het bij hem opgekomen dat hij behalve moed nog iets anders nodig zou hebben. Het eigenlijke schrijven zou vanzelf gaan. Hij hoefde slechts de eindeloze, rusteloze monoloog aan het papier toe te vertrouwen, de woorden die almaar door zijn hoofd maalden, letterlijk jarenlang. Op dit moment echter was zelfs die monoloog opgedroogd. Bovendien was zijn open spatader ondraaglijk gaan jeuken. Hij durfde er niet aan te krabben, want als hij dat deed, kwam er altijd infectie bij. De seconden tikten voorbij. Hij was zich alleen nog bewust van de leegte van de bladzijde voor hem, het jeuken van de huid boven zijn enkel, het geblèr van de muziek en een lichte roes als gevolg van de jenever.

Plotseling begon hij te schrijven, zuiver in paniek, hij besefte maar voor een deel wat hij op papier zette. Zijn klein, maar kinderlijk handschrift danste onregelmatig over de pagina. Eerst liet hij de hoofdletters vallen, en ten slotte zelfs de punten:

4 april 1984. Gisteravond naar de bios. Allemaal oorlogsfilms. Eén heel goeie van een schip vol vluchtelingen, dat ergens in de Middellandse Zee werd gebombardeerd. Publiek lachte geweldig om opnamen van een enorm grote, dikke man die probeerde weg te zwemmen met een helikopter achter zich aan, eerst zag je hem door het water wentelen als een bruinvis, toen zag je hem door het vizier van de helikopter, toen zat hij vol gaten en de zee om hem heen werd rood en hij zonk plotseling, alsof de gaten het water naar binnen hadden gelaten, publiek brulde van het lachen toen hij zonk. toen zag je een reddingboot vol kinderen met een helikopter erboven, er was een vrouw van middelbare leeftijd, misschien een jodin die voorin zat met een jongetje van een jaar of drie in haar armen, het jongetje schreeuwde van angst en stopte zijn hoofd tussen haar borsten alsof hij probeerde in haar te kruipen en de vrouw sloeg haar armen om hem heen en probeerde hem gerust te stellen hoewel ze zelf groen van angst zag. beschermde hem de hele tijd zoveel mogelijk met haar lichaam alsof haar armen de kogels van hem afkonden houden, toen deponeerde de helikopter een bom van 20 kilo tussen hen in geweldige ontploffing en de boot vloog aan splinters, toen was er een schitte- rende opname van een kinderarmpje dat omhoog schoot omhoog omhoog recht omhoog in de lucht een helikopter met een camera in de neus moet erachteraan zijn gevlogen en er werd luid geapplaudisseerd in de rijen van de partij maar een vrouw beneden in het prolesdeel van de zaal begon opeens heibel te maken en te

schreeuwen en dat hetgeen manier was dat te vertonen voor kinderen geen manier dat ken toch niet voor kinderen dat ken niet tot de politie haar wegwerkte de zaal uitwerkte ik geloof niet dat er iets met haar gebeurd is het kan niemand iets schelen wat de proles zeggen typische prolesreactie nooit kunnen ze...

Winston hield op met schrijven, voor een deel omdat hij kramp in zijn hand had gekregen. Hij wist niet waarom hij die hele lading onzin had opgeschreven. Maar het merkwaardige was dat, terwijl hij daarmee bezig was geweest, een heel andere herinnering helder naar voren was gekomen in zijn geest, zodat hij zich bijna in staat voelde die op te schrijven. Het was, dat begreep hij nu, om dat andere incident dat hij plotseling had besloten naar huis te gaan en vandaag met het dagboek te beginnen.

Het was die ochtend gebeurd op het ministerie, als je tenminste van zoiets vaags kon zeggen dat het gebeurd was.

Het was bijna elfhonderd geweest, en in de Afdeling Archieven, waar Winston werkte, waren ze begonnen de stoelen uit de hokjes te slepen om ze bij elkaar te zetten in het midden van de hal, tegenover het grote telescherm, klaar voor de Twee Minuten Haat. Winston was net gaan zitten in een van de middelste rijen toen twee mensen die hij van gezicht kende, maar met wie hij nooit een woord had gewisseld, opeens de ruimte waren binnengekomen. Eén van de twee was een meisje dat hij vaak in de gangen had gezien. Haar naam wist hij niet, maar wél dat ze werkte op de Afdeling Romans. Vermoedelijk - hij had haar namelijk een paar keer gezien met olie aan haar handen en met een moersleutel bij zich - had ze een technisch baantje bij een van de romanschrijfmachines. Het was een meisje van een jaar of zevenentwintig dat brutaal uit haar ogen keek, met dik donker haar, een sproetig gezicht en snelle, atletische bewegingen. Ze droeg een smalle rode sjerp, het symbool van het Antiseks Jeugdverbond, een paar maal rond het middel van haar overall gewonden, zo strak dat haar welgevormde heupen goed uitkwamen. Winston had haar nooit gemogen, vanaf het eerste ogenblik dat hij haar had gezien. En hij wist ook waarom. Het was om de sfeer van hockeyvelden en koude douches en groepsuitstapjes en algemene geestelijke reinheid die zij om zich wist te verspreiden. Hij had een afkeer van bijna alle vrouwen, en vooral van jonge en knappe. Het waren altijd de vrouwen, met name de jonge, die de Partij het fanatiekst steunden, alle leuzen slikten, aan amateurspionage deden en spiedden naar ketterijen. Vooral dit meisje gaf hem de indruk dat ze gevaarlijker was dan de meeste anderen. Een keer, toen ze in de gang langs elkaar liepen, had ze hem een snelle zijdelingse blik toegeworpen die regelrecht in hem leek door te dringen, en die hem even had vervuld van intense angst. Het was zelfs bij hem opgekomen dat ze misschien een agente van de Denkpolitie was. Dat was wel heel onwaarschijnlijk, maar hij voelde zich nog steeds merkwaardig ongemakkelijk, angstig en vijandig tegelijkertijd, telkens als ze ergens bij hem in de buurt was.

De ander was een man geweest, O'Brien heette hij, een lid van de Kernpartij, iemand met zo'n belangrijke en hoge positie dat Winston er maar een vaag idee van had. Er viel even een stilte onder de mensen rond de stoelen toen ze de zwarte overall van een lid van de Kernpartij zagen aankomen. O'Brien was een grote, zware man met een stierennek en een grof, grijnzend, bruut gezicht. Ondanks zijn vreeswekkend voorkomen bezat hij een zekere charme. De manier waarop hij de bril op zijn neus recht schoof werkte merkwaardig ontwapenend — op de een of andere manier leek dat eigenaardig beschaafd. Het was een gebaar dat, mocht iemand nog met zulke termen werken, had doen denken aan een achttiende- eeuwse edelman die een ander zijn snuifdoos aanbood. Winston had O'Brien

misschien tienmaal gezien in ongeveer evenzovele jaren. Hij voelde zich hevig tot hem aangetrokken, en niet alleen omdat hij geïntrigeerd werd door de tegenstelling tussen O'Briens hoffelijk optreden en zijn uiterlijk van een beroepsbokser. Het kwam eerder door een heimelijke overtuiging - of misschien niet eens een overtuiging, alleen een zekere hoop - dat O'Brien politiek niet helemaal recht in de leer was. Iets in zijn gezicht wekte onweerstaanbaar die indruk. En misschien was het ook weer niet eens onrechtzinnigheid die op zijn gezicht te lezen stond, maar alleen intelligentie. In elk geval zag hij eruit als iemand met wie je zou kunnen praten, als je kans zag te ontkomen aan het tele- scherm en hem onder vier ogen sprak. Winston had nooit de geringste poging ondernomen om de juistheid van dit vermoeden na te gaan; zoiets was trouwens onmogelijk. Op dat moment had O'Brien op zijn polshorloge gekeken, hij had gezien dat het bijna elfhonderd was en kennelijk besloten in de Afdeling Archieven te blijven tot de Twee Minuten Haat voorbij waren. Hij was in dezelfde rij als Winston gaan zitten, een paar stoelen van hem vandaan. Een kleine vrouw met rossig haar, die in het hokje naast Winston werkte, zat tussen hen in. Het meisje met het donkere haar had vlak achter hen gezeten. Even later was uit het telescherm achter in de ruimte een afgrijselijk, knarsend gepiep losgebarsten, als van een monsterlijke machine die nodig gesmeerd moest worden. Het was een geluid dat de rillingen over je rug joeg en je haren te berge deed rijzen. De Haat was begonnen.

Als gewoonlijk was op het scherm het gelaat verschenen van Emmanuel Goldstein, de Vijand van het Volk. Hier en daar was het publiek gaan sissen. De kleine vrouw met het rossige haar gaf een gilletje van angst en afkeer tegelijk. Goldstein was de renegaat en afvallige die eens, lang geleden (hoe lang, dat wist niemand precies), een van de leidende figuren in de Partij was geweest, bijna even hoog als Grote Broer zelf;

later had hij zich ingelaten met contrarevolutionaire arbeid, hij was ter dood veroordeeld en op geheimzinnige wijze ontsnapt en verdwenen. De programma's van Twee Minuten Haat wisselden van dag tot dag, maar er was er niet één waarin Goldstein niet als hoofdfiguur optrad. Hij was de oer- verrader, de eerste bezoedelaar van de zuiverheid van de Partij. Alle latere misdaden tegen de Partij, alle verraad, sabotagedaden, ketterijen, afwijkingen waren rechtstreeks aan zijn leer ontsproten. Ergens woonde hij nog en zat hij zijn samenzweringen uit te broeden: misschien ergens overzee,

onder bescherming van zijn buitenlandse broodheren, misschien zelfs — zei het gerucht soms - in een schuilplaats in Oceanië zelf.

Winstons middenrif trok zich samen. Hij kon Goldsteins gezicht nooit aanzien zonder een pijnlijke mengeling van gevoelens. Het was een mager joods gezicht, met een grote kroezige aureool van wit

haar en een klein sikje - een intelligent gezicht en toch op de een of andere manier het toonbeeld van verachtelijkheid, met een zekere seniele kindsheid in de lange dunne neus die halverwege een brilletje droeg. Het leek op de kop van een schaap, en ook de stem leek te blaten. Goldstein gaf zijn

gebruikelijke aanval op de Partijbeginselen ten beste - zo'n overdreven en verdraaide aanval dat een kind erdoorheen had kunnen kijken, en toch net aannemelijk genoeg om iemand het angstige gevoel te bezorgen dat anderen met minder gezond verstand dan hij zelf, erdoor konden worden beetgenomen. Hij schold Grote Broer uit, hij noemde de Partij dictatoriaal, hij eiste onmiddellijke vrede met Eurazië, hij pleitte voor vrijheid van meningsuiting, vrijheid van drukpers, vrijheid van vergadering,

vrijheid van denken, hysterisch schreeuwde hij dat de revolutie verraden was - en dat alles in een radde woordenvloed vol ingewikkelde termen, die een soort parodie was op de gebruikelijke stijl van de sprekers van de Partij, en die zelfs Nieuwspraakwoor- den bevatte: eigenlijk méér

Nieuwspraakwoorden dan enig partijlid in het gewone leven zou gebruiken. En aldoor, om niemand in twijfel te laten over de realiteit die schuilging achter al die bombast van Goldstein, marcheerden daar achter zijn hoofd over het telescherm de eindeloze colonnes van het Euraziatische leger - rij na rij van forsgebouwde kerels met nietszeggende Aziatische gezichten, die naar de voorgrond van het scherm zweefden en verdwenen, om te worden opgevolgd door anderen die precies op hen leken. Het doffe, ritmische dreunen van soldatenlaarzen vormde de achtergrond van Goldsteins blatend stemgeluid.

Nog voordat de Haat dertig seconden had geduurd was meer dan de helft van de mensen in de ruimte in onbeheerste woede uitgebarsten. Het zelfgenoegzame schapengezicht op het scherm en de vreeswekkende macht van het Euraziatische leger daarachter, dat was te veel; bovendien wekte Goldsteins gezicht of zelfs de gedachte aan hem automatisch vrees en woede. Als bron van haat was hij duurzamer dan Eurazië of Oost-Azië, want wanneer Oceanië met een van deze mogendheden in oorlog was, leefde het meestal in vrede met de andere. Het gekke was echter dat, hoewel Goldstein door iedereen werd gehaat en veracht, hoewel zijn theorieën elke dag en duizend keer per dag op de spreekgestoelten, op het telescherm, in kranten en boeken werden weerlegd, verpletterd, belachelijk gemaakt en voor aller ogen ontmaskerd als armzalige nonsens - dat ondanks dat alles zijn invloed nooit leek te verminderen. Steeds stonden er nieuwe sukkels klaar om door hem te worden verleid. Er ging geen dag voorbij zonder dat de Denkpolitie spionnen en saboteurs, die naar zijn aanwijzingen handelden, ontmaskerde. Hij was de generaal van een eindeloos schimmenleger, een ondergronds netwerk van samenzweerders die de omverwerping van de staat nastreefden. De Broederschap, zo heetten ze, zei men. Men fluisterde ook over een gruwelijk boek, een samenvatting van alle ketterijen, dat Goldstein had geschreven en dat hier en daar clandestien circuleerde. Het was een boek zonder titel. Als de mensen er al over spraken, dan zeiden ze gewoon: *het boek.*

Maar van zulke dingen wist men alleen via vage geruchten. De Broederschap noch *het boek was* een onderwerp waarover een gewoon partijlid zou beginnen als hij het maar even kon vermijden.

In de tweede minuut liep de Haat op tot razernij. De mensen sprongen op uit hun stoelen en schreeuwden luidkeels in een poging dat gekmakende, blatende geluid op het scherm te overstemmen. De kleine vrouw met het rossige haar was vuurrood geworden en haar mond ging open en dicht als bij een vis op het droge. Zelfs O'Briens zware gezicht was rood aangelopen. Hij zat kaarsrecht op zijn stoel terwijl zijn machtige borstkas zwol en beefde alsof hij stand moest houden tegen een aanstormende golf. Het donkerharige meisje achter Winston was begonnen te krijsen: 'Zwijn! Zwijn! Zwijn!' en opeens greep ze een zwaar Nieuwspraakwoorden-boek en smeet dat naar het scherm. Het raakte Goldsteins neus en kaatste terug; de stem ging onverbiddelijk door. In een moment van helderheid ontdekte Winston dat hij met de anderen mee zat te brullen en met zijn hak verwoed tegen de spijl van zijn stoel trapte. Het afschuwelijke van de Twee Minuten Haat was dat niemand hoefde te doen alsof, integendeel, het was onmogelijk niet mee te doen. Binnen dertig seconden was elk doen-alsof altijd overbodig. Een akelige extase van vrees en wraakzucht, een verlangen om te doden, te martelen, gezichten met een voorhamer in te slaan, leek door de hele groep heen te gaan als een elektrische stroomstoot, en zelfs tegen je wil veranderde je in een gillende idioot met vertrokken gezicht. En toch was de woede die je voelde een abstracte, ongerichte emotie die van het ene object op het andere gericht kon worden, als de vlam van een snijbrander. Op een gegeven moment bijvoorbeeld was Winstons haat helemaal niet op Goldstein gericht, maar op Grote Broer, de Partij

en de Denkpolitie; en op zulke ogenblikken ging zijn hart uit naar de eenzame, bespotte afvallige op het scherm, de enige hoeder van waarheid en gezond verstand in een wereld vol leugens. En toch was hij onmiddellijk daarna weer één met de mensen om zich heen en leek alles wat ze van Goldstein zeiden de waarheid. Op zulke momenten ging zijn heimelijke weerzin voor Grote Broer over in verering, en Grote Broer leek als een toren omhoog te rijzen, een onverschrokken, onoverwinnelijke beschermer die als een rots standhield tegen de horden van Azië; Goldstein wekte dan, ondanks zijn isolement, zijn hulpeloosheid en de twijfel of hij zelfs nog in leven was, de indruk van een sinistere tovenaar die alleen al door de macht van zijn stem in staat was het bouwwerk der beschaving te laten instorten.

Zelfs was het soms mogelijk je haat bewust op een ander te richten. Plotseling, verwoed gespannen, als iemand die 's nachts tijdens een nachtmerrie zijn hoofd van het kussen wegdraait, slaagde Winston erin zijn haat voor het gezicht op het scherm over te brengen op het meisje achter zich. Levendige, stralende hallucinaties flitsten door zijn hoofd. Hij zou haar doodranselen met een gummiknuppel. Hij zou haar naakt aan een paal binden en haar met pijlen beschieten, als Sint Sebastiaan. Hij zou haar verkrachten en haar op het moment suprème de keel afsnijden. Ook begreep hij nu beter dan daarvoor *waarom* hij haar haatte. Hij haatte haar omdat ze jong was en knap en geslachtsloos, omdat hij met haar naar bed wou en dat nooit zou doen omdat rond haar sierlijke slanke leest, die leek te vragen om een arm eromheen, die vervloekte rode sjerp zat, het agressieve symbool van kuisheid.

De Haat steeg ten top. De stem van Goldstein was overgegaan in echt schapengeblaat, en even veranderde ook het gezicht in de kop van een schaap. Toen loste het schapengezicht op in de gestalte van een Euraziatische soldaat die groot en vreeswekkend leek op te marcheren, met ratelende stengun, en uit het scherm leek te springen, zodat sommige mensen op de voorste rij regelrecht terugdeinsden. Op hetzelfde moment echter slaakte iedereen een diepe zucht van opluchting, want de vijandelijke gedaante ging over in het gelaat van Grote Broer met zijn zwarte haar, zijn zwarte snor, vol macht en mysterieuze rust, en zo groot dat hij bijna het hele scherm vulde. Niemand verstond wat Grote Broer zei. Het waren slechts een paar woorden van bemoediging, woorden zoals men die uitspreekt in het krijgsrumoer, die niet afzonderlijk te verstaan zijn, maar die vertrouwen wekken door het feit dat ze worden uitgesproken. Toen vervaagde het gezicht van Grote Broer weer en daarvoor in de plaats verschenen de drie leuzen van de Partij in grote hoofdletters:

oorlog is vrede vrijheid is slavernij onwetendheid is kracht

Het gezicht van Grote Broer leek nog een paar seconden op het scherm te blijven hangen, alsof de indruk die het op ieders netvlies had gemaakt, te levendig was om meteen te verdwijnen. De kleine vrouw met het rossige haar was naar voren geschoten, over de rug van de stoel voor haar. Bevend stamelde ze iets dat klonk als 'Mijn Verlosser!', en ze strekte haar armen uit naar het scherm. Toen verborg ze haar gezicht in haar handen. Ze leek te bidden.

Op dat moment barstte de hele groep mensen los in een diepe, trage, ritmische zang: '**G-B! ... G —B! ... G-B**!' —telkens en telkens weer, heel langzaam, met een ruime pauze tussen de '**G**' en de '**B**' een zwaar, murmelend geluid, op de een of andere manier merkwaardig wild, op de achtergrond leek je het gestamp van blote voeten en het gedreun van tamtams te horen. Zo'n dertig seconden hielden ze dit vol. Het was een zang die wel vaker werd gehoord op ogenblikken van overweldigende emotie. Voor een deel was het een soort loflied op de wijsheid en verhevenheid van Grote Broer, maar meer nog was het een handeling van autosuggestie, een opzettelijk verdringen van het bewuste door middel van

ritmische klanken. Winston voelde zich tot in zijn binnenste koud worden. In de Twee Minuten Haat kon hij er niets aan doen dat hij deelnam aan de algemene roes, maar dit minder-dan-menselijke gezang van 'G - B! ... G - B!' vervulde hem altijd met afgrijzen. Natuurlijk zong hij mee met de anderen: je kon niet anders. Je gevoelens verbergen, je gezicht in bedwang houden, doen wat alle anderen deden, dat was een instinctieve reactie. Maar er was een flits van een paar seconden waarin de uitdrukking in zijn ogen hem had kunnen verraden. En precies op dat ogenblik had dat belangrijke incident plaatsgevonden - als het inderdaad had plaatsgevonden.

Hij had even de blik van O'Brien opgevangen. O'Brien was gaan staan. Hij had zijn bril afgezet en plaatste die nu weer op zijn neus met dat karakteristieke gebaar van hem. Maar er was een fractie van een seconde dat hun ogen elkaar ontmoetten, en zolang dat duurde wist Winston — ja, hij *wist* het! — dat O'Brien hetzelfde dacht als hij. Er was onmiskenbaar een boodschap overgebracht. Het was of bij beiden de geest zich had geopend en de gedachten van de een via de ogen waren overgevloeid in de ander. 'Ik ben ook zo,' leek O'Brien tegen hem te zeggen. 'Ik weet precies wat je voelt. Ik weet alles van je minachting, je haat, je weerzin. Maar maak je geen zorgen, ik sta aan jouw kant!' En toen was de flits van verstandhouding voorbij geweest en stond O'Briens gezicht even ondoorgrondelijk als dat van alle anderen.

Dat was alles geweest, en hij voelde zich nu al onzeker of het wel echt was gebeurd. Er volgde nooit iets op zulke voorvallen. Het enige effect was dat in hem de overtuiging, of hoop, bleef leven dat er behalve hijzelf nog andere vijanden van de Partij waren. Misschien waren de geruchten over enorme ondergrondse samenzweringen uiteindelijk toch waar - misschien bestond de Broederschap werkelijk! Het was, ondanks de eindeloze arrestaties en bekentenissen en terechtstellingen, onmogelijk zeker te weten of de Broederschap niet alleen maar een sprookje was. Sommige dagen geloofde hij erin, andere dagen niet. Er was geen bewijsmateriaal, alleen vluchtige waarnemingen die alles of niets konden betekenen: flarden van toevallig opgevangen gesprekken, onduidelijk gekrabbel in urinoirs - een keer zelfs, toen twee vreemden elkaar begroetten, een kleine handbeweging die een herkenningsteken had kunnen zijn. Het bleef allemaal bij gissingen; hoogstwaarschijnlijk had hij het zich allemaal verbeeld. Hij was naar zijn hokje teruggekeerd zonder nog naar O'Brien om te zien. De gedachte nader in te gaan op hun vluchtig contact was nauwelijks bij hem opgekomen. Het zou onvoorstelbaar gevaarlijk zijn geweest, zelfs als hij had geweten hoe hij dat moest aanpakken. Eén seconde, twee seconden lang hadden zij een dubbelzinnige blik gewisseld, en daar eindigde het verhaal. Maar zelfs dat was een gedenkwaardige gebeurtenis in de besloten eenzaamheid waarin de mensen gedwongen waren te leven.

Winston keerde terug naar de werkelijkheid en ging rechtop zitten. Hij liet een boer. De jenever in zijn maag brak hem op-

Hij richtte zijn ogen weer op de bladzijde. Hij kwam tot de ontdekking dat hij tijdens zijn hulpeloze overpeinzingen ook aan het schrijven was geweest, zo'n beetje automatisch. En het was niet meer datzelfde krampachtige, onhandige pootje van daarstraks. Zijn pen was met wellust over het gladde papier gegleden en had met grote, duidelijke blokletters geschreven:

weg met grote broer weg met grote broer weg met grote broer

telkens en telkens weer, een halve bladzij vol.

Hij kon een gevoel van paniek niet onderdrukken. Dat was onzin, want het schrijven van die woorden was niets gevaarlijker dan zijn oorspronkelijke idee om een dagboek te beginnen; maar éven was hij geneigd de bedorven pagina's uit

het schrift te scheuren en de hele onderneming op te geven.

Hij deed het echter niet, omdat hij wist dat het zinloos was. Of hij nu schreef **WEG MET GROTE BROER** of dat hij dat naliet, het maakte geen verschil. Of hij doorging met het dagboek of dat hij er niet mee doorging, maakte geen verschil. De Denkpolitie zou hem toch wel te pakken krijgen. Hij had de wezenlijke misdaad begaan waarin alle andere besloten lagen, en zou die zelfs hebben begaan als hij nooit pen op papier had gezet. Misdenk, zo noemden ze dat. Misdenk was niet iets wat altijd verborgen kon blijven. Misschien kon je ze een tijdlang met succes ontwijken, jarenlang zelfs, maar vroeg of laat kregen ze je toch te pakken.
Het gebeurde altijd 's nachts - de arrestaties waren onveranderlijk 's nachts. Plotseling werd je uit je slaap gerukt, een ruwe hand schudde aan je schouders, lichten verblindden je ogen, een kring van harde gezichten rond je bed. In verreweg de meeste gevallen was er geen proces, er werd geen rapport uitgebracht over de arrestatie. De mensen verdwenen eenvoudig, altijd gedurende de nacht. Je naam werd uit de burgerlijke stand gelicht, alle gegevens over wat je ooit had gedaan werden uitgewist, je hele bestaan werd ontkend en vervolgens vergeten. Je werd opgeruimd, vernietigd:

gevaporiseerd luidde de technische term.
Even werd hij door een zekere hysterie overvallen. Hij begon te schrijven, een gejaagd, slordig gekrabbel:
ze zullen me doodschieten kan me niet schelen ze zullen me een nekschot geven kan me niet schelen weg met grote broer ze zullen me een nekschot geven kan me niet schelen weg met grote broer ze geven je altijd een nekschot kan me niet schelen weg met grote broer...
Hij ging weer overeind zitten, een tikje beschaamd, en legde zijn pen neer. Vlak daarna schrok hij ontzettend. Er werd op de deur geklopt.
Nu al! Hij bleef muisstil zitten, in de ijdele hoop dat wie het ook mocht zijn, na een enkele poging zou weggaan. Maar nee, het kloppen werd herhaald. Uitstel zou het ergst van alles zijn. Zijn hart bonsde als een trommel, maar zijn gezicht had, door de gewoonte van jaren, waarschijnlijk geen uitdrukking. Hij stond op en liep traag naar de deur.

2

Toen zijn hand de deurknop beetpakte zag Winston dat hij het dagboek open op tafel had laten liggen.

De hele bladzij stond vol WEG MET GROTE BROER, in letters die bijna zo groot waren dat men ze van de andere kant van de kamer zou kunnen lezen. Wat onvoorstelbaar stom van hem. Maar, zo besefte hij, zelfs in zijn paniek had hij het roomkleurige papier niet willen besmeuren door het schrift dicht te klappen zolang de inkt nat was.

Hij hield zijn adem in en opende de deur. Onmiddellijk werd hij overspoeld door een warme golf van opluchting. Een kleurloze vrouw met hulpeloze ogen, piekerig haar en een doorgroefd gezicht stond in de gang.

'O, kameraad,' begon ze op klaaglijke jammertoon, 'ik dacht al dat ik u hoorde binnenkomen. Zou u misschien kunnen meekomen en even kijken naar de gootsteen in onze keuken? Die is verstopt, en...'

Het was mevrouw Parsons, de vrouw van een buurman op dezelfde verdieping. ('Mevrouw' was een woord dat bij de Partij niet bepaald in trek was - er werd van je verwacht dat je iedereen 'kameraad' noemde — maar tegenover sommige vrouwen gebruikte je het instinctief.) Het was een vrouw van een jaar of dertig, maar ze zag er veel ouder uit. Je kreeg de indruk dat er stof in haar rimpels zat.

Winston liep achter haar aan door de gang. Zulke klusjes waren een bijna dagelijkse ergernis. Het flatgebouw Victorie was al oud, het dateerde uit 1930 of daaromtrent, en was nu deerlijk in verval.

De kalk bladderde voortdurend van plafonds en wanden, de waterleidingen sprongen bij elke strenge vorst, zodra er sneeuw lag lekte het dak, de centrale verwarming brandde meestal op halve kracht, als die tenminste niet helemaal was afgesloten uit zuinigheidsoverwegingen. Afgezien van wat je zelf kon doen moesten reparaties worden goedgekeurd door vage comités, die in staat waren zelfs het inzetten van een ruit twee jaar uit te stellen.

'Ik vraag het natuurlijk alleen omdat Tom niet thuis is,' mompelde mevrouw Parsons.

De flat van de Parsons was groter dan die van Winston, en ook wel groezelig, maar op een andere manier. Alles zag er gedeukt en afgetrapt uit, alsof de woning zojuist bezocht was door een wild beest. Sportartikelen - hockeysticks, boks- handschoenen, een kapotte voetbal, binnenstebuiten gekeerde zweterige shorts - lagen overal op de vloer in het rond, en op de tafel zag hij een warboel van vuile borden en schriften vol ezelsoren. Aan de wanden hingen rode vlaggen van de Jeugdbond en de Spionnen en een levensgroot portret van Grote Broer. Het rook er als gewoonlijk, en als overal in het gebouw, naar gekookte kool, maar die lucht was vermengd met een scherpere geur van zweet, zweet dat — je wist dat zodra je het opsnoof, al was het moeilijk te zeggen hoe - afkomstig was van iemand die er op dat moment niet was. In een andere kamer probeerde iemand met een kammetje en een stuk wc-papier mee te spelen met de militaire muziek die nog steeds uit het telescherm kwam.

'Dat zijn de kinderen,' zei mevrouw Parsons; ze wierp een beetje een angstige blik op de deur. 'Ze zijn vandaag niet naar buiten geweest, en dus...'

Ze had de hebbelijkheid haar zinnen halverwege af te breken. De gootsteen in de keuken stond bijna tot de rand vol met smerig, groenig water dat nog doordringender naar kool stonk. Winston knielde en keek de zwanenhals van de afvoer na. Hij had er een hekel aan zijn handen vuil te maken, en hij had een hekel aan bukken, want dat bezorgde hem altijd een hoestbui. Mevrouw Parsons stond hulpeloos toe te kijken.

'Tom zou het natuurlijk in een oogwenk voor elkaar hebben als hij thuis was,' zei ze. 'Hij is gek op dat

soort dingen. Hij is toch zo handig, hè, die Tom.'
Parsons was een collega van Winston op het Ministerie van Waarheid. Hij was een dikkige, maar actieve man van een verlammende stompzinnigheid, één brok imbeciele geestdrift, een van die volslagen blinde, toegewijde werkezels op wie - meer nog dan op de Denkpolitie - de stabiliteit van de Partij berustte. Op zijn vijfendertigste was hij zojuist tegen zijn zin uit de Jeugdbond gezet en vóór zijn overgang naar de Jeugdbond had hij het voor elkaar gekregen dat hij een jaar langer dan volgens de statuten was toegestaan, bij de Spionnen mocht blijven. Op het ministerie was hij aangesteld in een ondergeschikte functie waarvoor geen intellectuele vermogens nodig waren, maar hij was wél een leidende figuur in de Sportcommissie en al die andere commissies die zich bezighielden met het organiseren van groepsuitstapjes, spontane demonstraties, spaaracties en vrijwilligerswerk in het algemeen. Hij vertelde je kalm en trots, terwijl hij aan zijn pijp lurkte, dat hij zich de afgelopen vier jaar elke avond in het Gemeenschapscentrum had vertoond. Een overweldigende zweetlucht, een onbewust getuigenis van zijn energieke levenswandel, volgde hem overal en bleef hangen als hij al lang weer was verdwenen.
'Hebt u misschien een Engelse sleutel?' vroeg Winston die aan de moer van de zwanenhals morrelde.
'Een Engelse sleutel,' zei mevrouw Parsons. Ze leek in een weekdier te veranderen. 'Dat zou ik echt niet weten. Misschien dat de kinderen...'
Er klonk getrappel van laarzen en nog een riedel op de kam, toen stormden de kinderen de woonkamer binnen. Mevrouw Parsons bracht hem de sleutel. Winston liet het water weglopen en verwijderde walgend een prop menselijk haar die de afvoer had verstopt. Hij reinigde zijn vingers zo goed mogelijk met het koude water uit de kraan en keerde terug naar de andere kamer.
'Handen omhoog!' krijste een woeste stem.
Een jongetje van negen, niet onknap, een echte vechtersbaas, was van achter de tafel opgedoken en bedreigde hem met een kinderpistooltje, terwijl zijn zusje, een jaar of twee jonger, eenzelfde gebaar maakte met een stuk hout. Beiden waren gekleed in de korte blauwe broekjes, de grijze blouses en rode halsdoeken die het uniform waren van de Spionnen. Winston stak zijn handen op, maar kreeg het onplezierige gevoel, omdat het knaapje zo kwaadaardig deed, dat het niet helemaal een spelletje was.
'Jij bent een verrader!' schreeuwde de jongen. 'Jij bent een misdenker! Jij bent een Euraziatische spion! Ik schiet je dood, ik vaporiseer je, ik stuur je naar de zoutmijnen!'
Plotseling begonnen ze allebei om hem heen te dansen; ze schreeuwden 'Verrader!' en 'Misdenker!', waarbij het meisje alle bewegingen van haar broertje nadeed. Het had iets beangstigends, als het gedartel van tijgerwelpen die binnen niet al te lange tijd zullen opgroeien tot menseneters. Er sprak een zekere berekenende wildheid uit de ogen van de jongen, een onmiskenbaar verlangen om Winston te slaan of te schoppen, en het besef dat hij bijna groot genoeg was om zoiets te doen. Het was maar goed, dacht Winston, dat hij niet met een echt pistool rondliep.
De ogen van mevrouw Parsons schoten zenuwachtig heen en weer tussen Winston en de kinderen. Hier in de woonkamer, waar het licht beter was, constateerde hij met belangstelling dat er inderdaad stof in de rimpels van haar gezicht zat.
'Ze worden zo lawaaiig,' zei ze. 'Ze zijn teleurgesteld omdat ze niet naar het ophangen kunnen, dat is het hem. Ik heb het te druk om er met ze naartoe te gaan, en Tom komt niet op tijd thuis van zijn werk.'
'Waarom gaan we niet naar het ophangen kijken?' brulde de jongen. Zijn stem was opvallend luid.
'Wil het ophangen zien! Wil het ophangen zien!' zeurde het meisje dat nog aan het rondspringen was.
Die avond zou een aantal Euraziatische gevangenen, veroordeeld wegens oorjogsmisdaden, worden

opgehangen in het park, herinnerde Winston zich. Zoiets gebeurde ongeveer eens per maand en het was een geliefd schouwspel. Kinderen drensden altijd om mee te mogen. Hij groette mevrouw Parsons en maakte dat hij de deur uit kwam. Maar hij had nog geen zes stappen in de gang gezet toen iets hem in zijn nek raakte, het deed afschuwelijk pijn. Het was of hij met roodgloeiend ijzerdraad was gestoken. Hij draaide zich met een ruk om en zag nog net hoe mevrouw Parsons haar zoontje weer naar binnen sleurde, terwijl het kind een katapult in zijn zak stak.

'Goldstein!' brulde het ventje toen de deur achter hem dichtging. Wat echter nog de meeste indruk op Winston maakte was de blik van hulpeloze angst op het vale gezicht van de vrouw.

Terug in zijn flat liep hij snel langs het telescherm en ging hij weer aan de tafel zitten, terwijl hij nog steeds zijn nek wreef. De muziek van het telescherm was gestopt. In plaats daarvan las nu een afgebeten militaire stem, met een zeker wreed genoegen, een beschrijving voor van de wapenvoorzieningen van het nieuwe Drijvende Fort dat zojuist voor anker was gelegd tussen IJsland en de Faeraer. Met die kinderen, dacht hij, moest die stakker van een vrouw een vreselijk leven hebben. Nog één, twee jaar, en ze zouden dag en nacht op haar loeren om haar op ketterijen te betrappen. Bijna alle kinderen tegenwoordig waren afschuwelijk. En het ergste was wel dat ze via organisaties als de Spionnen systematisch in kleine onhandelbare wilden werden veranderd, zonder dat dat in hen enige neiging tot rebellie tegen de partijdiscipline wekte. Integendeel zelfs, ze aanbaden de Partij en alles wat erbij hoorde. De liederen, de optochten, de vaandels, de uitstapjes, het exerceren met namaakgeweren, het brullen van leuzen, de verering van Grote Broer — dat was voor hen allemaal een schitterend spel. Al hun wildheid werd naar buiten gericht, tegen de vijanden van de staat, tegen buitenlanders, verraders, saboteurs, misdenkers. Het was bijna normaal dat mensen van boven de dertig bang waren voor hun eigen kinderen. En terecht, want er was nauwelijks een week dat de *Times* geen bericht bracht dat beschreef hoe een of andere kleine gluiperige luistervink — 'heldenkind' was de gebruikelijke term - een compromitterende uitlating had opgevangen en zijn ouders had aangegeven bij de Denkpolitie.

De pijn van het katapultschot was weggetrokken. Hij pakte onverschillig zijn pen op en vroeg zich af of hij nog iets kon bedenken om in het dagboek te schrijven. Opeens moest hij weer aan O'Brien denken.

Jaren geleden - hoe lang was het? Het moest een jaar of zeven zijn - had hij gedroomd dat hij door een stikdonkere kamer liep. En iemand die opzij van hem zat, had toen hij langskwam gezegd: 'Wij zullen elkaar ontmoeten op de plaats waar geen duisternis is.' Het werd heel rustig gezegd, terloops bijna - een mededeling, geen bevel. Hij was gewoon doorgelopen, niet blijven staan. Het merkwaardige was dat die woorden destijds, in die droom, niet veel indruk op hem hadden gemaakt. Pas later en geleidelijk aan leken ze van belang te zijn geworden. Hij kon zich niet meer herinneren of het voor of na die droom was dat hij O'Brien voor het eerst had gezien; ook kon hij zich niet herinneren wanneer hij voor het eerst de stem had herkend als die van O'Brien. Maar de herkenning was gekomen. Het was O'Brien geweest die uit het duister tot hem had gesproken.

Winston had nooit met zekerheid kunnen nagaan - zelfs na de flitsende blik van deze ochtend kon hij nog geen zekerheid hebben - of O'Brien een vriend was of een vijand. Het leek er ook niet veel toe te doen. Er was een band van begrip tussen hen, en die was belangrijker dan genegenheid of geestverwantschap. 'Wij zullen elkaar ontmoeten op de plaats waar geen duisternis is,' had hij gezegd. Winston wist niet wat dat betekende, alleen dat het op de een of andere manier werkelijkheid zou

worden.
De stem van het telescherm verstomde. Trompetgeschal weerklonk, helder en heerlijk, door de bedompte lucht. De stem ging krassend verder:
'Attentie, attentie! Zojuist ontvangen wij nieuws van het Malabarfront. Onze strijdkrachten in Zuid-India hebben een grootse overwinning behaald. Ik ben gemachtigd te verklaren dat de actie waarover wij nu verslag uitbrengen, wellicht het einde van de oorlog binnen afzienbaar bereik brengt. Hier volgt het bericht...'
Dat kan alleen maar slecht nieuws zijn, dacht Winston. En jawel, na een bloederige beschrijving van de vernietiging van een Euraziatisch leger, met verbijsterende aantallen gesneuvelden en krijgsgevangenen, kwam de mededeling dat met ingang van volgende week het chocoladerantsoen van dertig gram tot twintig zou worden verlaagd.
Winston liet opnieuw een boer. Het effect van de jenever nam af en nu voelde hij zich slap. Van het telescherm klonk — om de overwinning te vieren, of om de gedachte aan nog minder chocola te verdringen - luid en schetterend 'Oceanië, gij mijn land'. Daarbij hoorde je in de houding te gaan staan, maar op de plek waar hij nu zat was hij onzichtbaar.
'Oceanië, gij mijn land' maakte plaats voor lichtere muziek. Winston liep naar het raam, waarbij hij zijn rug naar het telescherm keerde. De dag was nog koud en helder. Ergens ver weg ontplofte een raketbom met een dof, dreunend geluid. Tegenwoordig kwamen er zo'n twintig of dertig per week op Londen neer.
Beneden op straat liet de wind het kapotte aanplakbiljet heen en weer fladderen, en af en toe verscheen en verdween het woord ENGSOC. De heilige beginselen van Engsoc. Nieuwspraak, dubbeldenk, de veranderlijkheid van het verleden. Hij voelde zich alsof hij rondzwierf door wouden op de bodem van de oceaan, verloren in een monsterlijke wereld waar hij zelf het monster was. Hij was alleen. Het verleden was dood, de toekomst was onvoorstelbaar. Welke zekerheid had hij dat ook maar één enkel menselijk wezen dat nu leefde aan zijn kant stond? En hoe kon hij weten of de heerschappij van de Partij niet *altijd* zou duren? Bij wijze van antwoord verschenen de drie leuzen op de witte gevel van het Ministerie van Waarheid voor zijn ogen:
oorlog is vrede
vrijheid is slavernij
onwetendheid is kracht
Hij haalde een vijfentwintig centstuk uit zijn zak. Ook daar stonden in fijne, duidelijke lettertjes dezelfde leuzen in gegrift, en aan de andere kant van het muntstuk was de beeldenaar van Grote Broer. Zelfs vanaf de munt volgden de ogen je. Op geld, op postzegels, op boekomslagen, op vaandels, op posters en op de sigarettenpakjes - overal. Altijd sloegen die ogen je gade en altijd hield die stem je in haar greep. Of je nu sliep of wakker was, werkte of at, binnenshuis of buiten, in het bad of in bed - geen ontkomen aan. Niets was van jezelf, afgezien van die paar kubieke centimeters binnen in je schedel.
De zon stond nu in het westen en de ontelbare vensters van het Ministerie van Waarheid leken, nu het licht ze niet meer bescheen, grimmig als de schietgaten van een fort. De moed zonk hem in de schoenen tegenover die reusachtige piramide. Ze was te machtig, ze kon niet bestormd worden. Geen duizend raketbommen zouden haar kleinkrijgen. Opnieuw vroeg hij zich af voor wie hij het dagboek schreef. Voor de toekomst, voor het verleden - voor een tijd die wellicht denkbeeldig was. En straks

wachtte hem niet de dood, maar vernietiging. Het dagboek zou tot as vergaan, en hijzelf tot lucht. Alleen de Denkpolitie zou lezen wat hij had geschreven, voordat ze het wegvaagden uit de werkelijkheid en de herinnering. Hoe kon je een beroep op de toekomst doen als er geen spoor van jou, zelfs geen stukje papier met een anoniem neergekrabbeld woord kon overblijven?
Het telescherm sloeg veertien. Over tien minuten moest hij weg. Om veertien dertig moest hij terug zijn op zijn werk.
Merkwaardigerwijs leek het slaan van de klok hem nieuwe moed te hebben geschonken. Hij was een eenzame geest die een waarheid uitsprak die niemand ooit zou horen. Maar zolang hij haar uitsprak werd op de een of andere ondefinieerbare manier de continuïteit niet verbroken. Niet door je uit te spreken, maar door bij je verstand te blijven zette je de menselijke erfenis voort. Hij ging terug naar de tafel, doopte zijn pen in de inkt en schreef:
Aan de toekomst of aan het verleden, aan een tijd wanneer de gedachten vrij zijn, wanneer de mensen onderling verschillen en niet eenzaam leven — aan een tijd wanneer waarheid bestaat en wat gedaan is niet ongedaan gemaakt kan worden:
Uit het tijdperk van eenvormigheid, uit het tijdperk van eenzaamheid, uit het tijdperk van Grote Broer, uit het tijdperk van dubbeldenk—gegroet!
Hij was al dood, dacht hij. Het leek of hij nu pas, nu hij zijn gedachten had kunnen formuleren, de beslissende stap had gezet. De gevolgen van elke daad liggen besloten in de daad zelf. Hij schreef:

Misdenk leidt niet tot de dood: misdenk is *de dood.* Nu hij erkend had dat hij dood was, werd het van belang zo lang mogelijk in leven te blijven. Aan twee vingers van zijn rechterhand zaten inktvlekken. Dat was nu net het soort kleinigheid waardoor je je zou kunnen verraden. Een of andere overijverige snuffelaar in het ministerie (een vrouw waarschijnlijk: iemand als die kleine vrouw met dat rossige haar, of het donkere meisje van de Afdeling Romans) zou zich kunnen gaan afvragen waarom hij in de lunchpauze aan het schrijven was geweest, waarom hij een ouderwetse pen had gebruikt, hij had geschreven - en dan even een tip bij de juiste instantie. Hij ging naar de badkamer en boende zorgvuldig de inkt weg met de zanderige, donkerbruine zeep die je huid openhaalde als schuurpapier en in dit geval dus bijzonder geschikt was.
Hij borg het dagboek weer op in de la. Het had geen enkele zin te proberen het te verstoppen, maar hij kon op zijn minst controleren of het bestaan ervan was ontdekt of niet. Een haar over de bladranden was al te doorzichtig. Met zijn vingertop pikte hij een herkenbaar wittig stofvlokje op, dat hij op de hoek van het omslag deponeerde; daar zou het onvermijdelijk vanaf vallen, mocht iemand het schrift aanraken.

3

Winston lag te dromen van zijn moeder.

Hij was, dacht hij, tien of elf geweest toen zijn moeder was verdwenen. Ze was een grote, statige, vrij zwijgzame vrouw geweest, met trage bewegingen en prachtig blond haar. Zijn vader herinnerde hij zich minder duidelijk als donker en slank, altijd gekleed in keurige donkere pakken (Winston wist vooral nog hoe bijzonder dun de zolen van zijn vaders schoenen waren geweest) en met een bril. Ze waren allebei kennelijk opgeslokt door een van de eerste grote zuiveringen van de jaren vijftig.

Op dit moment zat zijn moeder ergens ver onder hem, met zijn jongere zusje in haar armen. Hij herinnerde zich zijn zusje totaal niet, alleen als kleine, zwakke zuigeling die altijd stil was, met grote, waakzame ogen. Beiden keken omhoog naar hem. Ze zaten daar beneden in een soort onderaardse ruimte - de bodem van een put bijvoorbeeld, of een heel diep graf — maar de ruimte die toch al diep onder hem was, zakte nog verder weg. Ze zaten in de lounge van een zinkend schip en keken omhoog naar hem door water dat steeds donkerder werd. Er was nog lucht in de lounge, ze konden hem nog zien, en hij hen, maar ze zonken steeds dieper weg, weg in het groene water dat hen zo meteen voorgoed aan zijn blik zou onttrekken. Hij was hier buiten in het licht, in de lucht, terwijl zij werden meegezogen naar de dood, en ze waren daar beneden omdat *hij* hier boven was. Dat wist hij en dat wisten zij, en hij kon dat op hun gezicht lezen. Er was geen verwijt, in hun gezicht noch in hun hart, alleen de wetenschap dat zij moesten sterven opdat hij in leven zou blijven, en dat dat deel uitmaakte van de onvermijdelijke orde der dingen.

Hij kon zich niet herinneren wat er was gebeurd, maar hij wist in zijn droom dat hoe dan ook de levens van zijn moeder en zijn zusje waren opgeofferd voor zijn eigen leven. Het was zo'n droom die wel zijn karakteristieke droomsfeer behoudt, maar een vervolg is van je gedachten, en waarin je je bewust wordt van feiten en denkbeelden die zelfs nadat je wakker bent geworden nog nieuw en waardevol lijken. Wat Winston nu plotseling trof was dat de dood van zijn moeder, bijna dertig jaar geleden, tragisch en droevig was geweest op een manier die nu niet meer mogelijk was. Tragiek, zo begreep hij nu, hoorde bij de oude tijd, een tijd dat er nog een privéleven bestond, liefde en vriendschap, toen familieleden elkaar nog hielpen zonder te hoeven weten waarom. De herinnering aan zijn moeder deed zijn hart pijn omdat ze was gestorven uit liefde voor hem, toen hij nog te jong en zelfzuchtig was geweest om haar liefde te beantwoorden, en omdat zij op de een of andere manier, hoe, dat herinnerde hij zich niet, zichzelf had opgeofferd aan een opvatting van trouw die persoonlijk en onveranderlijk was. Zulke dingen, begreep hij nu, zouden tegenwoordig niet kunnen gebeuren. Tegenwoordig had men vrees, haat en pijn, maar geen waardige emoties, geen intens en diepgaand verdriet. Dat alles leek hij te zien in de grote ogen van zijn moeder en zusje, die naar hem opkeken door het groene water, honderden vadems diep en nog verder zinkend.

Opeens stond hij op kort, verend grasland, op een zomeravond, de schuine zonnestralen vergulddden de bodem. Het landschap waarnaar hij keek kwam zo vaak in zijn dromen terug dat hij er nooit helemaal zeker van was of hij het ooit in werkelijkheid had gezien of niet. Als hij er bewust aan dacht, noemde hij het 'Het Gouden Land'. Het was een oud weiland vol konijnenholen, met een voetpad dat erdoorheen slingerde en hier en daar een molshoop. In de rafelige heg aan de andere kant van het veld wiegden de takken van de iepen heel zacht in het briesje, waarbij het loof licht bewoog in dichte massa's, als vrouwenhaar. Ergens vlakbij, maar niet zichtbaar, was een helder, traag voortkabbelend beekje waar serpelingen zwommen in het ondiepe water onder de wilgen.

Het meisje met het donkere haar kwam op hem toegelopen over het veld. Met ogenschijnlijk één

enkele beweging rukte ze haar kleren van zich af en wierp die minachtend terzijde. Haar lichaam was blank en glad, maar het wekte geen begeerte bij hem; hij keek er haast niet naar. Wat hem op dat moment overweldigde was bewondering voor het gebaar waarmee ze haar kleren opzij had geworpen. De bevalligheid en zorgeloosheid ervan leken een hele cultuur weg te vagen, een compleet denksysteem, alsof Grote Broer en de Partij en de Denkpolitie op een hoop konden worden geveegd en naar het Niets verwezen, door één enkele prachtige beweging van een arm. Ook dat was een gebaar uit de oude tijd. Winston werd wakker met het woord 'Shakespeare' op de lippen.

Het telescherm liet een oorverdovend gefluit horen, dat dertig seconden lang aanhield op dezelfde toonhoogte. Het was zeven vijftien, tijd om op te staan voor kantoorpersoneel. Winston kwam moeizaam uit zijn bed - naakt, want een lid van de Randpartij kreeg maar drieduizend textielpunten per jaar, en een pyjama kostte zeshonderd — en greep een groezelig hemd en een onderbroek die over een stoel lagen. De ochtendgym zou binnen drie minuten beginnen. Een moment later werd hij overvallen door een hevige hoestbui, iets waarvan hij bijna altijd vlak na het ontwaken last had. Zijn longen werden zo volledig leeggepompt dat hij pas weer lucht kreeg door op zijn rug te gaan liggen en een paar keer diep adem te halen. Door het hoesten waren zijn aderen gezwollen, en de open spatader jeukte nu.

'Groep dertig tot veertig!' kefte een snerpende vrouwenstem. 'Groep dertig tot veertig! Op de plaats, alsjeblieft. Dertig tot veertig!'

Winston sprong in de houding voor het telescherm, waarop reeds het beeld was verschenen van een lange vrouw, mager maar gespierd, gekleed in overgooier en sportschoenen.

'Armen buigen en strekken!' commandeerde ze. 'Volg mijn tempo. *Een,* twee, drie, vier! *Een,* twee, drie, vier! Hup, kameraden, breng er eens een beetje leven in! *Een,* twee, drie, vier! *Een,* twee, drie, vier!...'

De pijn van de hoestbui had Winston niet helemaal doen vergeten wat hij had gedroomd, en de ritmische bewegingen van de oefening versterkten zijn herinnering. Terwijl hij mechanisch zijn armen naar voren en naar achteren liet gaan en zijn gezicht de uitdrukking van grimmig genoegen gaf die tij- dens de ochtendgym passend werd geacht, worstelde hij zijn weg terug naar de schemerige tijd van zijn vroege jeugd. Dat was ontzettend moeilijk. Alles vóór het einde van de jaren vijftig was vervaagd. Als er geen objectieve gegevens waren waaraan je je kon vasthouden, verloor zelfs het patroon van je eigen leven zijn scherpe contouren. Je herinnerde je grote gebeurtenissen die naar alle waarschijnlijkheid helemaal niet hadden plaatsgevonden, je herinnerde je bijzonderheden zonder de sfeer te kunnen achterhalen en er waren grote lacunes waarin niets van enig belang leek te zijn gebeurd. Alles was vroeger anders geweest. Zelfs de namen van landen, en hun vorm op de kaart, waren anders geweest. Luchtstrook i bijvoorbeeld had destijds niet zo geheten: het had Engeland geheten, of Brittannië, al was Londen, daar was hij vrijwel zeker van, altijd Londen geweest.

Winston kon zich niet met enige precisie een tijd herinneren dat zijn land niet in oorlog was geweest, maar er was kennelijk een vrij lange periode van vrede geweest tijdens zijn kinderjaren, want een van zijn vroegste herinneringen was een luchtaanval die voor iedereen totaal onverwacht leek te zijn gekomen. Misschien was dat toen de atoombom op Col- chester was gevallen. De luchtaanval zelf herinnerde hij zich niet, maar wel zijn vaders hand om de zijne, toen ze zich naar beneden haastten, omlaag, omlaag, omlaag, naar een ruimte ergens diep onder de grond, almaar in het rond langs een wenteltrap die metalig echode onder zijn voeten en waarvan zijn voeten op den duur zo moe werden

dat hij was gaan snikken, zodat ze hadden moeten stoppen om uit te rusten. Zijn moeder was hen op haar trage, dromerige manier gevolgd, een heel eind achter hen. Ze droeg zijn kleine zusje - of misschien was het alleen een bundel dekens; hij wist niet zeker of zijn zusje toen al was geboren. Ten slotte waren ze in een rumoerige, stampvolle ruimte terechtgekomen, hij had het herkend als een station van de ondergrondse.

Overal op de stenen vloeren zaten mensen, en andere mensen zaten dicht opeengepakt op metalen stapelbedden. Winston en zijn moeder en vader hadden een plaats op de vloer weten te bemachtigen, en vlak bij hen zaten een oude man en een oude vrouw naast elkaar op een brits. De oude man had een net, donker pak aan, en een zwarte pet die naar achter was geschoven op zijn volmaakt witte haren; zijn gezicht was knalrood en zijn ogen waren blauw en stonden vol tranen. Hij stonk naar jenever. In plaats van zweet leek zijn huid jenever uit te wasemen, en men had zich kunnen voorstellen dat de tranen die uit zijn ogen rolden pure jenever waren. Hoewel hij lichtelijk aangeschoten was leed hij onder een of ander oprecht en ondraaglijk verdriet. Op zijn kinderlijke manier had Winston begrepen dat er zojuist iets verschrikkelijks was gebeurd, iets dat onvergeeflijk was en nooit meer goed kon worden gemaakt. Ook leek hij te weten wat het was. Iemand van wie de oude man had gehouden, zijn kleindochtertje misschien, was omgekomen. Om de paar minuten herhaalde de oude man: 'We hadden ze niet moeten vertrouwen. Dat zei ik toch, ma, is het niet? Dat komt ervan als je ze vertrouwt. Ik heb het altijd al gezegd. We hadden ze nooit moeten vertrouwen, die sodemieters.'

Maar welke sodemieters ze niet hadden moeten vertrouwen, dat kon Winston zich nu niet meer herinneren.

Ongeveer vanaf die tijd was er letterlijk onafgebroken oorlog geweest, al was het, om precies te zijn, niet altijd dezelfde oorlog. Tijdens zijn jeugd waren er gedurende een paar maanden verwarde straatgevechten geweest in Londen zelf, en daaraan bewaarde hij nog wat levendige herinneringen. Maar de geschiedenis van die hele periode navertellen, zeggen wie op een bepaald moment tegen wie vocht, zou volslagen onmogelijk zijn geweest, aangezien geen schriftelijke verslagen en geen gesproken woorden ooit melding maakten van een andere frontverdeling dan de huidige. Op dit ogenblik bijvoorbeeld, in 1984 (als het 1984 was), verkeerde Oceanië in oorlog met Eurazië en had het een bondgenootschap met Oost-Azië. In het publiek of onder vier ogen werd nooit toegegeven dat de drie mogendheden te eniger tijd andere fronten hadden gevormd. In werkelijkheid was het, zoals Winston heel goed wist, pas vier jaar geleden dat Oceanië in oorlog was geweest met Oost-Azië en een bondgenootschap met Eurazië had gehad. Maar dat was slechts een stukje heimelijke kennis dat hij toevallig bezat omdat zijn geheugen onvoldoende onder controle stond. Officieel had de verandering van bondgenootschap nooit plaatsgevonden. Oceanië was in oorlog met Eurazië: dus was Oceanië altijd in oorlog geweest met Eurazië. De vijand van het moment was altijd de personificatie van het absolute kwaad, en daaruit volgde dat elk vroeger of toekomstig verdrag met die mogendheid ondenkbaar was.

Het griezelige was, zo bedacht hij voor de tienduizendste keer terwijl hij zijn schouders moeizaam naar achteren wrong (met de handen in de zij draaiden ze hun bovenlijf heen en weer, een oefening die goed voor de rugspieren heette) - het griezelige was dat het allemaal best waar zou kunnen zijn. Als de Partij haar hand in het verleden kon steken en van deze of gene gebeurtenis zei: *dat is nooit gebeurd* — dan was dat toch nog veel erger dan enkel marteling en dood?

De Partij zei dat Oceanië nooit een bondgenootschap met Eurazië had gehad. Hij, Winston Smith, wist dat Oceanië de bondgenoot van Eurazië was geweest, nog maar vier jaar geleden. Maar waar bestond die kennis? Alleen in zijn eigen bewustzijn, dat binnenkort tóch gedoemd was te verdwijnen. En als alle anderen de leugen die de Partij voorschreef aanvaardden - als alle documenten hetzelfde zeiden - dan werd de leugen tot geschiedenis, dan werd ze waarheid.
'Wie het verleden beheerst,' zo luidde de partijleuze, 'beheerst de toekomst: wie het heden beheerst, beheerst het verleden.' En toch was het verleden, al was het van nature veranderbaar, in wezen nooit veranderd. Wat nu waar was, was altijd en eeuwig waar. Het was dóódsimpel. Daar was niets anders voor nodig dan een eindeloze reeks overwinningen op je eigen geheugen. 'Realiteitscontrole', noemden ze dat; in Nieuwspraak: 'dubbeldenk'.
'Op de plaats rust!' blafte de gymjuffrouw, een tikje vriendelijker.
Winston liet zijn armen zakken en vulde zijn longen langzaam met lucht. Zijn geest gleed weg in de doolhof van de dubbeldenkwereld. Weten en niet weten, besef hebben van volstrekte oprechtheid terwijl je tegelijkertijd zorgvuldig geconstrueerde leugens vertelde, terzelfder tijd twee meningen verdedigen die elkaar tenietdeden, in de wetenschap dat ze elkaar tegenspraken en toch in beide geloven, logica tegen logica in het veld brengen, de moraal afwijzen en je erop beroepen, geloven dat democratie onmogelijk was en dat de Partij de hoedster was van de democratie, alles vergeten wat vergeten moest worden, en het dan weer in je geheugen terugroepen op het moment dat het nodig was, en het dan prompt weer vergeten, en bovenal datzelfde proces toepassen op het proces zelf — dat was het summum van spitsvondigheid: bewust een toestand van onbewustheid opwekken en je dan opnieuw onbewust worden van de hypnose die je zojuist had toegepast. Zelfs om het woord 'dubbeldenk' te kunnen begrijpen was de toepassing van dubbeldenk nodig.
De gymjuffrouw zei dat ze weer in de houding moesten gaan staan. 'En laten we nu eens zien wie van ons zijn tenen kan aanraken!' zei ze geestdriftig. 'Recht voorover uit de heupen, kameraden. &«-twee! Een-twee\...'
Winston haatte deze oefening, die pijnscheuten van zijn hielen naar zijn billen joeg en vaak leidde tot een nieuwe hoestbui. Het lichtelijk aangename verdween uit zijn overpeinzingen. Het verleden, zo bedacht hij, was niet alleen veranderd, het was letterlijk vernietigd. Hoe kon je immers zelfs de meest voor de hand liggende feiten constateren als er buiten je eigen geheugen geen houvast bestond? Hij probeerde zich te herinneren in welk jaar hij voor het eerst gewag had horen maken van Grote Broer. Hij dacht dat het ergens in de jaren zestig moest zijn geweest, maar het was onmogelijk daar zeker van te zijn. In de geschiedenisboeken van de Partij trad Grote Broer uiteraard op als de leider en hoeder van de Revolutie sinds haar allereerste begin. Zijn heldendaden waren geleidelijk verder teruggeschoven in de tijd, totdat ze nu reeds reikten tot in de sprookjeswereld van de jaren veertig en dertig, toen de kapitalisten met hun wonderlijke hoge hoeden nog door de Londense straten reden in grote, glanzende auto's of in glazen koetsen. Het viel niet na te gaan in hoeverre die legende waarheid was en in hoeverre verzinsel. Winston kon zich zelfs niet herinneren wanneer de Partij zelf was ontstaan. Hij dacht niet dat hij het woord Engsoc ooit vóór 1960 had gehoord, maar het was mogelijk dat het in zijn Oudspraakvorm - dat wil zeggen: 'Engels socialisme' — vóór die tijd gangbaar was geweest. Alles smolt weg in mist. Soms kon je echt de vinger leggen op een regelrechte leugen. Het was bijvoorbeeld niet waar, zoals in de geschiedenisboeken van de Partij werd beweerd, dat de Partij de vliegtuigen had uitgevonden. Vliegtuigen herinnerde hij zich al uit zijn vroegste jeugd. Maar bewijzen kon je niets. Er was nooit enig bewijsmateriaal. In zijn hele leven had hij maar één keer het

onmiskenbare schriftelijke bewijs van de vervalsing van een historisch feit in handen gehad. En bij die gelegenheid...

'Smith!' gilde de stem van de helleveeg van het telescherm. '6079 Smith W! Ja, jij! Dieper buigen, vooruit! Dat kan je wel beter, je doet je best niet. Dieper, alsjeblieft. Zó is het beter, kameraad. En nu, op de plaats rust, de hele ploeg, en naar mij kijken.'
Winston voelde het klamme zweet over zijn hele lichaam. Zijn gezicht bleef volslagen ondoorgrondelijk. Nooit laten merken dat je geschrokken was! Nooit laten merken dat je kwaad was! Een bepaalde blik kon je al verraden. Hij keek toe hoe de leidster haar armen boven haar hoofd stak

en - elegant kon je niet zeggen, maar opvallend precies en beheerst — vooroverboog en haar vingertoppen onder haar tenen duwde.
'Kijk, kameraden! Zó wil ik het jullie nu zien doen. Kijk maar eens naar mij. Ik ben negenendertig en ik heb vier kinderen gehad. Kijk goed.' Ze boog weer voorover. 'Jullie zien het, mijn knieën zijn niet gebogen. Jullie kunnen dat allemaal, als je maar wilt,' voegde ze eraan toe terwijl ze weer overeind kwam. 'Iedereen onder de vijfenveertig is heel goed in staat zijn tenen aan te raken. We hebben niet allemaal het voorrecht in de voorste linies te strijden, maar we kunnen ons op zijn minst allemaal fit houden. Denk aan onze jongens aan het Malabarfront! En de mariniers in de Drijvende Forten! Bedenk maar eens wat dié moeten verduren. Probeer het nu nog eens. Zo is het beter, kameraad, zo is het véél beter,' zei ze bemoedigend toen Winston met vertwijfelde inspanning erin slaagde met rechte knieën zijn tenen aan te raken, voor het eerst sinds jaren.

4.

Met de diepe, onbewuste zucht die Winston bij het begin van zijn werkdag, ondanks de nabijheid van het telescherm, niet kon nalaten, haalde hij de spreekschrijver naar zich toe, hij blies het stof van de spreekbuis en zette zijn bril op. Toen maakte hij de vier rolletjes papier open die al uit de buizenpost rechts van zijn bureau waren geploft en maakte ze met een paperclip aan elkaar vast.

In de wanden van het hokje waren drie openingen. Rechts van de spreekschrijver een kleine buizenpost voor schriftelijke mededelingen; links een grotere voor kranten; en in de zijwand, binnen Winstons handbereik, een grote langwerpige gleuf met een klep van ijzerdraad ervoor. Die diende als prullenbak. Dergelijke gleuven vond je bij duizenden of tienduizenden overal in het gebouw, niet alleen in alle kamers, maar ook in elke gang, met kleine tussenruimten. Om de een of andere reden hadden ze de bijnaam van geheugengaten. Als je wist dat een document bestemd was voor vernietiging, of zelfs als iemand ergens een los papiertje zag liggen, was het een automatisch gebaar om de klep van het dichtstbijzijnde geheugengat op te lichten en het erin te laten vallen, waarop het dan werd weggezogen door een warme luchtstroom, naar de reusachtige ovens die ergens in de ingewanden van het gebouw verborgen waren.

Winston bestudeerde de vier strookjes papier die hij open- gerold had. Elk bevatte een opdracht van slechts een of twee regels, in het afkortingsjargon - niet echt Nieuwspraak, maar dat *grotendeels bestaande uit Nieuwspraakwoorden - dat in het Ministerie diende voor intern gebruik. De inhoud was:*

times *f7.5.*84 gb rede misverslag afrika rectif

times 1p.12.8j voorsp3 j4dekwart8} drukfouten vgl nr heden

times 14.2.84 miniwel miseitaat chocolade rectif

times 3.12.83 verslag gb dagorder dubbelplusongoed verw onpersonen herschrijf volwijs paraut antarch

Met een vaag gevoel van voldoening legde Winston de vierde opdracht terzijde. Dat was een ingewikkeld en verantwoordelijk karwei en kon het best het laatst worden gedaan. De andere drie waren routinewerk, hoewel de tweede hem waarschijnlijk op vervelend gezoek in tabellen zou komen te staan.

Winston draaide 'archiefexemplaren' op het telescherm en vroeg om de genoemde nummers van de *Times,* die al een paar minuten later uit de buizenpost kwamen gegleden. Zijn opdrachten hadden betrekking op artikelen of nieuwsberichten die men om de een of andere reden meende te moeten veranderen of, zoals de officiële term luidde, rectificeren. Uit de *Times* van 17 maart bijvoorbeeld bleek dat Grote Broer in zijn rede van de dag daarvoor had voorspeld dat het rustig zou blijven aan het front in Zuid-India, maar dat er binnenkort een Euraziatisch offensief in Noord-Afrika zou beginnen. In werkelijkheid was het Euraziatische opperbevel een offensief begonnen in Zuid-India en had men Noord-Afrika met rust gelaten. Daarom moest een passage uit de rede van Grote Broer herschreven worden, zodat men hem liet voorspellen wat ook echt gebeurd was. En de *Times* van 19 december had de officiële cijfers gepubliceerd van de geraamde productie van diverse soorten consumptiegoederen in het vierde kwartaal van 1983, dat tevens het zesde kwartaal van het Negende Driejarenplan was. Het nummer van vandaag bevatte de cijfers van de feitelijke productie, en daaruit

bleek dat de ramingen voor elk onderdeel volslagen onjuist waren geweest. Het was nu Winstons taak de oorspronkelijke ramingscijfers te rectificeren door ze in overeenstemming te brengen met de latere. Wat de derde opdracht betrof, die sloeg op een dóódsimpele vergissing die in een paar minuten kon worden rechtgezet. Heel kort geleden nog, in februari, had het Ministerie van Welvaart toegezegd ('categorisch beloofd' heette dat officieel) dat het chocoladerantsoen in de loop van 1984 niet zou worden verlaagd. In werkelijkheid zou het chocoladerantsoen, naar Winston wist, aan het eind van die week van dertig naar twintig gram worden verlaagd. Het enige dat hij moest doen was de oorspronkelijke toezegging vervangen door een waarschuwing dat het rantsoen waarschijnlijk in de loop van april verlaagd zou moeten worden.

Zodra Winston een van de opdrachten had afgehandeld, maakte hij zijn correcties in spreekschrift met een paperclip vast aan het desbetreffende nummer van de *Times* en stopte hij het geheel in de buizenpost. Daarna verfrommelde hij met een praktisch onbewust gebaar de opdracht en de eventuele aantekeningen die hij had gemaakt, en liet die vallen in het geheugengat, zodat ze door de vlammen konden worden verteerd.

Wat er gebeurde in de onzichtbare doolhof waar de buizenpost heen leidde, wist hij niet precies, maar wel in grote lijnen. Zodra alle correcties die op een bepaald moment nodig waren voor een nummer van de *Times,* waren verzameld en vergeleken, werd zo'n nummer herdrukt, het oorspronkelijke exemplaar werd vernietigd en het verbeterde in plaats daarvan opgeborgen in de leggers. Dit proces van voortdurende wijziging werd niet alleen op kranten toegepast, maar ook op boeken, tijdschriften, pamfletten, posters, strooibiljetten, films, geluidsopnamen, karikaturen, foto's - op elke vorm van literatuur of documentatie die ooit enige politieke of ideologische betekenis kon bevatten. Dag in dag uit en bijna van minuut tot minuut werd het verleden up-to-date gebracht. Op die manier kon bij elke voorspelling die de Partij had gedaan aan de hand van de stukken worden bewezen dat zij juist was geweest; ook mocht geen enkel nieuwsbericht, geen enkele uitspraak die in strijd was met de behoeften van het ogenblik ooit in de archieven blijven zitten. De complete geschiedenis was een palimpsest, schoongekrabd en opnieuw beschreven, zo vaak als nodig was. Als de bewerking eenmaal was verricht zou het nooit mogelijk zijn te bewijzen dat er vervalst was. De grootste sectie van de Afdeling Archieven, veel groter dan die waar Winston werkte, bestond uit mensen wier enige taak was alle exemplaren van boeken, kranten en ander drukwerk op te sporen en in te zamelen als ze verouderd waren en vernietigd moesten worden. Eén nummer van de *Times* dat wegens veranderingen in de politieke situatie of verkeerde voorspellingen door Grote Broer misschien wel twaalfmaal was herschreven, bleef achter in de legger, met zijn oorspronkelijke datum, en er was geen ander exemplaar om het tegen te spreken. Ook boeken werden ingetrokken en herschreven, telkens en telkens weer, en ze werden steevast heruitgegeven zonder enige indicatie dat er veranderingen waren aangebracht. Zelfs de schriftelijke instructies die Winston ontving en die hij altijd weggooide zodra hij ermee klaar was, zeiden nooit openlijk of verhuld dat er vervalsingen moesten worden aangebracht; altijd spraken ze van abuizen, vergissingen, drukfouten of verkeerde citaten die moesten worden rechtgezet ter wille van de nauwkeurigheid.

Maar eigenlijk, zo dacht hij terwijl hij de cijfers van het Ministerie van Welvaart rechtzette, kon je het niet eens vervalsing noemen. Het was alleen de vervanging van het ene stuk onzin door het andere. Het merendeel van het materiaal datje in handen kreeg hield geen enkel verband met iets in de werkelijke wereld, zelfs niet het soort van verband dat in een rechtstreekse leugen besloten ligt.

Statistieken waren in hun oorspronkelijke versie even denkbeeldig als na correctie. Meestal werd er van je verwacht dat je ze zelf bedacht. De aankondiging van het Ministerie van Welvaart had bijvoorbeeld de productie van schoeisel voor het betreffende kwartaal geschat op honderdvijfenveertig miljoen paar. De werkelijke productie werd opgegeven als tweeënzestig miljoen, maar bij het herschrijven van de aankondiging verlaagde Winston het cijfer tot zevenenvijftig miljoen, om ruimte te laten voor de gebruikelijke bewering dat het plan oververvuld was. In elk geval zaten die tweeënzestig miljoen niets dichter bij de waarheid dan die zevenenvijftig miljoen of die honderdvijfenveertig miljoen. Hoogstwaarschijnlijk had men helemaal geen schoeisel vervaardigd. Nog waarschijnlijker was dat niemand wist hoeveel er vervaardigd was, en ook dat het niemand iets kon schelen. Men wist alleen dat er elk kwartaal op papier astronomische hoeveelheden schoeisel werden vervaardigd, terwijl de helft van de bevolking van Oceanië misschien wel op blote voeten rondliep. En zo zat het met alle gegevens, belangrijk dan wel onbelangrijk. Alles, vervaagde tot een schimmige wereld, waarin je ten slotte niet eens meer precies wist welk jaar het was.
Winston keek naar de overkant van de zaal. In het hokje tegenover hem zat een kleine man met zware baardgroei, die een nauwgezette indruk maakte, Tillotson heette hij; hij zat gestadig door te werken met een dubbelgevouwen krant op zijn knieën zijn mond vlak bij het mondstuk van de spreekschrijver. Het was of hij probeerde alles wat hij zei een geheim tussen zichzelf en het telescherm te laten blijven. Hij keek even op en zijn brillenglazen flitsten vijandig naar Winston.
Winston kende Tillotson nauwelijks en had geen idee wat voor werk hij deed. De mensen van de Afdeling Archieven praatten niet zo makkelijk over hun werk. In de lange zaal zonder ramen, met zijn dubbele rij hokjes en zijn eindeloos geritsel van papieren en gemompel van stemmen bij de spreekschrijvers, waren er minstens twaalf mensen die Winston zelfs niet van naam kende, al zag hij hen dagelijks heen en weer draven door de gangen of gesticuleren tijdens de Twee Minuten Haat. Hij wist dat in het hokje naast hem het kleine vrouwtje met het rossige haar dag in dag uit bezig was met het opzoeken en schrappen van de namen van mensen die gevaporiseerd waren en daarom geacht werden nooit te hebben bestaan. Dat had een zekere toepasselijkheid, want haar eigen man was een paar jaar daarvoor gevaporiseerd. En een paar hokjes verderop zat een zachtzinnige, onpraktische, dromerige man, Ampleforth geheten, met harige oren en een verrassend talent voor goochelen met rijm en metrum, bijgewerkte lezingen — definitieve teksten heetten ze - te vervaardigen van gedichten die ideologisch aanstootgevend waren geworden, maar om de een of andere reden in de bloemlezingen moesten blijven. En de zaal, waar zo'n vijftig mensen werkten, was slechts een subsectie, één enkele cel als het ware, van het grote geheel van de Afdeling Archieven. Ernaast, erboven, eronder waren andere troepen werkers bezig aan allerlei karweien, in onvoorstelbare hoeveelheden. Je had de grote drukkerijen met afdelingsredacteuren, typografen en schitterend toegeruste ateliers voor het vervalsen van foto's. Dan was er de teleprogramma-afdeling met technici, regisseurs en troepen toneelspelers die speciaal geselecteerd waren op hun vaardigheid in het nadoen van stemmen. Je had legerscharen van registratieklerken, wier werk uitsluitend bestond uit het opstellen van lijsten van boeken en tijdschriften die aan intrekking toe waren. Je had de enorme bergruimten waar het gecorrigeerde drukwerk werd opgeslagen, en de geheime ovens waar de oorspronkelijke exemplaren werden vernietigd. En ergens, volstrekt anoniem, zat het leidende brein dat al deze arbeid coördineerde en de strategie uitstippelde die bepaalde dat dit fragment van het verleden gehandhaafd, dat vervalst en een derde totaal weggevaagd moest worden.
En de Afdeling Archieven zelf was maar één enkele afdeling van het Ministerie van Waarheid, dat als

voornaamste taak niet de reconstructie van het verleden had, maar de burgers van Oceanië moest voorzien van kranten, films, schoolboeken, teleschermprogramma's, toneelstukken, romans — van elke denkbare vorm van voorlichting, onderwijs en amusement, van standbeeld tot leuze, van lyrisch gedicht tot biologische verhandeling en van abc-boek tot Nieuwspraakdictionaire. En het ministerie moest niet alleen zorgen voor al die behoeften van de Partij, maar diende de hele zaak nog eens op lager niveau te herhalen ten behoeve van het proletariaat. Er was een hele reeks speciale afdelingen, belast met proletarische literatuur, muziek, toneel en algemeen amusement. Hier werden prulkranten vervaardigd, waar bijna niets anders in stond dan sport, misdaad en horoscopen, sensationele stuiverromannetjes, films die dropen van seks en sentimentele liedjes die totaal mechanisch werden gecomponeerd op een speciaal soort caleidoscoop die de naam 'versificator' droeg. Er was zelfs een complete subsectie - *Pornaf* heette die in Nieuwspraak — die belast was met de vervaardiging van de minste soort pornografie, die in verzegelde pakjes werd verzonden en waar geen partijlid, behalve dan degenen die eraan werkten, naar mocht kijken.

Terwijl Winston zat te werken waren er nog drie opdrachten uit de buizenpost komen glijden, maar dat waren eenvoudige kwesties geweest en hij had ze af voordat hij werd onderbroken door de Twee Minuten Haat. Na de Haat ging hij terug naar zijn hokje, pakte het Nieuwspraakwoorden- boek van de plank, duwde de spreekschrijver opzij, poetste zijn bril en ging zitten voor de belangrijkste taak van deze ochtend.

Het grootste plezier in Winstons leven was zijn werk. Voor het merendeel was het saai routinewerk, maar daartussendoor kwamen ook zulke moeilijke en ingewikkelde opdrachten dat je erin kon onderduiken als in een diepzinnig wiskun- devraagstuk - uitgelezen brokjes vervalsing waarbij je geen andere richtlijnen had dan je kennis van de beginselen van Engsoc en je vermoedens van wat de Partij zou willen dat je zei. Winston was goed in dat soort dingen. Een enkele keer hadden ze hem zelfs de rectificatie van hoofdartikelen in de *Times* toevertrouwd, en die waren helemaal in Nieuwspraak geschreven. Hij ontrolde de opdracht die hij eerst opzij had gelegd. Die luidde:

times 3.12.83 verslaggb dagorder dubbelplusongoed verw onpersonen herschrijfvolwijs paraut antarch

In Oudspraak (oftewel beschaafde taal) zou dat als volgt kunnen worden weergegeven:

Het verslag van de Dagorder van Grote Broer in de *Times* van 3 december 1983 is uitermate onbevredigend; daarin is sprake van niet-bestaande personen. Herschrijf het volledig en leg het ontwerp ter parafering voor aan hogere autoriteiten alvorens het te laten opbergen in het archief.

Winston las het aanstootgevende artikel door. De dagorder van Grote Broer bleek in hoofdzaak gewijd aan een lofzang op het werk van een organisatie die bekendstond als de DFCC en die de mariniers van de Drijvende Forten voorzag van sigaretten en andere plezierige zaken. Een zekere kameraad Withers, een vooraanstaand lid van de kernpartij, werd speciaal vermeld en had een onderscheiding gekregen, de Orde van Opvallende Verdienste, Tweede Klasse.

Drie maanden later was deDFCC plotseling ontbonden zonder opgaaf van redenen. Je mocht aannemen dat Withers en zijn bentgenoten nu in ongenade waren gevallen, maar er was geen melding van het geval gemaakt in de kranten of op het telescherm. Dat viel ook niet te verwachten omdat politieke zondaars meestal niet voor een rechtbank verschenen of zelfs publiekelijk aangeklaagd werden. De grote zuiveringen, waarbij duizenden mensen betrokken waren, met openbare rechtszittingen en

verraders en misdenkers die jammerlijk hun misdrijven bekenden en na afloop werden geëxecuteerd, waren bijzondere vertoningen die niet vaker dan eens in de paar jaar werden gegeven. Vaker kwam het voor dat mensen die zich het misnoegen van de Partij op de hals hadden gehaald, eenvoudig verdwenen en datje nooit meer iets van hen hoorde. Je had nooit het geringste idee wat er met hen gebeurd was. In sommige gevallen waren ze misschien niet eens dood. Van de mensen die Winston persoonlijk kende waren er, zijn ouders niet meegerekend, wel zo'n dertig verdwenen.

Winston streek zachtjes over zijn neus met een paperclip. In het hokje aan de overkant zat kameraad Tillotson nog steeds geheimzinnig over zijn spreekschrijver gedoken. Even hief hij het hoofd: weer die vijandige flits van zijn brillenglazen. Winston vroeg zich af of kameraad Tillotson soms bezig was met hetzelfde karwei als hij. Dat was heel goed mogelijk. Zo'n hachelijk stuk werk zouden ze nooit toevertrouwen aan één enkel persoon; als men het echter in handen gaf van een commissie zou dat betekenen dat men openlijk toegaf dat er geknoeid werd. Hoogstwaarschijnlijk was op het moment wel een dozijn mensen bezig met het schrijven van diverse lezingen van wat Grote Broer in werkelijkheid had gezegd. En straks zou een of ander kopstuk uit de Kernpartij één bepaalde versie kiezen, die nog wat bijvijlen en het gecompliceerde proces van controleverwijzingen in werking stellen, en dan zou de uitverkoren leugen haar weg naar de archieven vinden en waarheid worden.

Winston wist niet waarom Withers in ongenade was gevallen. Misschien wegens corruptie of onbekwaamheid. Misschien had Grote Broer alleen een al te populaire ondergeschikte willen lozen. Misschien was Withers of iemand uit zijn naaste omgeving verdacht van ketterse neigingen. Of misschien - en dat was het allerwaarschijnlijkst - was het alleen maar gebeurd omdat zuiveringen en vaporisaties een noodzakelijk onderdeel vormden van het regeermechanisme. De enige feitelijke vingerwijzing school in de woorden 'verw onpersonen', waaruit bleek dat Withers al dood was. Je mocht dat niet zonder meer aannemen als mensen werden gearresteerd. Soms liet men hen los en mochten ze vrij rondlopen, wel één of twee jaar lang, voordat ze terechtgesteld werden. Een doodenkele keer kwam het voor dat iemand die je al lang had doodgewaand, als een spookverschijning opdook bij een openbaar proces, waar hij dan over honderden anderen bezwarende verklaringen aflegde alvorens te verdwijnen, ditmaal voorgoed. Withers was echter al een *onpersoon.* Hij bestond niet; hij had nooit bestaan. Winston kwam tot de conclusie dat het niet voldoende zou zijn de tendens van Grote Broers rede gewoon om te keren. Het was beter hem te laten spreken over iets dat totaal niets met het oorspronkelijke onderwerp te maken had.

Hij zou de rede kunnen veranderen in de gebruikelijke aanval op verraders en misdenkers, maar dat was wat al te voor de hand liggend; het verzinnen van een overwinning aan het front of een prachtige overproductie binnen het Negende Driejarenplan zou weer te veel complicaties voor het archief opleveren. Wat hij nodig had was zuivere fantasie. Plotseling verscheen voor zijn geestesoog, kant-en-klaar als het ware, het beeld van ene kameraad Ogilvy, die kort tevoren was gesneuveld, onder heldhaftige omstandigheden. Het kwam wel vaker voor dat Grote Broer zijn dagorder wijdde aan de nagedachtenis van een of ander gewoon, eenvoudig Partijlid wiens leven en sterven hij ten voorbeeld stelde als waardig ter navolging. Vandaag zou hij kameraad Ogilvy herdenken. Weliswaar bestond iemand als kameraad Ogilvy helemaal niet, maar een paar regels in de krant en wat nepfoto's zouden hem snel tot leven wekken.

Winston dacht even na, haalde toen de spreekschrijver naar zich toe en begon te dicteren in de gebruikelijke stijl van Grote Broer: een stijl die zowel militaristisch was als pedant, en gemakkelijk

te imiteren, dankzij zijn hebbelijkheid om vragen te stellen en daar meteen op te antwoorden. ('Welke lessen leert dit feit ons, kameraden? Deze les - en dat is tevens een van de grondbeginselen van Engsoc — dat' enzovoort enzovoort.)

Op driejarige leeftijd had kameraad Ogilvy geen ander speelgoed willen hebben dan een trommel, een stengun en een speelgoedhelikopter. Op zijn zesde - een jaar voordat het mocht, met speciale toestemming - was hij bij de Spionnen gegaan; op zijn negende was hij troepleider geweest. Op zijn elfde had hij zijn oom aangegeven bij de Denkpolitie, nadat hij een gesprek had afgeluisterd dat volgens hem getuigde van misdadige neigingen. Op zijn zeventiende was hij districtsorganisator geweest van het Antiseks Jeugdverbond. Toen hij negentien was had hij een handgranaat ontworpen die het Ministerie van Vrede had geaccepteerd en die bij de eerste proefneming eenendertig Euraziatische krijgsgevangenen in één klap had gedood. Op drieëntwintigjarige leeftijd was hij gesneuveld. Vijandelijke straalvliegtuigen hadden hem achtervolgd toen hij met belangrijke berichten boven de Indische Oceaan vloog; hij had toen zijn lichaam verzwaard met zijn mitrailleur en was uit de helikopter gesprongen, met berichten en al, boven volle zee - een einde, zo zei Grote Broer, waaraan men niet kon denken zonder gevoelens van afgunst. Grote Broer voegde er nog het een en ander aan toe over de zuiverheid en rechtlijnigheid van het leven van kameraad Ogilvy. Hij was geheelonthouder, rookte niet, zocht geen andere ontspanning dan zijn dagelijks uurtje in de sportzaal en had de gelofte afgelegd niet te zullen trouwen, omdat hij het huwelijk en de zorg voor een gezin onverenigbaar achtte met plichtsbetrachting gedurende vierentwintig uur per dag. Hij had geen enkel ander onderwerp van gesprek gehad dan de beginselen van Engsoc en geen enkel ander levensdoel dan het verslaan van de Euraziatische vijand en de opsporing van spionnen, saboteurs, misdenkers en alle andere soorten verraders.

Winston moest eerst met zichzelf overleggen of hij kameraad Ogilvy de Orde van Opvallende Verdienste zou toekennen: ten slotte besloot hij dat niet te doen wegens al die nodeloze verwijzingen die dat met zich mee zou brengen.

Opnieuw wierp hij een blik op zijn concurrent in het hokje aan de overkant. Iets leek hem met zekerheid te vertellen dat Tillotson bezig was met hetzelfde karwei als hij. Niemand kon weten wiens stuk uiteindelijk zou worden aangenomen, maar hij was er vanbinnen van overtuigd dat het zijn stuk zou zijn. Kameraad Ogilvy, die een uur geleden nog niet eens in de verbeelding had bestaan, was nu een feit. Het trof hem als merkwaardig dat je wel dode mensen kon scheppen, maar geen levende. Kameraad Ogilvy, die nooit levende werkelijkheid was geweest, bestond nu als dood verleden, en wanneer de vervalsing later was vergeten, dan zou zijn bestaan even echt zijn en op dezelfde bewijzen berusten als dat van Karel de Grote of Julius Caesar.

5

In de kantine diep onder de grond, waar de zoldering laag was, stond men in de rij voor de lunch, en die rij ging langzaam, met schokjes, vooruit. De zaal was al overvol en er heerste een oorverdovend lawaai. Door het hek bij het buffet dampte de wasem van hutspot, met een zure, metalige geur die er niet geheel in slaagde de stank van Victorie-jenever te verdrijven. Aan het andere uiteinde van de zaal was een kleine bar, niet meer dan een doorgeefluik, waar je jenever kon kopen voor tien cent per flinke borrel.

'Precies de man die ik zoek,' zei een stem achter Winston.

Hij draaide zich om. Het was zijn vriend Syme, die op de Wetenschappelijke Afdeling werkte. Misschien was 'vriend' niet helemaal het juiste woord. Je had geen vrienden tegenwoordig, je had kameraden; maar er waren kameraden wier gezelschap aangenamer was dan dat van anderen. Syme was filoloog, specialist in Nieuwspraak. Hij maakte zelfs deel uit van het enorme team van deskundigen dat op het moment bezig was met de samenstelling van de elfde druk van het Nieuwspraakwoordenboek. Hij was maar een iel mannetje, kleiner dan Winston, met donker haar en grote, bolle ogen die tegelijkertijd treurig en spottend keken en die je gezicht nauwkeurig leken te onderzoeken terwijl hij met je praatte. 'Ik wilde vragen ofjij soms scheermesjes hebt,' zei hij.

'Niet één!' zei Winston met een zekere schuldige haast. 'Ik heb het overal in de stad geprobeerd. Ze bestaan gewoon niet meer.'

Iedereen vroeg voortdurend naar scheermesjes. Eerlijk gezegd bezat hij er nog twee, en daar was hij zuinig mee. Er was de afgelopen maanden groot gebrek aan geweest. Telkens weer was er een of ander onmisbaar artikel dat de partijwinkels niet konden leveren. Soms waren het knopen, soms was het stopwol, soms waren het schoenveters; op het ogenblik waren het scheermesjes. Je kon ze alleen bemachtigen, misschien, door min of meer stiekem te scharrelen op de 'vrije' markt.

'Ik gebruik nu al zes weken hetzelfde mesje,' loog hij verder.

De rij ging weer met een schokje vooruit. Toen ze stilstonden draaide hij zich om en keek Syme weer aan. Beiden pakten ze een vettig metalen dienblad van een stapel op de hoek van het buffet.

'Ben je gisteren nog gaan kijken naar het ophangen van de gevangenen?' vroeg Syme.

'Ik heb zitten werken,' zei Winston onverschillig. 'Ik zal het wel in de bios zien, neem ik aan.'

'Een uiterst pover surrogaat,' zei Syme.

Zijn spottende ogen gleden over Winstons gezicht. 'Ik ken jou,' leken die ogen te zeggen, 'ik kijk dwars door je heen. Ik weet heel goed waarom je niet naar het ophangen van die gevangenen bent gaan kijken.' Op een intellectuele manier was Syme venijnig recht in de leer. Hij had er altijd een hinderlijk genoegen in te praten over luchtaanvallen met helikopters op vijandelijke dorpen, over de processen en bekentenissen van misdenkers, de executies in de kelders van het Ministerie van Liefde. Als je met hem praatte, moest je proberen hem van zulke onderwerpen af te brengen en hem zo mogelijk aan de praat te krijgen over de technische problemen van Nieuw- spraak, waarover hij met groot gezag en heel boeiend kon vertellen. Winston keerde zijn hoofd iets naar opzij om de on- derzoekende blik van de grote donkere ogen te ontwijken.

'Het was een goeie executie,' zei Syme peinzend. 'Volgens mij verpesten ze het als ze hun voeten aan elkaar binden. Ik zie ze graag trappelen. En vooral zoals ten slotte die tong eruit komt, zo blauw als die is, echt knalblauw. Dat is wat mij zo bijzonder aantrekt.'

'Wie volgt!' schreeuwde de prole met het witte schort en de opscheplepel.

Winston en Syme schoven hun dienbladen onder het hek door. In hoog tempo werd daarop de

eenheidslunch neergesmakt - een metalen schaaltje met grijs-roze hutspot, een homp brood, een blokje kaas, een kroes zwarte Victorie-koffie en een saccharientje.
'Daarginds is een tafeltje vrij, onder dat telescherm,' zei Syme. 'Laten we onderweg een borrel halen.'
De jenever werd geschonken in porseleinen mokken zonder oor. Ze baanden zich een weg door de volle zaal en zetten hun maal op het metalen tafeltje, waar iemand op een van de hoeken een kwak hutspot had achtergelaten, een vieze, nattige prut die veel weghad van braaksel. Winston pakte zijn mok jenever, wachtte even om moed te vergaren, en sloeg het vettig smakende spul achterover. Toen hij de tranen had weg- geknipperd merkte hij plotseling dat hij honger had. Haastig begon hij de hutspot naar binnen te werken; tussen de blubber zaten stukjes van een sponzige roze substantie, vermoedelijk een vleesproduct. Geen van beiden zei nog iets tot de schaaltjes leeg waren. Aan het tafeltje links van Winston, vlak achter hem, zat iemand snel en onafgebroken te praten, een luid gekakel, een soort eendengesnater dat door het algemene lawaai in de zaal heen snerpte.
'Hoe gaat het met het woordenboek?' vroeg Winston met stemverheffing, om zich verstaanbaar te maken.
'Het vordert langzaam,' zei Syme. 'Ik ben bezig met de bijvoeglijke naamwoorden. Fascinerend.'
Hij was meteen opgeleefd toen dit onderwerp werd aangesneden. Hij schoof zijn schaaltje opzij, pakte met een van zijn tengere handen zijn homp brood en met de andere de kaas, en leunde over de tafel om zonder geschreeuw te kunnen praten.
'De elfde druk is de definitieve druk,' zei hij. 'Wij geven de taal nu haar uiteindelijke vorm - de vorm die ze zal hebben wanneer niemand meer iets anders spreekt. Als we klaar zijn zullen mensen als jij het weer helemaal van voren af aan moeten leren. Je denkt misschien dat ons voornaamste werk is het bedenken van nieuwe woorden. Maar dan vergis je je! Wij vernietigen woorden - tientallen, honderden, elke dag. We beperken de taal tot het uiterste. De elfde druk zal niet één woord bevatten dat vóór het jaar 2050 in onbruik zal raken.'
Hij hapte gulzig in zijn brood en slikte een paar keer; toen sprak hij verder met de hartstocht van een geleerde. Zijn magere, donkere gezicht stond levendig, zijn ogen hadden hun spottende uitdrukking verloren en keken bijna dromerig.
'Dat is iets prachtigs, woorden vernietigen. De grootste verspilling vind je natuurlijk bij de werkwoorden en de bijvoeglijke naamwoorden, maar er zijn ook honderden zelfstandige naamwoorden die best weg kunnen. Het gaat niet alleen om de synoniemen; je hebt ook nog de antoniemen. Wat is per slot van rekening het bestaansrecht van een woord dat alleen het tegengestelde is van een ander woord? Elk woord bevat zijn eigen tegenstelling. Neem bijvoorbeeld "goed". Als je een woord hebt als "goed", waarvoor heb je dan een woord als "kwaad" nodig? "Ongoed" doet precies hetzelfde, het is zelfs beter, want dat is een precies tegendeel, en dat is het andere niet. En als je een sterkere vorm van "goed" nodig hebt, wat heeft het dan voor zin er een hele reeks vage, nutteloze woorden op na te houden als "uitstekend" en "prachtig" en al die andere? "Plusgoed" geeft de bedoeling weer; en "dubbelplusgoed" als je een nog sterkere term nodig hebt. Natuurlijk gebruiken we die vormen al, maar in de uiteindelijke versie van Nieuwspraak vind je niets anders. Ten slotte zal het hele terrein van goed en kwaad worden bestreken door slechts zes woorden - of eigenlijk maar één woord.
Zie je niet hoe mooi dat is, Winston? Het was natuurlijk oorspronkelijk een idee van G.B.,' voegde hij eraan toe, als iets dat hij nu pas bedacht.
Een zekere lauwe geestdrift gleed over Winstons gezicht toen Grote Broer genoemd werd. Toch

ontdekte Syme onmiddellijk zijn gebrek aan enthousiasme.
'Jij hebt geen oprechte waardering voor Nieuwspraak, Winston,' zei hij bijna treurig. 'Zelfs als je het schrijft, denk je nog in Oudspraak. Ik heb een paar van die stukken gelezen die jij van tijd tot tijd in de *Times* schrijft. Ze zijn wel goed, maar het zijn vertalingen. In je hart zou je liever vasthouden aan Oudspraak, met al zijn vaagheid en zinloze betekenisnuances. Je snapt de schoonheid van de woordvernietiging niet. Weet je wel dat Nieuwspraak de enige taal ter wereld is waarvan de woordenschat elk jaar kleiner wordt?'
Winston wist dat natuurlijk. Hij glimlachte, meelevend, hoopte hij, omdat hij eigenlijk niets durfde te zeggen.
Syme hapte weer in het grauwe brood, kauwde even en vervolgde: 'Begrijp je dan niet dat de hele bedoeling van Nieuwspraak is de denkruimte te beperken? Uiteindelijk zullen we misdenk letterlijk onmogelijk maken, omdat er geen woorden zullen zijn om die uit te drukken. Elk begrip dat je ooit nodig zou hebben zal door precies één woord worden uitgedrukt, waarvan de betekenis strak omlijnd is, terwijl alle bijbetekenissen zijn uitgewist en vergeten. Nu al, bij de elfde druk, zijn we daar niet ver van verwijderd. Maar het proces zal nog voortgaan, lang nadat jij en ik dood zijn. Elk jaar steeds minder woorden, en de bewustzijnsruimte telkens een beetje kleiner. Zelfs nu is er uiteraard geen reden of excuus voor het bedrijven van misdenk. Het is alleen een kwestie van zelfdiscipline, werkelijkheidscontrole. Maar ten slotte zal zelfs daaraan geen behoefte meer bestaan. De Revolutie zal volledig zijn zodra de taal volmaakt is. Nieuwspraak is Engsoc en Engsoc is Nieuwspraak,' zei hij met een zekere mystieke voldoening. 'Heb jij, Winston, wel eens bedacht dat er tegen het jaar 2050, op zijn allerlaatst, geen enkel menselijk wezen meer zal zijn dat een gesprek als wij nu voeren zou kunnen begrijpen?'
'Behalve...' begon Winston weifelend, toen zweeg hij.
Hij had haast gezegd: 'Behalve de proles', maar hij hield zich in omdat hij er niet helemaal zeker van was of zo'n opmerking niet enigszins onrechtzinnig was. Syme had echter geraden wat hij had willen zeggen.
'Proles zijn geen mensen,' zei hij achteloos. 'Tegen 2050 - waarschijnlijk zelfs eerder - zal alle ware kennis van Oud- spraak zijn verdwenen. De hele literatuur van het verleden zal vernietigd worden. Chaucer, Shakespeare, Milton, Byron - die zullen alleen nog bestaan in Nieuwspraakversies, niet al- leen gewijzigd, maar wezenlijk veranderd in iets dat in strijd is met wat ze vroeger waren. Zelfs de literatuur van de Partij zal veranderen. Zelfs de leuzen zullen veranderen. Hoe kun je een leuze hebben als "vrijheid is slavernij" wanneer het begrip vrijheid is afgeschaft? Het hele denkklimaat zal anders zijn. Er zal zelfs geen denken *bestaan*, in onze zin. Rechtzinnigheid betekent: niet denken — geen behoefte hebben aan denken. Rechtzinnigheid is onbewustheid.'
Het zal niet lang duren, dacht Winston plotseling, in volle overtuiging, voordat Syme gevaporiseerd wordt. Hij ziet de dingen te scherp en praat te openhartig. De Partij houdt niet van zulke mensen. Op een dag zal hij verdwijnen. Dat kun je aan zijn gezicht zien.
Winston had zijn brood en kaas op. Hij ging een beetje schuin zitten op zijn stoel om zijn kroes koffie te drinken. Aan het tafeltje links van hem zat de man met de luide stem nog steeds te praten. Een jonge vrouw, misschien zijn secretaresse, die met haar rug naar Winston toe zat, luisterde naar hem en leek gretig in te stemmen met alles wat hij zei. Af en toe ving Winston een paar woorden op, bijvoorbeeld: 'Je hebt zó volledig gelijk, ik ben het zó met je eens.' Ze had een jeugdige en vrij domme

vrouwenstem. Maar de andere stem zweeg geen moment, zelfs niet als het meisje iets zei. Winston kende de man van gezicht, hoewel hij alleen wist dat hij iets belangrijks deed op de Afdeling Romans. Het was een man van een jaar of dertig, met een forse nek en een grote, beweeglijke mond. Hij hield zijn hoofd wat achterover, en doordat hij in een bepaalde hoek zat, weerkaatste het licht in zijn brillenglazen en keek Winston in twee blikkerende rondjes in plaats van ogen. Het was haast griezelig dat je in de stroom van klanken die uit zijn mond kwam, bijna geen enkel woord kon onderscheiden. Eén keer ving Winston een fragment op - 'volledige en definitieve uitroeiing van het Goldsteinisme' - het kwam met een schok naar buiten, heel snel, als één stuk, als een brok zetsel uit een zetmachine. Voor de rest was het alleen maar geluid, kwak-kwak-kwak. En toch, al kon je eigenlijk niet horen wat de man zei, was er geen twijfel mogelijk aan de algemene strekking. Misschien schold hij op Goldstein en vroeg hij om strengere maatregelen tegen misdenkers en saboteurs, misschien ook ging hij tekeer tegen de wreedheden van het Eur- aziatische leger of prees hij Grote Broer of de helden aan het Malabarfront - dat maakte geen verschil. Wat het ook was, je kon er zeker van zijn dat het woord voor woord onvervalst rechtzinnig was, je reinste Engsoc. Terwijl hij keek naar het gezicht zonder ogen met de snel op en neer bewegende kaak, kreeg Winston het merkwaardige gevoel dat dit geen echt menselijk wezen was, maar een soort sprekende pop. Niet de hersens waren hier aan het woord; het was zijn strottenhoofd. Wat hij er allemaal uitsloeg bestond uit woorden, maar het was geen betoog in eigenlijke zin. Het was een onbewuste uiting van geluid, als het kwaken van een eend.

Syme had even gezwegen en tekende met de steel van zijn lepel figuren in de kwak hutspot. De stem aan de andere tafel kwaakte snel verder, gemakkelijk hoorbaar ondanks het kabaal om hen heen.

'Er is een woord in Nieuwspraak,' zei Syme, 'ik weet niet of je het kent: *eendenspraak.* Het is een van die interessante woorden die twee tegengestelde betekenissen hebben. Wanneer je het gebruikt voor een tegenstander is het een scheldwoord; gebruik je het voor iemand met wie je het eens bent, dan prijs je hem.'

Syme wordt vast en zeker nog eens gevaporiseerd, dacht Winston opnieuw. Die gedachte stemde hem droevig, al wist hij best dat Syme op hem neerkeek en een beetje een hekel aan hem had en volstrekt in staat was hem aan te geven als misdenker als hij daar enige reden voor had. Op onnaspeurlijke wijze was er iets mis met Syme. Er ontbrak iets aan hem: discretie, reserve, een zekere domheid die hem had kunnen redden. Je kon niet beweren dat hij onrechtzinnig was. Hij geloofde in de beginselen van Engsoc, hij aanbad Grote Broer, hij juichte bij overwinningen, hij haatte ketters, niet alleen van ganser harte, maar ook met een rusteloos fanatisme en een kennis van de nieuwste verhoudingen waar een gewoon partijlid niet aan kon tippen. Toch was hij altijd vagelijk omgeven door een kwade reuk. Hij zei dingen die beter ongezegd hadden kunnen blijven, hij had te veel boeken gelezen, hij was een geregelde bezoeker van café De Kastanjeboom, een trefpunt van schilders en musici. Er bestond geen wet, zelfs geen ongeschreven wet, tegen bezoeken aan De Kastanjeboom, maar er leek een doem op dat café te rusten. De oude in ongenade gevallen leiders van de Partij waren daar vroeger bijeengekomen voordat ze ten slotte waren weggezuiverd. Goldstein zelf, zo zei men, was er soms geweest, jaren, tientallen jaren geleden. Het was niet moeilijk Symes lot te voorspellen. En toch stond het vast dat Syme, als hij ook maar drie seconden lang de aard van zijn, Winstons, geheime opvattingen doorzag, hem prompt aan de Denkpolitie zou verraden. Dat zou ieder ander overigens

ook doen, maar Syme eerder dan anderen. Fanatisme was niet genoeg. Rechtzinnigheid was onbewustheid.
Syme keek op. 'Daar heb je Parsons,' zei hij.
Iets in de toon van zijn stem leek eraan toe te voegen: 'Die verdomde idioot.' Parsons, Winstons medebewoner van flatgebouw Victorie, baande zich inderdaad een weg door de zaal - een man van gemiddelde lengte, tonrond, met blond haar en het gezicht van een kikvors. Op zijn vijfendertigste had hij al een onderkin en een buikje, maar zijn bewegingen waren vlug en jongensachtig. Zijn hele uiterlijk was dat van een jongetje in het groot, en al droeg hij de voorgeschreven overall, je kon je hem haast niet anders voorstellen dan gekleed in het korte blauwe broekje, de grijze blouse en de rode halsdoek van de Spionnen. Als je aan hem dacht, zag je altijd knieën met vetplooien en opgerolde mouwen boven mollige armen. Parsons trok trouwens altijd meteen weer zijn korte broek aan zodra een gemeenschappelijk uitstapje of een sportieve activiteit hem daartoe de kans gaf.
Hij begroette Winston en Syme met een opgewekt: 'Hallo, hallo!' en ging aan het tafeltje zitten, waarbij hij een sterke zweetlucht verspreidde. Overal op zijn rozige gezicht parelde het vocht. Zijn vermogen tot zweten was onvoorstelbaar. In het Gemeenschapshuis kon je altijd aan het klamme handvat van de bat merken dat hij gepingpongd had. Syme had een strook papier te voorschijn gehaald, waarop een lange rij woorden stond, en hij zat die te bestuderen met een inktpotlood in de hand.
'Kijk eens hoe die in schafttijd nog zit door te werken,' zei Parsons en gaf Winston een por met zijn elleboog. 'Wat een ijver, hè? Wat heb je daar voor je, ouwe jongen? Gaat mij boven de pet, denk ik. Zeg Smith, kerel, weet je waarom ik je hier achternaloop? Je hebt vergeten me die bijdrage te geven.'
'Bijdrage waarvoor?' vroeg Winston, terwijl hij automatisch naar zijn geld tastte. Iedereen moest ongeveer een kwart van zijn salaris reserveren voor vrijwillige bijdragen, die zo talrijk waren dat je ze maar moeizaam kon bijhouden.
'Voor de Haatweek. Je weet wel — de huis-aan-huis-collecte. Ik ben penningmeester voor ons blok. We spannen al onze krachten in - we zullen ze eens wat laten zien. Ik zweer je, aan mij zal het niet liggen als ons ouwe flatgebouw Victorie niet de grootste verzameling vlaggen van de hele straat heeft. Twee dollar heb je me beloofd.'
Winston vond twee gekreukelde en vuile biljetten en gaf ze aan Parsons, die het bedrag noteerde in een opschrijfboekje, in het keurige handschrift van een ongeletterde.
'Tussen twee haakjes, ouwe jongen,' zei hij, 'ik hoor dat die kleine rakker van me je gisteren heeft geraakt met zijn katapult. Ik heb hem daarvoor flink onder handen genomen. Ik heb hem zelfs gezegd dat ik die katapult zou afpakken als hij het nog eens doet.'
'Hij was geloof ik een beetje uit zijn doen doordat hij niet naar de terechtstelling kon,' zei Winston.
'O ja - ik wou maar zeggen, daar spreekt de ware geest uit, hè? Deugnieten en rakkers zijn het, allebei, maar van geestdrift gesproken! Ze denken aan niks anders dan de Spionnen, en de oorlog natuurlijk! Weet je wat die kleine meid van mij vorige zaterdag heeft uitgehaald toen ze met haar troep naar buiten was, de kant van Berkhamsted op? Ze heeft twee andere meisjes meegenomen, de troep de troep gelaten, en de hele middag hebben ze een vreemde man achternagezeten. Ze hebben hem twee uur lang geschaduwd, dwars door de bossen, en toen ze in Amersham kwamen hebben ze hem overgegeven aan de politie.'
'Waarom hebben ze dat gedaan?' vroeg Winston, een beetje geschrokken. Parsons vervolgde

triomfantelijk: 'Mijn kleine meid was er zeker van dat het een soort geheim agent was, met een parachute naar beneden gekomen, je weet wel. Maar waar het nou om gaat, ouwe jongen, hoe dacht je dat ze hem het eerst in de gaten had gekregen? Ze zag dat hij een raar soort schoenen droeg — ze had nog nooit mensen met zulke schoenen gezien, zei ze. Dus was de kans groot dat het een buitenlander was. Pienter, niet, voor een kind van zeven?'
'Wat is er met die man gebeurd?' vroeg Winston.

'Ja, dat weet ik natuurlijk niet. Maar het zou me niets ver- bazen als...' Parsons deed alsof hij een geweer richtte en klikte met zijn tong om een schot te imiteren.
'Mooi zo,' zei Syme afwezig, zonder op te kijken van zijn strook papier.
'Natuurlijk mogen we geen enkel risico lopen,' zei Winston plichtmatig.
'Ik wil maar zeggen, het is tenslotte oorlog,' zei Parsons.
Als om dat te bevestigen klonk er trompetgeschal van het telescherm vlak boven hun hoofd. Ditmaal was het echter niet de aankondiging van een militaire overwinning, maar slechts een mededeling van het Ministerie van Welvaart.
'Kameraden!' riep een jeugdige, voortvarende stem. 'Attentie, kameraden! Wij hebben schitterend nieuws voor u. Wij hebben de productieslag gewonnen! Nu alle gegevens binnen zijn over de fabricage van alle soorten consumptiegoederen, blijkt dat de levensstandaard het afgelopen jaar niet minder dan twintig procent is gestegen. Overal in Oceanië hebben vanmorgen onstuitbare spontane demonstraties plaatsgevonden, toen arbeiders fabrieken en kantoren verlieten en door de straten trokken met spandoeken waarop zij uiting gaven aan hun dankbaarheid jegens Grote Broer voor het nieuwe, heerlijke leven dat zijn wijs beleid ons heeft geschonken. Hier volgen enkele totaalcijfers. Voedingsmiddelen...'
De term 'ons nieuwe, heerlijke leven' keerde meermalen terug. Die was de laatste tijd in trek bij het Ministerie van Welvaart. Parsons, wiens aandacht was getrokken door het trompetgeschal zat met open mond eerbiedig te luisteren, in een soort stichtelijke verveling. Hij kon de cijfers niet volgen, maar begreep dat ze reden tot voldoening waren. Hij had een enorme, smerige pijp voor de dag gehaald, die al half vol verkoolde tabak zat. Nu het tabaksrantsoen honderd gram per week bedroeg, kon je maar zelden een pijp geheel vol stoppen.
Winston rookte een Victorie-sigaret, die hij zorgvuldig horizontaal hield. De nieuwe bon was morgen pas geldig en hij had nog maar vier sigaretten. Hij sloot zich nu af voor de geluiden van verder weg en luisterde naar de gegevens die uit het telescherm stroomden. Er leken zelfs demonstraties te zijn geweest om Grote Broer te danken voor de verhoging van het chocoladerantsoen tot twintig gram per

week. En nog pas gisteren, bedacht hij, was aangekondigd dat het rantsoen zou worden *verlaagdtox.* twintig gram per week. Was het mogelijk dat ze dit slikten, na vierentwintig uur al? Ja, ze slikten het. Parsons slikte het zonder moeite, met dierlijke stompzinnigheid. Het wezen zonder ogen aan het andere tafeltje slikte het fanatiek, hartstochtelijk, met een woest verlangen om iedereen op te sporen, aan te geven en te vaporiseren die zou beweren dat het rantsoen vorige week nog dertig gram was

geweest. Ook Syme — op een meer gecompliceerde manier waaraan dubbeldenk te pas kwam - ook

Syme slikte het. Was hij dan de *enige* die in het bezit van een geheugen was?
De fantastische cijfers van de statistieken bleven maar uit het telescherm stromen. Vergeleken met vorig jaar was er meer voedsel, waren er meer kleren, meer huizen, meer meubels, meer pannen,

meer brandstof, meer schepen, meer helikopters, meer boeken, meer baby's - van alles was er meer, behalve van ziekte, misdaad en krankzinnigheid. Jaar na jaar en minuut na minuut vloog alles en iedereen met een vaart omhoog. Net als Syme daarstraks had Winston zijn lepel gepakt en zat hij daarmee te knoeien in de kleurloze saus die over de tafel droop - een lange uitloper smeerde hij uit tot een figuur. Vol wrok dacht hij na over de materiële kant van het leven. Was het altijd zo geweest als nu? Had voedsel altijd zo gesmaakt? Hij keek de kantine rond. Een overvolle zaal met lage zoldering, de muren smoezelig door contact met talloze lichamen; oude metalen tafels en stoelen die zo dicht opeen stonden dat je elkaar met de ellebogen aanraakte; kromme lepels; gedeukte dienbladen, grove witte mokken; alles was vettig, in elke barst zat vuil; en een zurige stank van slechte jenever en slechte koffie en hutspot uit blik en vuile kleren. Altijd kwamen je maag en je huid zo ongeveer in opstand, je had het gevoel dat men je iets onthield waar je recht op had. Hij had geen herinneringen aan volledig andere omstandigheden. In elke periode die hij zich duidelijk kon herinneren was er nooit echt genoeg te eten geweest, nooit hadden de mensen sokken of ondergoed gehad die niet vol gaten zaten, altijd waren de meubels oud en wrak geweest, de kamers onvoldoende verwarmd, de treinen van de ondergrondse overvol, de huizen in verval, het brood donker van kleur, thee een zeldzaamheid, koffie goor van smaak, sigaretten schaars - niets was goedkoop en overvloedig aanwezig, behalve synthetische jenever. En al werd het natuurlijk erger naarmate je lichaam verouderde, was het niet toch een teken dat het *niet* de natuurlijke orde der dingen was als het je wee om het hart werd door het ongemak en het vuil en de schaarste, de eindeloze winters, de kleverigheid van je sokken, de liften die nooit werkten, het koude water uit de kraan, de zanderige zeep, de sigaretten die uit elkaar vielen, het voedsel met zijn vreemde, akelige bijsmaak? Waarom zou je dat als ondraaglijk ervaren als je niet een soort oerherinnering had aan een tijd dat de dingen anders waren geweest?
Hij keek opnieuw de kantine rond. Bijna iedereen was lelijk en zou ook lelijk zijn geweest met andere kleren dan die eeuwige blauwe overalls. Aan het andere eind van de zaal zat een kleine man alleen aan een tafeltje, een man die merkwaardig veel weghad van een kever; hij dronk een kop koffie terwijl argwanende blikken uit zijn oogjes door de zaal schoten. Wat was het gemakkelijk, dacht Winston, als je niet om je heen keek, om te geloven dat het ideale lichaamstype van de Partij - grote, gespierde jongens en volboezemige meisjes, blond, vitaal, zongebruind en zorgeloos - ook echt bestond en zelfs overheerste. In werkelijkheid, voorzover hij het kon beoordelen, was de meerderheid van de mensen in Lucht- strook i klein, donker en lelijk. Het was merkwaardig zo talrijk als dat keverachtige type werd in de ministeries: dikke mannetjes die al heel vroeg zwaarlijvig werden, met korte beentjes waarmee ze haastig voortdribbelden, en bolle, ondoorgrondelijke gezichten met heel kleine oogjes. Dat was het type dat het best leek te floreren onder de heerschappij van de Partij.
De mededeling van het Ministerie van Welvaart eindigde met nieuw trompetgeschal en maakte plaats voor blikkerige muziek. Parsons, die door de cijfers tot enige geestdrift was gebracht, haalde zijn pijp uit zijn mond.
'Het Ministerie van Welvaart heeft van het jaar toch maar een mooie prestatie geleverd,' zei hij wereldwijs knikkend. 'Zeg Smith, nou ik je toch spreek, heb je soms een paar scheermesjes voor me?'
'Niet één,' zei Winston. 'Ik gebruik nu al zes weken hetzelfde mesje.'
'O, nou ja, ik dacht, laat ik het eens vragen, ouwe jongen.'

'Het spijt me,' zei Winston.
De kwakende stem aan het tafeltje naast hen, die tijdelijk tot zwijgen was gebracht door de aankondiging van het ministerie, praatte weer verder, even luid als daarvoor. Om de een of andere reden moest Winston opeens denken aan mevrouw Parsons met haar piekhaar en het stof in de rimpels van haar gezicht. Binnen twee jaar zouden die kinderen haar aangeven bij de Denkpolitie. Mevrouw Parsons zou gevaporiseerd worden. Syme zou gevaporiseerd worden. Winston zou gevaporiseerd worden. O'Brien zou gevaporiseerd worden. Parsons daarentegen zou nooit gevaporiseerd worden. Het wezen zonder ogen met de kwaakstem zou nooit gevaporiseerd worden. De keverachtige mannetjes die zo haastig door de doolhof van gangen in de ministeries scharrelden - ook zij zouden nooit gevaporiseerd worden. En het meisje met het donkere haar, het meisje van de Afdeling Romans - ook zij zou nooit gevaporiseerd worden. Het was of hij instinctief wist wie zou overleven en wie zou ondergaan, al was het niet gemakkelijk te zeggen waardoor overleving nu precies werd bepaald. Op dat moment werd hij met een hevige schok gewekt uit zijn overpeinzingen. Het meisje aan het tafeltje naast hem had zich half omgedraaid en keek naar hem. Het was het meisje met het donkere haar. Ze keek hem van opzij aan, maar merkwaardig oplettend. Zodra hun ogen elkaar ontmoetten keek ze weer de andere kant uit. Het zweet brak Winston uit langs zijn ruggengraat. Een felle scheut van doodsangst ging door hem heen. Het ging vrijwel meteen weer voorbij, maar er bleef een soort knagende ongerustheid hangen. Waarom keek ze naar hem? Waarom liep ze hem overal achterna? Helaas kon hij zich niet herinneren of ze al aan dat tafeltje had gezeten toen hij binnenkwam, of dat ze later was gekomen. In elk geval was ze gisteren, tijdens de Twee Minuten Haat, vlak achter hem gaan zitten, zonder dat dat nodig was geweest. Naar alle waarschijnlijkheid had ze hem in werkelijkheid willen afluisteren om zich ervan te overtuigen dat hij hard genoeg schreeuwde.
Weer kwam die eerdere gedachte bij hem op: vermoedelijk maakte ze niet echt deel uit van de Denkpolitie, maar amateurspionnen waren het gevaarlijkst. Hij wist niet hoe lang ze naar hem had zitten kijken, maar misschien was het wel vijf minuten geweest, en de mogelijkheid bestond dat hij zijn gelaatstrekken niet volkomen onder controle had gehad. Het was levensgevaarlijk om je gedachten te laten afdwalen wanneer je in een openbare gelegenheid was of binnen bereik van een telescherm. De kleinste kleinigheid kon je verraden. Een nerveuze tic, een onbewust angstige uitdrukking, een gewoonte om in jezelf te mompelen - alles wat maar leek te wijzen op abnormaliteit, dat je iets te verbergen had. In elk geval was het op zichzelf al strafbaar je gezicht een ongepaste uit-drukking te geven (bijvoorbeeld ongelovig te kijken wanneer er een overwinning werd

bekendgemaakt). Daarvoor be- stond in Nieuwspraak zelfs een woord: *misblik* heette dat.
Het meisje had hem weer haar rug toegekeerd. Misschien liep ze hem helemaal niet achterna; misschien was het toeval dat ze twee dagen achter elkaar zo dicht bij hem was gaan zitten. Zijn sigaret was uitgegaan en hij legde hem zorgvuldig op de rand van de tafel. Hij zou hem verder oproken na zijn werk, als hij kon voorkomen dat de tabak eruit liep. Hoogstwaarschijnlijk was die persoon aan het tafeltje naast hem een spion van de Denkpolitie en hoogstwaarschijnlijk zou hij binnen drie dagen in de kelders van het Ministerie van Liefde zitten, maar een sigarettenpeuk mocht je niet verkwisten. Syme had zijn strook papier opgevouwen en in zijn zak gestopt. Parsons begon weer te praten.
'Heb ik je wel eens verteld, ouwe jongen,' zei hij, grinnikend met de steel van zijn pijp in zijn mond, 'van die keer dat die twee koters van mij de rok van die ouwe marktkoopvrouw in brand hadden gestoken omdat ze zagen dat ze worst verpakte in een poster van G.B.? Ze hadden haar van achteren

beslopen en staken er de brand in met een doosje lucifers. Ze heeft geloof ik lelijke brandwonden opgelopen. Wat een schooiers, hè? Maar fel als mosterd! Dat is een prima training die ze tegenwoordig bij de Spionnen krijgen - beter nog dan in mijn tijd. Weet je wat het nieuwste is waarmee ze worden uitgerust? Apparaten om door sleutelgaten te luisteren! Mijn kleine meid bracht er laatst op een avond een mee - ze heeft het uitgeprobeerd op de deur van onze huiskamer, en ze dacht dat ze tweemaal zoveel kon horen als met haar blote oor. Het is natuurlijk maar speelgoed, dat snap je wel. Toch geeft het ze de goeie instelling, hè?'

Op dat moment liet het telescherm een doordringend gefluit horen. Dat was het sein om weer aan het werk te gaan. Alle drie sprongen ze overeind om zich in het gedrang bij de liften te storten, en het restje tabak viel uit Winstons sigaret.

6

Winston zat in zijn dagboek te schrijven:

Het was drie jaar geleden. Het was op een donkere avond, in een smalle zijstraat in de buurt van een van de grote stations. Ze stond bij een deur in de muur, onder een straatlantaarn die nauwelijks licht gaf. Ze had een jeugdig gezicht, met een dikke laag make-up erop. Het was eigenlijk die make-up die me aantrok, de witheid ervan, als een masker, en die felrode lippen. Vrouwen in de Partij verven hun gezicht nooit. Er was niemand anders op straat en geen teleschermen. Ze zei twee dollar. Ik...

Hij vond het op dat moment te moeilijk om verder te gaan. Hij sloot zijn ogen en drukte zijn vingers ertegenaan, in een poging het beeld dat telkens weer terugkeerde te verdringen. Hij kreeg de bijna onweerstaanbare neiging zo luid mogelijk een hele rij vieze woorden te schreeuwen. Of met zijn hoofd tegen de muur te slaan, de tafel omver te schoppen en de inktpot door het raam te smijten - als het maar iets was dat gewelddadig was, of lawaaiig, of pijnlijk, om de herinnering die hem kwelde te verjagen.

Je ergste vijand, zo bedacht hij, was je eigen zenuwgestel. Te allen tijde kon de inwendige spanning zich omzetten in een zichtbaar symptoom. Hij dacht aan een man die hij een paar weken geleden op straat was tegengekomen - een man die er heel gewoon uitzag, partijlid, vijfendertig tot veertig jaar oud, aan de lange kant, mager, met een aktetas. Ze waren een paar meter van elkaar vandaan toen de linkerkant van het gezicht van de man plotseling krampachtig was vertrokken.

Het was nog een keer gebeurd toen ze elkaar passeerden: het was niet meer dan een zenuwtrekking, een trilling, net zo vlug als het klikken van een fototoestel, maar kennelijk een gewoonte. Hij herinnerde zich dat hij op dat moment had gedacht: met die arme bliksem is het gedaan. En het schrikbarende was dat die beweging heel best onbewust kon zijn. Het gevaarlijkst was praten in je slaap. Er was voorzover hij wist geen middel om dat te voorkomen.

Hij haalde diep adem en schreef verder:

Ik ging met haar mee de deur door en over een binnenplaats naar een keuken in het souterrain. Daar stond een bed tegen de muur, en een lamp op tafel, heel laag gedraaid. Zij...

Hij was één brok zenuwen. Het liefst had hij willen spuwen. Terwijl hij dacht aan de vrouw in die souterrain-keuken, speelde ook Katherine, zijn echtgenote, door zijn hoofd. Winston was getrouwd — althans, hij was getrouwd geweest; vermoedelijk was hij nog getrouwd, want voorzover hij wist was zijn vrouw niet dood. Hij leek opnieuw de warme, benauwde lucht van die keuken in te ademen, een geur van wandluizen en ongewassen kleren en afschuwelijk, goedkoop parfum, maar ondanks alles verleidelijk, omdat geen vrouwelijk partijlid ooit parfum gebruikte en je je ook niet kon voorstellen dat ze zoiets zou doen. Alleen de proles gebruikten parfum. In zijn hoofd was die geur onverbrekelijk verbonden met ontucht.

Toen hij met die vrouw was meegegaan, was dat zijn eerste slippertje geweest sinds zo'n jaar of twee. Omgang met prostituees was natuurlijk verboden, maar dat was een van die voorschriften die je met een beetje durf wel eens kon overtreden. Het was gevaarlijk, maar het was geen halsmisdrijf. Als je met een prostituee werd betrapt, kon je dat op vijf jaar werkkamp komen te staan, meer niet, als je geen ander misdrijf had begaan. En het was dóódsimpel, als je maar wist te vermijden dat je op heterdaad betrapt werd. In de arme wijken wemelde het van vrouwen die zich graag wilden verkopen. Sommigen kon je zelfs krijgen voor een fles jenever, die de proles niet hoorden te drinken. De Partij was zelfs geneigd prostitutie stilzwijgend aan te moedigen, als uitlaatklep voor driften die niet volledig onderdrukt konden worden. Losbandigheid was niet zo erg, zolang het maar stiekem en

vreugdeloos bleef en men alleen de vrouwen van een lagere en verachte klasse daarbij betrok.
Onvergeeflijk was promiscuïteit van partijleden onderling. Maar je kon je — hoewel dit een van de misdrijven was die de beklaagden bij de grote zuiveringen altijd weer bekenden - moeilijk voorstellen dat zulke dingen echt gebeurden.
Het was niet alleen de bedoeling van de Partij te voorkomen dat er tussen mannen en vrouwen een aanhankelijkheid zou ontstaan die zij misschien niet onder controle zou kunnen houden. Het eigenlijke, onuitgesproken doel was de geslachtsdaad te ontdoen van alle genot. Niet zozeer liefde alswel erotiek was de vijand, zowel binnen het huwelijk als daarbuiten. Alle huwelijken tussen partijleden moesten goedgekeurd worden door een speciale commissie, en - al werd dat nooit met zoveel woorden gezegd — toestemming werd altijd geweigerd wanneer het paar in kwestie de indruk wekte zich lichamelijk tot elkaar aangetrokken te voelen. Het enige officiële doel van het huwelijk was het voortbrengen van kinderen ten behoeve van de Partij. Geslachtelijke omgang moest beschouwd worden als iets van ondergeschikt belang, een beetje onsmakelijk, zoiets als de toediening van een lavement. Ook dat werd nooit met zoveel woorden toegegeven, maar indirect werd het ieder partijlid van kindsbeen af ingeprent. Er waren zelfs organisaties als het Antiseks Jeugdverbond die voor beide seksen totale onthouding bepleitten. Alle kinderen moesten worden verwekt door kunstmatige bevruchting *{arsem* — artificiële inseminatie — heette dat in Nieuwspraak) en moesten worden grootgebracht in staatstehuizen. Winston wist wel dat dat niet helemaal serieus gemeend was, maar ergens paste het wel in de algehele partij-ideologie. De Partij deed haar best de geslachtsdrift te doden, en als die niet kon worden gedood, die te vervormen en te bezoedelen. Hij wist niet waarom dat was, maar het leek onvermijdelijk. En voorzover het de vrouwen betrof had het streven van de Partij veel succes gehad.
Hij dacht opnieuw aan Katherine. Het moest nu negen, tien - bijna elf jaar geleden zijn dat ze uit elkaar waren gegaan. Het was merkwaardig zo zelden als hij aan haar dacht. Dagen achtereen kon hij vergeten dat hij ooit getrouwd was geweest. Ze hadden maar zo'n vijftien maanden samengewoond. De Partij verbood echtscheiding, maar scheiding van tafel en bed moedigde men enigszins aan als er geen kinderen waren.
Katherine was een lang, blond meisje geweest, kaarsrecht, en ze kon zich prachtig bewegen. Ze had een vrijpostig gezicht met een haviksneus, een gezicht dat je edel had kunnen noemen voordat je ontdekt had dat er praktisch niets achter school. Al heel in het begin van hun huwelijk had hij gemerkt - misschien doordat hij haar meer van nabij kende dan de meeste mensen - dat zij absoluut het meest domme, alledaagse, lege hoofd bezat dat hij ooit was tegengekomen. Geen gedachte van Katherine was niet tevens een partijleuze, en er was niet één stompzinnigheid, maar dan ook echt niet één, die zij niet slikte als de Partij dat zei. 'De menselijke grammofoonplaat' had hij haar in zijn gedachten genoemd. Toch had hij het wel met haar kunnen uithouden als er niet juist dat ene tussen was gekomen - het seksleven.
Zodra hij haar aanraakte leek zij ineen te krimpen en te verstarren. Als je haar omhelsde kon je net zo goed een houten ledenpop omhelzen. En het vreemde was dat zelfs als zij hem tegen zich aandrukte, hij het gevoel kreeg dat ze hem tegelijkertijd met al haar kracht van zich af duwde. Haar gespannen spieren wekten die indruk. Ze lag dan met gesloten ogen, ze bood geen verzet en werkte niet mee, maar ze *onderwierp* zich. Dat was bijzonder gênant en na verloop van tijd weerzinwekkend. Maar

zelfs toen nog had hij wel met haar kunnen samenleven, als ze hadden afgesproken dat ze verder in onthouding zouden leven. Het merkwaardige was echter geweest dat Katherine dat weigerde. Ze moesten, zo zei ze, zo mogelijk een kind voortbrengen. Dus was de handeling blijven doorgaan, regelmatig eens in de week, wanneer het niet onmogelijk was. Ze herinnerde hem er zelfs 's ochtends aan, als iets dat die avond moest gebeuren en dat ze niet mochten vergeten. Ze had er twee benamingen voor. De ene was 'een kindje maken' en de andere 'onze plicht jegens de Partij' (ja, die kreet had ze echt gebruikt). Al heel gauw begon hij regelrecht bang te worden als de dag in kwestie weer naderde. Gelukkig echter was er geen kind gekomen, en ten slotte stemde ze erin toe de pogingen te staken, en korte tijd later waren ze uit elkaar gegaan.

Winston zuchtte onhoorbaar. Hij pakte zijn pen weer en schreef:

Ze liet zich vallen op het beden meteen, zonder enige voorbereiding, trok ze, op de meest ordinaire, afschuwelijke manier, haar rok omhoog. Ik...

Hij zag zichzelf weer staan in het gedempte lamplicht, met de lucht van wandluizen en goedkope parfum in zijn neus, en in zijn hart een gevoel van teleurstelling en wrok dat zelfs op dat moment nog vermengd was met de gedachte aan Katherines blanke lijf, voorgoed verstard door de hypnotische macht van de Partij. Waarom moest het toch altijd zo gaan? Waarom kon hij niet gewoon een eigen vrouw hebben in plaats van dit smerige gefrutsel, eens in de zoveel jaar? Maar een echte liefdesverhouding was vrijwel ondenkbaar. De vrouwen in de Partij waren allemaal hetzelfde. Kuisheid was even diep in hen geworteld als trouw aan de Partij. Door zorgvuldige conditionering van jongsaf, door sport en koude baden, door de nonsens die ze telkens weer te leren kregen op school en bij de Spionnen en in de Jeugdbond, door lezingen, optochten, liederen, leuzen en militaire muziek, waren alle natuurlijke gevoelens uit hen verdreven. Zijn verstand zei hem dat er uitzonderingen moesten zijn, maar zijn hart geloofde daar niet in. Ze waren allemaal ongenaakbaar, en zo wilde de Partij het ook. En wat hij nodig had, meer nog dan liefde, dat was het afbreken van die muur van deugdzaamheid, al was het maar één keer in zijn hele leven. Een bevredigende geslachtsdaad was rebellie. Begeerte was misdenk. Zelfs als hij Katherine had kunnen bevrijden uit haar verstarring, zou dat al een soort verleiding zijn geweest, al was ze zijn vrouw. Maar hij moest de rest van het verhaal nog opschrijven. Hij schreef:

Ik draaide de lamp hoger. Toen ik haar in het licht zag... Na het duister had het zwakke licht van de petroleumlamp heel fel geleken. Voor het eerst kon hij de vrouw goed zien. Hij had een stap in haar richting gedaan en was toen blijven staan, vervuld van wellust en doodsangst. Hij was zich pijnlijk bewust van het risico dat hij genomen had door hierheen te komen. Het was heel goed mogelijk dat de patrouilles hem te grazen zouden nemen als hij wegging; ze konden op ditzelfde moment al buiten voor de deur op wacht staan. Als hij wegging zonder gedaan te hebben waarvoor hij was gekomen...! Het moest worden opgeschreven, het moest worden opgebiecht. Daar in het lamplicht had hij opeens gezien dat de vrouw *oud* was. De verf zat zo dik op haar gezicht dat het leek of het zou barsten, als een kartonnen masker. Er zat grijs in haar haar, maar het ergste was haar mond, die een beetje geopend was en niets dan een zwart gat liet zien. Ze had geen enkele tand meer over.

Hij schreef haastig, in krabbelig handschrift: Toen ik haar in het licht zag, bleek ze een heel oude vrouw, minstens vijftig. Maar ik zette door en deed het toch.

Opnieuw duwde hij zijn vingers tegen zijn oogleden. Hij had het eindelijk opgeschreven, maar het maakte geen verschil. De therapie had niet geholpen. De behoefte om vieze woorden te schreeuwen

was nog steeds even sterk.

7

Als er hoop is *(schreef Winston)* dan ligt die bij de proles.

Als er hoop was, dan *moest* die bij de proles liggen omdat men alleen daar, in die krioelende, verwaarloosde massa, vijfentachtig procent van de bevolking van Oceanië, ooit de kracht zou kunnen wekken om de Partij te vernietigen. Van binnenuit kon de Partij niet ten val worden gebracht. Haar vijanden, als ze die tenminste had, bezaten geen mogelijkheid om te vergaderen of elkaar zelfs maar te herkennen. Zelfs wanneer de legendarische Broederschap bestond, wat eventueel mogelijk was, dan nog was het ondenkbaar dat de leden ooit in grotere aantallen dan twee of drie tegelijk bijeen zouden kunnen komen. Verzet was een blik in de ogen, een stembuiging; op zijn hoogst een enkel gefluisterd woord. Maar de proles zouden, als ze zich maar op de een of andere manier van hun kracht bewust konden worden, niet hoeven samen te zweren. Ze hoefden alleen maar in opstand te komen en zich te schudden, zoals een paard vliegen afschudt. Als ze wilden konden ze morgenochtend de Partij uiteen doen spatten. Ongetwijfeld zou dat vroeg of laat bij hen opkomen. En toch...!

Hij herinnerde zich hoe hij eens door een drukke straat was gelopen, toen een geweldig geschreeuw van honderden stemmen — vrouwenstemmen — was losgebarsten in een zijstraat een eindje verderop. Het was één grote indrukwekkende kreet van woede en wanhoop geweest, een diep, luid 'O-o- o-o-o!' dat aanhield als het galmen van een klok. Zijn hart was opgesprongen. Het is begonnen! had hij gedacht. Een rel! Eindelijk staan de proles op! Toen hij de plek had bereikt, zag hij een menigte van twee- of driehonderd vrouwen die zich verdrongen om de kraampjes van een markt, met tragische gezichten alsof ze de gedoemde passagiers van een zinkend schip waren. Op datzelfde moment echter viel de collectieve wanhoop uiteen in een hele reeks persoonlijke vechtpartijen. Het bleek dat een van de kraampjes blikken steelpannen had verkocht. Het waren erbarmelijke prutsdingen, maar pannen waren altijd moeilijk te krijgen. Nu was de voorraad plotseling op. De vrouwen die geluk hadden gehad probeerden ertussenuit te knijpen met hun steelpannen, maar zaten vast in het geduw en gedrang van de anderen, terwijl tientallen mensen de verkoper beschuldigden van voortrekkerij en riepen dat hij ergens nog een voorraadje pannen achterhield. Toen weerklonk een nieuw gekrijs. Twee pafferige vrouwen, bij een van hen hingen de haren los om haar hoofd, hadden dezelfde steelpan te pakken gekregen en probeerden die elkaar uit handen te rukken. Even hadden ze hem allebei vast, toen brak de steel af. Winston had met afkeer staan toekijken. En toch, wat een griezelige macht had er, éven maar, geklonken uit dat geschreeuw van slechts een paar honderd kelen! Waarom konden ze nooit zo schreeuwen om iets dat echt belangrijk was? Hij schreef:

Voordat ze bewust worden, zullen ze nooit in opstand komen, en pas nadat ze in opstand zijn gekomen kunnen ze bewust worden.

Dat had, zo bedacht hij, zó overgeschreven kunnen zijn uit een van de leerboeken van de Partij. De Partij beweerde uiteraard dat ze de proles van hun ketenen had bevrijd. Vóór de Revolutie waren ze gruwelijk onderdrukt door de kapitalisten, ze waren uitgehongerd en afgeranseld, vrouwen waren gedwongen in de kolenmijnen te werken (vrouwen werkten nu overigens nóg in de kolenmijnen), kinderen waren op zesjarige leeftijd verkocht aan fabrieken. Maar tegelijkertijd leerde de Partij, overeenkomstig de beginselen van dubbeldenk, dat de proles van nature wezens van lager orde waren die als dieren onder de knoet moesten worden gehouden, door toepassing van enkele eenvoudige regels. Eigenlijk was er heel weinig bekend over de proles. Je hoefde ook niet veel van ze te weten. Zolang ze aan het werk bleven en zich voortplantten, waren hun andere activiteiten niet belangrijk. Ze

waren aan zichzelf overgelaten, als vee dat losgelaten was op de pampa's van Argentinië, en ze waren teruggekeerd tot een levensstijl die zij natuurlijk vonden, een soort oerpatroon. Ze werden geboren, groeiden op in de goot, ze gingen op hun twaalfde werken, ze beleefden een kortstondige bloeitijd van schoonheid en seksuele verlangens, ze trouwden op hun twintigste, op hun dertigste waren ze van middelbare leeftijd, voor het merendeel stierven ze omstreeks hun zestigste. Zwaar lichamelijk werk, de zorg voor huis en kinderen, kleinzielige ruzies met buren, films, voetbal, bier en bovenal gokken begrensden hun geestelijke horizon. Het was niet moeilijk ze in toom te houden. Er liepen altijd een paar agenten van de Denkpolitie onder hen rond, die valse geruchten verspreidden en de enkelingen die mogelijk gevaarlijk konden worden, eruit haalden en wegwerkten; maar er werd geen poging gedaan ze de ideologie van de Partij bij te brengen. Het werd niet wenselijk geacht dat de proles hevige politieke gevoelens kregen. Alles wat er van hen werd geëist was een primitieve vorm van vaderlandsliefde waarop men een beroep kon doen, telkens wanneer het nodig was dat ze langere werktijden of lagere rantsoenen aanvaardden. En zelfs als ze ontevreden waren, wat soms voorkwam, leidde dat tot niets omdat ze, bij gebrek aan algemene begrippen, hun onvrede slechts konden richten op onbenullige, geïsoleerde grieven. Het grotere kwaad ontsnapte steevast aan hun aandacht. Voor het overgrote deel hadden de proles zelfs geen telescherm in hun woningen. Zelfs de gewone politie bemoeide zich heel weinig met hen. Er was geweldig veel misdaad in Londen, een

complete onderwereld van dieven, bandieten, prostituees, handelaars in verdovende middelen en schurken van allerlei aard; maar omdat dit alles zich afspeelde onder de proles zelf, was het onbelangrijk. In alle zedelijke aangelegenheden mochten ze hun voorvaderlijke gewoonten volgen. Het seksuele puritanisme van de Partij werd hun niet opgedrongen. Ontucht bleef ongestraft, echtscheiding was toegestaan. Zelfs godsdienstoefeningen zou men hebben toegelaten als de proles enig blijk hadden gegeven van behoefte of verlangen daarnaar. Ze stonden beneden elke verdenking. Zoals de partijleuze zei: 'Proles en dieren zijn vrij.'

Winston stak zijn hand naar beneden en krabde voorzichtig aan zijn spatader. Die was weer gaan jeuken. Het punt waar je altijd weer op terugkwam was dat het onmogelijk was erachter te komen hoe het leven vóór de Revolutie werkelijk was geweest. Uit de la haalde hij een exemplaar van een geschiedenisleerboek voor kinderen dat hij van mevrouw Parsons had geleend, en hij begon een passage over te schrijven in zijn dagboek:

In vroeger tijden, *(zo stond daar)* vóór de roemrijke Revolutie, was Londen niet de prachtige stad die wij heden kennen. Het was een duistere, smerige, ellendige stad waar bijna niemand genoeg te eten had en waar honderden en duizenden arme mensen geen schoenen aan hun voeten hadden en zelfs geen dak boven hun hoofd. Kinderen die niet ouder waren dan jullie, moesten twaalfuur per dag werken voor wrede bazen die hen afranselden met de zweep als ze niet hard genoeg werkten en ze niets anders te eten gaven dan oude broodkorsten en water. Maar midden tussen al die verschrikkelijke armoede stond een klein aantal grote, prachtige huizen waar rijke mensen woonden die soms wel dertig bedienden hadden om voor hen te zorgen. Die rijke mensen heetten kapitalisten. Het waren dikke, lelijke mensen met doortrapte gezichten, net als de man op het plaatje op de bladzij hiernaast. Je kunt zien dat hij gekleed is in een lange, zwarte jas, een geklede jas heette dat, en een vreemde, glimmende hoed als een kachelpijp, hoge hoed genaamd. Dat was het uniform van de kapitalisten en niemand anders mocht zoiets dragen. De kapitalisten hadden alles ter wereld in hun bezit en alle andere mensen waren hun slaven. Zij bezaten al het land, alle huizen, alle fabrieken en al het

geld. Als iemand ongehoorzaam was, konden ze hem gevangen zetten of ze konden hem zijn baantje afnemen, zodat hij doodging van de honger. Als een gewoon mens tegen een kapitalist sprak, moest hij voor hem buigen en kruipen, en zijn pet afnemen en hem aanspreken met 'Sir'. Het opperhoofd van alle kapitalisten heette de Koning, en...

Maar de rest van het verhaal kende hij uit zijn hoofd. Daarna zouden de bisschoppen met hun batisten mouwen aan de orde komen, de rechters met hun hermelijnen mantels, de schandpaal, het voetblok, de tredmolen, de karwats, het jaarlijkse banket van de burgemeester van Londen en de gewoonte om de teen van de Paus te kussen. Er was ook iets dat *jus primae noctis* heette en vermoedelijk niet in een leerboek voor kinderen genoemd zou worden. Dat was de wet die iedere kapitalist het recht gaf te slapen met elke willekeurige vrouw die in een van zijn fabrieken werkte.

Hoe kon je weten in hoeverre dit leugens waren? Het *kon* waar zijn dat de mensen over het algemeen er nu beter aan toe waren dan vóór de Revolutie. Het enige bewijs van het tegendeel was het zwijgend protest in je eigen lijf, het instinctieve gevoel dat de omstandigheden waaronder je leefde ondraaglijk waren en dat ze ooit in een andere tijd anders moesten zijn geweest. Hij bedacht dat het huidige leven niet gekenmerkt werd doordat het zo wreed en onzeker was, maar heel gewoon doordat het zo kaal was, zo smoezelig, zo lusteloos. Als je om je heen keek, leek het leven niet alleen totaal niet op de leugens die uit het telescherm stroomden, maar zelfs niet op de idealen die de Partij trachtte te verwezenlijken. Het leven was grotendeels, zelfs voor een lid van de Partij, kleurloos en apolitiek, een kwestie van moeizaam sleurwerk, vechten om een plaatsje in de ondergrondse, het stoppen van een versleten sok, het bedelen om een saccharientje, het opzijleggen van een sigarettenpeuk. Het ideaal dat de Partij de mensen voorhield was iets groots, een angstwekkend en stralend beeld - een wereld van staal en beton, van monsterlijke machines en gruwelijke wapens - een natie van strijders en fanaten die in volmaakte eenheid opmarcheerden, allen hetzelfde dachten en dezelfde leuzen schreeuwden, ononderbroken werkten, streden, triomfeerden, anderen vervolgden - driehonderd miljoen mensen, allen met hetzelfde gezicht. De werkelijkheid was vervallen, groezelige steden, waar ondervoede mensen rondsloften met lekke schoenen en woonden in opgelapte huizen uit de negentiende eeuw die altijd roken naar kool en kapotte wc's. Er leek een visioen van Londen voor zijn ogen te verschijnen, een uitgestrekte bouwvallige stad met een miljoen vuilnisbakken, en dat ging gepaard met een beeld van mevrouw Parsons, die vrouw met haar rimpelig gezicht en haar piekhaar, die hulpeloos zat te prutsen aan een verstopte afvoerpijp.

Hij tastte weer omlaag en krabde aan zijn enkel. Dag en nacht deden je oren pijn van de teleschermen met hun statistieken die aantoonden dat de mensen tegenwoordig meer voedsel hadden, meer kleding, betere huizen, betere recreatie - dat ze langer leefden, kortere werktijden hadden, langer waren, gezonder, sterker, gelukkiger, intelligenter, beter ontwikkeld dan de mensen van vijftig jaar geleden. Geen woord daarvan kon ooit worden bewezen of weerlegd. De Partij beweerde bijvoorbeeld dat tegenwoordig veertig procent van de volwassen proles kon lezen en schrijven; vóór de Revolutie, zo zei men, was dat slechts vijftien procent geweest. De Partij beweerde dat de kindersterfte nu slechts honderdzestig promille bedroeg, terwijl dat vóór de Revolutie driehonderd was geweest — enzovoort. Het was net een vergelijking met twee onbekenden. Het was heel goed mogelijk dat letterlijk elk woord in de geschiedenisboeken, zelfs de dingen die je zonder meer aanvaardde, pure

fantasie was. Het kon best zijn dat er nooit zo'n wet als dat *jusprimae noctis* had bestaan, of zo'n wezen als de kapitalist, of zo'n kledingstuk als de hoge hoed.
Alles vervaagde in mist. Het verleden was uitgewist, het uitwissen was vergeten, de leugen werd waarheid. Slechts één keer in zijn leven had hij – *nadat het* gebeurd was: dat was belangrijk — een concreet, onmiskenbaar bewijs van vervalsing in handen gehad. Hij had het wel dertig seconden lang in zijn vingers gehouden. Dat was in 1973 geweest - omstreeks de tijd dat hij en Katherine uit elkaar waren gegaan. Maar de datum waar het om ging lag zeven, acht jaar daarvoor.
Het verhaal was eigenlijk begonnen in het midden van de jaren zestig, de periode van de grote zuiveringen waarbij de oorspronkelijke leiders van de Revolutie eens en voor altijd waren weggevaagd. Tegen 1970 was er geen van hen over, afgezien dan van Grote Broer. Alle anderen waren inmiddels aan de kaak gesteld als verraders en contrarevolutionairen. Goldstein was gevlucht en hield zich schuil, niemand wist waar, en van de anderen waren er een paar gewoon verdwenen, terwijl de meesten waren terechtgesteld na opzienbarende openbare processen waar ze hun misdaden hadden bekend. Tot de laatste overlevenden hadden drie mannen behoord, Jones, Aaronson en Rutherford. Het moest in 1965 zijn geweest dat dit drietal was gearresteerd. Zoals vaak gebeurde waren ze een jaar of langer zoek geweest, zodat niemand wist of ze leefden of dood waren, en toen waren ze plotseling te voorschijn getoverd om zichzelf op de gebruikelijke wijze te beschuldigen. Ze hadden bekend dat ze in contact hadden gestaan met de vijand (ook in die tijd was Eurazië de vijand geweest), dat ze staatsgelden hadden verduisterd, diverse betrouwbare partijleden hadden vermoord, geïntrigeerd hadden tegen het leiderschap van Grote Broer en daarmee al lang voor de Revolutie waren begonnen, en dat ze door sabotagedaden de dood van honderdduizenden hadden veroorzaakt. Nadat ze dit alles bekend hadden, waren ze begenadigd, ze waren weer in de Partij opgenomen en hadden posities gekregen die in feite sinecures waren, maar heel gewichtig klonken. Alle drie hadden ze lange, abjecte artikelen geschreven voor de *Times,* waarin ze de redenen van hun verraad analyseerden en beterschap beloofden.
Een tijdje na hun vrijlating had Winston ze alle drie gezien in café De Kastanjeboom. Hij herinnerde zich hoe hij met een zekere angstige fascinatie stiekem naar hen had zitten kijken. Ze waren veel ouder dan hij, restanten van de oude wereld, bijna de laatste nog levende grote gestalten uit de heroïsche begintijd van de Partij. De glorie van de ondergrondse strijd en de burgeroorlog hing nog enigszins om hen heen. Hoewel in die tijd feiten en data al in nevelen begonnen op te gaan, had hij het gevoel dat hij hun namen al jaren voor die van Grote Broer had gehoord. Tevens waren zij echter vogelvrijen, vijanden, paria's, onvermijdelijk gedoemd binnen een paar jaar te worden uitgeroeid. Niemand die ooit in handen van de Denkpolitie was gevallen ontkwam uiteindelijk. Ze waren lijken die wachtten tot ze teruggestuurd werden naar het graf.
Aan de tafeltjes bij hen in de buurt zat niemand. Het was niet verstandig zelfs maar in de omgeving van zulke mensen te worden gezien. Ze zaten zwijgend achter glazen jenever met kruidnagelessence, de specialiteit van het café. Van het drietal had Rutherford de diepste indruk op Winston gemaakt. Rutherford was ooit een vermaard karikaturist geweest, zijn felle tekeningen hadden meegeholpen de publieke opinie voor en tijdens de Revolutie op te hitsen. Zelfs nu nog verschenen, met grote tussenpozen, zijn spotprenten in de *Times.* Die waren niet meer dan herhalingen van zijn vroegere stijl en werkten eigenaardig levenloos en onovertuigend. Ze grepen altijd weer terug op de oude

onderwerpen — krotwoningen, uitgehongerde kinderen, straatgevechten, kapitalisten met hoge hoeden - zelfs op de barricaden leken de kapitalisten zich nog aan hun hoge hoeden vast te klampen - een eindeloze, hopeloze poging terug te keren naar het verleden. Rutherford was een monsterlijke man, met een vettige, grijze haardos, met hangwangen, een doorgroefd gezicht en dikke lippen. Eens moest hij ontzaglijk sterk zijn geweest; nu was zijn grote lijf slap, verzakt, opgezet, aan alle kanten vervallen. Het leek of hij voor je ogen in stukken viel, als een afbrokkelende berg.

Het was vijftien uur geweest, en dan was het altijd rustig. Winston kon zich nu niet meer herinneren hoe hij op die tijd van de dag in het café verzeild was. De zaak was vrijwel leeg. Uit de teleschermen kwam blikkerige muziek. De drie mannen zaten in hun hoek, bewegingloos, en wisselden geen woord. De kelner bracht ongevraagd nieuwe glazen jenever. Op het tafeltje naast hen stond een schaakbord met de stukken erop, maar ze deden er niets mee. En toen was er, alles bij elkaar misschien gedurende een halve minuut, iets met het telescherm gebeurd. Het wijsje was veranderd, en de klank van de muziek ook. Je hoorde nu - maar een beschrijving was moeilijk. Het was een eigenaardige, krakerige, balkende, honende klank: voor zichzelf noemde Winston het een gele klank. En toen zong een stem uit het telescherm:

Onder de brede kastanjelaar Verkochten jij en ik elkaar Wij liggen hier en zij liggen daar Onder de brede kastanjelaar.

De drie mannen verroerden geen vin. Maar toen Winston weer even keek naar het vervallen gezicht van Rutherford, zag hij dat diens ogen vol tranen stonden. En voor het eerst zag hij, met een inwendige huivering, zonder overigens te weten waarom hij huiverde, dat Aaronson en Rutherford allebei een gebroken neus hadden.

Enige tijd later waren ze alle drie weer gearresteerd. Het bleek dat ze zich in nieuwe samenzweringen hadden gestort, onmiddellijk na hun vrijlating. Bij hun tweede proces bekenden ze al hun oude misdaden nog een keer, en ze voegden er een hele reeks nieuwe aan toe. Ze waren terechtgesteld en hun lot stond geboekstaafd in de partijgeschiedenisboeken, als waarschuwing voor het nageslacht. Ongeveer vijf jaar later, in 1973, had Winston een pakje documenten dat zojuist uit de buizenpost op zijn bureau was neergeploft, opengerold toen hij opeens een stuk papier zag dat blijkbaar tussen de andere paperassen was geraakt en vervolgens vergeten. Nauwelijks had hij het gladgestreken of hij zag hoe belangrijk het was. Het was een halve pagina die uit een *Times* WAD. ongeveer tien jaar daarvoor was gescheurd - de bovenste helft van de pagina, zodat de datum erop stond — en hij zag een foto van de afgevaardigden op een partijbijeenkomst in New York. Vooraan, in het midden van de groep, stonden Jones, Aaronson en Rutherford. Vergissen was onmogelijk; bovendien werden hun namen genoemd in het onderschrift.

De kwestie was dat, deze mannen bij beide processen alle drie hadden bekend dat ze op die datum op Euraziatisch grondgebied waren geweest. Ze waren vanaf een geheim vliegveld in Canada naar een samenkomst ergens in Siberië gevlogen en hadden besprekingen gevoerd met de leden van de Euraziatische Generale Staf, aan wie ze belangrijke militaire geheimen hadden verraden. De datum was in Winstons geheugen blijven hangen, omdat het toevallig de langste dag van het jaar was, maar het hele verhaal moest op tal van andere plaatsen staan opgetekend. Er was maar één conclusie mogelijk: de bekentenissen waren leugens geweest.

Natuurlijk was dit op zichzelf geen geweldige ontdekking. Zelfs in die tijd had Winston niet geloofd dat de mensen die bij de zuiveringen werden weggevaagd echt de misdaden hadden begaan waarvan

ze werden beschuldigd. Maar dit was een tastbaar bewijs; het was een fragment van het afgeschafte verleden, als een fossiel bot dat in de verkeerde aardlaag opduikt en een geologische theorie tenietdoet. Het had de Partij in atomen uit elkaar kunnen doen spatten als hij het op de een of andere manier wereldkundig had kunnen maken en de betekenis ervan aantonen.

Hij was meteen doorgegaan met zijn werk. Zodra hij gezien had wat voor foto het was en wat dat betekende, had hij de krant bedekt met een ander stuk papier. Gelukkig had de krant, toen hij hem ontrolde, ondersteboven gelegen, van het telescherm uit gezien.

Hij had zijn kladblok op zijn knie genomen en zijn stoel achteruitgeschoven, zo ver mogelijk van het telescherm vandaan. Het was niet moeilijk je gezicht in de plooi te houden, en zelfs je adem kon je met enige inspanning beheersen; maar het bonzen van je hart kon je niet bedwingen, en het telescherm was wel zo gevoelig dat het zoiets kon registreren. Hij had zo'n tien minuten gewacht, dacht hij, aldoor gekweld door de vrees dat toeval — een vlaag tocht bijvoorbeeld, die plotseling over zijn bureau kwam waaien — hem zou verraden. Toen had hij de foto, zonder die weer zichtbaar te maken, in het geheugengat laten vallen, samen met wat andere papieren. Binnen een minuut zou alles tot as zijn vergaan.

Dat was tien — elf jaar geleden. Nu zou hij die foto waarschijnlijk hebben bewaard. Het was merkwaardig dat het feit dat hij hem in handen had gehad zelfs nu nog belangrijk leek, terwijl de foto zelf, evenals de gebeurtenis die hij had vastgelegd, nog slechts herinnering was. Was de greep van de Partij op het verleden minder sterk geworden, vroeg hij zich af, omdat een bewijsstuk dat niet meer bestond, *ooit* had bestaan?

Maar in deze tijd zou de foto, gesteld dat het mogelijk was hem op de een of andere manier uit de as te doen herrijzen, misschien niet eens bewijskracht hebben. Al in de tijd van zijn ontdekking was Oceanië niet meer in oorlog geweest met Eurazië, en het moesten tussenpersonen van Oost-Azië zijn geweest aan wie de drie dode mannen hun vaderland hadden verraden. Sinds die tijd waren er nieuwe veranderingen geweest - twee, drie, hij wist niet meer precies hoeveel. Naar alle waarschijnlijkheid waren die bekentenissen almaar her- schreven, totdat de oorspronkelijke feiten en data totaal geen betekenis meer hadden. Het was niet alleen zo dat het verleden veranderde, maar ook dat het voortdurend veranderde. Het sterkst was hem bijgebleven, als een nachtmerrie, dat hij nooit goed had begrepen *waarom,* dit grootscheepse bedrog op touw was gezet. De directe voordelen van vervalsing van het verleden waren duidelijk, maar het uiteindelijk doel bleef een mysterie. Hij pakte zijn pen weer en schreef:

Ik begrijp wel ***HOE;*** ik begrijp niet ***WAAROM*** **.**

Hij vroeg zich af, zoals hij zich al zo vaak had afgevraagd, of hij soms niet goed bij zijn hoofd was. Misschien was een gek slechts een minderheid van één persoon. Ooit was het een teken van waanzin geweest als men geloofde dat de aarde om de zon draaide; tegenwoordig zou het een teken van waanzin zijn als men geloofde dat het verleden onveranderlijk was. Misschien was hij als *enige* die mening toegedaan, en als hij echt de enige was, dan was hij ook gek. Maar de gedachte dat hij gek was verontrustte hem niet bijzonder: het afschuwelijke was dat hij ook best ongelijk kon hebben.

Hij pakte het geschiedenisboek voor kinderen en keek naar het portret van Grote Broer, de titelplaat. De hypnotiserende ogen staarden in de zijne. Het was of een geweldige kracht je neerdrukte - iets wat tot binnen in je schedel doordrong, op je hersens inbeukte, je van angst je overtuigingen liet

verliezen, je bijna zo ver bracht dat je je zintuiglijke ervaringen loochende. Ten slotte zou de Partij nog gaan verkondigen dat twee plus twee vijf was, en dat zou je moeten geloven. Het was onvermijdelijk dat ze die eis vroeg of laat zouden stellen: hun positie maakte dat een logische noodzaak. Niet alleen de bewijskracht van de ervaring, maar zelfs het bestaan van een uitwendige realiteit werd door hun filosofie stilzwijgend geloochend. De grootste ketterij was gezond verstand. En het schrikbarende was niet dat ze je zouden doden omdat je anders dacht, maar dat zij misschien gelijk hadden. Hoe weten wij per slot van rekening immers dat twee plus twee vier is? Of dat de zwaartekracht bestaat? Of dat het verleden onveranderlijk is? Als het verleden en de buitenwereld beide alleen in de geest bestaan, en als de geest beheerst kan worden — wat dan?

Maar nee! Zijn moed leek opeens vanzelf kracht te krijgen. Voor zijn geestesoog was het gezicht van O'Brien verschenen, zonder enige associatie. Hij wist, met meer zekerheid dan daarvoor, dat O'Brien aan zijn kant stond. Hij schreef het dagboek voor O'Brien — *aan* O'Brien: het was als het ware een brief zonder einde die niemand ooit zou lezen, maar die gericht was aan een bepaalde persoon, en daaraan zijn kracht ontleende.

De Partij leerde dat je het getuigenis van je eigen ogen en oren moest verwerpen. Het was hun beslissende, wezenlijkste opdracht. Het hart zonk hem in de schoenen toen hij dacht aan de enorme macht die tegenover hem stond, het gemak waarmee de eerste de beste partij-intellectueel hem in een debat zou verslaan, de subtiele redeneringen die hij niet zou kunnen begrijpen, laat staan beantwoorden. En toch had hij gelijk! Zij hadden ongelijk, en hij had gelijk. Het klaarblijkelijke, het eenvoudige en het ware moesten verdedigd worden. Koeien van waarheden, daaraan moest je je vasthouden! De materiële wereld bestaat, die wetmatigheden veranderen niet. Stenen zijn hard, water is nat, zonder steun vallen de dingen in de richting van het middelpunt van de aarde. Met het gevoel dat hij tot O'Brien sprak en ook dat hij een belangrijk axioma te boek stelde, schreef hij:

Vrijheid is de vrijheid om te zeggen dat twee plus twee vier is. Als dat geoorloofd is, volgt al het andere vanzelf.

Ergens achter uit een gang kwam de geur van koffie die gebrand werd - echte koffie, geen Victoriekoffie - de straat in drijven. Winston bleef onwillekeurig staan. Misschien gedurende twee seconden was hij weer in de halfvergeten wereld van zijn kinderjaren. Toen sloeg een deur dicht, en die leek de geur even plotseling af te snijden alsof het een geluid was geweest.
Hij had al kilometers door de straten gelopen en zijn spatader klopte. Dit was de tweede keer in drie weken dat hij een avond in het Gemeenschapshuis verzuimde: onverstandig, want je kon er zeker van zijn dat het aantal keren dat je in het Gemeenschapshuis verscheen, nauwkeurig werd bijgehouden. Een partijlid had in principe geen vrije tijd en was nooit alleen, behalve in bed. Men ging ervan uit dat hij, als hij niet werkte, at of sliep, deelnam aan een of andere vorm van gemeenschappelijke recreatie; iets doen waaruit een neiging tot afzondering leek te spreken, zelfs in je eentje uit wandelen gaan, was altijd lichtelijk riskant. Er bestond daarvoor een woord in Nieuwspraak: *eigenzin* heette dat, en dat betekende individualisme en excentriciteit. Maar toen hij die avond uit het ministerie was gekomen had de zoele aprillucht hem in verleiding gebracht. De hemel was van een warmer blauw dan hij dit jaar nog had gezien, en plotseling waren de lange, luidruchtige avond in het Gemeenschapshuis, de saaie, dodelijk vermoeiende spelletjes, de lezingen, de knarsende kameraadschap gesmeerd met jenever, hem ondraaglijk voorgekomen. In een opwelling was hij weggelopen bij de bushalte en was hij gaan zwerven door de doolhof die Londen was, eerst naar het zuiden, toen naar het oosten, toen weer naar het noorden, waarbij hij verdwaald was in onbekende straten, zonder dat het hem veel kon schelen in welke richting hij liep.
'Als er hoop is,' had hij in zijn dagboek geschreven, 'dan ligt die bij de proles.' Die woorden kwamen telkens weer bij hem op, een formulering van mystieke waarheid en tastbare absurditeit. Hij bevond zich ergens in de onbestemde, duistere achterbuurten ten noorden en ten oosten van wat eens Saint Pancras Station was geweest. Hij liep over de keien van een straat met huisjes van twee verdiepingen en met haveloze deuren die zó op de straat uitkwamen en die op een wonderlijke manier deden denken aan rattenholen. In en uit de donkere deuren en door de nauwe stegen aan weerszijden van de straat krioelden verbazend veel mensen - meisjes in de bloei van hun jeugd, met slordig geverfde lippen, en jongens die de meisjes achternazaten, en zwaarlijvige, waggelende vrouwen aan wie je kon zien hoe de meisjes er over tien jaar zouden uitzien, en oude, gebogen wezens die voortschuifelden met platvoeten, en voddige kinderen op blote voeten die in de plassen speelden en uiteenstoven als hun moeders boos naar hen schreeuwden. Ongeveer een kwart van de ramen in de straat was kapot en met planken dichtgespijkerd. De meeste mensen schonken geen aandacht aan Winston; een paar hielden hem met een soort argwanende nieuwsgierigheid in de gaten. Twee monstrueuze vrouwen, met steenrode armen over elkaar boven hun schort, stonden voor een deur te praten. Winston ving, terwijl hij naderde, flarden van hun gesprek op-
'"Ja," zeg ik tegen d'r, "jij heb makkelijk praten," zeg ik. "Maar als jij in mijn plaats was geweest, zou je 't zelfde gedaan hebben as ik. 't Is makkelijk om kritiek te hebben," zeg ik, "maar jij heb niet de problemen die ik heb. "
'O zo,' zei de andere, 'zo is 't. Zo is 't maar net.'
De luide stemmen zwegen plotseling. De vrouwen bestudeerden hem vijandig zwijgend toen hij langskwam. Echt vijandig was het niet; meer een soort behoedzaamheid, even een lichte verstarring, alsof er een ongewoon dier langskwam. De blauwe overall van de Partij kon geen alledaags verschijnsel zijn in zo'n straat. Het was heel onverstandig je op zulke plaatsen te vertonen, tenzij je er

iets te doen had. De patrouilles konden je aanhouden als je ze tegen het lijf liep. 'Mag ik je papieren even zien, kameraad? Wat heb je hier te zoeken? Hoe laat ben je van je werk gekomen? Is dit je normale weg naar huis?' — enzovoort enzovoort. Er was geen bepaling die verbood dat je langs een ongewone route naar huis ging, maar het was voldoende om de aandacht te trekken als de Denkpolitie ervan hoorde.
Plotseling was de hele straat in beroering. Van alle kanten klonken waarschuwingskreten. Mensen stoven als konijnen de deuropeningen binnen. Een jonge vrouw schoot uit een portaal een eindje vóór Winston, greep een klein kind dat in een plas zat te spelen, sloeg haar schort eromheen en sprong weer terug, allemaal in één beweging. Op hetzelfde moment kwam een man in een zwart pak, gekreukeld als een harmonica, uit een zijsteeg op Winston af en wees opgewonden naar de lucht. 'Stomer!' schreeuwde hij. 'Kijk uit, meester! Pal hierboven! Gauw, ga liggen!'
'Stomer' was de bijnaam die de proles om de een of andere reden aan de raketbommen hadden gegeven. Winston liet zich prompt voorover vallen. De proles hadden bijna altijd gelijk als ze je zo'n waarschuwing gaven. Ze schenen een zesde zintuig te bezitten dat hen een paar seconden tevoren waarschuwde dat er een raket op komst was, hoewel men beweerde dat de raketten sneller gingen dan het geluid. Winston hield zijn armen om zijn hoofd geslagen. Een hevige explosie leek het plaveisel op te lichten; een regen van kleine voorwerpjes kletterde neer op zijn rug. Toen hij opstond

ont- dekte hij dat hij onder de scherven zat van het raam naast hem.
Hij liep verder. De bom was ingeslagen in een groep huizen tweehonderd meter verderop. Er hing een zwarte rookpluim in de lucht, en daaronder een wolk van pleisterkalk waarin zich al een oploop vormde rond de puinhopen. Voor hem op het plaveisel lag een hoopje kalk, en in het midden daarvan zag hij een helrode vlek. Toen hij vlakbij was zag hij dat het een menselijke hand was, die bij de pols was afgerukt. Afgezien van de bloedige stomp was de hand zo door en door wit dat het net een gipsafgietsel leek. Hij schopte het ding in de goot en sloeg toen, om de oploop te vermijden, rechtsaf een zijstraat in. Binnen drie, vier minuten was hij buiten de buurt die door de bom was getroffen, en het grauwe drukke leven in de straten ging door alsof er niets was gebeurd. Het was bijna twintig uur en de drinkgelegenheden voor de proles ('kroegen' noemden ze die) waren tjokvol. Uit hun groezelige klapdeuren, die almaar open en dicht gingen, kwam een geur naar buiten van urine, zaagsel en zuur bier. In een hoek bij een vooruitstekende gevel stonden drie mannen vlak bij elkaar; de middelste hield een opgevouwen krant vast die de twee anderen over zijn schouders heen bestudeerden. Nog voordat hij zo dichtbij was dat hij de uitdrukking van hun gezichten kon onderscheiden, zag Winston aan hun lijven dat ze volledig in beslag genomen werden door het een of ander. Kennelijk was het ernstig nieuws dat ze daar stonden te lezen. Hij was een paar stappen van hen verwijderd toen de groep plotseling uiteenviel en twee van de mannen in een heftige woordenwisseling verwikkeld raakten. Even leek het op klappen uit te draaien.
'Ken je verdomme niet luisteren als ik je wat vertel? Ik vertel je dat in geen veertien maanden een nummer met een zeven op het eind gewonnen heb!'
'Welles!'

'Nee, nietes! Bij me thuis heb ik ze allemaal van meer dan twee jaar opgeschreven op een stuk papier, regulier as de klok. En ik vertel je, geen nummer met een zeven op het eind...'
'Nietes, een zeven heb wél gewonnen. Ik zou je dat verdomde nummer bijna zó kunnen noemen. Vier nul zeven, zo eindigde het. Dat was in februari - de tweede week van februari.'

'Februari, je ouwe moer! Ik heb het allemaal zwart op wit. En ik zegje, geen nummer...'
'Ach, houwen jullie toch je kop!' zei de derde man.
Ze hadden het over de Loterij. Winston keek om toen hij dertig meter verderop was. Ze stonden nog te ruziën, met felle, hartstochtelijke gezichten. De Loterij die wekelijks enorme bedragen uitbetaalde, was de enige openbare gebeurtenis waaraan de proles echt aandacht schonken. Waarschijnlijk waren er enkele miljoenen proles voor wie de Loterij de voornaamste, zo niet de enige reden was om in leven te blijven. Het was hun vreugde, hun hartstocht, hun pijnstiller, hun intellectuele prikkel. Als het om de Loterij ging, leken zelfs mensen die amper konden lezen en schrijven in staat tot ingewikkelde berekeningen en verbluffende geheugenprestaties. Er was een hele klasse mensen die de kost verdiende, uitsluitend door de verkoop van systemen, voorspellingen en geluksamuletten. Winston had niets te maken met de organisatie van de Loterij, want die ging uit van het Ministerie van Welvaart, maar het was duidelijk (eigenlijk iedereen in de Partij wist het) dat de prijzen grotendeels denkbeeldig waren. Alleen kleine bedragen werden echt uitbetaald, want de winnaars van de grote prijzen waren mensen die niet bestonden. Doordat bijna alle verkeer tussen de diverse delen van Oceanië ontbrak was dat gemakkelijk te regelen.
Maar als er hoop was, dan lag die bij de proles. Daar moest je je aan vastklampen. Als je het onder woorden bracht klonk het redelijk, maar als je keek naar de menselijke wezens die je op straat tegenkwam, kon je alleen maar hopen. De straat die hij was ingeslagen liep omlaag. Hij had het gevoel dat hij al eens eerder in deze buurt was geweest en dat een hoofdstraat niet ver meer was. Ergens voor hem uit weerklonk geschreeuw van stemmen. De straat maakte een scherpe bocht en kwam toen uit op een trap die naar beneden voerde, naar een steegje in de diepte, waar kraampjes stonden met groente die er niet meer fris uitzag. Op dat moment herkende Winston de buurt. De steeg kwam uit op een hoofdstraat, en om de volgende hoek was de uitdragerij waar hij het schrift met blanco papier had gekocht, dat nu zijn dagboek was. En in een kleine kantoorboekwinkel daar vlakbij had hij zijn penhouder en zijn flesje inkt gekocht.
Boven aan de trap bleef hij even staan. Aan de overkant van het steegje was een groezelige kroeg waarvan de ramen dichtgevroren leken; in werkelijkheid was het een dikke laag stof. Een oeroude man, gebogen maar levendig, met een witte snor die borstelig uitstak als bij een garnaal, duwde de klapdeur open en ging naar binnen. Terwijl Winston zo stond te kijken bedacht hij dat die oude man, die minstens tachtig was, al van middelbare leeftijd moest zijn geweest ten tijde van de Revolutie. Hij en nog enkele anderen waren de laatste schakels met de verdwenen wereld van het kapitalisme. In de Partij zelf waren niet veel mensen meer over wier denkbeelden vóór de Revolutie gevormd waren. De oudere generatie was grotendeels weggevaagd bij de grote zuiveringen van de jaren vijftig en zestig, en de paar die nog leefden waren door angst sinds lang tot volstrekte intellectuele berusting gedreven. Als er nog iemand in leven was die een waarheidsgetrouw beeld kon geven van de toestanden in de eerste helft van die eeuw, dan kon dat alleen een prole zijn. Opeens schoot de passage uit het geschiedenisboek die hij in zijn dagboek had overgeschreven, hem weer te binnen, en een krankzinnige opwelling kwam bij hem op. Hij zou die kroeg binnengaan, die oude man aanspreken en hem uithoren. Hij zou tegen hem zeggen: 'Vertel eens over je leven toen je jong was. Hoe was het in die tijd? Was het toen beter dan nu, of was het beroerder?'
Haastig, om te voorkomen dat hij bang werd, liep hij de trap af en stak hij de nauwe straat over. Het was waanzin, natuurlijk. Als gewoonlijk was er geen uitgesproken verbod om met proles te praten en hun kroegen te bezoeken, maar het was zo ongewoon dat je het nooit ongemerkt zou kunnen doen. Als

er een patrouille binnenkwam, kon hij beweren dat hij bijna was flauwgevallen, maar het was onwaarschijnlijk dat ze hem zouden geloven.
Hij duwde de deur open, en een afschuwelijke, kazige lucht van zuur bier sloeg hem tegemoet. Toen hij binnenkwam daalde het rumoer van de stemmen tot ongeveer halve sterkte. Achter zijn rug voelde hij hoe iedereen naar zijn blauwe overall keek. Een spelletje darts dat aan de andere kant van de ruimte aan de gang was, werd misschien een seconde of dertig onderbroken. De oude man die hij achterna was gegaan, stond bij de tapkast, waar hij een woordenwisseling had met de kelner, een grote, forse jongeman met een haviksneus en enorme armen. Een groepje anderen, dat met glazen in de hand bij de bar stond, sloeg het toneel gade.
'Ik vraag het toch beleefd genoeg, niet soms?' zei de oude man, die strijdlustig zijn schouders naar achteren trok. 'Wou je mij soms wijsmaken dat je niet één kroes van een pint heb in de hele verdomde tent?'
'Wat is een pint, voor de donder?' vroeg de kelner; hij leunde naar voren met zijn vingertoppen op de bar.
'Moet je hem horen! Noemt zichzelf kelner en weet geeneens wat een pint is! Een pint, dat is toch de helft van een kwart, en d'r gaan vier kwarten in een gallon. Straks moet ik je het abc nog leren.'
'Nooit van gehoord,' zei de kelner kortaf. 'Een liter of een halve liter, anders schenken we niet. De glazen staan daar op de plank, voor je neus.'
'Ik wil een pint,' hield de man aan. 'Je ken me best een pintje tappen. Die verdomde liters hadden we niet toen ik jong was.'
'Toen jij jong was woonden we allemaal in de boomtoppen,' zei de kelner, met een knipoog naar de andere klanten.
Er ging een luid gelach op, en het onbehagen dat Winstons komst had veroorzaakt, leek te verdwijnen. Het gezicht van de oude man, vol witte baardstoppels, was rood aangelopen. In zichzelf mompelend wendde hij zich af en botste tegen Winston op. Winston pakte hem vriendelijk bij de arm.
'Mag ik u iets te drinken aanbieden?' vroeg hij.
'U bent een heer,' zei de oude man en rechtte opnieuw zijn schouders. Hij leek Winstons blauwe overall niet te hebben opgemerkt. 'Een pint!' zei hij nijdig tegen de kelner. 'Een pint lager.'
De kelner schonk twee halve liters donkerbruin bier in dikke glazen die hij in een emmer onder de tap had omgespoeld. Bier was de enige drank die in prolekroegen te koop was. De proles hoorden geen jenever te drinken, al konden ze er in de praktijk makkelijk aan komen. Het spelletje darts was weer in volle gang en het groepje mannen bij de bar begon over loterijbriefjes te praten. Winstons aanwezigheid was voorlopig vergeten. Er stond een ruwe houten tafel voor het raam, waar hij en de oude man konden praten zonder te hoeven vrezen dat ze werden afgeluisterd. Het was levensgevaarlijk, maar er was tenminste geen telescherm in de zaak, iets waarvan hij zich zodra hij binnenkwam had overtuigd.
'Hij had best een pint voor me kunnen tappen,' mopperde de oude man, terwijl hij achter zijn glas ging zitten. 'Een halve liter is niet genoeg. Gewoon te weinig. En een liter is te veel. Dan begint mijn blaas op te spelen. En duurder is het ook.'
'U zult wel heel wat veranderingen hebben gezien sinds uw jonge jaren,' zei Winston bij wijze van aanloopje.
De lichtblauwe ogen van de oude man dwaalden van het dartsbord naar de tapkast en van de tapkast naar de deur met 'Heren' erop, alsof hij hier in het café naar die veranderingen zocht.

'Het bier was vroeger beter,' zei hij ten slotte. 'En goedkoper! Toen ik jong was, kostte licht bier - lager, zeiden wij - vier stuivers de pint. Dat was vóór de oorlog, natuurlijk.'
'Welke oorlog?' vroeg Winston.
'Het is een en al oorlog,' zei de man vaag. Hij pakte zijn glas en rechtte zijn schouders weer. 'Daar gaat-ie, op uw gezondheid!'
De scherpe adamsappel in zijn magere hals ging verrassend snel op en neer en het bier verdween. Winston liep naar de bar en haalde nog twee halve liters. De oude man leek zijn bezwaren tegen het drinken van een hele liter te hebben vergeten.
'U bent heel wat ouder dan ik,' zei Winston. 'U moet al volwassen zijn geweest voor mijn geboorte. U moet nog weten hoe het was in de oude tijd, vóór de Revolutie. Mensen van mijn leeftijd weten eigenlijk niets van die jaren. We kunnen er alleen over lezen in boeken, en wat er in die boeken staat is misschien niet de waarheid. Ik zou graag uw mening eens horen. De geschiedenisboeken zeggen dat het leven vóór de Revolutie totaal anders was dan nu. Er heerste de vreselijkste onderdrukking, onrecht, armoede - erger dan wij ons kunnen voorstellen. Hier in Londen had de overgrote meerderheid nooit genoeg te eten, van de wieg tot het graf. Voor de helft hadden ze zelfs geen schoenen aan hun voeten. Ze werkten twaalf uur per dag, ze gingen met negen jaar van school af, ze sliepen met hun tienen in één kamer. En daarnaast was er een heel klein aantal mensen, een paar duizend maar — kapitalisten heetten die - die rijk en machtig waren. Die hadden alles wat een mens maar kon bezitten. Ze woonden in geweldig grote huizen met dertig bedienden, ze reden rond in auto's en koetsen met vier paarden, ze dronken champagne, ze droegen hoge hoeden...'
De oude man keek opeens vrolijk.
'Hoge hoeden!' zei hij. 'Grappig dat u die noemt. Daar moest ik gisteren nog aan denken, ik weet niet waarom. Ik dacht alleen, ik heb in geen jaren een hoge hoed gezien. Helemaal d'r uit, zijn die. De laatste keer dat ik er een droeg was bij de begrafenis van mijn schoonzuster. En dat was - tja, ik zou u de datum niet kunnen noemen, maar dat moet zo'n vijftig jaar geleden zijn geweest. Natuurlijk was-ie alleen maar gehuurd voor de gelegenheid, dat begrijpt u.'
'Dat van die hoge hoeden is niet zo belangrijk,' zei Winston geduldig. 'Het gaat erom dat die kapitalisten - zij en nog wat advocaten en priesters en zo, die bij hen hun geld verdienden - de baas op aarde waren. Alles was voor hen. Jullie - het gewone volk, de arbeiders - waren hun slaven. Zij konden met jullie doen wat ze wilden. Ze konden jullie als vee naar Canada verschepen. Ze konden met jullie dochters slapen als ze daar zin in hadden. Ze konden bevelen dat jullie gegeseld werden met een ding dat "karwats" heette. Jullie moesten je pet afnemen als ze voorbijkwamen. Iedere kapitalist had een stoet van lakeien achter zich aan, die...'
Opnieuw klaarde de blik van de oude man op.
'Lakeien!' zei hij. 'Daar heb je nou een woord dat ik in geen tijden heb gehoord. Lakeien! Dan voel je je weer helemaal thuis, jawel. Ik weet nog hoe ik - o, jaren geleden — soms op zondagmiddag naar Hyde Park ging om te luisteren naar de kerels die daar stonden te praten. Leger des Heils, roomsen, joden, Indiërs — van alles had je. En d'r was één vent — tja, zijn naam zou ik niet meer weten, maar het was een spreker van jewelste. Geen half werk, zoals die ze d'r van langs gaf! "Lakeien!" zei die, "lakeien van de bourgeoisie! Hielenlikkers van de heersende klasse!" Parasieten - dat was ook

zo'n woord. En hyena's — hij noemde ze hyena's, waarachtig. Hij bedoelde de Arbeiderspartij natuurlijk, dat begrijp je.'
Winston kreeg het gevoel dat ze langs elkaar heen zaten te praten.
'Wat ik eigenlijk wilde weten is het volgende,' zei hij. 'Hebt u echt het gevoel dat u nu meer vrijheid hebt dan toen?
Wordt u meer als mens behandeld? In vroeger tijden hadden de rijke mensen, de mensen aan de top...'
'Het Hogerhuis,' zei de oude man peinzend.
'Het Hogerhuis, goed. Mijn vraag is of die mensen je minderwaardig behandelden, alleen omdat zij rijk waren en jullie arm. Is het bijvoorbeeld waar dat je "Sir" moest zeggen en je pet afnemen als je ze tegenkwam?'
De oude man leek diep na te denken. Hij dronk zijn glas ongeveer voor een kwart leeg voordat hij antwoord gaf.
'Ja,' zei hij. 'Ze vonden het mooi als je je pet afnam. Dat wees om zo te zeggen op respect. Ik persoonlijk was er op tegen, maar ik heb het vaak gedaan. Je moest wel, zou je kunnen zeggen.'
'En was het de gewoonte - ik citeer alleen maar wat ik in geschiedenisboeken heb gelezen — was het de gewoonte dat die mensen jullie van de stoep af duwden, de goot in?'
'Eén van die lui heeft me wel es een douw gegeven,' zei de oude man. 'Ik herinner het me als de dag van gisteren. Het was op de avond na de roeiwedstrijd — ze schopten altijd reuze herrie op de avond na de roeiwedstrijd, en ik kom in botsing met een jonge vent, op Shaftesbury Avenue, 'n Echte heer was het - gesteven hemd, hoge hoed, zwarte jas. Hij liep zo'n beetje zigzag over straat en ik bots toevallig tegen hem op. Hij zegt: "Ken je niet uitkijken waar je loop?" zegt-ie. Ik zeg: "Jij denkt goddome zeker dat de hele straat van jou is!" Hij zegt: "Ik schroef die verdomde kop van jou d'r af als je brutaal wordt." Ik zeg: "Jij ben ladderzat. Nog even en ik breng je naar het buro," zeg ik. En je ken me geloven of niet, hij grijpt me bij me jas en geeft me een oplawaai dat ik zowat onder de wielen van een bus lig. Nou, ik was toentertijd een jonge kerel, en ik zou hem d'r eentje hebben verkocht, als d'r niet...'
Een gevoel van hulpeloosheid overviel Winston. Het geheugen van de oude man was slechts een vuilnisbelt van kleinigheden. Je zou hem de hele dag kunnen uitvragen zonder ook maar iets wijzer te worden. De partij geschiedenisboeken konden tot op zekere hoogte toch waar zijn; ze konden zelfs helemaal waar zijn. Hij deed een laatste poging.
'Misschien heb ik me niet duidelijk uitgedrukt,' zei hij. "Wat ik wil vragen is het volgende. U hebt een heel lang leven achter de rug; de helft van uw leven hebt u vóór de Revolutie doorgebracht. In 1925 bijvoorbeeld was u al volwassen. Bent u van mening, op grond van uw herinneringen, dat het leven in 1925 beter was dan nu, of slechter? Als u zou mogen kiezen, zou u dan liever toen willen leven of nu?'
De oude man keek nadenkend naar het dartsbord. Hij dronk zijn glas verder leeg, langzamer dan tevoren. Ten slotte begon hij te praten, een beetje goedig en wijs, alsof het bier hem milder had gestemd.
'Ik weet wat u verwacht dat ik ga zeggen,' zei hij. 'U denkt dat ik ga zeggen as dat ik liever weer jong zou zijn. De meeste mensen zeggen dat ze liever jong zouden zijn, as je hun vraagt. Je ben gezond en sterk as je jong ben. As je op mijn leeftijd komt, mankeer je altijd wat. Ik heb vreselijke last van nie voeten, en me blaas, dat is gewoon verschrikkelijk. Zes, zeven keer moet ik elke nacht me bed uit.

Aan de andere kant heb het ook zijn voordelen as je oud ben. Je heb niet meer al die zorgen. Geen gedonder met vrouwen, en dat is geen kleinigheid. Ik heb nou al bijna dertig jaar geen vrouw meer gehad, je ken me geloven. En ook geen behoefte aan.'

Winston leunde achterover tegen de vensterbank. Het had geen zin om door te gaan. Hij stond op het punt nog meer bier te halen, toen de oude man opeens opstond en haastig naar het stinkende urinoir slofte. De halve liter extra had zijn werk al gedaan. Winston zat een paar minuten naar zijn lege glas te staren en merkte het nauwelijks dat zijn voeten hem veer naar buiten voerden, de straat op. Binnen hooguit twintig jaar, bedacht hij, zou de hoogstbelangrijke simpele vraag: Was het leven vóór de Revolutie beter dan nu?' eens en voor al onbeantwoordbaar zijn geworden. Maar in feite was er nu al geen antwoord meer mogelijk, want de paar verspreid wonende overlevenden van de oude wereld waren niet in staat het ene tijdperk te vergelijken met het andere. Ze herinnerden zich ontelbare onbenulligheden, een ruzie met een collega, het zoeken naar een verloren fietspomp, het gezicht van een zuster die al lang dood was, de dwarrelende stofwolken op een stormachtige ochtend zeventig jaar geleden; maar alle belangrijke feiten vielen buiten hun gezichtskring. Ze waren als mieren, die kleine dingen kunnen zien, maar geen grote. En als het geheugen tekortschoot en de geschreven geschiedenis vervalst werd — als dat gebeurde, dan moest de bewering van de Partij dat zij de levensomstandigheden van de mensheid had verbeterd, worden geaccepteerd, omdat er geen enkele maatstaf was, en ook nooit meer zou bestaan, waaraan dat kon worden getoetst.

Op dat moment stokten zijn gedachten opeens. Hij bleef staan en keek omhoog. Hij stond in een smalle straat met een paar donkere winkeltjes tussen de woonhuizen. Vlak boven zijn hoofd hingen drie verveloze metalen bollen die vroeger mogelijk verguld waren geweest. Hij leek die straat te kennen. Natuurlijk! Hij stond voor de uitdragerij waar hij zijn dagboek had gekocht.

Een schok van angst ging door hem heen. Het was al meer dan onverstandig geweest om dat schrift te kopen, en hij had gezworen zich nooit meer in de buurt van die winkel te vertonen. En toch hadden zijn voeten, zodra hij zijn gedachten de vrije loop had gelaten, hem weer hierheen gebracht. Juist om zichzelf tegen dergelijke levensgevaarlijke neigingen te beschermen was hij zijn dagboek begonnen. Tegelijkertijd zag hij dat de winkel nog open was, hoewel het al bijna eenentwintig uur was. Omdat hij dacht daarbinnen minder op te vallen dan op straat, opende hij de deur. Bij ondervraging kon hij altijd zeggen dat hij op zoek was naar scheermesjes.

De winkelier had net een hangende olielamp aangestoken, die een onfrisse maar vriendelijke geur verspreidde. Het was een man van een jaar of zestig, tenger en gebogen, met een lange, welwillende neus en zachte ogen die vertekend werden door dikke brillenglazen. Zijn haar was bijna helemaal wit, maar zijn borstelige wenkbrauwen waren nog zwart. Zijn bril, zijn zachte, voorzichtige bewegingen en het feit dat hij een oud zwart fluwelen jasje droeg, gaven hem vaag iets van een intellectueel, alsof hij letterkundige was geweest, of musicus misschien. Zijn stem was zacht, verlept als het ware, en zijn uitspraak was minder plat dan die van de meeste proles.

'Ik herkende u al buiten op straat,' zei hij meteen. 'U bent die meneer die dat poëziealbum heeft gekocht. Dat was nog eens mooi papier. Geschept roomkleurig, zo heette dat vroeger. Zulk papier hebben ze niet meer gemaakt in — o, ik denk wel vijftig jaar.' Hij tuurde over zijn bril naar Winston. 'Kan ik u met iets speciaals van dienst zijn? Of wilt u alleen maar rondkijken?'

'Ik kwam toevallig voorbij,' zei Winston vaag. 'Ik loop zomaar even binnen. Ik zoek niets bepaalds.'

'Maar goed ook,' zei de man, 'want ik denk niet dat ik u zou kunnen helpen.' Hij maakte een verontschuldigend gebaar met zijn slappe hand. 'U ziet het; een lege winkel, mag je wel zeggen.

Onder ons gezegd, de antiekhandel is er praktisch geweest. Geen vraag meer, en ook geen voorraad. Meubelen, porselein, kristal - het is langzamerhand allemaal kapot. En alles van metaal is natuurlijk grotendeels omgesmolten. Een koperen kandelaar heb ik in geen jaren gezien.'
De kleine winkelruimte was stampvol, maar er was vrijwel niets van enige waarde bij. Op de vloer was haast geen ruimte doordat overal tegen de wanden talloze stoffige schilderijlijsten lagen opgestapeld. In de etalage lagen bakken met moeren en bouten, stompe beitels, pennenmessen met gebroken lemmet, verkleurde horloges die er zelfs niet naar uitzagen dat ze konden lopen en allerlei andere rommel. Alleen op een tafeltje in de hoek lag het een en ander door elkaar — snuifdozen met lakwerk, agaten broches en dergelijke - waar mogelijk iets interessants tussen zat. Toen Winston op het tafeltje toeliep werd zijn aandacht getrokken door een glad, rond voorwerp dat zacht glansde in het lamplicht, en hij nam het in zijn hand.
Het was een zwaar brok glas, aan één kant rond, aan de andere vlak, bijna een halve bol. Er zat een eigenaardige zachtheid, als van regenwater, in zowel kleur als structuur van het glas. In het midden zag hij, vergroot door het gebogen oppervlak, een vreemd, roze, kronkelig ding, dat deed denken aan een roos of een zeeanemoon.
'Wat is dit?' vroeg Winston terwijl hij het aandachtig bekeek.
'O dat, dat is koraal,' zei de man. 'Dat moet afkomstig zijn uit de Indische Oceaan. Dat werd zogezegd ingesmolten in glas. Dat ding is minstens honderd jaar oud. Of ouder nog, zo te zien.'
'Het is prachtig,' zei Winston.
'Het is prachtig,' zei de ander instemmend. 'Maar d'r zijn d'r niet veel vandaag de dag, die dat zullen zeggen.' Hij kuchte. 'Als u het mocht willen kopen, zou het u vier dollar kosten. Ik herinner me nog de tijd dat zo'n ding acht pond zou hebben opgebracht, en acht pond was - tja, dat kan ik zo niet uitrekenen, maar het was een hoop geld. Maar wie geeft er vandaag de dag nog wat om echt antiek — zelfs om die paar dingen die er nog zijn?'
Winston betaalde prompt vier dollar en liet het fraaie voorwerp in zijn zak glijden. Wat het voor hem zo aantrekkelijk maakte was niet zozeer dat het mooi was als wel dat het kennelijk stamde uit een tijd die volkomen anders was dan het heden. Het zachte glas, als regenwater, was anders dan alle soorten glas die hij ooit had gezien. Het voorwerp was vooral zo aantrekkelijk omdat het ogenschijnlijk geen enkel nut had, al kon hij wel raden dat het ooit als presse-papier bedoeld was geweest. Het lag heel zwaar in zijn zak, maar gelukkig puilde het niet opvallend uit. Het was een wonderlijk voorwerp, en compromitterend zelfs voor een partijlid, om zoiets in zijn bezit te hebben. Alles wat oud was, alles wat mooi was trouwens, was altijd vagelijk verdacht. De oude man was merkbaar opgewekter geworden toen hij die vier dollar had gekregen. Het drong tot Winston door dat hij ook genoegen zou hebben genomen met drie of zelfs twee.
'Boven is er nog een kamer, daar zou u misschien ook een kijkje kunnen nemen,' zei de man. 'Er staat niet zo veel. Een paar dingen maar. We moeten een lamp meenemen als we naar boven gaan.'
Hij stak een andere lamp aan en ging met gebogen rug langzaam voor Winston uit de steile, versleten trap op, door een gangetje naar een kamer die niet aan de straatkant lag, maar uitkeek op een binnenplaats met keien en een oerwoud van schoorstenen. Winston zag dat het meubilair nog stond alsof de kamer bedoeld was om in te wonen. Er lag een stuk kleed op de vloer, er hingen een paar schilderijen aan de wanden, en een diepe, morsige leunstoel was voor de haard geschoven. Een ouderwetse klok met een wijzerplaat met twaalf cijfers stond onder een glazen stolp op de

schoorsteenmantel te tikken. Onder het raam stond een enorm bed, met de matras er nog op; het nam bijna een kwart van de kamer in beslag.
'We hebben hier gewoond tot mijn vrouw stierf,' zei de man half verontschuldigend. 'Ik verkoop de meubels stukje bij beetje. Dat daar is een prachtig mahoniehouten bed, of liever, dat zou het zijn als je de luizen d'r uit kon krijgen. Maar ik denk dat u het een beetje een sta-in-de-weg zou vinden.'
Hij hield de lamp omhoog zodat de hele kamer verlicht werd, en in de warme, gedempte schijn leek de kamer merkwaardig uitnodigend. Winston bedacht dat het waarschijnlijk heel gemakkelijk zou zijn de kamer voor een paar dollar per week te huren, als hij dat risico aandurfde. Het was een krankzinnig, onmogelijk idee, datje even snel moest laten varen als je het bedacht; maar de kamer had een soort heimwee in hem gewekt, een zekere oerherinnering. Het was of hij precies wist hoe het voelde om in een dergelijke kamer te zitten, in een leunstoel naast een open haard, met je voeten op de rand en een ketel boven het vuur, helemaal alleen, volkomen veilig, zonder iemand die je in de gaten hield, zonder stem die je achtervolgde, zonder geluid, afgezien van het zingen van de ketel en het vriendelijk tikken van de klok.
'Er is geen telescherm!' mompelde hij onwillekeurig.
'Ach,' zei de oude man, 'zo'n ding heb ik nooit gehad. Te duur. En ik heb er ook nooit behoefte aan gehad. Kijk, dat is een mooie hangoortafel, daar in de hoek. Al zou u er natuurlijk nieuwe scharnieren aan moeten zetten als u de kleppen wou gebruiken.'
Er stond een kleine boekenkast in de andere hoek en Winston was die kant al uitgedrenteld. Er stond alleen rommel in. De opsporing en vernietiging van boeken was in de prolebuurten even grondig uitgevoerd als elders. Het was hoogst onwaarschijnlijk dat ergens in Oceanië nog een exemplaar van een boek bestond dat vóór 1960 was gedrukt. De oude man stond, nog steeds met de lamp in zijn hand, voor een schilderij in rozenhouten lijst dat aan de andere kant van de haard hing, tegenover het bed.
'Kijk, als u soms belangstelling mocht hebben voor oude prenten,' begon hij voorzichtig.
Winston liep naar hem toe om het schilderij te bekijken. Het bleek een staalgravure van een ovaal gebouw met rechthoekige ramen en een torentje aan de voorkant. Rondom het gebouw liep een hek, en aan de achterkant leek een standbeeld te staan. Winston bekeek het even. Het kwam hem vagelijk bekend voor, al herinnerde hij zich dat standbeeld niet.
'De lijst zit vast aan de muur,' zei de oude man, 'maar ik zou hem voor u wel kunnen losschroeven.'
'Dat gebouw ken ik,' zei Winston ten slotte. 'Het is nu een ruïne. Het staat midden in de straat, naast het Paleis van Justitie.'
'Dat klopt. Naast de Advocatenbalie. Het is gebombardeerd in - o, heel lang geleden. Vroeger was het een kerk, St. Clements Dane.' Hij glimlachte verontschuldigend, alsof hij wist dat hij iets raars ging zeggen, en vervolgde toen: 'Citroenen en sinaasappels mee, mens? zegt de klok van Sint Cle- mens!'
'Wat zegt u?' vroeg Winston.
'O - "Citroenen en sinaasappels mee mens? zegt de klok van Sint Clemens." Dat was een rijmpje in de tijd dat ik een kleine jongen was. Hoe het verder gaat weet ik niet meer, maar wel hoe het eindigde: "Hier komt een kaars om naar bed te gaan. Hier komt een bijl om je kop af te slaan." Het was een soort dansje. Ze staken hun armen omhoog zodat je eronderdoor kon lopen, en als ze kwamen bij: "Hier komt een bijl om je kop af te slaan" gingen hun armen naar beneden en was je gevangen. Het waren allemaal namen van kerken. Alle Londense kerken kwamen erin voor - de belangrijkste, bedoel ik.'

Winston vroeg zich af uit welke eeuw de kerk dateerde. Het was altijd moeilijk om de ouderdom van een gebouw in Londen te bepalen. Van alles wat groot en indrukwekkend was zei men, als het er tamelijk nieuw uitzag, dat het een bouwwerk van na de Revolutie was, terwijl alles wat kennelijk ouder was werd ingedeeld bij een onduidelijk tijdperk dat de Middeleeuwen heette. De eeuwen van het kapitalisme zouden niets van waarde hebben voortgebracht. Van bouwkunst kon je al evenmin geschiedenis leren als uit boeken. Standbeelden, opschriften, gedenkstenen, de namen van straten - alles wat licht zou kunnen werpen op het verleden, was systematisch veranderd.
'Ik heb nooit geweten dat het een kerk was geweest,' zei hij.
'Er zijn er toch nog heel wat over,' zei de oude man, 'al hebben ze dan nu een andere bestemming. Kom, hoe was dat rijmpje ook weer? Ha! Ik heb het: "Citroenen en sinaasappels mee, mens? zegt de klok van Sint Clemens. Krijg ik mijn drie duiten misschien es? zegt de klok van Sint Martinus" - en verder kom ik niet. Een duit, dat was een koperen muntje, het leek wat op een cent.'
'Waar was de Sint Martinus?' vroeg Winston.
'De Sint Martinus? Die staat er nog. Op het Victorieplein, naast het schilderijenmuseum. Een gebouw met een soort driehoekig portaal en zuilen aan de voorkant en een brede trap.'
Winston kende dat gebouw heel goed. Het was een museum dat gebruikt werd voor propagandatentoonstellingen van verschillende aard - miniatuurmodellen van raketbom- men en Drijvende Forten, wassen beelden die wreedheden van de vijand weergaven en dergelijke.
'St. Martin's-in-the-Fields heette het vroeger,' voegde de oude man eraan toe, 'al herinner ik me geen velden in de buurt daar.'
Winston kocht de gravure niet. Als bezit zou die nog vreemder zijn geweest dan de presse-papier, en het was onmogelijk zoiets mee naar huis te nemen, tenzij de lijst werd verwijderd. Maar hij bleef nog een paar minuten praten met de oude man die, naar hij ontdekte, niet Weeks heette - de naam die op de etalage stond — maar Charrington. Meneer Charrington bleek een weduwnaar van drieënzestig en had dertig jaar in deze winkel gewoond. Al die tijd was hij van plan geweest de naam op de ruit te veranderen, maar het was er nooit van gekomen. Terwijl ze praatten ging het half onthouden rijmpje almaar door Winstons hoofd. 'Citroenen en sinaasappels mee mens? zegt de klok van Sint Clemens. Krijg ik mijn drie duiten misschien es? zegt de klok van Sint Martinus!' Het was gek, maar wanneer je het voor jezelf opzei, kreeg je de illusie dat je echt klokken hoorde, de klokken van een verdwenen Londen dat toch nog ergens bestond, onherkenbaar en vergeten. Hij leek ze te horen van de ene spookachtige toren na de andere. Toch had hij, voorzover hij zich kon herinneren, nooit kerkklokken horen luiden.
Hij nam afscheid van meneer Charrington en ging alleen de trap af, omdat hij de oude man niet wilde laten merken dat hij de straat verkende voor hij de deur uit ging. Hij had zich al voorgenomen dat hij na verloop van tijd - een maand bijvoorbeeld - het zou wagen opnieuw een bezoek aan de winkel te brengen. Het was misschien niet gevaarlijker dan een avond in het Gemeenschapshuis verzuimen. Echt onverstandig was geweest dat hij hier was teruggekomen nadat hij het dagboek had gekocht, zonder dat hij wist of de eigenaar van de winkel wel te vertrouwen was. Maar goed...
Ja, dacht hij weer, hij zou terugkomen. Hij zou nog meer van die prachtige klungeldingen kopen. Hij zou de gravure van St. Clements Dane kopen en die, uit de lijst genomen, verborgen onder het jasje van zijn overall mee naar huis nemen. Hij zou de rest van dat rijmpje uit meneer Charringtons hoofd peuteren. Zelfs het waanzinnige plan om de bovenkamer te huren schoot weer even door zijn hoofd. Gedurende misschien vijf seconden maakte zijn enthousiasme hem zorgeloos, en hij stapte de straat

op zonder tevoren ook maar even door de ruit te hebben gekeken. Zelfs was hij op een zelfbedacht wijsje begonnen te neuriën: 'Citroenen en sinaasappels mee mens? zegt de klok van Sint Clemens, krijg ik mijn drie duiten misschien es, zegt de...'

Opeens leek het bloed in zijn aderen te stollen en knikten zijn knieën. Een gestalte in een blauwe overall kwam door de straat gelopen, geen tien meter van hem vandaan. Het was het meisje van de Afdeling Romans, het meisje met het donkere haar. Het begon al donker te worden, maar hij herkende haar meteen. Ze keek hem recht in zijn gezicht en liep toen snel door alsof ze hem niet had gezien.

Een paar seconden was Winston zo geschrokken dat hij zich niet kon bewegen. Toen sloeg hij rechtsaf, doodmoe, zonder op dat moment te merken dat hij in de verkeerde richting liep. In elk geval stond één ding nu vast. Er was geen twijfel meer mogelijk, het meisje bespioneerde hem. Ze moest hem hierheen zijn gevolgd, want het was niet aannemelijk dat ze zuiver toevallig op dezelfde avond in dezelfde obscure achterstraat was verzeild, kilometers verwijderd van alle buurten waar partijleden woonden. Dat was al te toevallig. Of ze echt een agente van de Denkpolitie was of alleen maar een amateurspionne die gedreven werd door overmatige ijver, deed er nauwelijks toe. Het was al erg genoeg dat ze zijn gangen naging. Waarschijnlijk had ze hem ook die kroeg zien binnengaan.

Het lopen viel hem zwaar. Het stuk glas in zijn zak sloeg bij elke stap tegen zijn dij en hij was haast geneigd het eruit te halen en weg te gooien. Het ergst was nog de pijn in zijn buik. Een paar minuten lang had hij het gevoel dat hij het niet zou overleven als hij niet gauw een toilet vond. Maar in een buurt als hier zouden wel geen openbare toiletten zijn. Toen ging de kramp over en bleef alleen een doffe pijn achter.

De straat liep dood. Winston bleef staan, vroeg zich enkele seconden af wat hij moest doen, toen draaide hij zich om en begon terug te lopen. Toen hij zich omdraaide bedacht hij dat het meisje hem drie minuten geleden voorbij gelopen was en dat hij haar, als hij hard liep, vermoedelijk kon inhalen. Hij kon haar schaduwen tot ze ergens op een rustige plek waren, en haar dan de schedel inslaan met een straatkei. Het stuk glas in zijn zak zou ook zwaar genoeg zijn. Maar hij liet dat idee meteen weer varen omdat zelfs de gedachte aan lichamelijke inspanning al ondraaglijk was. Hij kon niet hard lopen, hij kon geen slag toebrengen. Bovendien was ze jong en sterk en zou ze zich verdedigen. Hij dacht er ook over om ijlings naar het Gemeenschapshuis te gaan en daar te blijven tot het gebouw gesloten werd om althans voor een deel van de avond een alibi te hebben. Maar ook dat was onmogelijk. Een dodelijke vermoeidheid had hem bevangen. Het enige wat hij wilde was gauw naar huis en dan rustig zitten.

Het was al over tweeëntwintig uur toen hij terugkwam in de flat. Om drieëntwintig uur dertig, als de hoofdschakelaar werd omgedraaid, zouden de lichten uitgaan. Hij ging naar de keuken en sloeg bijna een vol theekopje Victorie-jenever achterover. Toen liep hij naar de tafel in de nis, ging zitten en haalde het dagboek uit de la. Maar hij sloeg het niet meteen open. Uit het telescherm kwam een schelle vrouwenstem die een vaderlandslievend lied krijste. Hij zat te staren naar het gemarmerde omslag van het schrift en probeerde, zonder succes, de vrouwenstem uit zijn bewustzijn te bannen.

Het was 's nachts dat ze je kwamen halen, altijd 's nachts. Het beste wat je kon doen was zelfmoord plegen voordat ze je te pakken kregen. Ongetwijfeld deden sommige mensen dat ook. Heel wat verdwijningen waren in feite zelfmoord geweest. Maar je had wel de moed der wanhoop nodig om jezelf te doden in een wereld waar het volstrekt onmogelijk was om aan vuurwapens te komen, of aan een of ander snel en goed werkend vergif. Hij dacht met een zekere verbazing na over de biologische

zinloosheid van pijn en vrees, de verraderlijkheid van het menselijk lichaam, dat altijd verstijft tot dadeloosheid, net op het moment dat bijzondere inspanning nodig is. Hij had het donkerharige meisje misschien het zwijgen kunnen opleggen, als hij maar snel genoeg had gehandeld: maar juist omdat het gevaar zo enorm groot was, had hij zijn vermogen tot handelen verloren. Het trof hem dat je op kritieke momenten nooit vocht met een uitwendige vijand, maar altijd met je eigen lichaam. Zelfs nu nog maakte, ondanks de jenever, de doffe pijn in zijn buik samenhangende redeneringen onmogelijk. En zo ging het, bedacht hij, in alle ogenschijnlijk heroïsche of tragische situaties. Op het slagveld, in de martelkamer, op een zinkend schip, altijd werd de zaak waarvoor je vocht vergeten omdat je lichaam groeide totdat het het heelal vulde; zelfs als je niet verlamd van angst was of schreeuwde van de pijn, was het leven nog een strijd van uur tot uur tegen honger of koude of slapeloosheid, tegen maagzuur of kiespijn.
Hij sloeg het dagboek open. Het was belangrijk dat hij iets opschreef. De vrouw op het telescherm had een nieuw lied ingezet. Haar stem leek als scherpe glasscherven in zijn hersens te prikken. Hij probeerde te denken aan O'Brien, voor wie, of aan wie hij het dagboek schreef, maar in plaats daarvan begon hij te denken aan de dingen die er met hem zouden gebeuren als de Denkpolitie hem eenmaal had opgehaald. Het zou niet zo erg zijn als ze je meteen doodden. Dat je gedood werd, verwachtte je. Maar vóór de dood (niemand sprak daarover, maar iedereen wist ervan) moest je eerst de gebruikelijke martelgang van de bekentenis doormaken: het kruipen over de grond en het schreeuwen om genade, het kraken van gebroken botten, de uitgeslagen tanden en de bloedige plukken haar. Waarom moest je dat verduren, als het einde toch altijd hetzelfde was? Waarom was het niet mogelijk je leven een paar dagen of weken te bekorten? Niemand ontkwam ooit aan ontdekking, en iedereen bekende altijd. Als je eenmaal bezweken was voor misdenk, dan stond het vast dat je op zekere dag dood zou zijn. Waarom moest de toekomst dan vervuld zijn van die doodsangst, die niets kon veranderen?
Met wat meer succes dan daarvoor probeerde hij het beeld van O'Brien op te roepen. 'Wij zullen elkaar ontmoeten op een plaats waar geen duisternis is,' had O'Brien tegen hem gezegd. Hij wist wat dat betekende, althans, hij dacht het te weten. De plaats waar geen duisternis is, dat was de denkbeeldige toekomst die je nooit zou zien, maar waaraan je door mystieke voorkennis deel kon hebben. Maar de stem van het telescherm hinderde hem bij het nadenken. Hij stak een sigaret op. De helft van de tabak viel er meteen uit, op zijn tong, een bittere, droge smaak die moeilijk te verdrijven was. Het gezicht van Grote Broer verscheen voor zijn geestesoog en verving dat van O'Brien. Net als een paar dagen daarvoor haalde hij een geldstuk uit zijn zak en keek ernaar. Het gezicht staarde naar hem omhoog, zwaar, kalm, beschermend.
Maar wat voor glimlach ging er schuil achter die donkere snor? Als het gelui van een loden doodsklok klonken hem de woorden in de oren:
oorlog is vrede
vrijheid is slavernij
onwetendheid is kracht

Deel twee

1.

Het was halverwege de ochtend en Winston had zijn hokje verlaten om naar het toilet te gaan.
Eén enkele gestalte kwam hem tegemoet door de lange, helverlichte gang. Het was het meisje met het donkere haar. Vier dagen waren verstreken sinds de avond dat hij haar was tegengekomen voor de uitdragerij. Toen ze dichterbij kwam, zag hij dat haar rechterarm in een mitella zat - op een afstand viel het niet op omdat de draagdoek dezelfde kleur had als haar overall. Waarschijnlijk had ze haar hand gekneld bij het draaien van de grote caleidoscopen waarop de intriges van de romans werden 'geschetst'. Dat was een ongeluk dat op de Afdeling Romans vaak voorkwam.
Ze waren misschien vier meter van elkaar verwijderd toen het meisje struikelde en bijna op haar gezicht viel. Ze liet een scherpe kreet van pijn horen. Ze was kennelijk recht op haar gewonde arm gevallen. Winston bleef staan. Het meisje was overeind gekomen en zat nu op haar knieën. Haar gezicht was doodsbleek, en haar mond leek roder dan ooit. Haar ogen waren op de zijne gericht, met een smekende uitdrukking die meer weghad van angst dan van pijn.
Een wonderlijk gevoel raakte Winstons hart. Hij stond tegenover een vijand die hem wilde doden: hij stond ook tegenover een menselijk wezen dat pijn had en misschien haar arm had gebroken. Instinctief liep hij op haar toe om haar te helpen. Op het moment dat hij haar op de verbonden arm had zien vallen, had hij de pijn haast in zijn eigen lichaam gevoeld.
'Heb je je pijn gedaan?' vroeg hij.
'Het is niets. Mijn arm. Het is zo weer over.'
Ze praatte alsof haar hart in haar keel klopte. Ze was werkelijk krijtwit geworden.
'Je hebt toch niets gebroken?'
'Nee, het gaat al over. Het deed alleen even pijn, dat is alles.'
Ze stak haar vrije hand naar hem toe en hij hielp haar overeind. Ze had haar kleur enigszins herkregen en zag er veel beter uit.
'Het is niets,' herhaalde ze kortaf. 'Ik heb alleen mijn pols een beetje gestoten. Bedankt, kameraad!'
En met die woorden liep ze verder in de richting waarheen ze op weg was geweest, even kwiek alsof het echt niets was geweest. Het hele voorval kon niet meer dan een halve minuut hebben geduurd. Je gevoelens niet op je gezicht laten blijken was een gewoonte die als het ware een tweede natuur was geworden, en bovendien hadden ze, toen het gebeurde, recht voor een telescherm gestaan. Toch was het erg moeilijk geweest geen moment blijk te geven van verrassing, want in de twee, drie seconden dat hij haar overeind had geholpen, had het meisje iets in zijn hand laten glijden. Vast stond dat ze dat opzettelijk had gedaan. Het was iets kleins, iets plats. Toen hij de deur van de toiletten doorging stopte hij het in zijn zak en bevoelde hij het met zijn vingertoppen. Het was een stukje papier, opgevouwen tot een vierkant.
Terwijl hij in het urinoir stond, slaagde hij erin, door er nog wat aan te frunniken, het opengevouwen te krijgen. Er moest een of andere boodschap op geschreven staan. Even kwam hij in de verleiding het mee te nemen naar een van de wc's en het meteen te lezen. Maar dat zou pure waanzin zijn, dat wist hij maar al te goed. Er was geen plek waarvan je met meer zekerheid kon aannemen dat de teleschermen je voortdurend gadesloegen.

Hij keerde terug naar zijn hokje, ging zitten, gooide het stukje papier nonchalant tussen de andere papieren op zijn bureau, zette zijn bril op en trok de spreekschrijver naar zich toe. 'Vijf minuten,'

hield hij zichzelf voor, 'minstens vijf minuten!' Zijn hart bonsde in zijn borst, angstig luid. Gelukkig was het karweitje dat hij onder handen had een kwestie van zuiver routine, de rectificatie van een lange lijst cijfers, en dat eiste niet al zijn aandacht op.

Wat er ook op het papiertje geschreven stond, het moest een of andere politieke bedoeling hebben. Voorzover hij kon zien waren er twee mogelijkheden. De ene, verreweg het waarschijnlijkst, was dat het meisje een agente van de Denkpolitie was, zoals hij had gevreesd. Hij begreep niet waarom de Denkpolitie deze methode koos om boodschappen door te geven, maar ze hadden misschien hun redenen. Wat op het papiertje stond kon een bedreiging zijn, een oproep, een bevel om zelfmoord te plegen, een valstrik. Maar er was nog een andere, verbijsterende mogelijkheid, die telkens weer de kop opstak, al probeerde hij tevergeefs die gedachte te onderdrukken. Dat was dat de boodschap helemaal niet van de Denkpolitie afkomstig was, maar van een of andere ondergrondse organisatie. Misschien bestond de Broederschap toch! Misschien was het meisje er lid van! Ongetwijfeld was het een onzinnige gedachte, maar dat was hem door het hoofd geschoten op het moment dat hij het stukje papier in zijn hand voelde. Pas een paar minuten later was die andere, meer voor de hand liggende verklaring bij hem opgekomen. En zelfs nu geloofde hij het nog niet, al zei zijn verstand dat de boodschap waarschijnlijk de dood inhield - de onzinnige hoop bleef voortleven en zijn hart bonsde en het kostte hem moeite zijn stem niet te doen beven terwijl hij de cijfers in de spreekschrijver prevelde.

Hij rolde het afgewerkte bundeltje papieren op en schoof het in de buizenpost. Acht minuten waren verstreken. Hij schoof zijn bril recht op zijn neus, zuchtte en trok het volgende stapeltje werk naar zich toe, waar het papiertje bovenop lag. Hij streek het glad. In grote hanenpoten stond erop geschreven: *Ik hou van je.* Een paar seconden was hij te zeer verbluft om het compromitterende briefje in het geheugengat te gooien. Voor hij dat deed kon hij, hoewel hij heel goed wist hoe gevaarlijk het was te veel belangstelling te tonen, de verleiding niet weerstaan om het nog een keer te lezen, alleen om zich ervan te vergewissen dat die woorden daar echt stonden.

Die verdere ochtend was het erg moeilijk om gewoon door te werken. Erger nog dan de noodzaak zijn aandacht te houden bij een reeks pietluttige karweitjes was dat hij zijn opwinding moest verbergen voor het telescherm. Hij had het gevoel dat zijn buik in brand stond. De lunch in de benauwde, volle, rumoerige kantine was een kwelling. Hij had gehoopt onder schafttijd een poosje alleen te zijn, maar het ongeluk wilde dat die idioot van een Parsons naast hem neerplofte; diens doordringende zweetlucht wist de stank van de hutspot met blikken bijsmaak bijna te verdringen, en hij praatte honderduit over de voorbereidingen voor de Haatweek. Hij was vooral erg enthousiast over een kop van Grote Broer in papiermaché, van twee meter breed, die voor deze gelegenheid gemaakt werd door de Spionnengroep van zijn dochtertje. Bijzonder hinderlijk was dat Winston door het stemmengedruis nauwelijks kon verstaan wat Parsons zei en hem telkens moest vragen de een of andere onbenullige opmerking te herhalen. Eén keer ving hij een glimp op van het meisje, dat met nog twee meisjes aan het andere uiteinde van de zaal zat. Ze leek hem niet te hebben gezien, en hij keek niet opnieuw die kant uit.

's Middags was het iets beter uit te houden. Vlak na de lunch kreeg hij een heel delicaat, moeilijk karwei, dat een aantal uren in beslag zou nemen en hem dwong al het andere uit zijn hoofd te zetten. Het ging om het vervalsen van een reeks productierapporten van twee jaar geleden, op zo'n manier dat een vooraanstaand lid van de Kernpartij, dat nu onder verdenking was gevallen, erdoor in

opspraak kon worden gebracht. In dit soort dingen was Winston goed, en meer dan twee uur slaagde hij erin het meisje totaal uit zijn gedachten te verdringen. Toen keerde het beeld van haar gezicht terug, en daarmee een hevige, ondraaglijke behoefte om alleen te zijn. Voordat hij alleen kon zijn kon hij onmogelijk doordenken over deze nieuwe ontwikkeling. Die avond moest hij naar het Gemeenschapshuis. Hij schrokte opnieuw een smakeloze maaltijd naar binnen in de kantine, haastte zich toen naar het Gemeenschapshuis, nam deel aan de plechtstatige flauwekul van een 'discussiegroep', deed twee spelletjes pingpong, sloeg een paar glazen jenever achterover en zat een halfuur lang een lezing uit over 'Engsoc en schaken'. Zijn ziel kromp ineen van verveling, maar deze ene keer had hij geen neiging gevoeld zijn avond in het Gemeenschapshuis te verzuimen. Bij het lezen van de woorden *Ik hou van je-was* het verlangen om in leven te blijven in hem ontwaakt, en het leek opeens dom om onbenullige risico's te nemen. Pas tegen drieeentwintig uur, toen hij thuis in bed lag - in het donker waar je zelfs voor het telescherm veilig was zolang je je stil hield - was hij in staat zijn gedachten te ordenen.

Hij moest een oplossing vinden voor een reëel probleem: hoe kon hij met het meisje in contact komen en een afspraak met haar maken? Hij dacht niet meer aan de mogelijkheid dat het misschien een val was. Hij wist dat dat niet zo was, op grond van haar onmiskenbare opwinding toen ze hem dat briefje had toegestopt. Kennelijk was ze doodsbenauwd geweest, en terecht. Ook kwam de gedachte niet bij hem op, haar toenaderingspoging af te wijzen. Nog maar vijf avonden geleden had hij overwogen haar de schedel in te slaan met een straatkei; maar dat deed er nu niet meer toe. Hij dacht aan haar naakte, jonge lijf zoals hij dat in zijn droom had gezien. Hij had gedacht dat ze net zo dwaas was als al die andere meisjes, haar hoofd volgestopt met leugens en haat, haar buik één blok ijs. Een soort koorts overviel hem bij de gedachte dat hij haar zou kunnen kwijtraken, dat dat blanke, jonge lichaam hem zou ontglippen! Bovenal was hij bang dat ze gewoon van gedachten zou veranderen als hij niet snel contact met haar zocht. Maar de feitelijke problemen van een ontmoeting waren enorm groot. Het was als het proberen van een zet bij het schaken terwijl je al mat stond. Waar je ook was, overal hield een telescherm je in de gaten. Alle mogelijkheden om met haar in contact te komen waren hem al door het hoofd gegaan in de eerste vijf minuten nadat hij het briefje had gelezen, maar nu hij alle tijd om na te denken had, ging hij ze stuk voor stuk nog eens na, als een reeks instrumenten die hij op een tafel uitstalde.

Het was duidelijk dat een ontmoeting als van die ochtend niet herhaald kon worden. Als ze op de Afdeling Archieven had gewerkt, zou het vrij eenvoudig zijn geweest, maar hij had er slechts een heel vaag idee van waar in het gebouw de Afdeling Romans eigenlijk was, en hij kon geen voorwendsel bedenken om daarheen te gaan. Als hij geweten had waar ze woonde en hoe laat ze van haar werk kwam, had hij het erop kunnen aansturen haar ergens op weg naar huis te ontmoeten; maar het was te riskant als hij zou proberen haar te volgen als ze naar huis ging, want dan zou hij voor het ministerie moeten rondhangen, en dat zou zeker in de gaten lopen. En een brief over de post, dat was helemaal onmogelijk. Het was al lang zo, dat was niet eens een geheim, dat alle brieven werden gecensureerd. Weinig mensen schreven trouwens ooit brieven. Voor boodschappen die je een enkele keer moest versturen, waren er voorgedrukte briefkaarten met rijen zinnetjes erop, en dan streepte je door wat niet van toepassing was. Bovendien wist hij de naam van het meisje niet, laat staan haar adres. Hij kwam tot de slotsom dat de veiligste plaats de kantine was. Als hij haar in haar eentje aan een tafeltje kon krijgen, ergens midden in de zaal, niet te dicht bij de teleschermen en met voldoende rumoer van stemmen om hem heen — als al die voorwaarden gedurende zo'n dertig seconden bleven bestaan, zou

het misschien mogelijk zijn een paar woorden te wisselen.
Gedurende de week daarna was zijn leven een onrustige droom. De volgende dag verscheen ze pas in de kantine toen hij wegging omdat de fluit was gegaan. Vermoedelijk was ze overgeplaatst naar een latere ploeg. Ze liepen zonder blikken of blozen langs elkaar. De dag daarna was ze op de gewone tijd in de kantine, maar samen met drie andere meisjes, en vlak onder een telescherm. Toen verscheen ze drie afschuwelijk lange dagen helemaal niet. Zijn geest en lichaam leken te lijden onder een ondraaglijke overgevoeligheid, een zekere doorschijnendheid die elke beweging, elk geluid, elk contact, elk woord dat hij moest zeggen of waarnaar hij moest luisteren, tot kwelling maakte. Zelfs in zijn slaap kon hij niet geheel ontsnappen aan haar beeltenis. Het dagboek raakte hij in die dagen niet aan. De enige verademing vond hij op zijn werk, waar hij zichzelf soms tien minuten achtereen kon vergeten. Hij had geen idee wat er met haar gebeurd was. Nergens kon hij informeren. Ze kon best gevaporiseerd zijn, of zelfmoord hebben gepleegd, of overgeplaatst zijn naar het andere uiteinde van Oceanië - en het ergste en waarschijnlijkste van alles was dat ze misschien gewoon van gedachten was veranderd en besloten had hem te ontlopen.
De dag daarna was ze er weer. Haar arm was uit de mitella en ze had een pleister om haar pols. De opluchting dat hij haar terugzag was zo groot dat hij niet kon nalaten haar een paar seconden rechtstreeks aan te staren. De dag daarop lukte het hem bijna haar aan te spreken. Toen hij de kantine binnenkwam zat ze aan een tafeltje op flinke afstand van de muur, helemaal alleen. Het was vroeg en de zaal was nog niet vol. De rij schoof voort tot Winston bijna bij het buffet was, toen stokte alles twee minuten omdat iemand vooraan klaagde dat hij zijn saccharientje niet had gekregen. Maar het meisje zat nog steeds alleen toen Winston zijn dienblad pakte en op weg ging naar haar tafeltje. Hij liep nonchalant haar kant uit, terwijl zijn ogen zochten naar een plaats aan een tafeltje achter haar. Ze was misschien drie meter van hem vandaan. Nog twee seconden en het zou gelukt zijn. Toen riep een stem achter hem: 'Smith!' Hij deed of hij niets hoorde. 'Smith!' herhaalde de stem, luider nu. Er was niets aan te doen. Hij draaide zich om. Een blonde jongeman met een dom gezicht, Wilsher, een vent die hij amper kende, nodigde hem glimlachend uit op een lege stoel aan zijn tafeltje te komen zitten. Het was niet verstandig te weigeren. Nu hij herkend was kon hij niet doorlopen en aan een tafeltje bij een meisje alleen gaan zitten. Dat zou te veel opvallen. Hij ging met een vriendelijke glimlach zitten. Het domme blonde gezicht lachte stralend naar hem. Winston hallucineerde even dat hij er met een houweel middenin hakte. Het tafeltje van het meisje zat een paar minuten later helemaal vol.
Maar ze moest gezien hebben dat hij op haar toe was gekomen, en misschien zou ze dat begrijpen. De volgende dag zorgde hij dat hij vroeg was. Jawel, ze zat aan een tafeltje op ongeveer dezelfde plaats en opnieuw alleen. De vent vlak voor hem in de rij was zo'n rap, keverachtig mannetje met een plat gezicht en achterdochtige oogjes. Toen Winston met zijn dienblad het buffet verliet zag hij dat het mannetje recht op het tafeltje van het meisje afstevende. Hij begon al te wanhopen. Er was een plaats vrij aan een tafeltje verderop, maar iets in het voorkomen van de man maakte duidelijk dat hij voor zijn eigen gemak het leegste tafeltje zou kiezen. Met de dood in het hart liep Winston achter hem aan. Het had geen zin als hij het meisje niet onder vier ogen kon spreken. Op dat moment weerklonk een geweldig gekletter. Het mannetje lag te spartelen op zijn buik, het dienblad was uit zijn handen geschoten en twee beekjes, soep en koffie, sijpelden over de vloer. Hij krabbelde overeind met een kwaadaardige blik in de richting van Winston, die hij er kennelijk van verdacht hem beentje te hebben gelicht. Maar het was voor elkaar. Vijf seconden later zat Winston, met luid bonzend hart, aan het

tafeltje van het meisje.
Hij keek haar niet aan. Hij zette zijn eten op tafel en begon meteen te lepelen. Het was van het grootste belang meteen iets te zeggen, voordat er iemand anders bij kwam, maar nu werd hij door een vreselijke angst bevangen. Er was een week verstreken sinds zij hem het eerst had benaderd. Ze was vast van gedachten veranderd, dat kon niet anders! Het was uitgesloten dat deze geschiedenis een bevredigend eind zou krijgen; zulke dingen gebeurden in werkelijkheid niet. Misschien had hij haar helemaal niet durven aanspreken als hij op dat moment niet Ampleforth, de dichter met de harige oren, door de zaal had zien schuifelen met een dienblad in zijn handen, op zoek naar een plaats. Op zijn vage manier was Ampleforth op Winston gesteld, en hij zou vast aan hun tafeltje komen zitten als hij hem in de gaten kreeg. Hij had misschien nog één minuut de tijd. Beiden, Winston en het meisje, zaten gestadig door te eten. Het spul dat ze aten was een dunne stamppot, meer een soort soep, met sperziebonen. Op zachte fluistertoon begon Winston te praten. Geen van beiden keken ze op; ze lepelden de waterige massa naar binnen en tussen de happen door wisselden ze de paar noodzakelijke woorden, op neutrale toon.
'Hoe laat kom je van je werk?'
Achttien uur dertig.'
'Waar kunnen we elkaar ontmoeten?'
'Victorieplein, bij het monument.'
'Daar zit het vol teleschermen.'
'Dat geeft niet als het druk is.'
'Een bepaald teken?'
'Nee. Kom niet in mijn buurt voor je me tussen veel mensen ziet. En kijk me niet aan. Blijf alleen bij me in de buurt.'
'Hoe laat?'
'Negentien uur.'
'Afgesproken.'
Ampleforth zag Winston niet en ging aan een ander tafeltje zitten. Het meisje at haar eten snel op en ging weg, terwijl Winston bleef zitten om een sigaret te roken. Ze hadden verder niets gezegd en voorzover dat mogelijk was voor twee mensen die tegenover elkaar aan één tafeltje zaten, hadden ze niet naar elkaar gekeken.
Winston was vóór de afgesproken tijd op het Victorieplein. Hij slenterde rond het voetstuk van de reusachtige, gegroefde zuil, waar bovenop het standbeeld van Grote Broer stond, starend naar het zuiden, de hemelstreek waar hij de Euraziatische luchtmacht had verslagen (een paar jaar geleden was het de Oost-Azische luchtmacht geweest) in de Slag om Luchtstrook 1. In de straat ervoor was een ruiterstandbeeld dat naar men zei Oliver Cromwell voorstelde. Vijf minuten na de afgesproken tijd was het meisje nog niet komen opdagen. Opnieuw werd Winston door vreselijke angst bekropen. Ze kwam vast niet, ze was van gedachten veranderd! Hij liep langzaam naar de noordkant van het plein en herkende met enig verbleekt genoegen de kerk van Sint Martinus, waarvan de klokken, toen er nog klokken waren, gespeeld hadden: 'Krijg ik mijn duiten misschien es.' Toen zag hij het meisje bij de sokkel van het monument. Ze las een aanplakbiljet dat als een spiraal om de zuil heen liep, of deed alsof. Het was niet raadzaam haar te benaderen voordat er wat meer mensen waren. Het fronton zat vol teleschermen. Op dat moment klonk er luid geschreeuw en gebrom van zware voertuigen ergens van links. Opeens leek iedereen over het plein te rennen. Het meisje huppelde vief rond de

leeuwen onder aan het monument en holde mee. Winston volgde haar. Onder het rennen begreep hij uit een paar kreten dat er een transport Euraziatsche gevangenen voorbijkwam.
Een dichte mensenmenigte blokkeerde de zuidzijde van het plein. Winston, onder normale omstandigheden iemand die bij elk oploopje van nature het gedrang vermeed, duwde, wurmde, worstelde zich naar voren tot midden in de menigte. Al gauw was het meisje binnen handbereik, maar zijn weg werd versperd door een reus van een prole en een bijna even reusachtige vrouw, vermoedelijk zijn echtgenote, die een ondoordringbare muur van vlees leken te vormen. Winston wrong zich opzij en het lukte hem met een flinke zet zijn schouder tussen hen in te duwen. Even was het of zijn ingewanden tot moes werden vermalen tussen de beide gespierde heupen, toen was hij erdoorheen, enigszins bezweet. Hij stond naast het meisje. Ze stonden naast elkaar en staarden beiden recht voor zich uit.
Een lange rij vrachtwagens, met op alle hoeken staande bewakers met uitdrukkingloze gezichten, bewapend met stenguns, reed langzaam door de straat. In de vrachtauto's zaten kleine gele mannen in haveloze, groenige uniformen, gehurkt, dicht opeengepakt. Hun trieste Mongolengezichten keken strak over de zijkanten van de vrachtwagens, zonder enige interesse. Af en toe, als een vrachtwagen hotste, klonk een gerinkel van metaal: alle gevangenen droegen voetboeien. Wagen na wagen vol trieste gezichten reed voorbij. Winston wist dat ze er waren, maar hij zag ze slechts af en toe. De schouder van het meisje en haar arm, tot aan de elleboog, waren tegen hem aangedrukt. Haar wang was zo dichtbij dat hij de warmte ervan bijna voelde. Zij had meteen de leiding genomen, net als in de kantine. Ze begon op dezelfde neutrale toon als de vorige keer te praten, met lippen die nauwelijks bewogen, slechts een gefluister dat gemakkelijk verloren ging in het stemmengedruis en het gedreun van de vrachtwagens.
'Kun je me verstaan?'
‘Ja.'
'Kun je er zondagmiddag tussenuit?'
'Luister dan goed. Prent het in je geheugen. Je gaat naar Paddington Station...'
Met een logistische precisie, die hem verbaasde, stippelde ze de route uit die hij moest volgen. Een halfuur met de trein; bij het station linksaf; twee kilometer doorlopen; een hek waar de bovenste lat van af was; een voetpad door een wei- land; een weggetje dat met gras begroeid was; een zandpad tussen struiken; een dode boom met mos erop. Het was of ze een kaart in haar hoofd had. 'Kun je dat allemaal onthouden?' fluisterde ze ten slotte.
'Je gaat linksaf, dan rechts, dan links. En de bovenste lat is van het hek.'
'Ja. Hoe laat?'
'Ongeveer vijftien uur. Je zult misschien moeten wachten. Ik ga langs een andere weg. Weet je zeker dat je alles kunt onthouden?'
'Ja.'
'Ga dan nu zo snel je kunt weg.'
Dat hoefde ze hem geen tweemaal te zeggen. Maar voorlopig konden ze zich niet uit de menigte werken. De colonne vrachtwagens trok nog steeds voorbij, de mensen stonden zich onverzadigbaar te vergapen. In het begin was er wat gejouw en gesis geweest, maar dat was alleen afkomstig van de partijleden onder de menigte en was al gauw verstomd. Het overheersende gevoel was nieuwsgierigheid. Buitenlanders, uit Eurazië dan wel Oost-Azië, waren een soort onbekende dieren. Je zag ze letterlijk nooit, behalve als gevangenen, en zelfs dan kreeg je nooit meer dan een vluchtige

glimp van ze te zien. Evenmin wist je wat er met ze gebeurde, afgezien van de paar die als oorlogsmisdadigers werden opgehangen; de anderen verdwenen gewoon, vermoedelijk naar werkkampen. De ronde Mongoolse gezichten waren geweken voor gezichten van een meer Europees type, vervuild, baardig, uitgeput. Boven stoppelige jukbeenderen keken ogen in die van Winston, soms vreemd nadrukkelijk, dan schoten ze weer weg Het transport was bijna voorbij. Op de laatste vrachtwagen zag hij een bejaarde man, zijn gezicht was een en al grijs haar; hij stond rechtop met zijn polsen kruiselings voor zich, alsof hij gewend was dat die waren vastgebonden. Winston en het meisje moesten bijna afscheid nemen. Op het laatste moment echter, terwijl de menigte hen nog opgesloten hield, tastte haar hand naar de zijne en pakte die even vast.

Het kon geen tien seconden hebben geduurd, en toch had hij het gevoel dat hun handen een hele tijd in elkaar hadden gelegen. Hij had de tijd om elk onderdeel van haar hand te verkennen, hij tastte de lange vingers af, de welgevormde nagels, de palm, hard van het werken en met een rij eeltige knobbels, het gladde vlees onder haar pols. Alleen door die aanraking zou hij haar hand op het eerste gezicht herkend hebben. Op hetzelfde moment bedacht hij dat hij niet wist wat voor kleur de ogen van het meisje hadden. Waarschijnlijk waren ze bruin, maar mensen met donker haar hadden soms blauwe ogen. Zijn hoofd omdraaien en haar aankijken zou onvoorstelbaar dom zijn geweest. Met de handen ineengeklemd, onzichtbaar tussen het gedrang van lijven, staarden ze strak voor zich uit, en in plaats van de ogen van het meisje keken de ogen van de bejaarde gevangene droefgeestig vanuit de grijze plukken haar naar Winston.

2.

Winston zocht zijn weg langs het bospaadje, door vlekken van zon en schaduw, en stapte gouden lichtplekken binnen zodra de takken weken. Onder de bomen links van hem was de grond haast onzichtbaar door al die grasklokjes. De lucht leek je huid te kussen. Het was de tweede mei. Van ergens dieper in het bos klonk het eentonige gekoer van ringduiven.

Hij was een beetje te vroeg. De reis had geen moeilijkheden opgeleverd en het meisje was kennelijk zo ervaren dat hij zich minder angstig voelde dan normaal het geval zou zijn geweest. Vermoedelijk kon je haar wel toevertrouwen een veilig plekje te vinden. Over het geheel genomen mocht je niet aannemen dat je buiten veel veiliger was dan in Londen. Teleschermen waren er natuurlijk niet, maar er was altijd het gevaar van verborgen microfoons die je stem zouden kunnen opvangen en herkennen; bovendien was het niet makkelijk om in je eentje op reis te gaan zonder argwaan te wekken. Voor afstanden van minder dan honderd kilometer hoefde je je pas niet te laten aftekenen, maar soms hingen er patrouilles rond bij de stations, en die controleerden de papieren van elk partijlid dat ze daar tegenkwamen en stelden onplezierige vragen. Hij had echter geen patrouilles gezien en tijdens de wandeling vanaf het station had hij, door af en toe omzichtig over zijn schouder te kijken, niet gezien dat hij gevolgd werd. De trein had propvol proles gezeten, in vakantiestemming door het zomerse weer. De wagon met houten banken waarin hij had gereisd, was stampvol geweest met één reusachtige familie, van een tandeloze overgrootmoeder tot een zuigeling van een maand; ze waren erop uitgetrokken om de middag door te brengen bij schoonfamilie buiten, en, zoals ze openhartig aan Winston hadden verteld, om wat zwarte boter te halen.

Het weggetje werd breder en even later kwam hij bij het voetpad waarvan zij gesproken had, een koeienpaadje dat tussen de struiken verdween. Hij had geen horloge, maar het kon nog geen vijftien uur zijn.

Onder zijn voeten groeiden zo veel grasklokjes dat het onmogelijk was ze niet te vertrappen. Hij knielde neer en begon er wat te plukken, gedeeltelijk om de tijd door te komen, maar ook omdat hij vaag het gevoel had dat hij het meisje graag een boeket bloemen wilde aanbieden als ze elkaar ontmoetten. Hij had een hele bos bij elkaar en stond de zwakke, zoetige geur op te snuiven, toen hij door een geluid achter zich verstijfde, het was onmiskenbaar een voet die twijgen deed kraken. Hij ging verder met het plukken van grasklokjes. Dat was het beste dat hij kon doen. Het zou het meisje kunnen zijn, of misschien was hij toch gevolgd. Omkijken betekende schuld bekennen. Hij plukte er nog een en nog een. Een hand kwam zachtjes op zijn schouder neer.

Hij keek op. Het was het meisje. Ze schudde haar hoofd, kennelijk als waarschuwing dat hij zijn mond moest houden, boog de struiken uiteen en liep snel vooruit over het smalle pad, het bos in. Blijkbaar was ze daar al eens eerder geweest, want ze vermeed de moerassige plekken alsof ze ze kende. Winston volgde haar, met zijn boeket nog in de hand. Zijn eerste gevoel was opluchting, maar toen hij het krachtige, slanke lichaam zag dat daar voor hem uit liep, met de rode sjerp die zo strak om haar middel zat dat de welving van haar heupen goed uitkwam, raakte hij terneergeslagen door zijn eigen minderwaardigheidsgevoel. Zelfs nu nog leek het heel aannemelijk dat ze zich, als ze zich omdraaide en hem aankeek, toch maar zou terugtrekken. De zoete geur van de lucht en de groenheid van de blaadjes maakten hem weifelmoedig. Al op de wandeling vanaf het station had de meizon hem het gevoel gegeven dat hij smerig was en ziekelijk bleek, een huismus met het roetige stof van Londen in zijn huidporiën. Hij bedacht dat ze hem tot nu toe waarschijnlijk nooit buiten in het volle daglicht had gezien. Ze kwamen bij de omgevallen boom die ze had genoemd. Het meisje sprong eroverheen

en boog de struiken uit elkaar, al leek er geen opening te zijn. Toen Winston haar volgde, ontdekte hij dat ze op een natuurlijke open plek stonden, een met gras begroeid heuveltje, met jonge bomen eromheen die het volkomen omsloten. Het meisje bleef staan en draaide zich om.
'We zijn er,' zei ze.
Hij stond een paar passen van haar vandaan en keek haar aan. Hij waagde nog niet dichterbij te komen.
'Ik wou op het paadje niets zeggen,' ging ze verder, 'voor het geval dat daar een microfoon verborgen zit. Ik denk van niet, maar het zou kunnen. Er is altijd de kans dat een van die zwijnen je stem herkent. Hier zitten we goed.'
Nog had hij niet de moed naar haar toe te lopen. 'Hier zitten we goed?' herhaalde hij wezenloos.
'Ja. Kijk maar naar de bomen.' Het waren jonge essen; vroeger waren ze omgehakt, maar nu waren ze weer uitgelopen tot een woud van takken, niet dikker dan een pols. 'Stuk voor stuk te dun om een microfoon in te verbergen. Bovendien ben ik hier eerder geweest.'
Ze praatten maar wat. Hij was erin geslaagd haar nu wat dichter te benaderen. Zij stond kaarsrecht voor hem, met op haar gezicht een wat ironisch lachje, alsof ze zich afvroeg waarom hij zo aarzelend deed. De grasklokjes waren uit zijn handen gegleden. Ze leken vanzelf gevallen te zijn. Hij pakte haar hand vast.
'Wil je wel geloven,' zei hij, 'dat ik tot op dit moment niet wist wat voor kleur ogen je had?' Ze waren bruin, zag hij, vrij licht bruin, met donkere wimpers. 'Kun je mijn aanblik nog verdragen nu je gezien hebt hoe ik er in werkelijkheid uitzie?'
'O ja, best.'
'Ik ben negenendertig. Ik heb een vrouw waar ik niet van afkan. Ik heb spataderen. Ik heb vijf stifttanden.'
'Dat kan me niets schelen,' zei het meisje.
Een moment later — het was moeilijk uit te maken door wiens initiatief- lag ze in zijn armen. Eerst had hij geen andere gevoelens dan pure ongelovigheid. Het jonge lichaam drukte zich tegen hem aan, de dichte, donkere haren raakten zijn gezicht, en ja! ze keek omhoog en hij kuste haar grote rode mond. Ze had haar armen om zijn hals geslagen, ze noemde hem engel, schat, lieveling. Hij had haar mee naar beneden getrokken, naar de grond, zij bood geen enkel verzet, hij kon met haar doen wat hij wilde.
Maar eerlijk gezegd had hij geen lichamelijke sensaties, afgezien van de aanraking zelve. Het enige wat hij voelde was ongelovigheid en trots. Hij was blij met dit alles, maar voelde geen lijflijke verlangens. Het was te plotseling, haar jeugd en bekoorlijkheid hadden hem bang gemaakt, hij was te veel gewend aan een leven zonder vrouwen - hij wist het niet.
Het meisje krabbelde overeind en trok een grasklokje uit haar haar. Ze kwam tegen hem aan zitten en sloeg haar arm om zijn middel.
'Het geeft niet, liefste. We hebben geen haast. We hebben de hele middag de tijd. Is dit geen prachtige schuilplaats? Ik heb hem ontdekt toen ik een keer verdwaald was op een groepsuitstapje. Als er iemand zou komen, zou je hem op honderd meter afstand kunnen horen.'
'Hoe heet je?' vroeg Winston.
'Julia. Ik weet hoe jij heet. Je heet Winston – Winston Smith.'
'Hoe heb je dat ontdekt?'
'Ik ben geloof ik handiger in het uitvinden van dingen dan jij. Vertel eens, wat dacht je van mij

voordat ik je dat briefje gaf?'
Hij kwam geen moment in de verleiding haar wat voor te liegen. Het was zelfs een soort bewijs van zijn liefde om te beginnen met het ergste.
'Ik kon je niet uitstaan,' zei hij. 'Ik had je willen verkrachten, om je daarna te vermoorden. Twee weken geleden nog heb ik er in alle ernst over gedacht om je schedel in te slaan met een straatkei. Als je het eerlijk wilt weten, ik dacht dat je met de Denkpolitie te maken had.'
Het meisje lachte opgetogen en beschouwde dit kennelijk als een compliment voor haar voortreffelijke vermomming.
'De Denkpolitie, nee toch! Heb je dat echt gedacht?'
'Nou ja, misschien niet helemaal. Maar gezien je uiterlijk in het algemeen - omdat je zo jong bent, en fris en gezond, snap je - dacht ik dat je waarschijnlijk...'
'Je dacht dat ik een braaf partijlid was. Rein in woord en daad. Vaandels, optochten, leuzen, sport, groepsuitstapjes — al die flauwekul. En jij dacht dus dat ik, als ik maar even de kans kreeg, je zou aangeven als misdenker, en je zou laten afmaken?'
'Ja, zoiets. Een heleboel jonge meisjes zijn zo, dat weet je toch.'
'Dat komt van dat rotding,' zei ze, en rukte de rode sjerp van het Antiseks Jeugdverbond af en smeet die over een tak. Toen voelde ze, alsof de aanraking van haar middel haar ergens aan had herinnerd, in de zak van haar overall en haalde een reep chocola te voorschijn. Ze brak hem doormidden en gaf de ene helft aan Winston. Nog voor hij het had aangepakt, wist hij door de geur dat het heel bijzondere chocola was - donker en glanzend en verpakt in zilverpapier. Gewone chocola was een dofbruin, kruimelig spul waarvan je de smaak nog het best kon vergelijken met de rook van de vuilverbranding. Ooit had hij net zulke chocola geproefd als het stuk dat zij hem nu had gegeven. Het eerste vleugje van de geur had ergens een herinnering gewekt die hij niet kon thuisbrengen, maar die hevig was en hem opwond.
'Waar haal je dat vandaan?' vroeg hij.
'Zwarte markt,' zei ze onverschillig. 'Ik ben ook echt zo'n soort meisje, uiterlijk. Ik ben goed in sport. Ik was troepleidster bij de Spionnen. Ik doe drie avonden per week vrijwilligerswerk voor het Antiseks Jeugdverbond. Uren en uren heb ik verspild aan het opplakken van hun vervloekte troep in heel Londen. Ik draag altijd een van de uiteinden van een spandoek bij optochten. Ik kijk altijd opgewekt en ik onttrek me nooit ergens aan. Altijd meehuilen met de wolven, zeg ik maar. Dat is de enige manier om te overleven.'
Het eerste stukje chocola was op Winstons tong gesmolten. De smaak was verrukkelijk. Maar nog steeds gluurde die herinnering om het hoekje van zijn bewustzijn, iets dat hevige gevoelens wekte, maar niet tot vaste vorm te herleiden was, als iets wat je uit je ooghoek ziet. Hij verdrong het en was zich er alleen van bewust dat het de herinnering was aan iets wat hij ongedaan zou willen maken, zonder dat dat nog kon.
'Je bent nog heel jong,' zei hij. 'Je bent wel tien of vijftien jaar jonger dan ik. Wat zie je in iemand als ik, wat trekt je aan?'
'Het is iets in je gezicht. Ik dacht, laat ik een kansje wagen. Ik ben goed in het ontdekken van mensen die er niet bij horen. Zodra ik je zag wist ik dat je tegen *hen* was.'

Hen, zo bleek, was de Partij, en met name de Kernpartij, waarover ze sprak met een openlijk honende haat die Winston onrustig maakte, al wist hij dat ze hier veilig waren, veiliger dan waar ook. Wat hem verbaasde was de grove taal die ze gebruikte. Partijleden werden geacht niet te vloeken en

Winston zelf vloekte zelden, hardop althans. Julia leek echter niet over de Partij en met name over de Kernpartij te kunnen praten zonder woorden te bezigen die je in smerige steegjes op de muren gekalkt zag. Hij had er niets op tegen. Het was slechts een van de symptomen van haar verzet tegen de Partij en alles wat daarbij hoorde, en in zekere zin kwam het hem natuurlijk en gezond voor, als een paard dat niest als het bedorven hooi ruikt. Ze hadden de open plek verlaten en wandelden door het wisselend licht-en-donker, met hun armen om elkaars middel als het pad breed genoeg was om naast elkaar te lopen. Hij merkte hoeveel zachter haar middel leek te voelen nu de sjerp er niet meer omheen zat. Ze praatten op fluistertoon. Buiten de open plek, zei Julia, konden ze beter zachtjes doen. Even later waren ze aan de rand van het bos. Ze hield hem even tegen.
'Ga niet buiten het bos. Er zou iemand op de loer kunnen liggen. Ons kan niets gebeuren zolang we achter de takken blijven.'
Ze stonden in de schaduw van hazelaars. Het zonlicht werd door talloze blaadjes gefilterd en scheen nog warm op hun gezichten. Winston keek uit over het veld daarachter en voelde een eigenaardige, vertraagde schok van herkenning. Hij had dat eerder gezien. Een oud, afgegraasd weiland met een slingerend voetpad erdoorheen en hier en daar een molshoop. In de rafelige heg aan de andere kant deinden de takken van de iepen heel zacht in het briesje, en het loof bewoog zachtjes in dichte massa's, als vrouwenhaar. Ergens vlakbij, maar niet zichtbaar, was vast een beek waar serpelingen zwommen in het ondiepe groene water.
'Is hier ergens in de buurt soms een beek?' fluisterde hij.
'Inderdaad, die is er. Die stroomt om precies te zijn langs het weiland daarachter. Er zitten vissen in, hele grote. Je kunt zien hoe ze stil liggen in het ondiepe water onder de wilgenbomen, alleen hun staarten bewegen.'
'Dit is het Gouden Land - bijna,' mompelde hij.
'Het Gouden Land?'
'Het is eigenlijk onbelangrijk. Een landschap dat ik soms in een droom zie.'
'Kijk!' fluisterde Julia.
Een lijster was neergestreken op een tak, nog geen vijf meter van hen vandaan, bijna ter hoogte van hun hoofden. Misschien had hij hen niet gezien. De vogel zat in de zon, zij waren in de schaduw. Het diertje spreidde zijn vleugels uit, vouwde ze weer keurig op, knikte even met zijn kopje als om te buigen voor de zon, en begon toen schitterend te zingen. In de stilte van de namiddag kwam dit geluid als een schok. Winston en Julia hielden elkaar omklemd, gefascineerd.
De muziek ging maar door, minutenlang, met verbazingwekkende variaties, zonder één enkele herhaling, haast alsof de vogel bewust met zijn virtuositeit pronkte. Soms hield hij een paar seconden op, spreidde zijn vleugels en vouwde ze weer samen, dan zette hij zijn gestippelde borst weer op en barstte los in een nieuw lied.
Winston keek er met enige eerbied naar. Voor wie, waarvoor zong die vogel? Geen wijfje, geen rivaal was in de buurt. Wat voor reden had die lijster om aan de rand van een eenzaam bos te zitten en zijn muziek uit te storten, in het niets? Hij vroeg zich af of er misschien toch ergens dichtbij een microfoon verborgen zat. Hij en Julia hadden alleen zacht gefluisterd, en het ding zou niet opvangen wat zij hadden gezegd, maar de lijster zou wel worden opgenomen. Misschien zat aan het andere eind een of ander klein, keverachtig mannetje gespannen te luisteren – *daarnaar te* luisteren. Maar geleidelijk verdreef de muziek alle gedachten uit zijn geest. Het was alsof een vloeistof hem geheel doordrenkte en zich vermengde met het zonlicht dat door de blaadjes sijpelde. Hij hield op met denken en was

alleen nog gevoel. Het middel van het meisje was zacht en warm in de buiging van zijn arm. Hij keerde haar om, zodat ze met hun borst tegen elkaar stonden; haar lichaam leek met het zijne te versmelten. Overal waar zijn handen heen dwaalden, overal gaf ze mee als water. Hun monden bleven steeds bij elkaar; het was heel anders dan de felle zoenen die ze daarvoor hadden gewisseld. Toen ze hun lippen weer losmaakten moesten ze beiden diep zuchten. De vogel schrok en vluchtte met vleugelgeklapper.
Winston bracht zijn lippen naar haar oor. *'Nu,'* fluisterde hij.
'Niet hier,' fluisterde ze terug. 'Kom mee terug naar de ' schuilplaats. Daar is het veiliger.'
Snel baanden ze zich een weg naar de open plek, waarbij af en toe twijgen kraakten. Zodra ze binnen de kring van jonge bomen waren, draaide ze zich om en keek ze hem aan. Beiden haalden ze snel adem, maar de glimlach was teruggekeerd rond haar mondhoeken. Ze stond hem even aan te kijken en tastte toen naar de rits van haar overall. En ja! het was haast net als in zijn droom. Bijna even snel als hij had gedroomd rukte ze zich de kleren van het lijf, en toen ze die opzij gooide, deed ze dat met hetzelfde prachtige gebaar, dat een complete cultuur leek weg te vagen. Haar lichaam glansde blank in de zon. Even keek hij echter niet naar haar lichaam; zijn ogen werden aangetrokken door het sproetige gezicht met die vage, vrijmoedige glimlach. Hij knielde voor haar neer en nam haar handen in de zijne.
'Heb je dit eerder gedaan?'
'Ja, natuurlijk. Honderden keren - nou ja, tientallen keren op zijn minst.'
'Met partijleden?'
'Ja, altijd met partijleden.'
'Ook met leden van de Kernpartij?'
'Niet met die zwijnen, nee. Maar er zijn er genoeg die dat wel zouden *willen* als ze maar een schijn van kans kregen. Dat zijn niet van die heilige boontjes als ze beweren.'
Zijn hart jubelde. Tientallen keren had ze het gedaan: hij wou dat het er honderden waren geweest - duizenden. Alles wat wees op corruptie vervulde hem altijd met wilde hoop. Wie weet, misschien was de Partij onder de oppervlakte decadent, was haar cultus van noeste vlijt en zelfverloochening slechts een masker dat onrecht moest verbergen. Als hij die hele troep had kunnen infecteren met melaatsheid of syfilis, zou hij dat met vreugde hebben gedaan! Het deed er niet toe, als de Partij maar werd aangetast, verzwakt, ondermijnd! Hij trok haar naar beneden, zodat ze tegenover elkaar geknield zaten.
'Luister. Hoe meer mannen je hebt gehad, des te meer hou ik van je. Begrijp je me?'
'Ik begrijp je heel goed.'
'Ik haat reinheid, ik haat goedheid. Ik wil niet dat waar dan ook deugd bestaat. Ik wil dat iedereen tot in zijn merg verdorven is.'
'Nou, dan ben je bij mij aan het goede adres, lieveling. Ik ben tot in mijn merg verdorven.'
'Doe je het graag? Ik bedoel niet alleen met mij: ik bedoel de daad zelf.'
'Ik vind het zalig.'
Dat was wat hij bovenal had willen horen. Niet alleen de liefde van een mens, maar het dierlijk instinct, de naakte, ongedifferentieerde lust: dat was de kracht die de Partij uiteen zou rijten. Hij duwde haar neer op het gras, tussen de gevallen grasklokjes. Ditmaal had hij geen problemen. Na een tijdje ging hun hijgen over in normale ademhaling en met een gevoel van aangename hulpeloosheid lieten ze elkaar los. De zon leek warmer te schijnen. Ze voelden zich allebei slaperig. Hij greep naar

de uitgetrokken overalls en legde die half over haar heen. Vrijwel meteen vielen ze in slaap - ze sliepen ongeveer een halfuurtje.
Winston werd als eerste wakker. Hij ging overeind zitten en bekeek het sproetige gezicht dat nog rustig sliep, met de wang op haar open hand. Afgezien van haar mond kon je haar niet mooi noemen. Er waren een paar rimpeltjes rond haar ogen, als je goed keek. Het korte donkere haar was opvallend dik en zacht. Hij bedacht dat hij nog steeds niet wist hoe ze van haar achternaam heette of waar ze woonde. Het jonge, sterke lichaam, nu hulpeloos slapend, wekte in hem een gevoel van medelijden en bescherming. Maar de gedachteloze tederheid die hij onder de hazelaars had gevoeld, toen die lijster zat te zingen, was niet helemaal teruggekomen. Hij schoof de overalls opzij en bekeek aandachtig haar gladde, blanke zij. In vroeger tijden, dacht hij, keek een man naar het lichaam van een meisje en zag dat het aantrekkelijk was en dat was het dan. Tegenwoordig echter was zuivere liefde of zuivere lust onbestaanbaar. Geen emotie was zuiver omdat alles vermengd was met vrees en haat. Hun omhelzing was een veldslag geweest, de climax een overwinning. Het was een slag die de Partij was toegebracht. Het was een politieke daad geweest.

3

'We kunnen hier nog één keer terugkomen,' zei Julia. 'In het algemeen kun je elke schuilplaats twee keer gebruiken. Maar pas over een paar maanden natuurlijk.'

Vanaf het moment dat ze wakker was geworden was haar optreden veranderd. Ze werd kwiek en zakelijk, trok haar kleren aan, strikte de rode sjerp om haar middel en begon de thuisreis tot in bijzonderheden te regelen. Het leek heel vanzelfsprekend dat aan haar over te laten. Ze beschikte kennelijk over een praktische sluwheid, iets wat Winston niet had, en ze leek ook een grondige kennis van het platteland rondom Londen te hebben, opgedaan bij talloze groepsuitstapjes. De route die hij moest nemen was totaal anders dan de heenweg, en hij zou bij een ander station uitkomen.

'Ga nooit langs dezelfde weg terug als je gekomen bent,' zei ze, alsof ze een belangrijk algemeen principe citeerde. Zij zou als eerste weggaan, en Winston moest een halfuur wachten voor hij haar volgde.

Ze had een plek genoemd waar ze elkaar na kantoortijd 's avonds konden ontmoeten, over vier dagen. Het was een straat in een van de armere buurten, met een markt waar het meestal druk en rumoerig was. Zij zou daar tussen de kraampjes rondlopen en doen alsof ze op zoek was naar veters of naaigaren. Als de kust veilig was, zou ze haar neus snuiten wanneer hij naar haar toe kwam; in het andere geval moest hij haar voorbijlopen, alsof hij haar niet herkende. Maar met een beetje geluk zouden ze te midden van de menigte veilig een kwartiertje kunnen praten en een nieuwe afspraak maken.

'En nu moet ik weg,' zei ze, zodra hij zijn instructies had gememoriseerd. 'Ik moet om negentien dertig terug zijn. Ik moet nog twee uur aan de slag voor het Antiseks Jeugdverbond, strooibiljetten uitreiken of zo. Rot, hè? Klop het zand eens van me af, wil je? Zitten er geen takjes in mijn haar? Weet je het zeker? Dan zeg ik vaarwel, lieveling, vaarwel!'

Ze wierp zich in zijn armen, kuste hem bijna pijnlijk en baande zich even later een weg door de jonge bomen en verdween vrijwel geluidloos in het bos. Zelfs nu was hij haar achternaam of adres nog niet te weten gekomen. Dat maakte echter niets uit, want het was ondenkbaar dat ze elkaar ooit ergens binnenshuis konden ontmoeten of elkaar zouden schrijven.

Het geval wilde dat ze nooit meer teruggingen naar de open plek in het bos. In de loop van de maand mei lukte het hun nog maar één keer samen echt de liefde te bedrijven. Dat gebeurde in een andere schuilplaats die Julia wist, de klokkentoren van een bouwvallige kerk in een vrijwel verlaten streek, waar dertig jaar daarvoor een atoombom was gevallen. Het was een goede schuilplaats als je er eenmaal was, maar de reis erheen was erg gevaarlijk. Voor het overige konden ze elkaar alleen op straat ontmoeten, elke avond ergens anders en nooit langer dan een halfuur achtereen. Op straat was het meestal mogelijk te praten, tot op zekere hoogte. Wanneer ze over de drukke trottoirs zwierven, net niet naast elkaar en zonder elkaar ooit aan te kijken, voerden ze een wonderlijke, telkens onderbroken conversatie die aan- en uitflikkerde als het licht van een vuurtoren, opeens overging in zwijgen bij de nadering van een partij-uniform of in de buurt van een telescherm; dan praatten ze minuten later weer verder halverwege een zin, die vervolgens plotseling afbrak als ze op de afgesproken plek uit elkaar gingen, en die de volgende dag vrijwel zonder inleiding werd voortgezet.

Julia bleek volkomen gewend te zijn aan dit soort gesprekken, ze noemde het 'praten in afleveringen'. Ze was ook verrassend bedreven in praten zonder haar lippen te bewegen. Eén keer in bijna een volle maand van dergelijke avondlijke ontmoetingen slaagden ze erin een kus te wisselen. Ze liepen

zwijgend door een zijstraat (Julia wou nooit praten als ze de hoofdstraten hadden verlaten) toen er een oorverdovend geraas klonk; de aarde bewoog, de lucht werd duister en Winston kwam weer bij terwijl hij op zijn zij lag, met overal pijn en een doodschrik op het lijf. Vlakbij moest een raketbom zijn neergekomen. Opeens ontdekte hij Julia's gezicht een paar centimeter van het zijne, doodsbleek, krijtwit. Zelfs haar lippen waren wit. Ze was dood! Hij trok haar tegen zich aan en ontdekte dat hij een levend, warm gezicht kuste. Maar iets van stof of poeder zat zijn lippen in de weg. Hun gezichten zaten allebei onder een dikke laag pleisterkalk.

Er waren avonden dat ze op de afgesproken plaats kwamen en dan zonder boe of ba langs elkaar moesten lopen omdat er net een patrouille om de hoek was gekomen of een helikopter boven hun hoofd hing. Zelfs als het minder gevaarlijk was geweest zou het moeite gekost hebben tijd te vinden voor afspraakjes. Winston had een werkweek van zestig uur, die van Julia was nog langer, en hun vrije dagen varieerden naar de drukte op het werk en vielen zelden samen. Julia had helemaal zelden een avond geheel vrij. Ze besteedde verbazingwekkend veel tijd aan het bijwonen van lezingen en demonstraties, het verspreiden van lectuur voor het Antiseks Jeugdverbond, het vervaardigen van spandoeken voor de Haatweek, het collecteren voor de spaaractie en meer van zulke dingen. Dat loonde de moeite, zei ze; het was camouflage. Als je je aan de kleine regels hield kon je de grote overtreden. Ze bracht Winston er zelfs toe nog een van zijn avonden te vullen doordat hij zich opgaf om eens per week te werken in een munitiefabriek, vrijwilligerswerk voor fanatieke partijgenoten. Dus besteedde Winston elke week vier uren vol verlammende verveling aan het ineenschroeven van stukjes metaal, waarschijnlijk onderdelen voor het ontstekingsmechanisme van bommen, in een tochtige, slecht verlichte werkplaats waar het slaan van hamers opging in de muziek van de teleschermen.

Toen ze elkaar ontmoetten in de kerktoren, werden de leemten in hun fragmentarische gesprekken opgevuld. Het was een bloedhete middag. De lucht in het vierkante hokje boven de galmgaten was bedompt en broeierig en rook overweldigend naar duivenpoep. Ze zaten uren te praten op de stoffige vloer die vol takjes lag, terwijl ze af en toe om de beurt opstonden om een blik te werpen door de schietgaten en zich ervan te vergewissen dat er niemand aankwam. Julia was zesentwintig. Ze woonde in een meisjestehuis met dertig anderen ('Altijd in die vrouwenstank! O, ik haat vrouwen!' zei ze terloops), en ze werkte, zoals hij al had gedacht, aan de romanschrijfmachines in de Afdeling Romans. Ze had plezier in haar werk, dat hoofdzakelijk bestond uit het onderhoud van een machtige maar onberekenbare elektrische motor. Ze had 'geen leerhoofd', maar werkte graag met haar handen en voelde zich op haar gemak met machines. Ze kon een volledige beschrijving geven van de manier waarop een roman werd geconstrueerd, van de algemene richtlijnen, uitgevaardigd door de Commissie voor Ontwerpen, tot aan het laatste bijvijlen door de Sectie Herschrijvers. Ze was echter niet geïnteresseerd in het eindproduct. Ze 'gaf niet veel om lezen', zei ze. Boeken waren gewoon een gebruiksartikel, net als jam of schoenveters.

Ze herinnerde zich niets van voor de vroege jaren zestig, en de enige mens die ze gekend had die vaak had gesproken over de tijd vóór de Revolutie, was haar grootvader, en die was verdwenen toen ze acht was. Op school was ze aanvoerster van het hockeyteam geweest en had ze twee jaar achtereen de prijs voor atletiek behaald. Ze was troepleidster bij de Spionnen geweest, en afdelingssecretaresse van de Jeugdbond voordat ze zich bij het Antiseks Jeugdverbond had aangesloten. Ze had altijd heel goed aangeschreven gestaan. Ze was zelfs (een onfeilbaar teken van goede reputatie) geselecteerd om te werken op Pornaf, de onderafdeling van de Afdeling Romans

waar men goedkope pornografie vervaardigde voor de proles. In de wandeling noemden de mensen die daar werkten het de Vulliszaak, vertelde ze. Daar was ze een jaar gebleven en had ze geholpen bij de fabricage van boekjes in verzegelde pakketten, met titels als *Een pak op de billen* of *Een nacht op een meisjeskostschool,* die werden onder de toonbank verkocht aan jeugdige proles die in de waan gebracht werden dat ze iets clandestiens kochten.
'Wat zijn dat eigenlijk voor boeken?' vroeg Winston nieuwsgierig.
'O, vreselijke rommel. Stomvervelend, eigenlijk. Er zijn maar zes verschillende intriges, maar daar brengen ze soms een beetje variatie in. Natuurlijk werkte ik alleen aan de caleidoscopen. Ik ben nooit bij de Sectie Herschrijvers geweest. Ik heb geen literaire aanleg, schat — niet eens daarvoor.'
Hij vernam tot zijn verbazing dat allen die op Pornaf werkten, afgezien van het afdelingshoofd, meisjes waren. Men ging ervan uit dat mannen, wier geslachtsdrift moeilijker te beheersen was dan die van vrouwen, meer gevaar liepen besmet te raken door de vullis die door hun handen ging.
'Ze hadden daar zelfs liever geen getrouwde vrouwen,' zei ze. 'Meisjes zien ze altijd als zo rein. Maar hier zie je er eentje die dat in elk geval niet is.'
Ze had haar eerste liefdesverhouding gehad op haar zestiende, met een partijlid van zestig; hij had later zelfmoord gepleegd om aan arrestatie te ontkomen. 'Gelukkig maar,' zei Julia, 'want ze hadden zeker mijn naam uit hem gekregen bij zijn bekentenis.' Sindsdien waren er verscheidene anderen geweest. Het leven was naar haar mening doodeenvoudig. Je wilde plezier hebben; 'zij', de Partij bedoelde ze, wilden je dat verbieden; dus zondigde je tegen de regels waar je maar kon. Ze leek het even natuurlijk te vinden dat 'zij' je van je genoegens wilden beroven als dat jij zelf voorkwam dat je betrapt werd. Ze haatte de Partij en zei dat in de meest krasse bewoordingen, maar algemene kritiek had ze niet. Behalve waar haar eigen leven erdoor geraakt werd had ze geen belangstelling voor de leer van de Partij. Hij merkte dat ze nooit Nieuw- spraakwoorden gebruikte, afgezien van de paar die in het dagelijks spraakgebruik waren opgenomen. Ze had nooit gehoord van de Broederschap en weigerde te geloven dat die bestond. Elke vorm van georganiseerde rebellie tegen de Partij, die gedoemd was te mislukken, beschouwde ze als dwaasheid. Echt slim, dat was voor haar zondigen tegen de regels en desondanks overleven.
Hij vroeg zich vaag af of er onder de jongere generatie meer waren als zij — mensen die waren opgegroeid in de wereld van de Revolutie, niets anders kenden, de Partij aanvaardden als iets onveranderlijks, als de hemel, en die niet in opstand kwamen tegen haar gezag, maar dat eenvoudig ontdoken, zoals een konijn wegduikt voor een hond.
Ze praatten niet over de mogelijkheid van trouwen. Dat was zo onwaarschijnlijk dat ze er geen gedachten aan verspilden. Je kon je geen commissie voorstellen die zo'n huwelijk ooit zou goedkeuren, zelfs als de kans had bestaan op de een of andere manier van Katherine, Winstons vrouw, af te komen. Zelfs als dagdroom was dat hopeloos.
'Hoe was ze eigenlijk, je vrouw?' vroeg Julia.
'Ze was - ken je het Nieuwspraakwoord *goeddenkvol?* Dat betekent van nature rechtzinnig, niet in staat tot een slechte gedachte.'
'Dat woord heb ik nooit gehoord, nee, maar ik ken dat soort mensen maar al te goed.'
Hij begon haar te vertellen over zijn huwelijk, maar het merkwaardige was dat ze de hoofdzaken ervan al leek te kennen. Ze beschreef, haast of ze het had gezien of gevoeld, het verstarren van Katherines lichaam zodra hij haar aanraakte, de manier waarop ze hem met al haar kracht van zich af leek te duwen, zelfs wanneer ze haar armen stevig om hem heen geslagen hield. Het kostte geen

moeite met Julia over dergelijke zaken te praten: Katherine was trouwens al lang geen pijnlijke herinnering meer, ze wekte alleen nog weerzin bij hem.
'Ik had het nog wel kunnen uithouden, afgezien van één kwestie,' zei hij. Hij vertelde haar van het frigide ritueel waartoe Katherine hem wekelijks op dezelfde avond had gedwongen. 'Ze verfoeide het, maar niets kon haar ertoe brengen ermee te stoppen. Ze noemde het altijd - maar dat raad je nooit.'
'Onze plicht jegens de Partij,' zei Julia prompt.
'Hoe weet je dat?'
'Ik ben óók op school geweest, schat. Seksuele voorlichting eens per maand voor leerlingen boven de zestien. En in de Jeugdbeweging. Ze hameren het er jarenlang in. Ik wil wedden dat het in een heleboel gevallen succes heeft. Maar dat weet je natuurlijk nooit zeker; de mensen kunnen zo huichelen.'
Ze praatte uitvoerig over dit onderwerp. Bij Julia draaide alles om haar eigen seksualiteit. Zodra die ook maar even ter sprake kwam, kon ze blijk geven van groot inzicht. Anders dan Winston had ze de diepere zin van het seksuele puritanisme van de Partij begrepen. Het was niet alleen dat de geslachtsdrift een eigen wereld schiep, die buiten de controle van de Partij viel en daarom zo mogelijk vernietigd moest worden. Belangrijker nog was dat seksuele onthouding leidde tot hysterie, en dat was wenselijk omdat die kon worden omgezet in krijgszuchtigheid en persoonlijkheidscultus. Ze vatte het als volgt samen:
'Als je de liefde bedrijft, verbruik je energie, en na afloop voel je je gelukkig en kunnen ze allemaal barsten. Ze kunnen het niet hebben dat je zoiets voelt. Ze willen dat je altijd overloopt van energie. Al dat gemarcheer en gejuich en gezwaai met vlaggen is gewoon verzuurde seksualiteit. Als je vanbinnen gelukkig bent, waarom zou je je dan nog druk maken over Grote Broer en de Driejarenplannen en de Twee Minuten Haat en al die andere verdomde troep?'
Daar had ze volkomen gelijk in, dacht hij. Er was een rechtstreekse, innige verbinding tussen kuisheid en politieke rechtzinnigheid. Hoe kon men immers de vrees, de haat en de waanzinnige goedgelovigheid die de Partij van haar leden eiste, op het juiste peil houden, als men geen sterk instinct nam en dat als stuwkracht aanwendde? De geslachtsdrift was een gevaar voor de Partij, en de Partij had die aangewend tot eigen voordeel. Een soortgelijk kunstje had ze uitgehaald met het ouderinstinct. Het gezin kon niet worden afgeschaft, en de mensen werden zelfs aangemoedigd op bijna ouderwetse wijze van hun kinderen te houden. De kinderen daarentegen werden systematisch tegen hun ouders opgezet, ze leerden hen te bespioneren en hun ketterse uitlatingen te rapporteren. Het gezin was in feite een verlengstuk van de Denkpoli- tie geworden. Het was een instrument waardoor iedereen dag en nacht kon worden omgeven door verklikkers die hem goed kenden.
Opeens keerden zijn gedachten terug naar Katherine. Katherine zou hem ongetwijfeld hebben aangegeven bij de Denkpolitie als ze niet toevallig te stom was geweest om de onrechtzinnigheid van zijn opvattingen te ontdekken. Eigenlijk werd hij op dit moment aan haar herinnerd door de verstikkende hitte van de middag, waardoor het zweet op zijn voorhoofd stond. Hij begon Julia te vertellen over iets wat gebeurd was, of eigenlijk net niet gebeurd, op net zo'n smoor- hete middag elf jaar daarvoor.
Ze waren drie of vier maanden getrouwd. Op een groeps- uitstapje ergens in Kent waren ze verdwaald. Ze waren maar een paar minuten van de anderen vandaan, maar ze hadden een verkeerde afslag gekozen en na een tijdje kwamen ze terecht bij de rand van een kalksteengroeve. De rotswand

was tien a twintig meter hoog, loodrecht, en onderaan lagen keien. Er was niemand aan wie ze de weg konden vragen. Zodra ze begreep dat ze verdwaald waren, werd Katherine heel onrustig. Dat ze, al was het maar even, weg was van het luidruchtige groepje gaf haar het gevoel dat ze zich misdroeg. Ze wilde in allerijl terug via de weg waarlangs ze gekomen waren en de andere kant op gaan om de rest te zoeken. Op dat moment had Winston echter een paar pollen wederik ontdekt, in de kloven van de steile rotswand onder hen. Eén pol vertoonde twee kleuren, lichtrood en steenrood, en toch had de plant maar één wortel. Zoiets had hij nog nooit gezien, en hij riep Katherine om te komen kijken.
'Kijk eens, Katherine! Kom eens naar die bloemen kijken. Die pol daar beneden, vlak bij de grond. Zie je dat ze twee verschillende kleuren hebben?'
Ze had zich al omgedraaid om terug te gaan, maar ze kwam toch, wat onwillig, naar hem toe. Ze leunde zelfs over de rand van de rotswand om te zien wat hij bedoelde. Hij stond vlak achter haar en legde zijn hand om haar middel om haar vast te houden. Op dat moment bedacht hij opeens hoe volstrekt alleen ze waren. Nergens was een menselijk schepsel te bekennen, geen blad bewoog, zelfs geen vogel was wakker. Op een plaats als hier was het gevaar van een verborgen microfoon heel gering, en zelfs als er een microfoon was zou die alleen geluiden opvangen. Het was het heetste, slaperigste uur van de dag. De zon brandde, het zweet kriebelde op zijn gezicht. En opeens had hij gedacht...
'Waarom heb je haar toen niet een flinke zet gegeven?' vroeg Julia. 'Dat zou ik gedaan hebben.'
'Ja, liefje, dat zou jij gedaan hebben. En ik zou het ook gedaan hebben als ik toen was geweest wat ik nu ben. Misschien had ik het gedaan — ik weet het niet zeker.'
'Heb je er spijt van dat je het niet gedaan hebt?'
'Ja. Alles bij elkaar genomen heb ik daar spijt van.'
Ze zaten naast elkaar op de stoffige vloer. Hij trok haar dichter tegen zich aan. Haar hoofd rustte op zijn schouder, de aangename geur van haar haar won het van de duivenpoep. Ze was nog heel jong, dacht hij, ze verwachtte nog iets van het leven, ze begreep niet dat er niets werd opgelost door een lastpost van een rotswand te duwen.
'Eigenlijk zou het geen verschil hebben gemaakt,' zei hij.
'Waarom spijt het je dan dat je het niet hebt gedaan?'
'Omdat ik de voorkeur geef aan het positieve boven het negatieve. Dit spel waarmee wij bezig zijn, kunnen we niet winnen. Sommige mislukkingen zijn beter dan andere, dat is alles.'
Hij voelde aan haar schouders dat ze het niet met hem eens was. Ze sprak hem altijd tegen als hij zoiets zei. Ze wenste niet als wetmatigheid te aanvaarden dat de enkeling altijd verloor. Ze besefte wel, min of meer, dat ook zij gedoemd was, dat de Denkpolitie haar vroeg of laat te pakken zou krijgen en doden, maar in haar achterhoofd geloofde ze dat het toch mogelijk was een geheime wereld op te bouwen waar je op je eigen manier kon leven. Je had alleen wat geluk en sluwheid en bravoure nodig. Ze begreep niet dat zoiets als geluk niet bestond, dat de enige overwinning in de verre toekomst lag, lang na je dood, dat je, zodra je de Partij de oorlog verklaarde, jezelf maar liever alleen nog als lijk moest beschouwen.
'Wij zijn de doden,' zei hij.
'We zijn nog niet dood,' zei Julia nuchter.
'Lichamelijk niet. Zes maanden, een jaar — vijf jaar, hooguit. Ik ben bang voor de dood. Jij bent jong, dus ben jij vermoedelijk nog banger dan ik. Uiteraard zullen we het zo lang mogelijk rekken.

Maar het maakt eigenlijk weinig verschil. Zolang mensen mensen blijven, zijn dood en leven hetzelfde.'
'Ach, wat een onzin! Waar ga je liever mee naar bed, met mij of met een geraamte? Geniet je niet van het leven? Vind je het niet heerlijk om te voelen: dit ben ik, dit is mijn hand, dit is mijn been, ik besta, ik ben echt, ik leef! Vind je *dit* niet heerlijk?'
Ze draaide zich om en drukte haar boezem tegen hem aan. Hij kon haar grote, stevige borsten voelen, door haar overall heen. Haar lichaam leek iets van zijn jeugd en kracht in het zijne te doen overvloeien.
'Ja, dat vind ik heerlijk,' zei hij.
'Hou dan op met praten over doodgaan. En luister nu goed, schat. We moeten nog afspreken voor de volgende keer. We zouden kunnen teruggaan naar die plek in het bos. We hebben die een flinke tijd met rust gelaten. Maar jij moet daar deze keer langs een andere route heen gaan. Ik heb het helemaal uitgekiend. Je neemt de trein - of wacht, ik zal het voor je uittekenen.'
En praktisch als ze was kraste ze een vierkant in het stof en begon ze met een takje uit een duivennest een plattegrond te tekenen op de vloer.

4

Winston keek rond in het morsige kamertje boven de winkel van meneer Charrington. Naast het raam was het enorme bed opgemaakt met voddige dekens en een kussen zonder sloop. De ouderwetse klok met slechts twaalf cijfers op de wijzerplaat stond rustig te tikken op de schoorsteenmantel. In de hoek, op de hangoortafel, lag de glazen presse-papier, die hij bij zijn laatste bezoek had gekocht, zachtjes te glanzen in de schemering.

Achter het haardhekje stonden een gedeukt blikken petroleumstel, een steelpan en twee kopjes, die meneer Charrington hem had geleend. Winston stak de pit aan en zette een pan water op. Hij had een zakje Victorie-koffie en wat saccharientjes meegebracht. De wijzers van de klok stonden op zeven uur twintig; in werkelijkheid was het negentien uur twintig. Om negentien uur dertig zou ze komen.

Dwaasheid, dwaasheid, zei zijn hart almaar; bewuste, nodeloze, levensgevaarlijke dwaasheid die gelijkstond aan zelfmoord. Van alle misdaden die een partijlid kon begaan was deze het moeilijkst te verheimelijken. De gedachte was het eerst bij hem opgekomen als een visioen van de glazen presse-papier, spiegelend in het blad van de hangoortafel. Zoals hij al had gedacht had meneer Charrington geen bezwaar gemaakt toen hij het kamertje wilde huren. Hij was kennelijk blij met de paar dollar die hij daarmee zou verdienen. Ook was hij niet geschokt of hinderlijk samenzweerderig geweest toen hem duidelijk werd dat Winston de kamer wilde hebben voor een liefdesverhouding. Hij had zo'n beetje voor zich uitgestaard en in algemene termen gesproken, zo bescheiden alsof hij gedeeltelijk onzichtbaar wilde worden. Privacy, zei hij, was iets kostbaars. Alle mensen hadden behoefte aan een plek waar ze eens een keer alleen konden zijn. En als ze zo'n plek hadden, was het niet meer dan beleefd daar verder over te zwijgen. Hij voegde daar zelfs aan toe, en daarbij leek hij zichzelf haast uit te vlakken, dat het huis twee ingangen had, een ervan op de binnenplaats die uitkwam op een steegje.

Onder het raam was iemand aan het zingen. Winston gluurde naar buiten, veilig verscholen achter de vitrage. De junizon stond nog hoog aan de hemel, en op de zonovergoten plaats beneden kloste een monstrueuze vrouw, massief als een Romaanse zuil, met vlezige rode armen en een jute schort om haar middel gebonden, heen en weer tussen een tobbe en een waslijn, waaraan ze een reeks vierkante witte lappen te drogen hing; Winston herkende ze als luiers. Telkens als ze haar mond niet vol wasknijpers had, zong ze met een machtige altstem:

Het was maar een gril zonder ho-hoop,
Zo kort als een dag in april,
Maar een blik en een woord, en een droom die bekoort,
Die maken mijn hart nu nog stil.

Dat deuntje was nu al wekenlang een tophit in Londen. Het was een van de ontelbare liedjes van dat soort die voor de pro- les werden gemaakt door een onderafdeling van de Afdeling Muziek. De teksten van deze liedjes werden, zonder dat er maar een mens aan te pas kwam, vervaardigd door een apparaat dat versificator heette. Maar de vrouw zong zo welluidend dat de afgezaagde rommel bijna aangenaam werd. Hij kon de vrouw horen zingen en haar schoenen op de keien horen klossen; hij hoorde het roepen van kinderen op straat en ergens heel in de verte zwak verkeerslawaai, en toch scheen de kamer merkwaardig stil, dankzij het ontbreken van een telescherm.

Dwaasheid, dwaasheid, dwaasheid! dacht hij opnieuw. Het was ondenkbaar dat ze hier langer dan een paar weken regelmatig zouden kunnen komen zonder te worden betrapt. Maar de verleiding van een schuilplaats die echt van hen zelf was, binnenshuis en in de buurt, was hun beiden te machtig

geweest. Na hun bezoek aan de kerktoren was het een tijdlang onmogelijk geweest elkaar te ontmoeten. De werktijden waren drastisch verlengd in verband met de Haatweek. Die was pas over ruim een maand, maar de enorme, vérstrekkende voorbereidingen die eraan vastzaten, bezorgden iedereen extra werk. Eindelijk was het hun gelukt op dezelfde dag een middag vrij te krijgen. Ze hadden afgesproken weer naar de open plek in het bos te gaan. De avond tevoren hadden ze elkaar even op straat ontmoet. Als gewoonlijk had Winston nauwelijks naar Julia gekeken toen ze in de drukte op elkaar afstevenden, maar toen hij haar vluchtig had aangezien leek ze bleker dan gewoonlijk.
'Het gaat niet door,' fluisterde ze zodra het veilig was. 'Morgen, bedoel ik.'
'Wat zeg je?'
'Morgenmiddag. Ik kan niet.'
'Waarom niet?'
'Och, de gewone reden. Het is ditmaal een beetje vroeg.'
Even was hij echt boos geweest. In de maand dat hij haar nu kende was de aard van zijn verlangen veranderd. In het begin was daar weinig echte zinnelijkheid aan te pas gekomen. Hun eerste gemeenschap was eenvoudig een wilsdaad geweest. Maar na de tweede keer was dat anders geworden. De geur van haar haar, de smaak van haar mond, het gevoel van haar huid leken in hem te zijn gekropen, of overal in de lucht om hem heen te hangen. Ze was een lichamelijke noodzaak geworden, iets waaraan hij niet alleen behoefte had, maar volgens hem ook recht op kon doen gelden.

Toen ze zei dat ze niet kon komen, had hij het gevoel gehad dat ze hem tekortdeed. Maar net op dat moment had de menigte hen tegen elkaar aangedrukt en hadden hun handen elkaar toevallig ontmoet. Ze kneep even in zijn vingertoppen, een gebaar dat niet leek te vragen om begeerte, maar om genegenheid. Hij bedacht dat voor iemand die met een vrouw samenleefde, deze teleurstelling een normaal, regelmatig verschijnsel moest zijn; en plotseling had een diepe tederheid, die hij nog niet eerder voor haar had gevoeld, zich van hem meester gemaakt. Hij wou dat ze tien jaar getrouwd waren. Hij wou dat hij met haar over straat kon lopen, net als nu, maar dan openlijk en zonder vrees, terwijl ze praatten over kleinigheden en dingetjes voor het huishouden kochten. Hij verlangde bovenal naar een plaats waar ze samen konden zijn zonder zich verplicht te voelen de liefde te bedrijven zodra ze elkaar zagen. Niet precies op dat ogenblik, maar in de loop van de dag daarna was de gedachte bij hem opgekomen de kamer bij meneer Charrington te huren. Toen hij het aan Julia voorlegde had ze onverwacht bereidwillig ingestemd. Ze wisten allebei dat ze het noodlot tartten. Het was of ze opzettelijk een stap in de richting van hun graf zetten. Terwijl hij op de rand van het bed zat te wachten, dacht hij weer aan de kelders van het Ministerie van Liefde. Het was eigenaardig zoals die onontkoombare gruwel telkens weer opkwam en verdween in je bewustzijn. De verschrikking lag verankerd in de toekomst, een voorbode van de dood, even zeker als 99 vóór 100 komt. Je kon het niet vermijden, maar misschien kon je het uitstellen: en toch probeerde je af en toe, door een bewuste, moedwillige daad, de tijd voordat het zou gebeuren te bekorten.
Op dat moment hoorde hij snelle voetstappen op de trap. Julia kwam de kamer binnenstormen. Ze droeg een gereedschapstas van grof bruin canvas, waarmee hij haar wel eens had zien zeulen op het ministerie. Hij liep op haar toe om haar in zijn armen te nemen, maar zij maakte zich vrijwel meteen weer los, ook omdat ze de tas nog droeg.
'Eén ogenblik,' zei ze. 'Geef me eerst even de kans te laten zien wat ik heb meegebracht. Heb jij van die smerige Victorie-koffie meegebracht? Dat dacht ik wel. Gooi maar weg, dat hebben we niet

nodig. Kijk maar eens hier.'
Ze knielde, opende de tas en gooide een paar Engelse sleutels en een schroevendraaier, die in het bovenvak lagen, naar buiten. Daaronder lag een aantal keurige pakjes in papier. Eerst gaf ze Winston een pakje dat eigenaardig en toch vaag bekend aanvoelde. Het was gevuld met een zwaar spul, als zand; het gaf mee waar je het aanraakte.
'Dat is toch geen suiker?' vroeg hij.
'Echte suiker. Geen saccharine, suiker. En hier heb je een brood, echt wittebrood, niet die gore troep van ons, en een potje jam. En hier heb je een blikje melk - maar kijk eens! Dat is iets waar ik nou echt trots op ben. Ik heb er een lap omheen moeten doen, want...'
Maar ze hoefde hem niet te vertellen waarom ze het zo degelijk had ingepakt. De geur vulde de kamer al, een volle, warme geur die een uitstraling uit zijn vroege jeugd leek, maar die je zelfs tegenwoordig nog wel eens tegenkwam, wanneer ze je uit een gang tegemoetkwam voordat een deur werd dichtgeslagen, of zich op geheimzinnige wijze verspreidde in een drukke straat, even werd opgesnoven en dan weer vervluchtigde.
'Dat is koffie,' mompelde hij, 'echte koffie.'
'Dat is Kernpartij-koffie. Het is een hele kilo,' zei ze.
'Hoe heb je het klaargespeeld om al die dingen te pakken te krijgen?'
'Het is allemaal spul van de Kernpartij. Er is niets of die zwijnen hebben het, letterlijk niets. Maar uiteraard drukken kelners en bedienden en zo wel eens wat achterover en - kijk eens, ik heb ook nog een pakje thee.'
Winston was naast haar neergehurkt. Hij scheurde het pakje aan één hoek open.
'Het is echte thee. Geen bramenbladeren.'
'Er is de laatste tijd veel thee. Ze hebben India veroverd of zo,' zei ze ongeïnteresseerd. 'Maar luister es, lieverd. Ik wil dat je drie minuten met je rug naar me toe gaat zitten. Ga maar naar de andere kant van het bed. Kom niet te dicht bij het raam. En draai je niet om voor ik het zeg.'
Winston staarde afwezig door de vitrage. Beneden op de plaats liep de vrouw met de rode armen nog steeds heen en weer tussen de tobbe en de waslijn. Ze haalde twee knijpers uit haar mond en zong toen met innig gevoel:
Ze zeggen: de tijd, die heelt alles,
Wie wil— dat die alles vergeet,
Maar een glimlach, een traan, die al lang zijn vergaan,
Vervullen mijn hart nog met leed!
Ze kende, naar het scheen, het hele kwijlerige lied uit haar hoofd. Haar stem dreef omhoog met de zoete zomerlucht, melodieus, geladen met een zekere tevreden melancholie. Je kreeg het gevoel dat zij het prima had gevonden als de juniavond eindeloos en de voorraad wasgoed onuitputtelijk was geweest, zodat ze duizend jaar lang bezig kon blijven met het ophangen van luiers en het zingen van nonsens. Merkwaardig eigenlijk, dat hij nooit een partijlid in zijn eentje en spontaan had horen zingen. Dat zou zelfs een beetje een onrechtzinnige indruk hebben gemaakt, gevaarlijk, excentriek, iets als praten in jezelf. Misschien hadden alleen mensen die de grens van de hongerdood naderden, iets om over te zingen.
'Je mag je nu omdraaien,' zei Julia.
Hij draaide zich om, en even herkende hij haar haast niet. Eigenlijk had hij verwacht haar naakt te zien. Maar ze was niet naakt. De metamorfose was nog veel verrassender. Ze had zich opgemaakt.

Ze moest een winkel in een proletarische buurt zijn binnengeglipt en daar make-up-artikelen hebben gekocht. Haar lippen waren nu donkerrood; er zat rouge op haar wangen, poeder op haar neus; er zat zelfs een veegje van het een of ander onder haar ogen waardoor die helderder uitkwamen. Het was niet bijzonder geroutineerd gedaan, maar Winstons maatstaven in zulke zaken waren niet hoog. Hij had nooit eerder een vrouw uit de Partij gezien of aan zo iemand gedacht met cosmetica op haar gezicht. Haar uiterlijk was verrassend veel mooier geworden. Met slechts een paar veegjes kleur op de juiste plaatsen was ze niet alleen veel aantrekkelijker geworden, maar bovenal veel vrouwelijker. Haar korte haar en jongensachtige overall versterkten dat effect alleen maar. Toen hij haar in zijn armen nam drong een synthetische viooltjesgeur zijn neus binnen. Hij herinnerde zich het halfduister van een keuken in een souterrain en de mond van een vrouw die een zwart gat was. Het was precies hetzelfde parfum; maar nu leek dat er niet toe te doen.
'Parfum zelfs,' zei hij.
'Ja, parfum zelfs. En weet je wat ik de volgende keer wil doen? Ik ben van plan ergens een echte vrouwenjurk op te duikelen en die aan te trekken in plaats van die verdomde broek. Ik wil zijden kousen dragen en schoenen met hoge hakken! In deze kamer wil ik een vrouw zijn, geen kameraad uit de Partij.'
Ze gooiden hun kleren van zich af en klommen in het brede mahoniehouten bed. Het was de eerste keer dat hij zich in haar aanwezigheid naakt had uitgekleed. Tot die tijd had hij zich te diep geschaamd voor zijn bleke, magere lijf, de spataderen die zich aftekenden op zijn kuiten en de gevlekte pleister boven zijn enkel. Er waren geen lakens, maar de deken waarop ze lagen was versleten en glad, en de omvang en de veerkracht van het bed verbaasden hen beiden. 'Het zit natuurlijk vol wantsen, maar wie kan dat wat schelen?' zei Julia. Je zag tegenwoordig nooit meer een tweepersoonsbed, behalve in de huizen van proles. Winston had in zijn jongensjaren wel eens in zo'n bed geslapen; Julia had nog nooit eerder in zoiets gelegen, voorzover ze zich kon herinneren.
Vervolgens sliepen ze een tijdje. Toen Winston wakker werd, waren de wijzers van de klok verdergekropen tot vlak bij de negen. Hij verroerde zich niet omdat Julia lag te slapen met haar hoofd in de kromming van zijn arm. Haar make-up had afgegeven op zijn gezicht of het kussen, maar een lichte vlek rouge accentueerde nog de schoonheid van haar jukbeenderen. Een gele lichtbundel van de ondergaande zon viel over het voeteneind van het bed en bescheen de haard, waar het water in de pan stond te koken. Beneden op de plaats zong de vrouw niet meer, maar het zwakke geschreeuw van kinderen drong vanaf de straat door naar binnen. Hij vroeg zich af of het in het afgeschafte verleden een normale ervaring was geweest om zo in bed te liggen, in de koelte van een zomeravond, een man en een vrouw zonder kleren aan, die de liefde bedreven als ze daar zin in hadden, praatten over wat ze wilden, zich niet gedwongen voelden op te staan, daar alleen maar lagen te luisteren naar vredige geluiden buiten. Er was vast nooit een tijd geweest dat dat gewoon had geleken, nee toch? Julia werd wakker, wreef de slaap uit haar ogen en kwam op één elleboog overeind om naar het petroleumstel te kijken.
'Dat water is voor de helft verkookt,' zei ze. 'Ik sta zo op en ga koffie zetten. We hebben nog een uur. Hoe laat doen ze in jouw flatgebouw het licht uit?'
'Om drieëntwintig dertig.'
'In het Tehuis al om drieëntwintig uur. Maar je moet vóór die tijd binnen zijn, want - Hé! Maak dat je wegkomt, smerig beest!'

Ze draaide zich haastig om, greep een schoen van de grond en slingerde die naar de hoek, met een jongensachtige ruk van haar arm, precies zoals hij haar het woordenboek naar Goldstein had zien gooien, die ochtend tijdens de Twee Minuten Haat.
'Wat was dat?' vroeg hij verbaasd.
'Een rat. Ik zag hoe hij z'n snuit uit de lambrisering stak.
D'r zit daar beneden een hol. Ik heb hem in elk geval flink bang gemaakt.'
'Ratten!' mompelde Winston. 'Hier in deze kamer!'
'Die zitten overal in de stad,' zei Julia onverschillig terwijl ze weer ging liggen. 'In het Tehuis hebben we ze zelfs in de keuken. In sommige wijken van Londen krioelt het ervan. Wist je dat ze kinderen aanvallen? Ja, echt waar. In sommige straten durft een vrouw haar baby geen twee minuten alleen te laten. Het zijn altijd die grote bruine die dat doen. En het akelige is dat die rotbeesten altijd...'

'Hou op!'zz\ Winston, met zijn ogen stijf dichtgeknepen.
'Liefste! Je bent doodsbleek. Wat heb je? Word je er misselijk van?'
'Dat is het gruwelijkste wat ik me kan bedenken - een rat!'
Ze drukte zich tegen hem aan en sloeg haar armen en benen om hem heen, als om hem gerust te stellen met de warmte van haar lichaam. Hij deed zijn ogen niet meteen weer open. Even had hij het gevoel gehad weer te zijn beland in een nachtmerrie die hem zijn hele leven van tijd tot tijd had gekweld. Het was vrijwel altijd hetzelfde. Hij stond voor een muur van duisternis, en aan de andere kant daarvan was iets ondraaglijks, iets wat zo vreselijk was dat hij het niet kon aanzien. In de droom was zijn diepste gevoel altijd zelfbedrog, omdat hij eigenlijk best wist wat zich achter die muur van duisternis bevond. Met bovenmenselijke inspanning, alsof hij een stuk uit zijn eigen brein wegrukte, zou hij het zelfs aan het licht hebben kunnen brengen. Hij werd altijd wakker zonder te hebben ontdekt wat het was - maar ergens hield het verband met wat Julia was gaan zeggen op het moment dat hij haar de mond had gesnoerd.
'Het spijt me,' zei hij, 'het is onzin. Ik heb een hekel aan ratten, dat is alles.'
'Maak je geen zorgen, lieveling, we krijgen die smerige beesten hier niet binnen. Ik zal het gat dichtstoppen met een stuk jute voordat we weggaan. En de volgende keer dat we hier komen neem ik wat gips mee en dan smeer ik het definitief dicht.'
Het moment van zwarte paniek was al half vergeten. Een beetje beschaamd over zichzelf ging hij overeind zitten, leunend tegen het hoofdeinde. Julia stapte uit bed, trok haar overall aan en zette koffie. De geur die uit het pannetje opsteeg was zo sterk en prikkelend dat ze het raam dicht deden uit vrees dat iemand buiten het zou ruiken en nieuwsgierig zou worden. Beter nog dan de smaak van de koffie was de zijdezachte streling ervan op de tong, dankzij de suiker, iets wat Winston na al die jaren van saccharientjes bijna vergeten had. Met één hand in haar zak en een snee brood met jam in de andere liep Julia door de kamer; ze keek onverschillig naar het boekenkastje, ze zei hoe de hangoortafel het beste gerepareerd kon worden, ze liet zich vallen in de voddige leunstoel om te zien of hij lekker zat en bestudeerde de malle twaalf-uursklok met een zekere geamuseerde toegeeflijkheid.
Ze nam de glazen presse-papier mee naar het bed om die in het licht beter te kunnen bekijken. Hij pakte het ding uit haar handen, als altijd gefascineerd door het zachte gevoel van het glas, als van regenwater.
'Wat denk je dat het is?' vroeg Julia.
'Ik geloof niet dat het iets is — ik bedoel, ik geloof niet dat het ooit ergens voor heeft gediend. Dat vind ik er zo mooi aan. Het is een stukje geschiedenis dat ze vergeten hebben te veranderen. Het is

een boodschap van honderd jaar geleden, als je die kon ontcijferen.'
'En die prent daar' — ze knikte in de richting van de gravure aan de wand tegenover hen — 'zou die ook honderd jaar oud zijn?'
'Meer. Tweehonderd, wil ik wedden. Het is moeilijk te zeggen. Het is tegenwoordig onmogelijk de ouderdom van een voorwerp te bepalen.'
Ze liep erheen om de prent te bekijken. 'Hier stak dat beest zijn snuit doorheen,' zei ze, en ze schopte tegen de lambrisering vlak onder de prent. 'Wat is dat voor een gebouw? Dat heb ik eerder ergens gezien.'

'Het is een kerk, of liever, dat was het. St. Clements Dane heette die.' Het deel van het rijmpje dat meneer Charrington hem had geleerd schoot hem weer te binnen, en hij liet er een beetje weemoedig op volgen: 'Citroenen en sinaasappels mee, mens? zegt de klok van Sint Clemens!' Tot zijn verbazing ging Julia verder:
'Krijg ik mijn drie duiten misschien es? zegt de klok van Sint Martinus. Wanneer betaal je me, lady? zegt de klok van Old Bailey - Ik kan me niet herinneren hoe het verder gaat. In elk geval weet ik nog wel dat het eindigt met "Hier komt een kaars om naar bed te gaan, hier komt een bijl om je kop af te slaan!"'
Het was als de twee helften van een geheime boodschap. Maar er moest nog een regel zijn na 'de klok van Old Bailey'. Misschien kon die worden opgediept uit het geheugen van meneer Charrington, als die op de juiste manier werd aangemoedigd.
'Van wie heb je dat geleerd?' vroeg hij.
'Van mijn grootvader. Hij zei het altijd voor me op toen ik een klein meisje was. Hij is gevaporiseerd toen ik acht was — althans, toen is hij verdwenen. Ik vraag me af wat een citroen was,' liet ze erop volgen. 'Sinaasappels heb ik wel eens gezien. Dat zijn ronde, gele vruchten met een dikke schil.'
'Citroenen kan ik me nog herinneren,' zei Winston. 'Die waren heel gewoon in de jaren vijftig. Ze waren zo zuur dat je tanden alleen al bij de lucht pijn deden.'
'Ik wil wedden dat er wantsen achter die prent zitten,' zei Julia. 'Ik haal hem met lijst en al van de muur en maak hem eens goed schoon, binnenkort. Ik geloof dat we zo ongeveer weg moeten. Ik zal die verf eens gaan afwassen. Vervelend hoor. Straks haal ik de lippenstift wel van je gezicht.'
Winston bleef nog een paar minuten liggen. Het werd donker in de kamer. Hij keerde zich naar het licht en staarde in de glazen presse-papier. Wat hem zo eindeloos boeide was niet het stukje koraal, maar het inwendige van het glas zelf. Er zat zo'n diepte in, en toch was het bijna even doorzichtig als lucht. Het was of het oppervlak van het glas de hemelkoepel was geweest en een wereldje met atmosfeer en al omsloten hield. Hij had het gevoel dat hij erin kon komen, en dat hij er eigenlijk in zat, samen met het mahoniehouten bed en de hangoortafel en de klok en de staalgravure en de presse-papier zelf. De presse-papier was de kamer waar hij lag, en het stukje koraal was het leven van Julia en van hemzelf, in een soort eeuwigheid verankerd in het hart van het kristal.

5

Syme was verdwenen. Op een ochtend verscheen hij niet op zijn werk; een paar onnadenkende lieden maakten opmerkingen over zijn afwezigheid. De volgende dag deed niemand een mond open over hem. De derde dag ging Winston naar de vestibule van de Afdeling Archieven om op het prikbord te kijken. Op een van de papieren stond een lijst van de leden van de Schaakcommissie gedrukt - Syme had in die commissie gezeten. Het papier zag er haast net zo uit als vroeger - er was niets doorgehaald - maar er ontbrak één naam. Dat was voldoende. Syme had opgehouden te bestaan; hij had nooit bestaan.

Het weer was gloeiend heet. In de doolhof van het ministerie behielden de vensterloze vertrekken, dankzij de airconditioning, hun normale temperatuur, maar buiten schroeide het plaveisel je voeten, en de stank in de ondergrondse op de spitsuren was afschuwelijk. De voorbereidingen voor de Haatweek waren in volle gang en het personeel van alle ministeries maakte overuren. Van alles moest worden georganiseerd: demonstraties, meetings, militaire parades, lezingen, tentoonstellingen van wassen beelden, filmvertoningen, tele- schermprogramma's; men moest stands inrichten, portretten ophangen, leuzen bedenken, liedjes schrijven, geruchten in omloop brengen, foto's vervalsen. Julia's ploeg in de Afdeling Romans hield zich niet meer bezig met de productie van romans, maar drukte aan de lopende band pamfletten over wreedheden. Winston besteedde, naast zijn gewone werk, elke dag een groot deel van zijn tijd aan het doornemen van oude exemplaren van de *Times* en het wijzigen en verfraaien van nieuwsberichten die in redevoeringen geciteerd zouden worden. 's Avonds laat, wanneer troepen rumoerige proles door de straten zwierven, hing in de stad een merkwaardig koortsachtig gevoel in de lucht. Raketbommen kwamen vaker dan ooit tevoren naar beneden, en soms weerklonken heel in de verte geweldige explosies, waarvoor niemand een verklaring had en waarover de wildste geruchten gingen.

Het nieuwe deuntje dat het lied van de Haatweek moest worden (het Haatlied heette het) was al gecomponeerd en werd eindeloos herhaald door de teleschermen. Het had een barbaars, kefferig ritme, je kon het niet direct muziek noemen, het deed meer aan tromgeroffel denken. Gebruld door honderden stemmen onder het gedreun van marcherende laarzen maakte het een angstwekkende indruk. De proles vonden het prachtig en in de nachtelijke straten moest het concurreren met het nog steeds populaire 'Het was maar een gril zonder ho-hoop.' De kinderen Parsons speelden het op een kammetje en een stuk wc-papier, op alle uren van de dag en de nacht, tot gek wordens toe. Winstons avonden waren drukker bezet dan ooit. Troepen vrijwilligers onder leiding van Parsons versierden de straat voor de Haatweek, naaiden spandoeken, schilderden posters, plaatsten vlaggenmasten op de daken en spanden onder levensgevaar stalen kabels over de straat om er serpentines aan te hangen. Parsons pochte dat flatgebouw Victorie alleen al zou prijken met vierhonderd meter vlaggendoek. Hij was in zijn element en voelde zich zo blij als een vogeltje in de lucht. De hitte en de lichamelijke arbeid hadden hem zelfs een excuus gegeven om 's avonds weer een korte broek en een open hemd aan te trekken. Hij was overal tegelijk, duwde, trok, zaagde, timmerde, improviseerde, spoorde iedereen kameraadschappelijk aan en verspreidde uit elke vetplooi van zijn lijf een ogenschijnlijk onuitputtelijke voorraad scherp riekend zweet.

In heel Londen was plotseling een nieuwe poster verschenen. Er stond geen tekst op en hij beeldde slechts de monsterlijke gedaante van een Euraziatische soldaat uit, drie tot vier meter groot, die op de mensen afkwam met grote stappen, een uitdrukkingloos Mongools gezicht en machtige laarzen, en een gerichte stengun op zijn heup. Vanuit welke hoek je ook naar de poster keek, steeds leek de loop van

het geweer, vergroot door het perspectief, rechtstreeks op jou gericht te zijn. Het ding zat op alle vrije plekken op de muren en overtrof in aantal zelfs de portretten van Grote Broer. De proles, die gewoonlijk apathisch stonden tegenover de oorlog, werden opgezweept tot een van hun periodieke aanvallen van woeste vaderlandsliefde. Als om de algemene stemming bij te houden hadden de raketbommen meer mensen dan gewoonlijk gedood. Eén was op een volle bioscoop in Stepney gevallen en had enkele honderden slachtoffers onder het puin begraven. De hele bevolking van die buurt kwam opdraven voor een langgerekte begrafenisstoet, die uren duurde en in werkelijkheid een demonstratie van verontwaardiging was. Een andere bom viel op een stuk braakliggend land dat als speelplaats werd gebruikt, en daar werden enkele tientallen kinderen aan stukken gereten. Opnieuw kwam het tot boze demonstraties, er werd een pop verbrand die Goldstein moest voorstellen, honderden exemplaren van de poster met de Euraziatische soldaat werden van de muren gescheurd en ook in de vlammen gesmeten, en een aantal winkels werd geplunderd in de drukte; vervolgens deed een gerucht de ronde dat spionnen de raketbommen met behulp van radiogolven richtten, en bij een bejaard echtpaar, dat men van buitenlandse afkomst verdacht, werd het huis in brand gestoken, waardoor ze stikten in de rook.

In de kamer boven de winkel van meneer Charrington lagen Winston en Julia, wanneer ze maar konden, naast elkaar op het afgehaalde bed onder het open raam, naakt vanwege de hitte. De rat had zich nooit meer vertoond, maar de wantsen hadden zich bij deze temperaturen afschuwelijk vermenigvuldigd. Het leek niet erg belangrijk. Zodra ze kwamen bestrooiden ze alles met peper van de zwarte markt, ze rukten zich de kleren van het lijf en bedreven met zwetende lichamen de liefde; dan vielen ze in slaap, om bij hun ontwaken te ontdekken dat de luizen zich hersteld hadden en een tegenaanval voorbereidden.

Vier-, vijf-, zes-, zevenmaal ontmoetten ze elkaar in de maand juni. Winston had zijn gewoonte om op alle uren van de dag jenever te drinken opgegeven. Hij leek er geen behoefte meer aan te hebben. Hij was dikker geworden, zijn open spatader was geheeld en had alleen een bruine vlek in de huid boven zijn enkel achtergelaten, zijn hoestbuien 's ochtends vroeg waren opgehouden. Het leven was niet ondraaglijk meer, hij had geen neigingen meer om gezichten tegen het telescherm te trekken of luidkeels te vloeken. Nu ze een veilige schuilplaats hadden, een thuis bijna, leek het zelfs niet erg dat ze elkaar slechts sporadisch en maar een paar uur achtereen konden ontmoeten. Het belangrijkste was dat de kamer boven de uitdragerij bestond. Weten dat die er was, onaantastbaar, betekende haast hetzelfde als er zijn. De kamer was een wereld, een restant van het verleden waar uitgestorven dieren konden rondlopen. Meneer Charrington, zo bedacht Winston, was zelf ook zo'n uitgestorven dier. Hij bleef meestal even praten met meneer Charrington als hij op weg naar boven was. De oude man leek zelden of nooit uit te gaan en kreeg ook bijna geen klanten. Hij leidde een spookachtig bestaan tussen het donkere winkeltje en een nog kleiner keukentje waar hij zijn maaltijden bereidde en dat onder meer een ongelooflijk oude grammofoon met een enorme hoorn bevatte. Hij leek blij af en toe eens te kunnen praten. Zoals hij daar rondscharrelde tussen zijn waardeloze spullen, met zijn lange neus en dikke brillenglazen en zijn afgezakte schouders in het fluwelen jasje, leek hij altijd eigenlijk meer op een verzamelaar dan op een winkelier. Met enig enthousiasme be- tastte hij een of ander prul - een flessendop van Chinees porselein, de beschilderde deksel van een kapotte snuifdoos, een doublé medaillon met een lok haar van een baby die al lang dood was - maar hij vroeg Winston nooit of hij zoiets wilde kopen, alleen of hij het wilde bewonderen. Praten met hem was als luisteren naar het

getinkel van een versleten muziekdoos. Hij had uit de schuilhoeken van zijn geheugen nog een paar brokstukken van vergeten rijmpjes opgediept. Er was er een over tien kleine nikkertjes en een over de pastoor zijn koe en ook een over de dood van arme Humptie-Dumptie. 'Ik dacht dat het u misschien zou interesseren,' zei hij dan met een verontschuldigend lachje, elke keer dat hij met een nieuw fragment voor de dag kwam. Maar hij kon zich nooit méér dan een paar regels van zo'n rijmpje herinneren.

Beiden wisten ze - eigenlijk was dat nooit uit hun gedachten — dat wat ze nu beleefden niet lang kon duren. Er waren ogenblikken dat de dreiging van de dood even tastbaar leek als het bed waarop ze lagen, en dan klampten ze zich aan elkaar vast met een wanhopige wellust, als de gedoemde ziel die naar zijn laatste beetje genot grijpt als de klok binnen vijf minuten zal slaan. Maar er waren ook momenten dat ze niet alleen de illusie van veiligheid hadden, maar zelfs van duurzaamheid. Zolang ze in deze kamer waren, kon hun, dat voelden ze beiden, niets overkomen. Erheen gaan was moeilijk en gevaarlijk, maar de kamer zelf was een wijkplaats. Het was net zo iets als toen Winston in het hart van de presse-papier had gestaard, met het gevoel dat je zou kunnen binnendringen in die glazen wereld en dat, als je eenmaal binnen was, de tijd kon worden stopgezet. Dikwijls gaven ze zich over aan dagdromen. Ze zouden altijd blijven boffen en ze zouden doorgaan met hun verhouding, net als nu, zolang ze leefden. Of Katherine zou sterven, en door handig intrigeren zouden Winston en Julia erin slagen te trouwen. Of ze zouden samen zelfmoord plegen. Of ze zouden verdwijnen, zichzelf onherkenbaar maken, met een proletarisch accent leren spreken, werk zoeken in een fabriek en de rest van hun leven onopgemerkt in een achterbuurt slijten. Het was allemaal onzin, dat wisten ze allebei. In werkelijkheid was ontsnapping onmogelijk. Zelfs het enige uitvoerbare plan, zelfmoord plegen, wilden ze eigenlijk niet uitvoeren. Dit bestaan van dag tot dag en van week tot week, dit heden zonder toekomst, leek een onbedwingbaar instinct te zijn, zoals je longen altijd adem zullen halen zolang er lucht is.

Soms praatten ze ook over actief verzet tegen de Partij, maar zonder enig idee hoe ze de eerste stap moesten zetten. Zelfs als de mythische Broederschap echt bestond, bleef nog het probleem deze te vinden. Hij vertelde haar over de wonderlijke relatie die bestond, of leek te bestaan, tussen hem en O'Brien, en over de neiging die hij soms voelde eenvoudig op O'Brien af te stappen, hem te vertellen dat hij een vijand van de Partij was en hem om hulp te vragen. Het merkwaardige was dat zij dat geen onbezonnen dwaasheid vond. Ze was eraan gewend de mensen naar hun gezicht te beoordelen en ze vond het heel gewoon dat Winston O'Brien als betrouwbaar beschouwde op grond van één enkele flitsende blik. Bovendien nam ze als vanzelfsprekend aan dat iedereen, of vrijwel iedereen, in het geheim de Partij haatte en de voorschriften zou overtreden als hij meende dat veilig te kunnen doen. Maar ze weigerde te geloven dat er een wijdvertakte, georganiseerde oppositie bestond of kon bestaan. De verhalen over Goldstein en zijn ondergrondse leger, zei ze, waren niet meer dan nonsens die de Partij had verzonnen voor haar eigen doeleinden, en je hoorde maar te doen alsof je erin geloofde. Ontelbare malen had ze op partijbijeenkomsten en bij spontane demonstraties uit alle macht geschreeuwd om de doodstraf voor mensen van wie ze de namen nog nooit had gehoord en in wier zogenaamde misdrijven ze totaal niet geloofde. Bij openbare processen had ze haar plaats ingenomen in de rijen van de Jeugdbond die de gerechtshoven van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat omringden en met tussenpozen in spreekkoor riepen: 'Dood aan de verraders!' Gedurende de Twee Minuten Haat overtrof ze altijd alle anderen in het schreeuwen van beledigingen aan het adres van Goldstein. Toch

had ze er slechts een heel vaag idee van wie Goldstein was en wat voor leer hij, naar men zei, vertegenwoordigde. Ze was na de Revolutie opgegroeid en te jong om zich de ideologische strijd van de jaren vijftig en zestig te herinneren. Iets als een onafhankelijke politieke beweging ging haar voorstellingsvermogen ver te boven; en trouwens, de Partij was onoverwinnelijk. Die zou altijd blijven bestaan en die zou altijd zichzelf blijven. Je kon je er alleen tegen verzetten door heimelijke ongehoorzaamheid, of op zijn hoogst door losse gewelddaden, iemand vermoorden bijvoorbeeld, of iets opblazen.

In sommige opzichten zag ze veel scherper dan Winston en was ze veel minder vatbaar voor partijpropaganda. Toen hij een keer toevallig de oorlog tegen Eurazië noemde, verbaasde ze hem door nonchalant op te merken dat volgens haar die hele oorlog niet bestond. De raketbommen die dagelijks op Londen neerkwamen, werden vermoedelijk afgevuurd door de regering van Oceanië zelf, 'gewoon om de schrik erin te houden bij de mensen'. Dat was een gedachte die letterlijk nooit bij hem was opgekomen. Ze wekte ook een zekere afgunst bij hem door te vertellen dat het haar tijdens de Twee Minuten Haat de grootst mogelijke moeite kostte niet in lachen uit te barsten. Maar ze trok de leer van de Partij alleen in twijfel waar die haar eigen leven raakte. Vaak aanvaardde ze gewillig de officiële mythologie, gewoon omdat het verschil tussen waarheid en leugen haar niet belangrijk voorkwam. Ze geloofde bijvoorbeeld, omdat ze dat op school had geleerd, dat de Partij het vliegtuig had uitgevonden. (In zijn eigen schooltijd, herinnerde Winston zich, was het alleen nog de helikopter geweest die zogenaamd door de Partij was uitgevonden; zo'n twaalf jaar later, toen Julia schoolging, had de Partij al het vliegtuig opgeëist; over nog een generatie zou ze de stoommachine opeisen.) En toen hij haar vertelde dat er al vliegtuigen hadden bestaan voor hij geboren was, en lang voor de Revolutie, vond ze dat totaal onbelangrijk. Wat deed het er in vredesnaam toe wie het vliegtuig had uitgevonden? Nog meer was hij geschrokken toen hij door een toevallige opmerking ontdekte dat ze zich niet kon herinneren dat Oce- anië vier jaar daarvoor in oorlog was geweest met Oost-Azië en op vreedzame voet met Eurazië had gestaan. Ze beschouwde dan wel de hele oorlog als nep, maar blijkbaar had ze niet eens opgemerkt dat de naam van de vijand veranderd was. 'Ik dacht dat we altijd in oorlog waren geweest met Eurazië,' zei ze vaag. Dat maakte hem een beetje bang. De uitvinding van het vliegtuig dateerde van lang voor haar geboorte, maar de verandering van vijand had pas vier jaar geleden plaatsgevonden, toen ze al lang volwassen was. Hij praatte er misschien wel een kwartier over door. Uiteindelijk lukte het hem uit haar geheugen een vage herinnering op te diepen dat vroeger Oost-Azië, en niet Eurazië de vijand was geweest. Maar ze bleef de kwestie onbelangrijk vinden.

'Wie trekt zich daar nou wat van aan?' zei ze ongeduldig. 'Het is altijd de ene verdomde oorlog na de andere, en iedereen weet dat de nieuwsberichten allemaal leugens zijn.'

Soms praatte hij met haar over de Afdeling Archieven en de schandalige vervalsingen die hij daar pleegde. Zulke dingen leken haar niets te doen. Ze voelde niet wat een afgrond onder haar voeten openging bij de gedachte dat leugens tot waarheid werden. Hij vertelde haar het verhaal van Jones, Aaronson en Rutherford, en het gedenkwaardige stukje krantenpapier dat hij eens in zijn vingers had gehad. Het maakte niet veel indruk. Eerst begreep ze zelfs niet waar het om ging.

'Waren dat vrienden van je?' vroeg ze.

'Nee, ik heb ze nooit gekend. Het waren leden van de Kernpartij. Bovendien waren ze veel ouder dan ik. Ze kwamen nog uit de oude tijd, vóór de Revolutie. Ik kende ze zelfs nauwelijks van gezicht.'

'Maar waar wind je je dan zo over op? Er worden toch aan een stuk door mensen afgeslacht?'

Hij probeerde het haar duidelijk te maken. 'Dit was een uitzonderlijk geval. Het was niet zomaar een kwestie van iemand die gedood is. Besef je niet dat het verleden, al vanaf gisteren, in feite is weggevaagd? Als het nog ergens bestaat, dan alleen in een paar voorwerpen waar geen woorden bij horen, zoals dat brok glas hier. Nu al weten we bijna letterlijk niets over de Revolutie en de jaren vóór de Revolutie. Alle documenten zijn vernietigd of vervalst, elk boek is herschreven, elk schilderij is overgeschilderd, elk standbeeld, elke straat, elk gebouw is omgedoopt, elke datum is veranderd. En dat proces gaat dag in dag uit, minuut na minuut door. De geschiedenis is stil blijven staan. Er bestaat niets anders dan een eindeloos heden waar de Partij altijd gelijk heeft. Ik *weet* natuurlijk dat het verleden vervalst wordt, maar ik zou het nooit kunnen bewijzen, zelfs als ik de vervalsing zelf had uitgevoerd. Nadat de daad is gepleegd blijft er nooit een spoor van bewijs over. Het enige bewijs zit in mijn eigen hoofd, en ik weet totaal niet of enig ander mens mijn herinneringen deelt. Alleen in dat ene geval, zolang ik leef, had ik echt concreet bewijsmateriaal *achteraf* - jaren later.'
'En wat had je daaraan?'
'Niets, omdat ik het een paar minuten later heb weggegooid. Maar als vandaag zoiets weer mocht gebeuren, zou ik het bewaren.'
'Nou, dat zou ik niet doen,' zei Julia. 'Ik ben best bereid om risico's te nemen, maar dan alleen voor iets dat de moeite waard is, niet voor een stuk ouwe krant. Wat had je ermee kunnen doen, als je het bewaard had?'
'Niet veel misschien. Maar het was bewijsmateriaal. Het had hier en daar wat twijfel kunnen zaaien, gesteld dat ik het aan iemand had durven tonen. Ik verbeeld me niet dat wij tijdens ons eigen leven iets kunnen veranderen, maar je kunt je indenken dat hier en daar kleine verzetsgroepjes ontstaankleine groepjes mensen die zich aaneensluiten en geleidelijk groeien en zelfs wat bewijsmateriaal nalaten, zodat een volgende generatie verder kan gaan waar wij ophouden.'
'De volgende generatie interesseert me niet. Ik ben alleen geïnteresseerd in *ons.'*
'Jouw verzet reikt niet hoger dan je middel,' zei hij.
Ze vond dat een briljante geestigheid en sloeg haar armen verrukt om hem heen.
Voor de constructie van de partijleer had ze geen enkele belangstelling. Zodra hij begon over de beginselen van Eng- soc, dubbeldenk, de veranderlijkheid van het verleden en de ontkenning van de objectieve werkelijkheid, en Nieuw- spraakwoorden gebruikte, begon het haar te vervelen en raakte ze in verwarring en zei ze dat ze nooit enige aandacht besteed had aan dat soort dingen. Je wist dat het allemaal kul was, dus waarom zou je je opwinden? Ze wist wanneer ze in haar handen moest klappen en wanneer ze moest jouwen, en méér had je niet nodig. Als hij bleef praten over dergelijke dingen, had ze de hinderlijke gewoonte in slaap te vallen. Ze was zo iemand die te allen tijde en in elke houding kan slapen. Terwijl hij met haar praatte, drong het tot hem door hoe gemakkelijk het was een indruk van rechtzinnigheid te wekken als je er geen flauw benul van had wat rechtzinnigheid was. Eigenlijk legde de Partij haar wereldbeschouwing met het grootste succes op aan mensen die niet in staat waren haar te begrijpen. Die konden ertoe worden gebracht de schandelijkste verkrachting van de werkelijkheid te aanvaarden omdat ze nooit ten volle begrepen hadden wat voor enormiteiten van hen werden gevergd, en zo weinig belangstelling hadden voor het publieke gebeuren dat ze niet merkten wat er gaande was. Doordat hun begrip tekortschoot, bleven ze bij hun verstand. Ze slikten gewoon alles, en wat ze slikten deed hun geen kwaad, omdat het geen sporen achterliet, als een graankorrel die onverteerd het lichaam van een vogel weer verlaat.

6

Eindelijk was het gebeurd. De boodschap waarop hij gewacht had, was gekomen. Naar zijn gevoel had hij zijn leven lang daarop gewacht.

Hij had door de lange gang van het ministerie gelopen en hij was bijna op de plek waar Julia hem het briefje had toegestopt, toen het tot hem was doorgedrongen dat vlak achter hem iemand liep die langer was dan hij. Die persoon, wie het ook mocht zijn, had even gekucht, hij wilde kennelijk iets zeggen.

Winston bleef staan en draaide zich met een ruk om. Het was O'Brien.

Eindelijk stonden ze tegenover elkaar, maar zijn enige impuls leek weglopen. Zijn hart bonsde heftig. Hij had geen woord kunnen uitbrengen. O'Brien was doorgelopen en had even zijn hand vriendelijk op Winstons arm gelegd, zodat ze naast elkaar verder waren gelopen. Hij begon te praten met die eigenaardige, ernstige hoffelijkheid die hem onderscheidde van de meeste leden van de Kernpartij.

'Ik had gehoopt eens een gelegenheid te vinden om met je te praten,' zei hij. 'Ik heb dezer dagen een van je Nieuw- spraakartikelen in de *Times* gelezen. Je hebt wetenschappelijke belangstelling voor Nieuwspraak, nietwaar?'

Winston had zijn tegenwoordigheid van geest gedeeltelijk herwonnen. 'Wetenschappelijk eigenlijk niet,' zei hij. 'Ik ben maar een amateur. Het is mijn vak niet. Ik heb nooit iets te maken gehad met de eigenlijke structuur van de taal.'

'Maar je schrijft de taal heel smaakvol,' zei O'Brien. 'Dat is niet alleen mijn opvatting. Ik heb laatst gepraat met een vriend van je die echt een specialist is. Zijn naam is me nu even ontschoten.'

Opnieuw werd Winstons hart pijnlijk geraakt. Dat kon alleen een zinspeling op Syme zijn. Maar Syme was niet alleen dood, hij was weggevaagd, een *onpersoon.* Elke herkenbare zinspeling op hem zou levensgevaarlijk zijn geweest. O'Briens opmerking was kennelijk bedoeld als teken, als codewoord. Door hem te betrekken bij een beetje misdenk had hij hen tot medeplichtigen gemaakt. Ze waren langzaam verder door de gang gelopen, maar toen bleef O'Brien staan. Met de eigenaardige, ontwapenende vriendelijkheid die hij altijd in dat gebaar wist te leggen, schoof hij zijn bril recht op zijn neus. Toen zei hij: 'Wat ik eigenlijk had willen zeggen is dat me is opgevallen dat je in je artikel twee woorden had opgenomen die in onbruik zijn geraakt. Dat is overigens pas heel kort geleden gebeurd. Heb je de tiende druk van het Nieuwspraakwoordenboek nog niet gezien?'

'Nee,' zei Winston. 'Ik dacht dat die nog niet verschenen was. We werken nog met de negende op de Afdeling Archieven.'

'De tiende druk komt geloof ik pas over een paar maanden uit. Maar er zijn een paar proefexemplaren in omloop. Ik heb er zelf een. Misschien interesseert het je om dat eens in te zien?'

'O, zeker,' zei Winston, die onmiddellijk begreep wat de bedoeling was.

'De laatste verbeteringen zijn soms heel vernuftig. De inkrimping van het aantal werkwoorden - dat thema zal jou, denk ik, bijzonder aantrekken. Eens kijken, zal ik een loopjongen sturen met het woordenboek? Het vervelende is dat ik dat soort dingen altijd vergeet. Misschien kun je het eens komen ophalen bij me thuis, het geeft niet wanneer, als het je schikt. Wacht even, ik geef je mijn adres.'

Ze stonden vlak voor een telescherm. Wat afwezig tastte O'Brien in twee van zijn zakken, toen haalde hij een in leer gebonden aantekenboekje en een gouden inktpotlood te voorschijn. Vlak onder het telescherm, zodat iedereen die aan de andere kant van het apparaat mocht zitten kon lezen wat hij schreef, krabbelde hij zijn adres, hij scheurde het blaadje uit het boekje en gaf het aan Winston.

'Ik ben 's avonds meestal thuis,' zei hij. 'Mocht ik er niet zijn, dan geeft mijn bediende je het woordenboek wel.'

Weg was hij, en Winston had daar gestaan met in zijn hand het stukje papier dat ditmaal niet verstopt hoefde te worden. Desondanks leerde hij zorgvuldig uit zijn hoofd wat erop stond, en een paar uur later liet hij het samen met een pak andere papieren in het geheugengat verdwijnen.

Hoogstens een paar minuten hadden ze met elkaar staan praten. Het voorval kon maar één betekenis hebben. Het was bedoeld als voorwendsel om Winston het adres van O'Brien te geven. Dat was nodig omdat je, behalve door rechtstreeks te vragen, nooit kon ontdekken waar iemand woonde. Er waren geen telefoonboeken of zo. 'Als je me ooit wilt spreken, dan kun je me hier vinden,' dat was wat O'Brien tegen hem had willen zeggen. Misschien zou er zelfs ergens in het woordenboek een boodschap verstopt zitten. Eén ding stond in elk geval vast. De samenzwering waarvan hij gedroomd had bestond, en hij was nu aan de buitenste rand daarvan terechtgekomen.

Hij wist dat hij vroeg of laat zou gehoorzamen aan O'Briens oproep. Misschien morgen, misschien pas na lange aarzeling - dat wist hij nog niet. Wat zich nu afspeelde was slechts de verwezenlijking van een proces dat jaren geleden was begonnen. De eerste stap was een heimelijke, onopzettelijke gedachte geweest, de tweede het schrijven in het dagboek. Hij was van gedachten overgestapt op woorden, en nu van woorden op daden. De laatste stap was iets wat zich zou afspelen in het Ministerie van Liefde. Dat had hij aanvaard.

Het einde lag besloten in het begin. Maar het was wel angstaanjagend - of liever, het was als een voorproefje van de dood, alsof je al wat minder leefde. Nog terwijl hij met O'Brien stond te praten, toen de betekenis van de woorden tot hem was doorgedrongen, had een klam, beverig gevoel zich van zijn hele lichaam meester gemaakt. Hij had het gevoel dat hij een voet zette in een kil graf, en het feit dat hij altijd had geweten dat dat graf er was en op hem wachtte, maakte de zaak er niet beter op.

7

Winston was wakker geworden met zijn ogen vol tranen. Julia rolde slaperig tegen hem aan en mompelde iets van: "Wat heb je?'

'Ik droomde...' begon hij, en hield toen op. Het was te ingewikkeld om onder woorden te brengen. Behalve de droom zelf was er nog een herinnering geweest die ermee samenhing en die een paar seconden na het wakker worden in zijn geest was opgedoken.

Hij ging weer liggen met gesloten ogen, nog doordrenkt van de sfeer van de droom. Het was een enorme, lichtende droom geweest, waarin zijn hele leven voor hem uitgestrekt leek te liggen als een landschap op een zomeravond na een regenbui. Het had zich allemaal afgespeeld binnen de glazen presse-papier, maar het oppervlak van het glas was de hemelkoepel en binnen die koepel was alles gedompeld in helder, zacht licht, waarin je eindeloos ver kon zien. De droom had ook besloten gelegen in — of had eigenlijk bestaan uit — een gebaar dat zijn moeder met haar arm gemaakt had en dat dertig jaar later weer gemaakt was door de joodse vrouw die hij op het bioscoopjournaal had gezien, toen ze het jongetje tegen de kogels trachtte te beschermen voordat de helikopters hen naar de andere wereld hielpen.

'Wist je,' zei hij, 'dat ik tot op dit moment heb gedacht dat ik mijn moeder had vermoord?'

'Waarom heb je haar vermoord?' vroeg Julia, half in slaap.

'Ik heb haar niet vermoord. Niet echt.'

In de droom had hij zich de laatste glimp herinnerd die hij van zijn moeder had opgevangen, en hij was nog maar een paar seconden wakker toen al die kleine gebeurtenissen eromheen allemaal waren teruggekomen. Het was een herinnering die hij jarenlang uit zijn bewustzijn moest hebben verdrongen. Hij was niet zeker van de datum, maar hij moest minstens tien zijn geweest, misschien al twaalf, toen het gebeurde.

Zijn vader was een tijdje daarvoor verdwenen; hoevéél eerder, dat wist hij niet meer. Beter herinnerde hij zich de rumoerige, beangstigende sfeer van die tijd: telkens weer die paniek bij luchtaanvallen en het schuilen in stations van de ondergrondse, al die puinhopen, de onbegrijpelijke proclamaties die op de hoeken van straten waren aangeplakt en de benden jongens, allemaal met hemden van eenzelfde kleur, de enorme rijen voor de bakkerswinkels, af en toe machinegeweervuur in de verte - en bovenal het feit dat er nooit genoeg te eten was. Hij herinnerde zich lange middagen dat hij met andere jongens vuilnisbakken en afvalhopen had afgeschuimd, de nerven van koolbladeren eruit had gehaald, of aardappelschillen, soms zelfs stukjes oude broodkorsten, waar ze zorgvuldig de as vanaf schraapten; en dat ze wachtten tot er vrachtauto's voorbijkwamen die een bepaalde route reden en, naar ze wisten, veevoer transporteerden en die, hotsend over de gaten in de weg, soms een paar lijnzaadkoeken verloren.

Toen zijn vader verdwenen was, had zijn moeder geen verrassing of verdriet getoond, maar ze was plotseling veranderd. Ze leek alle moed te hebben opgegeven. Zelfs Winston had begrepen dat ze wachtte op iets wat onafwendbaar was. Ze deed al het nodige - ze kookte, deed de was, verstelde, maakte de bedden op, veegde de vloer, stofte de schoorsteenmantel af - altijd heel traag en met een merkwaardig ontbreken van overbodige bewegingen, als de ledenpop van een schilder die uit zichzelf bewoog. Haar grote, welgevormde lichaam leek van nature weer tot roerloosheid te vervallen. Dan zat ze uren achtereen op het bed met in haar armen zijn zusje, een klein, ziekelijk, heel stil kind van twee, drie jaar, met een gezichtje dat aapachtig van magerte leek. Een heel enkele keer nam ze Winston in haar armen en drukte ze hem lange tijd tegen zich aan zonder iets te zeggen. Ondanks zijn

jeugd en zelfzuchtigheid was hij zich ervan bewust geweest dat dat op de een of andere manier verband hield met het ongenoemde dat zou gaan gebeuren.
Hij herinnerde zich de kamer waar ze woonden, een donkere, bedompte kamer die voor de helft vol leek te staan met een bed met een witte sprei. Binnen het haardhekje stond een gasstel, en er was een plank waarop voedsel werd bewaard, en op de overloop was een bruine aarden gootsteen, voor een aantal kamers samen. Hij herinnerde zich hoe de statige gestalte van zijn moeder over het gasstel gebogen stond om iets in een steelpan te roeren. Vooral herinnerde hij zich zijn aanhoudende honger en de hevige, ordinaire ruzies onder het eten. Hij vroeg zijn moeder dan pesterig telkens en telkens weer waarom er niet méér te eten was, hij schreeuwde en tierde tegen haar (hij herinnerde zich zelfs de klank van zijn stem, die rijkelijk vroeg begonnen was te wisselen en soms vreemd uitschoot), of hij probeerde het met een grienerige, zielige toon, om meer te krijgen dan hem toekwam. Zijn moeder was best bereid hem meer dan zijn deel te geven. Ze vond het vanzelfsprekend dat hij, 'de jongen', de grootste portie kreeg; maar hoeveel ze hem ook gaf, hij vroeg altijd om méér. Bij elke maaltijd smeekte ze hem niet zo zelfzuchtig te zijn en te bedenken dat zijn zusje ziek was en ook voedsel nodig had, maar het hielp niet. Hij schreeuwde van woede als ze hem niet méér opschepte, hij probeerde haar pan en scheplepel uit de handen te trekken, hij graaide happen weg van het bord van zijn zusje. Hij wist dat hij de beide anderen liet hongeren, maar hij kon er niets aan doen; hij had zelfs het gevoel dat hij recht had op eten. De laaiende honger in zijn maag leek hem dat recht te geven. Tussen de maaltijden door jatte hij, als zijn moeder niet op wacht zat, altijd van het armzalige voedselvoorraadje op de plank.
Op een dag kwam er een chocoladebon uit. Weken of maanden lang was zo'n bon er niet geweest. Hij herinnerde zich dat kostelijke stukje chocola heel precies. Het was een reep van een halve *ounce* geweest (in die tijd sprak men nog van *ounces),* voor hen drieën samen. Het moest natuurlijk in drie gelijke delen verdeeld worden. Plotseling, alsof hij naar iemand anders luisterde, hoorde Winston zichzelf met bulderende stem roepen dat hij de hele reep wou hebben. Zijn moeder zei dat hij niet inhalig mocht zijn. Er volgde een lange, zeurderige ruzie, die in een kringetje ronddraaide, mét geschreeuw, gejammer, tranen, terechtwijzingen, onderhandelingen. Zijn kleine zusje, dat als een aapje met haar beide handjes aan haar moeder vastgeklampt zat, keek hem over haar schouder heen aan met grote, droevige ogen. Ten slotte brak zijn moeder driekwart van de reep af en gaf dat aan Winston, terwijl ze de rest aan zijn zusje gaf. Het kleine meisje pakte het beet en keek er suf naar, ze wist misschien niet eens wat het was. Winston stond er even naar te kijken. Toen was hij onverwacht snel op zijn zusje afgesprongen, hij had haar het stukje chocola uit de hand gerukt en was ermee naar de deur gevlogen.
'Winston, Winston!' had zijn moeder hem achterna geroepen. 'Kom terug. Geef je zusje haar chocola terug!'
Hij was blijven staan, maar niet teruggekomen. De bezorgde ogen van zijn moeder waren strak op zijn gezicht gericht. Zelfs op dat moment dacht ze aan dat ene, hij wist niet wat het was, dat zou gaan gebeuren. Zijn zusje, dat begreep dat haar iets was afgepakt, was zwakjes gaan huilen. Zijn moeder sloeg haar arm om het kind heen en drukte het gezichtje tegen haar borst. Uit dat gebaar had hij begrepen dat zijn zusje stervende was. Hij had zich omgedraaid en was de trappen af gevlucht, terwijl de chocola in zijn hand smolt.

Hij had zijn moeder nooit meer teruggezien. Nadat hij de chocolade had verslonden, schaamde hij

zich een beetje over zichzelf en had hij uren op straat rondgehangen, tot de honger hem naar huis had gedreven. Toen hij terugkwam was zijn moeder verdwenen. Dat was in die tijd al heel gewoon. Afgezien van zijn moeder en zijn zusje was er niets uit de kamer verdwenen. Ze hadden niets van kleren meegenomen, zelfs zijn moeders mantel was er nog. Tot op heden wist hij niet zeker of zijn moeder dood was. Het was heel goed mogelijk dat ze slechts naar een werkkamp was gestuurd.
Wat zijn zusje betrof, zij kon best zijn overgebracht, net als Winston zelf, naar een van de kolonies voor thuisloze kinderen (Vondelingencentra heetten die), die na de burgeroorlog waren ingericht; of misschien was zij ook naar het werkkamp gestuurd, samen met zijn moeder, of ze was gewoon ergens achtergelaten om te sterven.
De droom stond hem nog levendig voor de geest, vooral het omhullende, beschermende gebaar van de arm dat de totale betekenis van de droom leek te bevatten. Zijn gedachten gingen terug naar een andere droom, twee maanden daarvoor. Precies zoals zijn moeder op het oude ledikant met de witte sprei had gezeten, met het kind dat zich aan haar vastklampte, zo had ze ook gezeten in dat zinkende schip, diep onder hem, terwijl ze aldoor dieper wegzonk, en toch nog steeds naar hem opkeek door het donker wordende water.
Hij vertelde Julia over de verdwijning van zijn moeder. Zonder haar ogen open te doen draaide ze zich om en ging ze gemakkelijker liggen.
'Je zal wel een etterig rotventje zijn geweest,' zei ze onduidelijk. 'Alle kinderen zijn etters.'
'Ja, maar waar het eigenlijk om gaat...'
Uit haar ademhaling bleek dat ze bezig was weer in slaap te vallen. Hij zou graag verder hebben willen vertellen over zijn moeder. Als hij afging op wat hij zich van haar kon herinneren, was ze waarschijnlijk geen uitzonderlijke vrouw geweest, en zelfs geen intelligente vrouw, en toch had ze

iets edels ge- had, een zekere zuiverheid, gewoon omdat de normen waaraan ze gehoorzaamde van persoonlijke aard waren. Haar gevoelens waren van haar zelf en konden niet van buitenaf veranderd worden. Het zou niet in haar hoofd zijn opgekomen dat een handeling die geen effect sorteerde, daarom zinloos werd. Als je van iemand hield, dan hield je van hem, en als je niets anders te geven had, dan gaf je hem liefde. Toen het laatste stukje chocola was verdwenen, had zijn moeder het kind in haar armen geklemd. Het hielp niets, het veranderde niets, het leverde niet méér chocolade op, het wendde de dood van het kind of van haar zelf niet af, maar zij vond dat een natuurlijk gebaar. De vluchtelinge in de boot had dat jongetje ook beschut met haar arm, die tegen kogels niets méér waard was dan een blaadje papier. Het ergste wat de Partij had gedaan, was dat ze je had aangepraat dat pure opwellingen, emoties, onbelangrijk waren, en dat ze je daarbij tegelijkertijd had beroofd van alle macht over de materiële wereld. Als de Partij je eenmaal in haar greep had, maakte het letterlijk geen verschil meer wat je voelde of niet voelde, wat je deed of naliet. Wat er ook mocht gebeuren, je verdween, en van jouzelf noch van je daden werd ooit meer iets vernomen. Je werd volkomen uit de stroom van de geschiedenis weggenomen. En toch zouden de mensen van nog maar twee generaties geleden dat niet het allerbelangrijkste hebben gevonden, want die probeerden niet de geschiedenis te veranderen. Zij werden overheerst door persoonlijke trouw, die voor hen een vast gegeven was. Wat het belangrijkste was, dat waren de relaties van mens tot mens, een totaal hulpeloos gebaar, een omarming, een traan, een woord tegen een stervende, dat kon allemaal op zichzelf van waarde zijn.
De proles, zo bedacht hij plotseling, waren zo blijven leven. Die waren niet trouw aan een partij of een land of een idee, die waren trouw aan elkaar. Voor het eerst van zijn leven voelde hij geen verachting voor de proles en zag hij ze niet als een logge macht die ooit zou ontwaken en de wereld

weer tot leven zou brengen. De proles waren mensen gebleven. Ze waren vanbinnen niet hard geworden. Ze hadden vastgehouden aan de primitieve emoties die hij zelf door bewuste inspanning weer moest aanleren. En terwijl hij dat dacht, herinnerde hij zich, zonder duidelijke aanleiding, hoe hij een paar weken daarvoor een afgerukte hand op straat had zien liggen en die de goot in had getrapt alsof het een koolstronk was.
'De proles zijn mensen,' zei hij hardop. 'Wij zijn geen mensen.'
'Waarom niet?' vroeg Julia, die weer wakker was geworden.
Hij dacht even na. 'Heb jij ooit bedacht,' zei hij, 'dat wij niets beters zouden kunnen doen dan eenvoudig hier de deur uitwandelen voordat het te laat is, en elkaar nooit weerzien?'
'Ja, lieveling, dat heb ik wel eens gedacht, meer dan eens. Maar desondanks ben ik niet van plan dat te doen.'
'We hebben geluk gehad,' zei hij, 'maar dat kan niet lang meer duren. Jij bent jong. Je ziet er normaal en onschuldig uit. Als je uit de buurt van mensen als ik blijft kun je misschien nog wel vijftig jaar blijven leven.'
'Nee. Ik heb over alles nagedacht. Wat jij doet, dat zal ik ook doen. En laat de moed niet zo zakken. Ik versta nogal goed de kunst om in leven te blijven.'

'Misschien blijven we nog zes maanden bij elkaar - of een jaar — dat weet je niet. Uiteindelijk, dat staat vast, gaan we uit elkaar. Besef je wel hoe vreselijk alleen we dan zullen zijn? Als ze ons eenmaal te pakken krijgen, zal er niets, letterlijk niets zijn dat de een voor de ander kan doen. Als ik beken, zullen ze jou doodschieten, en als ik weiger te bekennen, zullen ze jou óók doodschieten. Niets wat ik kan doen of zeggen, of weiger te zeggen, zal jouw dood ook maar vijf minuten uitstellen. We zullen zelfs geen van beiden weten of de ander dood is of nog leeft. We zullen volstrekt machteloos zijn. Het enige van belang is dat we elkaar niet verraden, hoewel zelfs dat geen enkel verschil kan maken.'
'Als je bekennen bedoelt,' zei ze, 'dat doen we vast en zeker. Iedereen bekent altijd. Daar kun je niets tegen doen. Je wordt gemarteld.'
'Bekennen bedoel ik niet. Bekennen is geen verraad. Wat je zegt of doet, dat is niet belangrijk: alleen gevoelens zijn belangrijk. Als ze een eind konden maken aan mijn liefde voor jou - dat zou verraad zijn.'
Ze dacht na. 'Dat kunnen ze niet,' zei ze ten slotte. 'Dat is het enige wat ze niet kunnen. Ze kunnen je alles laten zeggen - *alles* — maar ze kunnen het je niet laten geloven. Ze kunnen niet in je binnenste komen.'
'Nee,' zei hij met iets meer hoop, 'nee; dat is volkomen waar. Ze kunnen niet in je binnenste komen. Als je kunt *voelen* dat het de moeite waard is om mens te blijven, zelfs als het geen enkel effect kan hebben, dan heb je ze verslagen.'
Hij dacht aan het telescherm met zijn nimmer slapend oor. Ze konden je dag en nacht bespioneren, maar als je je verstand bij elkaar hield, kon je ze toch te slim af zijn. Met al hun scherpzinnigheid hadden ze nooit iets kunnen bedenken om te ontdekken wat je dacht. Wellicht was dat minder waar als je hun eenmaal in handen was gevallen. Je wist niet wat er gebeurde in het Ministerie van Liefde, maar je kon er wel naar raden; martelingen, verdovende middelen, gevoelige meetinstrumenten die de reacties van je zenuwgestel registreerden, geleidelijke uitputting door slapeloosheid en eenzaamheid en voortdurende ondervragingen. Feiten kon je in geen geval achterhouden. Die konden door

ondervraging achterhaald worden, die konden door marteling uit je geperst worden. Maar als het niet ging om in leven blijven, maar om mens blijven, wat maakte dat uiteindelijk voor verschil? Je gevoelens konden ze niet veranderen: die kon je zelf niet eens veranderen, zelfs niet als je het wilde. Ze konden tot in de kleinste details alles blootleggen wat je had gedaan of gezegd of gedacht; maar het binnenste van je hart, dat zelfs voor jezelf ondoorgrondelijk was, bleef onaantastbaar.

8

Ze hadden het gedaan, ze hadden het toch gedaan!

De kamer waar ze stonden was langwerpig en zacht verlicht. Het telescherm stond slechts zachtjes aan; het weelderige, donkerblauwe tapijt gaf je het gevoel dat je op fluweel liep. Aan de andere kant van de kamer zat O'Brien aan een tafel, onder een lamp met een groene kap, met stapels papieren aan weerszijden naast zich. Hij had niet de moeite genomen op te kijken toen de bediende Julia en Winston binnenliet.

Winstons hart bonsde zo luid dat hij betwijfelde of hij een woord zou kunnen uitbrengen. Ze hadden het gedaan, ze hadden het toch gedaan, dat was het enige dat hij kon denken. Het was op zichzelf al onbezonnen geweest om hierheen te gaan, en je reinste dwaasheid om samen hierheen te gaan; wel waren ze langs verschillende routes gekomen en hadden ze elkaar pas ontmoet op de stoep voor de flat van O'Brien. Maar wat een zelfoverwinning was er al niet nodig om een dergelijk huis te betreden. Slechts bij hoge uitzondering kreeg iemand de woningen van de Kernpartij vanbinnen te zien, of drong iemand zelfs maar door tot de wijk waar ze woonden. De hele sfeer van het reusachtige flatgebouw, de luxe en de ruime indeling, de ongewone geuren van lekker eten en goede tabak, de geruisloze en ongelooflijk snelle liften die op en neer gleden, de bedienden in hun witte jasjes die af en aan liepen - dat alles gaf je een beklemd gevoel. Hoewel hij een goede reden voor zijn komst kon opgeven, werd hij bij elke stap gekweld door de vrees dat plotseling om de hoek een bewaker in zwart uniform zou opduiken, hem naar zijn papieren zou vragen, om hem vervolgens weg te sturen. O'Briens bediende had hen beiden echter zonder aarzeling binnengelaten. Het was een kleine man met donker haar in een wit jasje, met een ruitvormig, volkomen uitdrukkingloos gezicht dat Chinees had kunnen zijn. In de gang, waar hij voor hen uit liep, lag een zachte loper, op de muren zat roomkleurig behang boven een witte lambrisering, alles was blinkend schoon. Ook dat werkte beklemmend. Winston kon zich niet herinneren ooit een gang te hebben gezien waar de muren niet groezelig waren door de aanraking van mensenlijven.

O'Brien hield een strookje papier in zijn handen en leek dat gespannen te bestuderen. Zijn massief gezicht, naar voren gebogen zodat je de lijn van de neus kon zien, leek vreeswekkend en intelligent. Bijna twintig seconden zat hij daar roerloos. Toen trok hij de spreekschrijver naar zich toe en dicteerde snel een boodschap in het bastaardjargon van de ministeries: *'Punten een komma vijf komma zeven akkoord volwijs stop suggestie vervat punt zes dubbelplus belachelijk schier misdunk schrap stop ondoorgaan bouwwijs antekrijg plusvol begroting bedrijfskosten machinerie stop eind boodschap.'*

Hij stond langzaam op uit zijn stoel en kwam op hen toe over het geluiddempende tapijt. Iets van de officiële sfeer leek met de Nieuwspraakwoorden van hem afgevallen te zijn, maar zijn gezicht stond grimmiger dan gewoonlijk, alsof hij het onaangenaam vond gestoord te worden. De angst die Winston al voelde, werd opeens doorkruist door doodgewone gêne. Het was heel goed mogelijk dat hij eenvoudig een domme fout had gemaakt. Wat voor bewijs had hij eigenlijk dat O'Brien een politieke samenzweerder zou zijn? Niets anders dan een snelle blik en één enkele dubbelzinnige uitlating; verder alleen zijn eigen geheime fantasieën die gebaseerd waren op een droom. Hij kon zich niet eens beroepen op het voorwendsel dat hij gekomen was om het woordenboek te lenen, want dan kon hij Julia's aanwezigheid totaal niet verklaren. Terwijl O'Brien langs het telescherm liep, leek hem iets te binnen te schieten. Hij bleef staan, liep naar de muur en drukte op een knop. Er klonk een scherpe tik. De stem zweeg.

Julia liet een geluidje horen, een verrast gilletje. Ondanks zijn panische angst was Winston zo verbijsterd dat hij zijn mond niet kon houden.
'Je kunt het uitdoen!' zei hij.
'Ja,' zei O'Brien, 'wij kunnen het uitdoen. Dat is een van onze voorrechten.'
Hij stond nu tegenover hen. Zijn forse gestalte torende boven hen beiden uit, en de uitdrukking van zijn gezicht was nog onpeilbaar. Hij stond een beetje streng te wachten tot Winston begon, maar waarover? Zelfs nu was het nog heel wel denkbaar dat hij gewoon een drukbezette man was, die zich geïrriteerd afvroeg waarom hij gestoord was. Niemand zei iets. Sinds het telescherm was afgezet leek de kamer doodstil. De seconden verstreken, loodzwaar. Het kostte Winston moeite zijn ogen op die van O'Brien gevestigd te houden. Toen verzachtte het grimmige gezicht plotseling tot een beginnende glimlach. Met zijn karakteristieke gebaar schoof O'Brien de bril op zijn neus recht.
'Zal ik het zeggen, of doe jij het?' vroeg hij.
'Ik zal het zeggen,' zei Winston meteen. 'Is dat ding echt afgezet?'
'Ja, alles is afgezet. We zijn alleen.'
'We zijn gekomen omdat...'
Hij aarzelde, nu hij voor het eerst besefte hoe vaag zijn beweegredenen eigenlijk waren. Omdat hij eigenlijk niet wist wat voor hulp hij van O'Brien verwachtte, was het niet gemakkelijk te zeggen waarom hij was gekomen. Hij sprak verder, al wist hij dat wat hij zei zwak en aanmatigend moest klinken.

'Wij geloven dat er een soort samenzwering is, een soort geheime organisatie die tegen de Partij is, en dat jij daarmee te maken hebt. We willen ons daarbij aansluiten en ervoor werken. We geloven niet in de beginselen van Engsoc. We zijn misdenkers. We hebben ook overspel gepleegd. Ik vertel je dat omdat we ons aan jouw genade willen overleveren. Als je wilt dat we onszelf nog meer beschuldigen, dan zijn we daartoe bereid.'
Hij zweeg en keek over zijn schouder, want hij had het gevoel dat de deur was opengegaan. Inderdaad was de kleine bediende met zijn gele gezicht zonder aankloppen binnengekomen. Winston zag dat hij een dienblad met een karaf en glazen droeg.
'Martin is een van de onzen,' zei O'Brien onverstoorbaar. 'Breng de glazen maar hierheen, Martin. Zet ze op de ronde tafel. Hebben we stoelen genoeg? Dan moesten we maar eens gaan zitten en op ons gemak praten. Haal ook een stoel voor jezelf, Martin. Dit is een ernstige zaak. De eerste tien minuten hoefje niet voor bediende te spelen.'
De kleine man ging zitten, volkomen op zijn gemak, maar toch nog met iets van een bediende, een bevoorrechte bediende. Winston bekeek hem van opzij. Hij bedacht dat het leven van deze man van begin tot eind toneelspel was, en dat hij het gevaarlijk vond zijn rol ook maar even te laten varen. O'Brien pakte de karaf bij de hals en vulde de glazen met een donkerrode vloeistof. Dat wekte bij Winston vage herinneringen aan iets wat hij lang geleden had gezien op een muur of een reclamebord

- een grote fles die bestond uit elektrische lampjes en die op en neer leek te gaan en een glas vol-schonk. Van boven gezien leek de vloeistof bijna zwart, maar de karaf glansde robijnrood. Het rook zuurzoet. Hij zag hoe Julia haar glas pakte en er vrijmoedig en nieuwsgierig aan snuffelde.
'Dat is wijn,' zei O'Brien met een flauwe glimlach, 'je hebt er ongetwijfeld wel eens over gelezen in boeken. Er belandt geloof ik maar heel weinig bij de Randpartij.' Zijn gezicht werd weer ernstig toen hij het glas hief: 'Het lijkt me passend dat we beginnen met een toast. Op onze leider: Op Emmanuel

Goldstein.'
Winston pakte met een zekere gretigheid zijn glas. Wijn was iets waarover hij had gelezen en gedroomd. Net als de glazen presse-papier en de rijmpjes die meneer Charrington zich gedeeltelijk herinnerde, was het iets van het verdwenen, romantische verleden, de Goeie Ouwe Tijd zoals hij dat in zijn gedachten noemde. Om de een of andere reden had hij altijd gedacht dat wijn mierzoet zou smaken, als bramenjam, en de mensen op slag dronken zou maken. Toen hij eindelijk een slok nam was dat een flinke teleurstelling. Doordat hij jarenlang jenever had gedronken kon hij nauwelijks meer proeven. Hij zette zijn lege glas neer.
'Dus Goldstein bestaat echt?' vroeg hij.
'Ja, hij bestaat echt, en hij leeft. Waar, dat weet ik niet.'
'En de samenzwering - de organisatie? Bestaat die ook echt? Is dat niet alleen een bedenksel van de Denkpolitie?'
'Nee, die is echt. De Broederschap, zeggen wij. Jullie zullen nooit veel méér over de Broederschap te weten komen dan dat ze bestaat en dat jullie erbij horen. Ik kom daar straks op terug.' Hij keek op zijn polshorloge. 'Het is zelfs voor leden van de Kernpartij onverstandig het telescherm langer dan een halfuur uit te doen. Jullie hadden niet samen moeten komen, en jullie moeten elk apart weggaan. Jij, kameraad' - hij knikte naar Julia - 'zult als eerste vertrekken. We hebben nog ongeveer twintig minuten. Jullie zullen begrijpen dat ik moet beginnen met het stellen van bepaalde vragen. In algemene termen, waartoe zijn jullie bereid?'
'Tot alles waartoe we in staat zijn,' zei Winston.
O'Brien had zich enigszins omgedraaid zodat hij Winston aankeek. Hij deed haast of Julia er niet was, en leek als vanzelfsprekend aan te nemen dat Winston mede namens haar sprak. Even sloot hij de ogen. Hij stelde zijn vragen met een lage, toonloze stem, alsof het routine was, een soort catechismus waarvan hij de meeste antwoorden al kende.
'Jullie zijn bereid je leven op te offeren?'
'Jullie zijn bereid moord te begaan?' ;ja.'
'Sabotagedaden te begaan die de dood van honderden on- schuldigen tot gevolg kunnen hebben?'
'Je vaderland te verraden aan vreemde mogendheden?'
'Jullie zijn bereid tot bedrog, vervalsing, chantage, het vergiftigen van het denken van kinderen, het uitdelen van verslavende middelen, prostitutie aan te moedigen, venerische ziekten te verspreiden - alles te doen wat kan bijdragen tot demoralisatie en de kracht van de Partij kan ondermijnen?' ;ja'
'Als het bijvoorbeeld in het belang van onze zaak was om een kind zwavelzuur in het gezicht te gooien — zijn jullie bereid zoiets te doen?'
'Jullie zijn bereid om je persoonlijkheid op te geven en je verdere leven te slijten als kelner of havenarbeider?'
Ja.
'Jullie zijn bereid om zelfmoord te plegen, als en wanneer wij daartoe opdracht geven?'
'Jullie zijn beiden bereid uiteen te gaan en elkaar nooit meer te zien?'
'Nee!' riep Julia.
Winston had het gevoel dat zijn antwoord lang op zich liet wachten. Even leek hij zelfs zijn spraakvermogen te hebben verloren. Zijn mond bewoog zonder geluid voort te brengen, vormde eerst het begin van het ene woord, toen van het andere, telkens en telkens weer. Zolang hij het niet had uitgesproken, wist hij niet welk woord hij zou zeggen. 'Nee,' zei hij ten slotte.

'Goed dat jullie het me gezegd hebben,' zei O'Brien. 'We moeten alles weten.'
Hij wendde zich tot Julia en zei, met wat meer uitdrukking in zijn stem: 'Begrijp je dat hij, als hij het er levend afbrengt, een ander mens zou kunnen zijn? We zullen hem misschien een nieuwe identiteit moeten geven. Zijn gezicht, zijn bewegingen, de vorm van zijn handen, de kleur van zijn haar — zelfs zijn stem zou anders zijn. En ook jij zelf zou anders kunnen zijn geworden. Onze chirurgen kunnen mensen onherkenbaar veranderen. Soms moet dat. Soms amputeren we zelfs een van de ledematen.'
Winston kon het niet nalaten opnieuw vlug een blik te werpen op het Mongoolse gezicht van Martin. Zo te zien waren er geen littekens. Julia was een beetje bleek om de neus geworden. Haar sproeten kwamen duidelijker uit. Ze keek O'Brien echter dapper aan. Ze mompelde iets wat klonk als instemming.
'Goed. Dat is dan geregeld.'
Er stond een zilveren sigarettendoos op tafel. Met een afwezig gebaar schoof O'Brien die naar de anderen, nam er zelf een, stond toen op en begon langzaam te ijsberen, alsof hij zo beter kon denken. Het waren uitstekende sigaretten, heel dik en stevig gestopt, met vloei dat ongewoon zijdezacht was. O'Brien keek weer op zijn horloge.
'Ga jij maar weer naar de bediendenkamer, Martin,' zei hij. 'Ik zet het scherm over een kwartier weer aan. Kijk de kameraden nog eens goed aan voor je weggaat. Je zult ze nog weerzien. Ik misschien niet.'
Net als bij de voordeur schoten de donkere ogen van de kleine man over hun gezichten. Er was niets vriendelijks in zijn optreden. Hij prentte hun uiterlijk in zijn geheugen, maar voelde geen belangstelling voor hen, althans, die leek hij niet te voelen. Winston bedacht dat een synthetisch gezicht misschien zijn expressie niet kon veranderen.
Zonder een woord te zeggen of te groeten verliet Martin de kamer; hij deed de deur zachtjes achter zich dicht. O'Brien liep op en neer, met één hand in de zak van zijn zwarte overall en in de andere een sigaret.
'Jullie begrijpen,' zei hij, 'dat jullie in het donker zullen strijden. Jullie zullen altijd in de schaduw blijven. Jullie zullen orders krijgen en die zullen jullie uitvoeren, zonder te weten waarom. Later zal ik jullie een boek sturen waaruit jullie de ware aard van de maatschappij waarin wij leven zullen leren kennen, en de strategie waarmee wij die zullen vernietigen. Als jullie het boek eenmaal gelezen hebben, zullen jullie volwaardige leden van de Broederschap zijn. Maar afgezien van de algemene doelstellingen waarvoor we strijden en de directe taken van het ogenblik, zullen jullie nooit ergens vanaf weten. Ik kan jullie zeggen dat de Broederschap bestaat, maar ik kan jullie niet vertellen of ze honderd leden telt, of tien miljoen. Zelfstandig zullen jullie nooit in staat zijn te beweren dat het er zelfs maar twaalf zijn. Jullie zullen drie, vier contactpersonen hebben, die van tijd tot tijd vernieuwd zullen worden naarmate ze verdwijnen. Omdat dit jullie eerste contact is, zal het blijven bestaan. Als jullie orders krijgen, zullen die van mij komen. Als wij het nodig achten contact op te nemen, zal dat via Martin geschieden. Als jullie uiteindelijk gepakt worden, zullen jullie bekennen. Dat is onvermijdelijk. Maar jullie zullen, afgezien van je eigen daden, heel weinig te bekennen hebben. Jullie zullen niet meer dan een handjevol onbelangrijke mensen kunnen verraden. Waarschijnlijk zullen jullie zelfs mij niet verraden. Tegen die tijd ben ik misschien wel dood, of ben ik een ander mens geworden met een ander gezicht.'
Hij bleef heen en weer lopen over het zachte tapijt. Ondanks de omvang van zijn lichaam waren zijn bewegingen merkwaardig zwierig. Dat bleek zelfs uit het gebaar waarmee hij een hand in zijn zak

stak, of een sigaret hanteerde. Hij maakte niet alleen een indruk van kracht, maar meer nog van zelfvertrouwen, en van begrip met een vleugje ironie. Hoe ernstig hij ook was, hij had niets van de felle doelgerichtheid die kenmerkend is voor de fanaticus. Als hij van moord, zelfmoord, geslachtsziekten, geamputeerde ledematen en veranderde gezichten sprak, deed hij dat een beetje spottend. 'Dat is onvermijdelijk,' leek zijn stem te zeggen, 'dat moeten we nu eenmaal doen, zonder terug te schrikken. Maar zulke dingen zullen we niet doen wanneer het leven weer de moeite waard is.' Een warm gevoel van bewondering, verering bijna, straalde van Winston uit naar O'Brien. Voor het ogenblik had hij de schimmige figuur van Goldstein vergeten. Als je keek naar de machtige schouders van O'Brien en naar zijn grove hoofd, zo lelijk en toch zo beschaafd, dan was het onmogelijk te geloven dat hij kon worden verslagen. Er was geen krijgslist waartegen hij niet was opgewassen, geen gevaar dat hij niet voorzag. Zelfs Julia leek onder de indruk. Ze had haar sigaret laten uitgaan en luisterde gespannen. O'Brien sprak verder: 'Jullie zullen wel bij geruchte gehoord hebben van het bestaan van de Broederschap. Ongetwijfeld hebben jullie daarvan een eigen voorstelling gevormd. Jullie hebben waarschijnlijk gedacht aan een hele onderwereld van samenzweerders die heimelijk bijeenkwamen in kelders, boodschappen krabbelden op muren, elkaar herkenden aan een wachtwoord of een speciaal gebaar. Er bestaat niets van dien aard. De leden van de Broederschap kunnen elkaar totaal niet herkennen en het is voor de leden onmogelijk meer dan een heel klein aantal bij name te kennen. Goldstein zelf zou, mocht hij in handen van de Denkpolitie vallen, geen volledige ledenlijst kunnen geven, of informatie die ze aan zo'n volledige ledenlijst zou kunnen helpen. Zo'n lijst bestaat niet. De Broederschap kan niet worden weggevaagd omdat ze geen organisatie is in de gewone zin des woords. Ze wordt enkel en alleen bijeengehouden door een idee, en die is onverwoestbaar. Jullie zullen nooit iets hebben om op te steunen, afgezien van die idee. Jullie zullen geen kameraadschap ontmoeten en geen bemoediging. Wanneer jullie ten slotte gepakt worden zullen jullie geen hulp krijgen. Wij helpen onze leden nooit. Hoogstens kunnen we een enkele keer, als het strikt noodzakelijk is dat iemand zijn mond houdt, een scheermesje de cel van een gevangene binnensmokkelen. Jullie zullen eraan moeten wennen te leven zonder resultaten en zonder hoop. Jullie zullen een tijdlang actief zijn, jullie zullen worden opgepakt, jullie zullen bekennen en dan zullen jullie sterven. Dat zijn de enige resultaten die jullie ooit zullen zien. Er bestaat geen kans dat er enige merkbare verandering zal plaatsvinden tijdens ons eigen leven. Wij zijn de doden. Ons enig ware leven ligt in de toekomst. Wij zullen daaraan deelnemen als een handvol stof en wat versplinterde botten. Maar hoe ver weg die toekomst is, dat weet geen mens. Het kan wel duizend jaar duren. Op dit moment kunnen we niets anders doen dan het terrein van het gezond verstand beetje bij beetje verruimen. We kunnen niet gezamenlijk optreden. We kunnen onze kennis alleen naar buiten verspreiden van individu tot individu, van geslacht op geslacht. Zolang we te maken hebben met de Denkpolitie bestaat er geen andere mogelijkheid.'

Hij zweeg en keek voor de derde maal op zijn horloge.

'Jij moet zo ongeveer weg, kameraad,' zei hij tegen Julia. 'Wacht, de karaf is nog halfvol.'

Hij vulde de glazen en hief zijn eigen glas bij de steel.

'Waarop zullen we nu drinken?' vroeg hij, nog steeds met dat tikje ironie. 'Op de ondergang van de Denkpolitie? Op de dood van Grote Broer? Op de mensheid? Op de toekomst?'

'Op het verleden,' zei Winston.

'Het verleden is van groter belang,' zei O'Brien ernstig en instemmend. Ze dronken hun glazen leeg en even later stond Julia op om te vertrekken. O'Brien pakte een doosje dat boven op een kast lag en

overhandigde haar een plat, wit tabletje dat ze, zo zei hij, op haar tong moest leggen. Het was van groot belang, legde hij uit, niet de deur uit te gaan terwijl je naar wijn rook; de liftbedienden merkten alles. Zodra de deur achter haar gesloten was, leek hij haar bestaan vergeten te zijn. Hij liep nog een keer op en neer en bleef toen staan.

'Er zijn bepaalde details die geregeld moeten worden,' zei hij. 'Ik neem aan dat jullie iets van een schuilplaats hebben?'

Winston vertelde van de kamer boven de winkel van meneer Charrington.

'Dat is voorlopig voldoende. Later zullen we iets anders voor je verzorgen. Het is van belang vaak van schuilplaats te wisselen. Ik zal je binnenkort een exemplaar van *het hoek* sturen' - zelfs O'Brien, merkte Winston, leek de woorden uit te spreken alsof ze cursief gedrukt stonden — 'Goldsteins boek, dat snap je, zo spoedig mogelijk. Het kan een paar dagen duren voordat ik er een te pakken krijg. Er zijn er niet zoveel, dat begrijp je wel. De Denkpolitie zit er aldoor achterheen en vernietigt ze bijna even snel als wij ze kunnen vervaardigen. Maar het maakt heel weinig verschil. Het boek is onverwoestbaar. Als het laatste exemplaar verdwenen mocht zijn, zouden we het bijna woord voor woord kunnen reproduceren. 'Neem je een aktetas mee naar kantoor?' vroeg hij.

'Meestal wel.'

'Hoe ziet die eruit?'

'Zwart, heel versleten. Met twee riemen.'

'Zwart, twee riemen, heel versleten - mooi. Een dezer dagen, in de naaste toekomst - een datum kan ik niet noemen - zal in een van de ochtendtaken op je werk een woord met tikfouten doorkomen, en dan moet je om een nieuw briefje vragen. De volgende dag ga je zonder aktetas naar kantoor. Die dag zal een man op straat je op je arm tikken en zeggen: "Ik geloof dat je je aktetas hebt verloren." En in de tas die hij je dan geeft, zal een exemplaar van Goldsteins boek zitten. Je moet het binnen veertien dagen terugsturen.'

Ze waren even stil.

'We hebben nog een paar minuten voor je moet vertrekken,' zei O'Brien. 'We zullen elkaar weerzien — als we elkaar weerzien...'

Winston keek naar hem op. 'Op de plaats waar geen duisternis is?' vroeg hij aarzelend.

O'Brien knikte zonder enige verrassing te laten blijken. 'Op de plaats waar geen duisternis is,' zei hij, alsof hij de zinspeling had begrepen. 'Is er nog iets wat je wilt zeggen, voordat je weggaat? Een boodschap? Een vraag?'

Winston dacht na. Hij leek geen verdere vragen te hebben; ook had hij geen zin in hoogdravende algemeenheden. In plaats van alles wat rechtstreeks verband hield met O'Brien en de Broederschap, verscheen in zijn geest een soort samengesteld beeld, bestaande uit de donkere slaapkamer waar zijn moeder haar laatste dagen had doorgebracht, en het kamertje boven de winkel van meneer Charrington, en de glazen pres- se-papier, en de staalgravure in die rozenhouten lijst. Op goed geluk vroeg hij: 'Heb jij soms ooit een oud rijmpje gehoord dat begint met: "Citroenen en sinaasappels mee, mens? zegt de klok van Sint Clemens"?'

Opnieuw knikte O'Brien. Met een plechtige hoffelijkheid citeerde hij het hele rijmpje:

Citroenen en sinaasappels mee, mens? zegt de klok van Sint Clemens,
Krijg ik mijn drie duiten misschien es? zegt de klok van Sint Martinus,
Wanneer betaal je me, lady? zegt de klok van OU Bailey,
Als mijn beurs weer eens vol is, zegt de klok van Shoreditch.

'Jij kent de laatste regel!' zei Winston.
'Ja, ik ken de laatste regel. En nu moet je echt gaan. Of wacht even. Laat ik je zo'n tabletje geven.'
Toen Winston opstond, stak O'Brien een hand uit. Zijn krachtige handdruk liet de botten van Winstons hand kraken. Bij de deur keek Winston om, maar O'Brien leek al bezig hem uit zijn gedachten te zetten. Hij stond te wachten met zijn hand aan het knopje waarmee het telescherm werd ingeschakeld. Achter hem zag Winston de schrijftafel en de lamp met de groene kap en de spreekschrijver en de bakjes van ijzerdraad, overladen met papieren. Het incident was gesloten. Binnen dertig seconden, bedacht hij, zou O'Brien weer bezig zijn met zijn onderbroken en belangrijke arbeid voor de Partij.

9

Winston was zo moe dat hij het gevoel had uit gelatine te bestaan. Gelatine was het juiste woord. Het was spontaan in zijn hoofd opgekomen. Zijn lichaam leek niet alleen zo slap als gelei, maar ook even doorschijnend. Als hij zijn hand opstak, zou hij het licht erdoorheen zien schijnen. Alle bloed en lymfe waren uit hem weggezogen door een enorme massa werk, die slechts een broze structuur van zenuwen, botten en huid had achtergelaten. Alle sensaties leken verhevigd. Zijn overall schuurde langs zijn schouders, het plaveisel leek zijn voeten te kietelen, en zelfs het openen en sluiten van een hand was een inspanning die zijn gewrichten liet kraken.

Hij had meer dan negentig uur gewerkt, in vijf dagen tijd. Dat hadden alle anderen op het ministerie ook gedaan. Nu was het allemaal achter de rug, en hij had letterlijk niets te doen, geen partijwerk van enige aard, tot de volgende morgen. Hij kon zes uur doorbrengen in de schuilplaats en dan nog eens negen uur in zijn eigen bed. Langzaam liep hij, in de zachte middagzon, door een gore straat in de richting van de winkel van meneer Charrington; hij keek met een half oog uit naar patrouilles, maar met de irrationele overtuiging dat er deze middag geen gevaar was dat iemand hem lastig zou vallen. De zware aktetas die hij droeg, bonkte bij iedere stap tegen zijn knie en bezorgde hem een tintelend gevoel, op en neer langs de huid van zijn been. Daarin zat *het boek,* dat hij nu al zes dagen in zijn bezit had en nog niet had geopend of zelfs maar bekeken.

Op de zesde dag van de Haatweek, na de demonstraties, de redevoeringen, de spreekkoren, het zingen, de spandoeken, de aanplakbiljetten, de films, de wassen beelden, het tromgeroffel en het trompetgeschetter, het dreunen van marcherende voeten, het ratelen van de rupsbanden van tanks, het gebrul van enorme vliegtuigformaties, het gebulder van kanonnen - na zes dagen van dat alles, toen het grote orgasme sidderend zijn hoogtepunt naderde en de algemene haat jegens Eurazië was opgevoerd tot zo'n razernij dat de massa, als ze de hand had kunnen leggen op de tweeduizend Euraziatische oorlogsmisdadigers die op de laatste dag van het programma publiekelijk zouden worden opgehangen, ze aan stukken zou hebben gescheurd - precies op dat ogenblik was het nieuws gekomen dat Oceanië toch niet in oorlog was met Eurazië. Oceanië was in oorlog met Oost-Azië. Eurazië was de bondgenoot.

Uiteraard werd met geen woord toegegeven dat er iets veranderd was. Het werd alleen, volstrekt abrupt en overal tegelijk, bekend dat Oost-Azië de vijand was, en niet Eurazië. Winston had meegedaan aan een demonstratie op een van de pleinen in het hart van Londen op het moment dat het gebeurde. Het was avond en de bleke gezichten en de rode vaandels leken spookachtig in het floodlight. Duizenden mensen verdrongen zich op het plein, er was ook een groep van ongeveer duizend schoolkinderen bij, gekleed in het uniform van de Spionnen. Vanaf een platform dat met rode vlaggen versierd was, sprak een redenaar van de Kernpartij de menigte toe; het was een kleine, magere man met ongewoon lange armen en een grote, kale schedel waarover nog een paar sluike lokken hingen. Deze kleine gestalte, het leek wel Repelsteeltje, kronkelde zich van haat, hij hield met één hand de microfoon bij de nek, terwijl de andere, aan het eind van een benige arm als een reusachtig monster boven zijn hoofd door de lucht klauwde. Zijn stem, die door de versterkers een metalen klank had gekregen, dreunde een eindeloze opsomming op van wreedheden, slachtingen, deportaties, plunderingen, verkrachtingen, martelingen van gevangenen, bombardementen op de burgerbevolking, leugenpropaganda, onrechtmatige agressie, verbroken verdragen. Het was haast onmogelijk naar hem te luisteren zonder eerst overtuigd te raken en vervolgens razend te worden. Om de haverklap bereikte de woede van de massa het kookpunt en werd de stem van de spreker

overschreeuwd door een wild, animaal gebrul dat onweerstaanbaar uit duizenden kelen opsteeg. De meest barbaarse kreten waren afkomstig van de schoolkinderen. De toespraak had misschien twintig minuten geduurd toen een koerier het platform opsnelde en de spreker een stukje papier in de hand drukte. Hij rolde het open en las het, zonder zijn rede ook maar even te onderbreken. Niets was veranderd in zijn stem of gedrag, of in zijn woorden, maar de namen waren opeens anders. Zonder dat er een woord werd gesproken golfde een rimpeling van begrip door de menigte. Oceanië was in oorlog met Oost-Azië! Een ogenblik later ontstond er een geweldige opschudding. De spandoeken en posters, waarmee het plein was versierd, waren verkeerd! De helft vertoonde de verkeerde gezichten. Dat was sabotage! Daar zaten de handlangers van Goldstein achter! Er volgde een woelig tussenspel, waarin posters van de muren werden gescheurd, spandoeken aan stukken gereten en vertrapt. De Spionnen verrichtten wonderen van acrobatie door over de daken te klimmen en de wimpels te verwijderen die van de schoorstenen wapperden. Maar binnen twee, drie minuten was alles voorbij. De spreker, die nog steeds de nek van de microfoon omklemd hield, met opgetrokken schouders, zijn vrije hand als een klauw in de lucht, was glashard doorgegaan met zijn rede. En één minuut later barstte het dierlijke gebrul van woede weer los uit de menigte. De Haat ging gewoon door, alleen nu op een ander doel gericht.
Wat achteraf nog de meeste indruk op Winston had gemaakt was dat de spreker van de ene gedachtegang op de andere had overgeschakeld, midden in een zin, niet alleen zonder te pauzeren, maar zelfs zonder te zondigen tegen de zinsbouw. Op het moment zelf echter hadden andere zaken hem beziggehouden. Tijdens de kortstondige opschudding, toen de posters werden afgescheurd, had een man wiens gezicht hij niet had gezien, hem op de schouder getikt en gezegd: 'Neem me niet kwalijk, ik geloof dat je je aktetas hebt verloren.' Hij had de tas afwezig aangenomen, zonder iets te zeggen. Hij wist dat het dagen zou duren voor hij gelegenheid had erin te kijken. Zodra de demonstratie was afgelopen was hij regelrecht naar het Ministerie van Waarheid gegaan, hoewel het toen al bijna drieëntwintig uur was. Al het personeel van het ministerie had hetzelfde gedaan. De bevelen van de teleschermen die hen naar hun post terugriepen, waren eigenlijk niet nodig.
Oceanië was in oorlog met Oost-Azië: Oceanië was altijd in oorlog geweest met Oost-Azië. Een groot deel van de politieke literatuur van de afgelopen vijf jaar was nu totaal onbruikbaar. Rapporten en verslagen van allerlei aard, kranten, boeken, pamfletten, films, geluidsopnamen, foto's — alles moest bliksemsnel gerectificeerd worden. Hoewel er nooit enige richtlijn was uitgevaardigd wist iedereen dat de leiding van de afdeling wenste dat er binnen een week geen spoor meer van de oorlog met Eurazië of het bondgenootschap met Oost-Azië kon worden gevonden. Het was een overweldigende hoeveelheid werk, temeer omdat de manipulaties die het met zich meebracht, niet bij hun ware naam genoemd konden worden. Iedereen op de Afdeling Archieven werkte achttien uur per etmaal, met twee keer een hazenslaapje van drie uur. Uit de kelders werden matrassen aangesleept en overal in de gangen gelegd; de maaltijden bestonden uit sandwiches en Victorie-koffie, die op karretjes werden rondgereden door kantinepersoneel. Elke keer dat Winston stopte voor een dutje, probeerde hij zijn bureau leeg achter te laten, en elke keer dat hij met moeite en pijn terugstrompelde, met de slaap nog in zijn ogen, vond hij op zijn bureau weer een nieuwe stortvloed van rolletjes papier, die als een sneeuwhoop was neergedwarreld, de spreekschrijver half bedolf en zelfs op de grond terecht was gekomen, zodat hij steeds moest beginnen ze te ordenen tot een redelijk nette stapel om ruimte te krijgen om te werken. Het ergste was dat het werk bepaald niet zuiver mechanisch was. Soms hoefde je alleen de ene naam te vervangen door de andere, maar elk uitvoerig nieuwsverslag

eiste aandacht en verbeeldingskracht. Je moest zelfs een aanzienlijke geografische kennis hebben om de oorlog van het ene werelddeel te verplaatsen naar het andere.
De derde dag hadden zijn ogen ondraaglijk pijn gedaan en moest hij zijn bril om de paar minuten schoonvegen. Het was als worstelen met een opgave die je lichaamskracht te boven ging, iets wat je eigenlijk mocht weigeren en wat je met neurotische bezorgdheid toch trachtte te volbrengen. Voorzover hij zich kon herinneren was hij niet gehinderd door het feit dat elk woord dat hij in de spreekschrijver mompelde, elke haal van zijn inktpotlood, een bewuste leugen was. Hij wilde even vurig als alle anderen op de afdeling dat de vervalsing volmaakt zou zijn. Op de ochtend van de zesde dag was de stroom van rolletjes papier afgenomen. Bijna een halfuur lang was er niets uit de buizenpost gekomen, toen nog één rolletje, toen niets meer. Overal hield het werk vrijwel gelijktijdig op. Een diepe en haast heimelijke zucht ging door de afdeling. Een machtig stuk werk, waarvan je nooit met een woord zou kunnen reppen, was voltooid. Geen sterveling zou nu aan de hand van documenten kunnen bewijzen dat er ooit oorlog met Eurazië was geweest. Om twaalfhonderd was onverwachts de mededeling gekomen dat alle arbeidskrachten van het ministerie vrij kregen tot de volgende ochtend. Win- ston had de aktetas met *het boek* steeds tussen zijn voeten gehouden als hij werkte, en onder zijn lichaam als hij sliep. Na twaalfhonderd was hij naar huis gegaan, hij had zich geschoren en was in het bad bijna in slaap gevallen, hoewel het water hooguit lauw was.
Terwijl hij de trap naar de kamer boven de winkel van meneer Charrington beklom, kraakten zijn gewrichten als het ware van genot. Hij was moe, maar slaap had hij niet meer. Hij deed het raam open, stak het vuile petroleumstelletje aan en zette een pan water op voor koffie. Straks zou Julia komen, tot die tijd had hij *het boek.* Hij ging in de morsige leunstoel zitten en maakte de riemen van de aktetas los.
Een zwaar, zwart boek, onhandig gebonden, zonder auteursnaam of titel op de buitenkant. Ook de druk leek nogal onregelmatig. De pagina's waren aan de zijkant beduimeld en vielen gemakkelijk open, alsof het boek door talloze handen was gegaan. De titelpagina luidde:

THEORIE VAN HET OLIGARCHISCH COLLECTIVISME *door Emmanuel Goldstein*
Winston begon te lezen:
Hoofdstuk 1 Onwetendheid is kracht
Zo ver de geschiedenis reikt en waarschijnlijk sinds het eind van het neolithisch tijdperk hebben er op aarde drie soorten mensen bestaan, de Hogen, de Gemiddelden en de Lagen. Ze zijn op allerlei manieren onderverdeeld, ze hebben talloze verschillende namen gedragen en hun onderlinge getalssterkte en hun gedrag jegens elkaar hebben van eeuw tot eeuw gevarieerd: maar de wezenlijke structuur van de maatschappij is nooit veranderd. Zelfs na enorme omwentelingen en ogenschijnlijk onherroepelijke veranderingen heeft hetzelfde patroon zich steeds weer doen gelden, zoals een gyroscoop altijd weer in balans komt, hoe ver men hem ook de ene of de andere kant heeft uitgeduwd. De doelstellingen van deze drie groepen zijn volstrekt onverenigbaar...
Winston hield op met lezen, voornamelijk om te genieten van het feit dat hij las, op zijn gemak en in veiligheid. Hij was alleen: geen telescherm, geen oor aan het sleutelgat, geen nerveuze neiging om over de schouder te kijken of de bladzijde met de hand te bedekken. De zoete zomerwind speelde over zijn wang. Van ergens ver weg klonk vaag het geschreeuw van kinderen: in de kamer zelf was geen ander geluid te horen dan het tikken van de klok, als een insect. Hij ging wat verder naar achteren zitten in de leunstoel en zette zijn voeten op de haardrand. Het was pure gelukzaligheid, het was de eeuwigheid. En zoals men soms doet met een boek waarvan men weet dat men uiteindelijk

ieder woord zal lezen en herlezen, sloeg hij het plotseling open op een andere plaats en kwam hij bij Hoofdstuk 3. Hij las:

Hoofdstuk 3 Oorlog is vrede

De verdeling van de wereld in drie grote superstaten was een gebeurtenis die te voorzien was en ook inderdaad voorzien is voor het midden van de twintigste eeuw. Toen Europa door Rusland was opgeslokt en het Britse rijk door de Verenigde Staten, waren twee van de drie bestaande mogendheden, namelijk Eurazië en Oceanië, al ontstaan. De derde, Oost-Azië, kwam pas na nog een tiental jaren van verwarde strijd als afzonderlijk geheel tot stand. De grenzen tussen de drie superstaten zijn hier en daar willekeurig en elders lijken ze vloeiend, afhankelijk van het strijdverloop, maar over het geheel genomen zijn ze geografisch bepaald. Eurazië omvat het gehele noordelijk deel van het Europese en Aziatische vasteland, van Portugal tot de Bering-Straat. Oceanië omvat de beide Amerika's, de Atlantische eilanden inclusief de Britse eilanden, Australazië en het zuidelijk deel van Afrika. Oost-Azië, dat kleiner is dan de andere twee en een minder scherp afgebakende westelijke grens heeft, omvat China en de landen ten zuiden daarvan, de eilanden van Japan en een groot, maar onbestendig deel van Mantsjoerije, Mongolië en Tibet.

In een of andere combinatie zijn deze superstaten voortdurend met elkaar in oorlog, en dat is de afgelopen vijfentwintig jaar zo geweest. De oorlog is echter niet meer de wanhopige, alles vernietigende strijd, zoals in de eerste decennia van de twintigste eeuw. Het is een oorlogvoering met beperkte doelstellingen tussen tegenstanders die elkaar niet kunnen vernietigen, die geen materiële reden hebben om te vechten en die niet verdeeld zijn door enig reëel ideologisch verschil. Dat wil niet zeggen dat het voeren van de oorlog of de heersende gevoelens daarover, minder bloeddorstig of meer ridderlijk zijn geworden. Integendeel, in alle landen heerst een voortdurende en universele oorlogshysterie, en daden als verkrachting, plundering, de afslachting van kinderen, de onderdrukking van complete volkeren en de wraakneming op krijgsgevangenen, die zo ver gaat dat men ze kookt of levend begraaft, worden beschouwd als normaal en zelfs als verdienstelijk wanneer ze door de eigen partij en niet door de vijand gepleegd worden. Materieel gesproken raakt de oorlog echter slechts een zeer klein aantal mensen, voor het merendeel hooggeschoolde specialisten, en veroorzaakt hij relatief geringe verliezen. Als er gevochten wordt, gebeurt dat langs de vage grenzen die de gewone man niet weet te liggen, of rond de Drijvende Forten, die strategische punten op de zeeroutes bewaken. In de beschavingscentra betekent oorlog alleen een voortdurend tekort aan consumptiegoederen en af en toe een raketbom die misschien een paar dozijn mensen doodt. De oorlog is van karakter veranderd. Nauwkeuriger gezegd: de redenen waarom men oorlog voert hebben een andere volgorde van belangrijkheid gekregen. Motieven die al enigermate meespeelden in de grote oorlogen uit het begin van de twintigste eeuw, zijn nu gaan overheersen en worden bewust erkend en als richtsnoer aanvaard.

Om de aard van de huidige oorlog te begrijpen - want ondanks de hergroepering die om de paar jaar plaatsvindt, is het steeds dezelfde oorlog - moet men in de eerste plaats inzien dat hij onmogelijk definitief kan zijn. Geen van de drie superstaten zou voorgoed overwonnen kunnen worden, zelfs niet door de twee andere samen. Ze zijn te zeer gelijkwaardig en hun natuurlijke verdediging is te groot. Eurazië wordt beschermd door zijn uitgestrekte landmassa, Oceanië door de breedte van de Atlantische en de Stille Oceaan, Oost-Azië door de vruchtbaarheid en de vlijt van zijn bewoners. In de tweede plaats is er, materieel gesproken, niets meer om over te vechten. Door de instelling van autarke economieën, waarin productie en consumptie op elkaar afgestemd zijn, is er een eind

gekomen aan het gedrang om afzetmarkten, een van de belangrijkste redenen voor oorlogen in het verleden, terwijl de wedijver om grondstoffen geen zaak van leven en dood meer is. In elk geval is ieder van de drie superstaten zo groot dat men alle nodige grondstoffen binnen de eigen grenzen heeft. Voorzover de oorlog een direct economisch doel heeft is het een oorlog om arbeidskracht. Tussen de grenzen van de superstaten ligt grof geschetst een vierhoek die niet aanhoudend in bezit van één van hen is, met als hoeken Tanger, Brazzaville, Darwin en Hongkong, waar ongeveer een vijfde van de wereldbevolking woont. Om het bezit van deze dichtbevolkte streken en om het bezit van het gebied rond de noordpool zijn de drie mogendheden in voortdurende strijd verwikkeld. In de praktijk beheerst geen der mogendheden ooit het gehele betwiste gebied. Gedeelten ervan gaan voortdurend in andere handen over, en door de mogelijkheid zich van het ene of andere stuk meester te maken, door een onverhoedse, verraderlijke aanval, worden die eindeloze wisselingen van bondgenootschap bepaald.
Alle betwiste gebieden bevatten waardevolle mineralen en sommige ervan leveren belangrijke plantaardige producten, j als rubber, die in gematigder luchtstreken synthetisch moe- , ten worden vervaardigd, langs tamelijk kostbare wegen. Maar bovenal bezitten zij een onuitputtelijke reserve aan goedkope arbeidskrachten. De mogendheid die equatoriaal Afrika be- i heerst, of de landen van het Midden-Oosten, of Zuid-India, of de Indonesische Archipel, beschikt tevens over de licha- { men van miljoenen en nog eens miljoenen slechtbetaalde en hardwerkende koelies. De bewoners van deze streken, die min of meer openlijk weer tot slaaf zijn gemaakt, gaan voort- i durend over uit de handen van de ene veroveraar in die van de ander, en worden als een hoeveelheid steenkool of petroleum verbruikt in de bewapeningswedloop, in de strijd om meer grondgebied te veroveren, meer arbeidskracht te overheersen, meer oorlogsmateriaal te produceren, meer grondgebied te veroveren, enzovoort, tot in het oneindige. Opmerkelijk is dat de gevechten zich eigenlijk nooit buiten de grenzen van de omstreden gebieden uitbreiden. De grenzen van Eurazië fluctueren tussen het stroomgebied van de Kongo en de noordkust van de Middellandse Zee; de eilanden van de Indische Oceaan en de Stille Zuidzee worden voortdurend ingenomen en heroverd door Oceanië of Oost-Azië; in Mongolië is de scheidslijn tussen Eurazië en Oost-Azië nooit stabiel; rondom de noordpool maken alle drie de mogendheden aanspraak op enorme gebieden die grotendeels onbewoond en nooit geëxploreerd zijn; maar het machtsevenwicht blijft steeds ongeveer gelijk, en het grondgebied dat de kern van elke superstaat vormt, blijft steeds onaangetast. Bovendien is de arbeidskracht van de uitgebuite volkeren rond de evenaar eigenlijk niet nodig voor de wereldeconomie. Zij voegen niets toe aan de rijkdommen van de wereld, want alles wat zij produceren wordt gebruikt voor oorlogsdoeleinden, en het doel van oorlogvoering is altijd het bereiken van een gunstiger uitgangspositie voor een nieuwe oorlog. Door hun arbeid
maken deze slavenvolkeren het mogelijk het tempo van de aanhoudende oorlog te versnellen. Maar als ze niet bestonden, zou de structuur van de maatschappij op aarde en het proces waarmee zij zichzelf in stand houdt, niet wezenlijk anders zijn.
Het primaire doel van de moderne oorlogvoering (overeenkomstig de beginselen van *dubbeldenk* wordt deze doelstelling gelijktijdig erkend en niet erkend door de leidende denkers van de Kernpartij) is de producten van de machine te verbruiken zonder dat de algemene levensstandaard wordt verhoogd. Sinds het einde van de negentiende eeuw is het probleem wat men moet doen met het overschot aan consumptiegoederen, latent aanwezig geweest in de geïndustrialiseerde maatschappij. In deze tijd, nu weinig mensen zelfs maar genoeg te eten hebben, is dit probleem kennelijk niet urgent,

en wellicht had het dat niet hoeven worden, zelfs als er geen kunstmatige vernietigingsprocessen aan het werk waren geweest. De wereld van heden is kaal, hongerig en vervallen vergeleken met de wereld van voor 1914, en nog méér vergeleken met de denkbeeldige toekomst waarnaar de mensen uit die tijd uitkeken. In het begin van de twintigste eeuw zag men de toekomstige maatschappij als ongelooflijk rijk, er zou veel meer vrije tijd zijn, alles zou ordelijk zijn en efficiënt — een glanzende antiseptische wereld van glas en staal en sneeuwwit beton - zo dacht vrijwel iedere ontwikkelde mens. Wetenschap en technologie ontwikkelden zich wonderbaarlijk snel en het leek vanzelfsprekend om aan te nemen dat die ontwikkeling zou doorzetten. Zo is het echter niet gegaan, gedeeltelijk door de verarming als gevolg van een lange reeks oorlogen en revoluties, gedeeltelijk doordat wetenschappelijke en technische vooruitgang afhankelijk waren van het empirische denken, dat niet kon blijven bestaan in een streng geordende maatschappij. Als geheel is de wereld tegenwoordig primitiever dan vijftig jaar geleden. Bepaalde achtergebleven streken zijn vooruitgegaan en diverse vindingen, die steeds op de een of andere manier in verband staan met oorlog en politiespionage, zijn nader uitgewerkt, maar experimenten en uitvindingen zijn grotendeels gestopt en de verwoestingen van de atoomoorlog van de jaren vijftig zijn nooit geheel hersteld. Toch zijn de gevaren die met de machine ge- ! paard gaan nog steeds aanwezig. Vanaf het moment dat de machine haar intrede deed was het voor iedere denkende mens duidelijk dat de noodzaak voor zwaar sleurwerk, en daarmee grotendeels de onvermijdelijke ongelijkheid van de mensen, was verdwenen. Als de machine welbewust voor dat doel werd gebruikt, konden honger, langdurige werktijden, vuil, analfabetisme en ziekte binnen enkele generaties uitgeroeid worden. En inderdaad heeft de machine, zonder dat ze speciaal voor dergelijke doeleinden werd gebruikt, maar als het ware automatisch — door rijkdommen te produceren die men van tijd tot tijd wel móést uitdelen - de levensstandaard van de gemiddelde mens aanzienlijk verhoogd gedurende een < periode van ongeveer vijftig jaar aan het eind van de negentiende en in het begin van de twintigste eeuw.

Het was echter tevens duidelijk dat een algemene toename van welvaart de hiërarchische maatschappij dreigde te vernietigen — en ook in feite bezig was haar te vernietigen. In een wereld waar iedereen korte werktijden had en genoeg te eten, in een huis met badkamer en koelkast woonde en een auto of zelfs een vliegtuig bezat, zou de opvallendste en wellicht belangrijkste vorm van ongelijkheid zijn verdwenen.

Rijkdom zou, wanneer ze eenmaal algemeen heerste, niets bijzonders meer zijn. Men kon zich ongetwijfeld een maatschappij voorstellen waarin *rijkdom,* in de zin van persoonlijk bezit en luxeartikelen, gelijk verdeeld zou zijn, terwijl de *macht* in handen bleef van een kleine bevoorrechte kaste. Maar in de praktijk zou zo'n maatschappij niet lang stand kunnen houden. Wanneer namelijk allen in gelijke mate beschikten over vrije tijd en geborgenheid, zou de grote massa, die gewoonlijk afgestompt blijft door armoede, zich ontwikkelen en leren zelfstandig te denken; en wanneer ze dat eenmaal had gedaan, zou ze vroeg of laat inzien dat de bevoorrechte minderheid geen functie had en deze wegvagen. Op de lange duur zou een hiërarchische maatschappij alleen mogelijk zijn op basis van armoede en onwetendheid. Een terugkeer naar het agrarische verleden, waarvan sommige denkers omstreeks het begin van de twintigste eeuw droomden, was geen uitvoerbare oplossing. Dat

was strijdig met de neiging tot mechanisatie die over vrijwel de gehele wereld bijna instinctief was geworden, en bovendien zou elk land dat industrieel achterbleef, in militaire zin machteloos zijn en voorbestemd om direct of indirect overheerst te worden door zijn hoger ontwikkelde rivalen.
Ook was het geen bevredigende oplossing om de massa arm te houden door de goederenproductie te beperken. Dit is op grote schaal geschied tijdens de laatste fase van het kapitalisme, ongeveer tussen 1920 en 1940. In veel landen liet men de economische ontwikkeling stagneren, het land werd niet meer bebouwd, kapitaalgoederen werden niet uitgebreid, grote groepen van de bevolking werden gedwongen tot werkloosheid en bleven half in leven door liefdadigheid van staatswege. Ook dit leidde echter tot militaire zwakheid, en aangezien deze ontberingen kennelijk niet nodig waren, was verzet onvermijdelijk. De vraag was hoe men de raderen van de industrie draaiende kon houden zonder de reële rijkdommen van de wereld te vermeerderen. Er moesten goederen geproduceerd worden, maar die moest men niet distribueren. De enige manier om dat te bereiken was in de praktijk de aanhoudende staat van oorlog.
Het wezen van de oorlog is vernietiging, niet noodzakelijkerwijs van mensenlevens, maar van de producten van menselijke arbeid. Oorlog is een manier tot het verbrijzelen, opblazen, in zee laten zinken van materialen die anders gebruikt hadden kunnen worden om de massa te veel comfort te verschaffen en haar aldus op de lange duur te slim te maken.
Zelfs wanneer oorlogstuig niet reëel vernietigd wordt, is de fabricage ervan altijd nog een gemakkelijke manier om arbeidskracht te verbruiken zonder consumptiegoederen te produceren. Een Drijvend Fort bijvoorbeeld bevat de arbeidskracht waarmee men verscheidene honderden vrachtschepen had kunnen bouwen. Uiteindelijk wordt zo'n ding afgedankt omdat het verouderd is, terwijl het nooit iemand enig materieel voordeel heeft gebracht, en opnieuw wordt met enorme inspanning een ander Drijvend Fort gebouwd. In principe worden de oorlogsuitgaven altijd zo geraamd dat ze elk overschot opslokken dat zou kunnen ontstaan nadat in de allernoodzakelijkste levensbehoeften van de bevolking is voorzien. In de praktijk worden de behoeften van de bevolking altijd te laag geraamd, met als gevolg dat er een chronisch tekort is aan het merendeel van de eerste levensbehoeften; maar dat wordt als voordeel beschouwd. Het beleid is zelfs de bevoorrechte groepen te doen leven in omstandigheden die grenzen aan ontbering omdat een algemene schaarste de betekenis van kleine voorrechten vergroot en aldus de verschillen tussen de diverse groepen verscherpt. Volgens de maatstaven van het begin van de twintigste eeuw leidt zelfs een lid van de Kernpartij een sober, moeizaam leven. Desondanks leeft hij door de geringe luxe die hij geniet - zijn ruime, geriefelijke flat, de betere kleding die hij draagt, de betere kwaliteit van zijn voedsel, drank en tabak, zijn twee of drie bedienden, zijn particuliere auto of helikopter — in een andere wereld dan een lid van de Randpartij, en de leden van de Randpartij genieten soortgelijke voorrechten vergeleken met de massa der armen, die wij 'de proles' noemen. De maatschappelijke sfeer is die van de belegerde stad, waar het bezit van een brok paardenvlees het verschil tussen rijkdom en armoede bepaalt. En tegelijkertijd veroorzaakt het besef in oorlog te zijn, en dus in gevaar te verkeren, dat het afstaan van alle macht aan een kleine kaste de natuurlijkste en onvermijdelijke voorwaarde voor overleving lijkt.
De oorlog, zo zullen wij nog zien, brengt niet alleen de noodzakelijke vernietigingen tot stand, maar veroorzaakt die op een manier die psychologisch aanvaardbaar is. In principe zou het dóódsimpel zijn de overtollige arbeidscapaciteit van de wereld te verspillen aan het bouwen van tempels en piramiden, aan het graven van kuilen die vervolgens weer worden dichtgegooid, of zelfs aan het

produceren van grote hoeveelheden goederen en die in brand te steken. Dat zou echter alleen de economische, en niet de emotionele basis voor een hiërarchische maatschappij leveren. Waar het hier om gaat is niet het moreel van de massa, dat onbelangrijk is zolang ze gestaag aan het werk wordt gehouden, maar het moreel van de Partij zelve. Van zelfs het nederigste partijlid wordt verwacht dat hij bekwaam, ijverig en zelfs binnen beperkte grenzen intelligent is, maar hij moet tevens een goedgelovige en onwetende fanaticus zijn, wiens overheersende gemoedsgesteldheid bestaat uit vrees, haat, aanbidding en het orgasme van de overwinning. Met andere woorden: het is noodzakelijk dat hij de mentaliteit heeft die past bij een oorlogstoestand. Het doet er niet toe of er echt oorlog is, en omdat een definitieve overwinning onmogelijk is doet het er ook niet toe of de oorlog goed of slecht verloopt. De enige vereiste is dat de oorlogstoestand bestaat. De splitsing van het intellect, die de Partij van haar leden eist en die gemakkelijker wordt bereikt in een oorlogssfeer, is nu vrijwel algemeen, maar wordt steeds duidelijker naarmate men in hogere regionen terechtkomt. Juist in de Kernpartij zijn oorlogshysterie en haat jegens de vijand het sterkst. In zijn hoedanigheid van bestuurder moet een lid van de Kernpartij dikwijls weten dat een of ander oorlogsverslag onjuist is, en hij is er zich wellicht van bewust dat de gehele oorlog niet echt bestaat of om heel andere redenen gevoerd wordt dan de genoemde; maar een dergelijk inzicht wordt gemakkelijk geneutraliseerd door de methode van *dubbeldenk.* Geen lid van de Kernpartij wankelt ook maar even in zijn mystiek geloof dat de oorlog echt bestaat en dat die op een overwinning moet uitlopen, met Oceanië als onbetwiste meester over de gehele wereld.

Alle leden van de Kernpartij geloven in deze aanstaande overwinning alsof het een geloofsartikel is. De victorie moet behaald worden doordat men geleidelijk steeds meer grondgebied verovert en aldus een verpletterend overwicht aan kracht opbouwt, of doordat men een nieuw wapen uitvindt, waartegen geen verdediging mogelijk is. Het zoeken naar nieuwe wapens gaat ononderbroken voort, en dat is een van de zeer weinige resterende werkzaamheden waar de inventieve of bespiegelende geest een uitlaatklep kan vinden. In het huidige Oceanië heeft de wetenschap, in de oude betekenis des woords, vrijwel opgehouden te bestaan. Nieuwspraak heeft geen woord voor 'wetenschap'. Het empirische denken, waarop alle wetenschappelijke resultaten van het verleden gebaseerd waren, is strijdig met de meest fundamentele principes van Engsoc. En zelfs technologische vooruitgang vindt slechts plaats wanneer haar producten op enige manier dienst- ; baar gemaakt kunnen worden aan de vermindering van de menselijke vrijheid.

In alle ambachten staat de ontwikkeling stil of gaat zij achteruit. De velden worden bewerkt met door paarden voortgetrokken ploegen, terwijl boeken machinaal geschreven worden. In zaken van levensbelang echter—dat wil zeggen voor oorlog en politiespionage wordt de empirische aanpak nog aangemoedigd of althans geduld. De beide doelstellingen van de Partij zijn: het gehele aardoppervlak te veroveren, en eens en voor al de mogelijkheid van onafhankelijk denken te vernietigen. Daarom zijn er twee grote problemen die de Partij zal moeten oplossen. Het ene is: hoe men erachter komt wat een ander menselijk wezen denkt, tegen diens wil in, en het andere is: hoe men enkele honderden miljoenen mensen in een paar seconden kan doden zonder waarschuwing vooraf. Voorzover het wetenschappelijk onderzoek nog bestaat houdt het zich daarmee bezig. De wetenschapsman van tegenwoordig is een combinatie van psycholoog en inquisiteur, die tot in de allerkleinste bijzonderheden de betekenis van gelaatsuitdrukkingen, gebaren en stembuigingen bestudeert en onderzoek doet naar het effect van chemische middelen, shocktherapie, hypnose en lichamelijke marteling, waardoor de waarheid aan het licht kan worden gebracht; of hij is een scheikundige, natuurkundige of

bioloog die zich uitsluitend bezighoudt met die gedeelten van zijn specialisme die betrekking hebben op het vernietigen van leven. In de enorme laboratoria van het Ministerie van Vrede en in de proefstations, verborgen in de Braziliaanse regenwouden, in de Australische woestijn of op onbewoonde eilanden bij de zuidpool, zijn groepen deskundigen onvermoeibaar aan het werk. Sommigen houden zich alleen bezig met logistische plannen voor toekomstige oorlogen; anderen proberen steeds grotere raket- bommen te ontwikkelen, steeds krachtiger explosieven en steeds ondoordringbaarder pantsermateriaal; weer anderen zijn op zoek naar nieuwe, nog dodelijker gassen, of oplosbare vergiften, die in zodanige hoeveelheden geproduceerd kunnen worden dat ze de plantengroei van complete continenten kunnen vernietigen, of naar bacteriën die bestand zijn tegen alle mogelijke antistoffen; weer anderen trachten een voertuig te construeren dat een weg zal boren onder de grond, zoals een onderzeeër onder water vaart, of een vliegtuig dat even onafhankelijk is van zijn basis als een zeilschip; nog weer anderen onderzoeken onvoorstelbare mogelijkheden als het richten van zonnestralen via lenzen die duizenden kilometers hoog zijn opgehangen in de ruimte, of het veroorzaken van kunstmatige aardbevingen en vloedgolven door de hitte in het inwendige der aarde te exploiteren.
Maar geen van deze plannen komt ooit ook maar in de buurt van verwezenlijking, en geen van de drie superstaten krijgt ooit een duidelijke voorsprong op de andere twee. Nog belangrijker is dat alle drie de mogendheden in de atoombom reeds een wapen bezitten dat veel effectiever is dan enig ander dat hun huidig onderzoek zou kunnen uitvinden. Hoewel de Partij, naar haar gewoonte, de uitvinding daarvan voor zichzelf opeist, hebben atoombommen al in de jaren veertig hun intrede gedaan en zijn ze ongeveer tien jaar later voor het eerst op grote schaal gebruikt. Destijds zijn enkele honderden bommen geworpen op industriecentra, hoofdzakelijk in Europees Rusland, West-Europa en Noord-Amerika. Het effect heeft de heersende klassen van alle landen ervan overtuigd dat nog een paar atoombommen het einde zou betekenen van de geordende maatschappij en dus ook van hun eigen macht. Daarna heeft men, hoewel er nooit formele afspraken zijn gemaakt en daar ook nooit op gezinspeeld is, geen atoombommen meer geworpen. Alle drie de mogendheden gaan slechts door met de productie van atoombommen, die ze in voorraad houden voor de beslissende gelegenheid die naar ze allen menen zich vroeg of laat zal voordoen. En intussen is de krijgskunde zo'n dertig, veertig jaar lang vrijwel blijven stilstaan. Helikopters worden tegenwoordig meer gebruikt dan vroeger, bommenwerpers zijn grotendeels verdrongen door projectielen met eigen stuwkracht, het kwetsbare beweeglijke slagschip is geweken voor het Drijvende Fort, dat vrijwel niet tot zinken gebracht kan worden; maar voor het overige is er weinig vooruitgang geweest. Dè tank, de onderzeeër, de torpedo, de mitrailleur, zelfs het geweer en de handgranaat zijn nog steeds in gebruik. En ondanks de eindeloze slachtingen waarvan de pers en de teleschermen melding maken, is er nooit een herhaling geweest van de wanhopige veldslagen uit vroegere oorlogen, waar soms honderdduizenden of zelfs miljoenen manschappen binnen een paar weken gedood werden.
Geen van de drie superstaten waagt ooit een manoeuvre die het risico van een ernstige nederlaag inhoudt. Als men een belangrijke operatie onderneemt, is dat gewoonlijk een verrassingsaanval op een bondgenoot. De strategie die alle drie de mogendheden volgen, of die zij beweren te volgen, is gelijk. De opzet is door een combinatie van vechten, onderhandelen en goed getimed verraad een kring van bases te verwerven, die een van de rivalen volkomen omgeeft, en dan een vriendschapsverdrag met die rivaal te sluiten en net zo lang op vreedzame voet met hem te blijven dat de argwaan in slaap wordt gesust. In die tijd kunnen raketten, geladen met atoomkoppen,

geconcentreerd worden op alle strategische punten; uiteindelijk zullen ze alle tegelijk worden afgevuurd, met een resultaat dat zo vernietigend is dat vergelding onmogelijk wordt. Dan zal het moment gekomen zijn om een vriendschapsverdrag te sluiten met de andere wereldmacht, als voorbereiding op een nieuwe aanval. Dit plan, dat hoeven we nauwelijks te zeggen, is slechts een dagdroom, en niet voor verwezenlijking vatbaar. Bovendien wordt er nooit ergens gevochten, afgezien van de omstreden gebieden rond evenaar en noordpool; nooit wordt een invasie van vijandelijk grondgebied ondernomen. Dat verklaart waarom op sommige plaatsen de grenzen tussen de superstaten willekeurig zijn. Eurazië bijvoorbeeld zou gemakkelijk de Britse eilanden kunnen veroveren, want geografisch maken die deel uit van Europa, en aan de andere kant zou het voor Oceanië mogelijk zijn, de grenzen te verleggen tot aan de Rijn, of zelfs de Weichsel. Maar dat zou een inbreuk zijn op het algemeen gevolgde, zij het nooit met zoveel woorden uitgesproken beginsel van de culturele integriteit. Als Oceanië de gebieden mocht veroveren die voorheen bekend stonden als Frankrijk en Duitsland, zou men de inwoners moeten uitroeien, praktisch nogal een moeilijke opgave, of een bevolking van zo'n honderd miljoen mensen moeten assimileren, die naar technische ontwikkeling ongeveer op het niveau van Oceanië staan. Het probleem is voor alle drie de superstaten gelijk. Het is voor hun structuur strikt noodzakelijk dat er geen contact met buitenlanders is, afgezien van, in beperkte mate, krijgsgevangenen en slaven van gekleurd ras. Zelfs de officiële bondgenoot van het moment wordt steeds met de grootst mogelijke argwaan bekeken. Uitgezonderd krijgsgevangenen krijgt de gemiddelde burger van Oceanië nooit een burger van Eurazië of Oost-Azië te zien, en kennis van vreemde talen is verboden. Als hij contact met buitenlanders had, zou hij ontdekken dat het mensen zijn als hijzelf en dat alles wat hij over hen heeft gehoord, merendeels uit leugens bestaat. De verzegelde wereld waarin hij leeft zou opengebroken worden, en de vrees, haat en overtuigdheid van zijn eigen gelijk, waarvan zijn moreel afhankelijk is, zouden in rook opgaan. Daarom beseft men bij alle partijen dat, hoe vaak Perzië of Egypte of Java of Ceylon ook in andere handen overgaat, de hoofdgrenzen nooit mogen worden overschreden, behalve dan door bommen.
De grondslag hiervan is een feit dat nooit met zoveel woorden vermeld wordt, maar dat men stilzwijgend aanvaardt en als uitgangspunt neemt: namelijk dat de levensomstandigheden in alle drie de superstaten vrijwel gelijk zijn. In Oceanië heet de heersende filosofie Engsoc, in Eurazië neobolsjewisme, en in Oost-Azië draagt ze een Chinese naam die gewoonlijk vertaald wordt als Doodsverering, maar die misschien beter weergegeven wordt met Zelfvernietiging.
Het is de burger van Oceanië niet toegestaan iets af te weten van de leerstellingen van de twee andere filosofieën, maar men leert hem deze te verfoeien als barbaarse schendingen van zedelijkheid en gezond verstand. In werkelijkheid zijn de drie wijsgerige stelsels nauwelijks van elkaar te onderscheiden, en de maatschappijvormen die zij steunen zijn helemaal niet van elkaar te onderscheiden. Overal vindt men dezelfde piramidale structuur, dezelfde verering van een halfgod-leider, hetzelfde economische systeem dat door en voor ononderbroken oorlogvoering bestaat. Daaruit volgt dat de drie superstaten elkaar niet alleen niet kunnen veroveren, maar ook dat het hun geen voordeel zou opleveren als ze dat deden. Integendeel, zolang ze met elkaar in oorlog blijven, houden ze elkaar overeind, als drie korenschoven. En als gewoonlijk zijn de heersende klassen van alle drie de mogendheden zich zowel niet als wel bewust van wat ze doen. Hun leven is gewijd aan verovering van de hele wereld, maar ze weten ook dat het nodig is dat de oorlog eeuwig voortduurt, zonder overwinning. Het feit dat er geen gevaar van zo'n verovering *bestaat,* maakt de ontkenning van

de realiteit mogelijk, het kenmerk van Engsoc en zijn rivalen. Op dit punt moeten we herhalen wat al eerder gezegd is, namelijk dat de oorlog, door permanent te worden, fundamenteel van karakter is veranderd.
In vroeger tijden was een oorlog per definitie iets dat vroeg of laat eindigde, meestal met een onmiskenbare overwinning of nederlaag. In het verleden was oorlog bovendien een van de voornaamste middelen waardoor de mensenmaatschappij in contact bleef met de materiële werkelijkheid. Alle heersers hebben in alle tijden getracht hun volgelingen een vals beeld van de wereld op te dringen, maar ze konden zich niet de luxe veroorloven van enige illusie die de militaire paraatheid zou kunnen schaden. Zolang een nederlaag het verlies van onafhankelijkheid betekende, of enig ander gevolg had dat algemeen als onwenselijk werd beschouwd, moesten de maatregelen om een nederlaag te voorkomen ernstig bedoeld zijn. Materiële feiten konden niet genegeerd worden. In filosofie of godsdienst of ethiek of politiek mocht twee plus twee dan samen vijf zijn, maar als men een geweer of vliegtuig ontwierp, moest de som vier bedragen. Inefficiënte naties werden altijd vroeg of laat veroverd, en de strijd om efficiëntie verdroeg geen illusies. Bovendien moest men, om zo efficiënt mogelijk te zijn, van het verleden kunnen leren, hetgeen betekende dat men een vrij juist beeld moest hebben van wat er in het verleden was gebeurd. Kranten en geschiedenisboeken waren natuurlijk altijd onoprecht en bevooroordeeld, maar vervalsingen van het soort dat tegenwoordig wordt gepleegd, zouden onmogelijk zijn geweest. Oorlog was een betrouwbare beveiliging van het gezond verstand, en voorzover de heersende klassen erbij betrokken waren, was dat waarschijnlijk de allerbelangrijkste beveiliging. Zolang oorlogen gewonnen of verloren konden worden, kon geen heersende klasse zich volstrekt onverantwoordelijk gedragen.
Maar wanneer oorlog letterlijk permanent wordt, houdt hij tevens op gevaarlijk te zijn. Wanneer oorlog permanent is, kan iets als militaire noodzaak niet bestaan. De technische vooruitgang kan stagneren en de meest tastbare feiten kunnen geloochend of genegeerd worden. Zoals we gezien hebben doet men voor oorlogsdoeleinden nog steeds onderzoek dat men wetenschappelijk zou kunnen noemen, maar dat is in wezen niets anders dan een soort dagdroom, en dat men niet met resultaten voor de dag komt is niet belangrijk. Efficiëntie, zelfs militaire efficiëntie, is niet meer nodig. Niets in Oceanië is effectief, behalve de Denkpolitie. Aangezien elk van de drie superstaten onoverwinnelijk is, vormt elk van hen in wezen een afzonderlijk universum waar men vrijwel elke verdraaiing van het denken ongestraft kan uitvoeren. De werkelijkheid oefent alleen druk uit via de noden van het dagelijks leven — de noodzaak van eten en drinken, van onderdak en kleding, van het voorkomen dat men vergif slikt of uit het raam op de bovenste verdieping stapt en dergelijke. Tussen leven en dood, en tussen lichamelijk genot en lichamelijke pijn bestaat nog verschil, maar dat is dan ook alles. Afgesneden van contacten met de buitenwereld en met het verleden is de burger van Oceanië als iemand in de interstellaire ruimte, die niet kan weten wat boven en wat onder is. Zo'n staat wordt absoluut geregeerd, méér dan de staten van de farao's of de Romeinse keizers. De heersers zijn verplicht te voorkomen dat hun volgelingen in zo groten getale de hongerdood sterven dat het lastig wordt, en ze zijn verplicht op hetzelfde lage niveau van militaire techniek te blijven als hun rivalen; maar zodra dat minimum eenmaal bereikt is, kunnen ze de realiteit verwringen tot elke gewenste vorm.
De oorlog is dus, als wij de maatstaf van voormalige oorlogen aanleggen, slechts verlakkerij. Hij lijkt op de gevechten tussen bepaalde herkauwers wier gewei zo staat dat ze elkaar niet kunnen verwonden. Maar hoewel de oorlog irreëel is, zinledig is hij niet. Hij verslindt het surplus aan

consumptiegoederen en hij helpt mee om de speciale sfeer te handhaven die elke hiërarchische maatschappij nodig heeft. Oorlog, zo zal men zien, is nu een zuiver binnenlandse aangelegenheid. In het verleden bestreden de heersende klassen van alle landen elkaar echt, ook al zagen ze in dat ze gemeenschappelijke belangen hadden, een reden waarom ze het vernietigend effect van de oorlog beperkten, en de overwinnaars plunderden altijd onder de verslagen volkeren. In onze tijd vechten ze helemaal niet tegen elkaar. De oorlog wordt door de respectieve heersende klassen gevoerd tegen de eigen onderdanen, en het doel van de oorlog is niet land te veroveren of dat te voorkomen, maar de structuur van de samenleving intact te houden. Het woord 'oorlog' zelf is daarom misleidend geworden. Het is waarschijnlijk juist als men zegt dat de oorlog, door permanent te worden, opgehouden heeft te bestaan. De merkwaardige druk die hij op mensen heeft uitgeoefend tussen het neolithisch tijdperk en het begin van de twintigste eeuw, is verdwenen en vervangen door iets totaal anders. Het effect zou vrijwel gelijk zijn als de drie superstaten, in plaats van elkaar te bestrijden, zouden afspreken voortdurend in vrede te leven, elk onschendbaar binnen zijn eigen grenzen. In dat geval namelijk zou elk nog een gesloten universum blijven, voor altijd bevrijd van de ernstig stemmende invloed van uitwendig gevaar. Een vrede die waarlijk permanent was zou hetzelfde betekenen als een permanente oorlog. Dat is — hoewel de grote meerderheid van de partijleden dat slechts oppervlakkig begrijpt - de diepere betekenis van de partijleuze: *Oorlog is vrede.*
Winston hield even op met lezen. Ergens in de verte dreunde een raketbom neer. Het zalige gevoel

alleen te zijn met het verboden boek, in een kamer zonder telescherm, was niet verminderd. Eenzaamheid en veiligheid waren fysieke gevoelens, ergens vermengd met de moeheid van zijn lichaam, de zachtheid van de leunstoel, de koele wind uit het raam die over zijn wangen streek. Het boek fascineerde hem, of liever: het stelde hem gerust. Eigenlijk vertelde het hem niets nieuws, maar dat hoorde bij de aantrekkelijkheid ervan. Het zei wat hij gezegd zou hebben als hij in staat was geweest zijn verwarde gedachten te ordenen. Het was geschreven door een geest die verwant was aan de zijne, maar onvergelijkelijk veel sterker was, systematischer, minder overheerst door vrees. De beste boeken, zo merkte hij, zijn de boeken die je vertellen wat je al weet. Hij had net teruggebladerd tot Hoofdstuk 1 toen hij Julia op de trap hoorde, en hij stond op uit zijn stoel om haar te begroeten. Ze smeet haar bruine gereedschapstas op de grond en wierp zich in zijn armen. Het was meer dan een week geleden dat ze elkaar gezien hadden.
'Ik heb *het boek,'* zei hij toen ze zich losmaakten.
'O ja? Mooi,' zei ze zonder veel belangstelling, en ze knielde vrijwel meteen naast het petroleumstel om koffie te zetten.
Ze kwamen niet terug op het onderwerp voordat ze een halfuur in bed hadden gelegen. De avond was net koel genoeg dat het zin had de sprei over hen heen te trekken. Van beneden kwam het vertrouwde geluid van zingen en het ge- klos van schoenen op de keien. De gespierde vrouw met haar rode armen, die Winston daar bij zijn eerste bezoek had gezien, was bijna een meubelstuk op de binnenplaats. Het was of ze, zolang het licht was, heen en weer liep tussen tobbe en waslijn en daarbij afwisselend haar mond volstopte met wasknijpers of losbarstte in luid gezang. Julia was op haar zij gaan liggen en leek al bijna in slaap te vallen. Hij pakte het boek, dat op de grond lag, en ging tegen het hoofdeind van het bed zitten.
'We moeten het lezen,' zei hij, 'jij ook. Alle leden van de Broederschap moeten het lezen.'
'Lees jij maar,' zei ze met gesloten ogen. 'Lees maar voor. Dat is de beste manier. Dan kun jij me uitleggen wat ik niet snap.'

De wijzers van de klok stonden op zes, wat achttien betekende. Ze hadden zo'n drie, vier uur de tijd. Hij steunde het boek met zijn knieën en begon voor te lezen:
Hoofdstuk 1 Onwetendheid is kracht
Zo ver de geschiedenis reikt en waarschijnlijk sinds het eind van het neolithisch tijdperk hebben er op aarde drie soorten mensen bestaan, de Hogen, de Gemiddelden en de Lagen. Ze zijn op allerlei manieren onderverdeeld, ze hebben talloze namen gedragen en hun onderlinge getalssterkte en hun gedrag jegens elkaar hebben van eeuw tot eeuw gevarieerd, maar de wezenlijke structuur van de maatschappij is nooit veranderd. Zelfs na enorme omwentelingen en ogenschijnlijk onherroepelijke veranderingen, heeft hetzelfde patroon zich steeds weer doen gelden, zoals een gyroscoop altijd weer in balans komt, hoe ver men hem ook de ene of de andere kant heeft uitgeduwd.
'Julia, ben je wakker?' vroeg Winston.
'Ja, liefste, ik luister. Ga verder. Het is geweldig.'
Hij las verder:
De doelstellingen van deze drie groepen zijn volstrekt onverenigbaar. Het doel van de Hogen is te blijven waar ze zijn. Het doel van de Gemiddelden is van plaats te ruilen met de Hogen. Het doel van de Lagen, als ze al een doel hebben - want het is een vast kenmerk van de Lagen dat ze te zeer onder de druk van zware lichamelijke arbeid leven om zich vaker dan bij tussenpozen bewust te zijn van iets buiten hun dagelijks leven — is alle verschillen af te schaffen en een maatschappij te creëren waarin alle mensen gelijk zijn. Zo herhaalt zich steeds weer in de gehele geschiedenis een strijd die in hoofdlijnen dezelfde is. Gedurende lange perioden lijken de Hogen vast in het zadel te zitten, maar vroeg of laat komt er altijd een moment dat ze óf hun geloof in zichzelf, óf hun vermogen om effectief te regeren, óf allebei verliezen. Dan worden ze ten val gebracht door de Gemiddelden, die de Lagen voor zich winnen door hen voor te spiegelen dat zij voor vrijheid en gerechtigheid vechten. Zodra ze hun doel hebben bereikt, dringen de Gemiddelden de Lagen terug naar hun oude situatie van dienstbaarheid en worden zij zelf de Hogen. Vervolgens scheidt zich een nieuwe groep van Gemiddelden af van een van de andere groepen, of van beide, en de strijd begint opnieuw. Van de drie groepen slagen alleen de Lagen er nooit in ook maar tijdelijk hun doel te bereiken. Het zou overdreven zijn te zeggen dat er in de loop der geschiedenis geen enkele materiële vooruitgang is geweest. Zelfs tegenwoordig, in een periode van achteruitgang, is de gemiddelde mens er beter aan toe dan een paar eeuwen geleden. Maar geen toename van rijkdom, geen versoepeling van de zeden, geen hervorming of revolutie heeft ooit de menselijke gelijkheid een millimeter naderbij gebracht. Gezien vanuit het standpunt van de Lagen heeft niet één historische verandering ooit veel méér betekend dan een verandering van de naam van hun meesters.
Tegen het eind van de negentiende eeuw was de herhaling van dit patroon veel waarnemers duidelijk geworden. Er ontstonden toen filosofische scholen die de geschiedenis zagen als kringloop en beweerden te kunnen aantonen dat ongelijkheid een onveranderlijke wet van het menselijk leven was. Deze leer had natuurlijk altijd al aanhangers gehad, maar de manier waarop die nu werd verkondigd vertoonde een opvallende verandering. In het verleden was de noodzaak van een hiërarchische maatschappijvorm voornamelijk de leer van de Hogen geweest. Dat was gepredikt door koningen en aristocraten, en door hun parasieten, de priesters, rechtsgeleerden en dergelijke, en over het geheel genomen was deze leer verzacht door beloften van compensatie in een denkbeeldige wereld aan gene zijde van het graf. De Gemiddelden hadden zolang ze naar de macht streefden, altijd gebruikgemaakt van termen als vrijheid, gerechtigheid en broederschap. Nu echter werd het begrip menselijke

broederschap voor het eerst aangevallen door mensen die nog geen leidende posities innamen, maar slechts konden hopen die te verwerven. In het verleden hadden de Gemiddelden revoluties gemaakt onder het mom van gelijkheid, en vervolgens een nieuwe tirannie ingesteld zodra de oude ten val was gebracht. De nieuwe groepen Gemiddelden kondigden hun tirannie tevoren aan. Het socialisme, een theorie die haar intrede deed in het begin van de negentiende eeuw en de laatste schakel was in een gedachteketen die reikte tot aan de slavenopstanden in de oudheid, was nog sterk besmet door het utopisme van vroeger tijden. Maar bij elke variant van het socialisme, die vanaf 1900 en later optrad, werd het doel, de instelling van vrijheid en gelijkheid, steeds openlijker losgelaten. De nieuwe stromingen die zich tegen het midden van de eeuw aandienden, Eng- soc in Oceanië, neobolsjewisme in Eurazië, Doodsverering, zoals het gewoonlijk genoemd wordt, in Oost-Azië, hadden bewust ten doel onvrijheid en 0«gelijkheid te handhaven. Deze nieuwe richtingen waren natuurlijk voortgekomen uit de oude en hielden de vertrouwde namen aan en bleven die ideologieën lippendienst bewijzen. Het doel van allen was de vooruitgang tot stilstand te brengen en de geschiedenis op een bepaald, willekeurig moment te bevriezen.
De vertrouwde slingerbeweging zou nog één keer plaatsvinden, en dan tot stilstand komen. Als gewoonlijk zouden de Hogen aan de dijk gezet worden door de Gemiddelden, die dan de Hogen zouden worden; maar ditmaal zouden de nieuwe Hogen door bewuste tactiek in staat zijn hun positie Permanent te behouden.
De nieuwe leerstellingen waren voor een deel de vrucht van de accumulatie van historische kennis en van de groei van het gevoel voor geschiedenis dat vóór de negentiende eeuw nauwelijks had bestaan. De kringloop der geschiedenis was nu begrijpelijk, of leek dat te zijn; wanneer die begrijpelijk was, kon hij ook gewijzigd worden. Maar de voornaamste, dieper gelegen oorzaak was dat al sinds het begin van de twintigste eeuw de menselijke gelijkheid technisch mogelijk was geworden. Het was nog steeds waar dat mensen niet gelijk waren in hun aangeboren talenten en dat functies gespecialiseerd moesten worden op een manier die bepaalde individuen een voorsprong gaf op anderen; maar er bestond geen echte behoefte meer aan klassenverschillen of aan grote tegenstellingen in rijkdom. In vroeger tijden waren klassenverschillen niet alleen onvermijdelijk geweest, maar zelfs gewenst. Ongelijkheid was de prijs van de beschaving. Met de ontwikkeling van de machinale productie kwamen de zaken echter anders te liggen. Al was het nog noodzakelijk dat mensen verschillende soorten arbeid verrichtten, het was niet langer nodig dat ze op verschillend maatschappelijk of economisch peil leefden. Daarom was, gezien vanuit het standpunt van de nieuwe groepen, die op het punt stonden de macht te veroveren, menselijke gelijkheid niet meer een ideaal om na te streven, maar een gevaar dat afgewend moest worden. In primitiever tijden, toen een rechtvaardige en vreedzame maatschappij praktisch onmogelijk was geweest, had men vrij gemakkelijk daarin kunnen geloven. Het denkbeeld van een paradijs op aarde, waar mensen als broeders zouden samenleven, zonder wetten en zonder redeloze arbeid, had duizenden jaren door de menselijke fantasie gespookt. En dat visioen had een zekere macht uitgeoefend, zelfs op de groepen die in werkelijkheid profiteerden van elke historische verandering. De erfgenamen van de Franse, de Amerikaanse en de Engelse revolutie hadden ten dele geloof gehecht aan hun eigen frases over rechten van de mens, vrijheid van meningsuiting, gelijkheid voor de wet en dergelijke, en hadden zelfs hun gedrag tot op zekere hoogte daardoor laten beïnvloeden. Maar tegen de jaren veertig van de twintigste eeuw waren alle hoofdstromingen van het politieke denken autoritair geworden. Het aardse paradijs was in diskrediet gebracht, net op het moment dat het voor verwezenlijking vatbaar werd. Iedere nieuwe politieke

theorie, hoe ze zich ook noemde, voerde terug naar hiërarchie en strenge ordehandhaving. En toen zo omstreeks 1930 de opvattingen over de hele linie harder werden, ging men praktijken die sinds lang in onbruik waren geraakt, in sommige gevallen zelfs al honderden jaren - gevangenschap zonder proces, de uitbuiting van krijgsgevangenen als slaven, openbare terechtstellingen, gijzeling en deportatie van hele bevolkingsgroepen - niet alleen weer als normaal beschouwen, maar zij werden geduld en zelfs verdedigd door mensen die zichzelf als verlicht en vooruitstrevend zagen.
Pas na een tiental jaren van oorlog, burgeroorlog, revolutie en contrarevolutie in alle werelddelen kwamen Engsoc en zijn rivalen te voorschijn als volledig uitgewerkte politieke theorieën. Zij waren echter voorafgegaan door de diverse systemen die meestal totalitair werden genoemd en die al eerder in die eeuw naar voren waren gekomen; de hoofdkenmerken van de wereld die uit de heersende chaos te voorschijn zou komen, waren al lang voorspelbaar. Wat voor mensen die wereld zouden overheersen was al even voorspelbaar geweest. De nieuwe aristocratie bestond voor het merendeel uit bureaucraten, geleerden, technici, vakbondsleiders, propagandaspecialisten, sociologen, leraren, journalisten en beroepspolitici. Deze mensen, die waren voortgekomen uit de gesalarieerde middenstand en de hoogste lagen van de arbeidersklasse, waren gevormd en gebundeld door de onvruchtbare wereld van monopolie-industrie en gecentraliseerd bestuur. Vergeleken met hun tegenhangers uit vroeger eeuwen waren ze minder hebzuchtig, minder gevoelig voor weelde, meer belust op zuivere macht en bovenal meer bewust van wat ze deden en feller uit op het vernietigen van de oppositie. Dat laatste was het kardinale onderscheid. In vergelijking met de huidige tirannie zijn alle tirannieën uit het verleden lauw en inefficiënt geweest. De heersende groepen waren altijd tot op zekere hoogte besmet geweest met liberale ideeën en lieten overal ongerechtigheden bestaan, letten slechts op de openlijke daad en stelden geen belang in de denkbeelden van hun onderdanen. Zelfs de katholieke Kerk van de Middeleeuwen was naar moderne maatstaven gemeten verdraagzaam. De reden was gedeeltelijk dat in het verleden geen regering zo veel macht had dat ze haar burgers voortdurend onder toezicht kon houden. De uitvinding van de boekdrukkunst maakte het echter gemakkelijker de openbare mening te manipuleren, en de film en de radio hebben dit proces bevorderd. Door de ontwikkeling van de televisie en de technische vinding die het mogelijk maakte met eenzelfde apparaat tegelijkertijd zowel te ontvangen als uit te zenden, kwam er een einde aan het privé-leven. Elke burger, of althans elke burger die de moeite van controle waard was, kon vierentwintig uur per dag worden gadegeslagen door de politie en beïnvloed worden door het geluid van officiële propaganda, terwijl alle andere wegen van communicatie waren afgesloten. De mogelijkheid om niet alleen volstrekte gehoorzaamheid aan de wil van de staat, maar zelfs een volstrekte gelijkvormigheid van mening over alle onderwerpen af te dwingen, bestond nu voor de eerste maal in de geschiedenis.
Na de revolutionaire periode van de jaren vijftig en zestig heeft de maatschappij zich als steeds opnieuw gegroepeerd in Hogen, Gemiddelden en Lagen. De nieuwe groep Hogen echter ging, in afwijking van al haar voorgangers, niet instinctief te werk, maar wist wat nodig was om de eigen positie veilig te stellen. Men had al lang ingezien dat de enige betrouwbare grondslag voor oligarchie het collectivisme is. Rijkdom en voorrecht worden het gemakkelijkst verdedigd wanneer men die in gemeenschappelijk bezit heeft. De zogenaamde 'afschaffing van de particuliere eigendom', die omstreeks het midden van deze eeuw heeft plaatsgevonden, betekende in werkelijkheid de concentratie van het bezit in veel minder handen dan voorheen, met dit verschil dat de nieuwe bezitters een groep vormden, in plaats van een aantal individuele personen. Individueel kan een partijlid niets anders be-

zitten dan onbelangrijke persoonlijke eigendommen. Collectief is de Partij eigenares van alles in Oceanië, omdat zij alles beheerst en naar eigen goeddunken beschikt over de producten. In de jaren na de Revolutie heeft zij deze overheersende positie vrijwel zonder tegenstand kunnen innemen omdat het gehele proces werd beschreven als een daad van collectivisatie. Men had altijd aangenomen dat, zodra de kapitalistische klasse onteigend was, het socialisme moest volgen: en de kapitalisten waren ongetwijfeld onteigend. Fabrieken, mijnen, landerijen, huizen, vervoermiddelen - alles was hun ontnomen, en aangezien deze zaken niet langer particulier bezit waren, moesten ze dus wel openbaar bezit zijn. Engsoc, dat was voortgekomen uit de vroegere socialistische beweging en de terminologie daarvan had geërfd, heeft het hoofdpunt van het socialistische program uitgevoerd; met het voorziene en ook tevoren weloverdachte gevolg dat de economische ongelijkheid permanent is geworden.

Maar de problemen van het instandhouden van een hiërarchische samenleving gaan dieper. Er zijn slechts vier manieren waarop een heersende klasse de macht kan kwijtraken. Zij wordt van buitenaf overwonnen, of ze regeert zo onbekwaam dat de massa in opstand komt, of ze laat een sterke en ontevreden groep Gemiddelden tot ontwikkeling komen, of ze verliest haar zelfvertrouwen en haar bereidheid tot regeren. Deze gevaren treden niet afzonderlijk op, en als regel zijn ze alle vier tegelijkertijd tot op zekere hoogte aanwezig. Een heersende klasse die ze allemaal zou kunnen voorkomen, zou permanent aan de macht blijven. Uiteindelijk is de geestelijke instelling van de heersende klasse zelf de beslissende factor.

Na het midden van deze eeuw was het eerste gevaar verdwenen. Elk van de drie mogendheden die nu samen de wereld delen, is praktisch onoverwinnelijk en zou alleen te overwinnen zijn door langzame demografische veranderingen die een regering met vérstrekkende bevoegdheden gemakkelijk kan voorkomen. Het tweede gevaar bestaat eveneens slechts in theorie. De massa komt nooit uit eigen beweging in opstand en komt nooit uitsluitend omdat zij onderdrukt wordt in opstand. Trouwens, zolang zij niet kan beschikken over maatstaven ter vergelijking, wordt ze zich er zelfs nooit van bewust dat ze onderdrukt wordt. De telkens weer optredende economische crises van vroeger waren volkomen onnodig en worden tegenwoordig niet geduld, maar andere en even grote ontwrichtingen kunnen wel plaatsvinden en vinden ook plaats zonder dat ze politieke gevolgen hebben, omdat men zijn ontevredenheid op geen enkele manier kan uiten. Wat het probleem van de overproductie betreft, een probleem dat sinds de opkomst van de machinale techniek latent aanwezig is geweest in onze maatschappij, dat is opgelost door de permanente oorlogvoering (zie Hoofdstuk 3), die ook nuttig is om het publieke moreel op het vereiste peil te houden. Gezien vanuit het standpunt van onze tegenwoordige heersers zijn de enige reële gevaren dus de afscheiding van een nieuwe groep bekwame lieden, met onvoldoende werk en een honger naar macht, plus de groei van liberalisme en scepsis in de eigen gelederen. Dat wil zeggen dat het een pedagogisch probleem is. Het is het probleem van een voortdurende beïnvloeding van het bewustzijn, zowel van de heersende klasse als van de grotere uitvoerende klasse, die daar onmiddellijk onder staat. Het bewustzijn van de massa hoeft uitsluitend negatief beïnvloed te worden.

Tegen deze achtergrond gezien zou men de algemene structuur van de oceanische maatschappij kunnen afleiden, als men die niet reeds kende. Aan de top van de piramide staat Grote Broer. Grote Broer is onfeilbaar en almachtig. Ieder succes, iedere prestatie, iedere overwinning, iedere wetenschappelijke ontdekking, alle kennis, alle wijsheid, alle geluk, alle deugd worden voorgesteld als rechtstreeks voortkomend uit zijn leiderschap en bezieling. Niemand heeft Grote Broer ooit gezien. Hij is een

gelaat op de aanplakborden, een stem uit het telescherm. Wij kunnen er redelijk zeker van zijn dat hij nooit zal sterven, en er bestaat al heel wat onzekerheid over de vraag wanneer hij is geboren. Grote Broer is het masker waarachter de Partij zich aan de wereld wenst te vertonen. Zijn functie is dat hij dient als centrum van liefde, vrees en eerbied, emoties die men gemakkelijker voelt voor een individu dan voor een organisatie. Onder Grote Broer staat de Kernpartij, waarvan het ledental beperkt is tot zes miljoen, oftewel iets minder dan twee procent van de bevolking van Oceanië. Onder de Kernpartij staat de Randpartij die, als men de Kernpartij beschrijft als het brein van de staat, vergeleken mag worden met de handen. Daaronder staan de zwijgende massa's die wij algemeen aanduiden als 'de proles', en die zo'n vijfentachtig procent van de bevolking uitmaken. In de terminologie van onze oorspronkelijke indeling zijn de proles de Lagen, want de slavenvolkeren uit de landen rond de evenaar, die voortdurend uit handen van de ene veroveraar overgaan in die van de andere, vormen geen blijvend of noodzakelijk onderdeel van de structuur.

In beginsel is het behoren tot een van deze drie groepen niet erfelijk. Het kind van ouders uit de Kernpartij wordt in theorie niet geboren als lid van de Kernpartij. Toelating tot een der beide afdelingen van de Partij geschiedt op grond van een examen dat op zestienjarige leeftijd wordt afgenomen. Ook bestaat er geen rassendiscriminatie of een uitgesproken overheersing van het ene gebied door het andere. Joden, negers, Zuid-Amerikanen van zuiver indiaans bloed vindt men tot in de hoogste regionen van de Partij, en de bestuurders van een bepaalde streek worden altijd gerekruteerd uit de bevolking van die streek zelf. In geen enkel deel van Oceanië hebben de bewoners het gevoel dat ze een koloniale bevolking zijn, die bestuurd wordt vanuit een verre hoofdstad. Oceanië heeft geen hoofdstad en het officiële staatshoofd is iemand van wie geen mens weet waar hij verblijft. Afgezien van het feit dat Engels de voornaamste omgangstaal is en Nieuwspraak de officiële taal, is het op geen enkele manier gecentraliseerd. De bestuurders zijn niet door banden des bloeds verbonden, maar doordat zij eenzelfde leer aanhangen. Het is waar dat onze maatschappij verdeeld is in klassen, en op zeer strenge wijze, en dat die klassen op het eerste gezicht door erfelijkheid bepaald lijken. Er is veel minder contact tussen de diverse klassen dan onder het kapitalisme of zelfs in de tijden voor de industrialisatie. Tussen beide groepen van de Partij bestaat een zekere mate van contact, maar alleen om ervoor te zorgen dat slappelingen uit de Kernpartij worden verwijderd en dat eerzuchtige leden van de Randpartij onschadelijk worden gemaakt door hen te laten opklimmen. Proletariërs staat men in de praktijk niet toe lid van de Partij te worden. De meest begaafden onder hen, die mogelijk een haard van ontevredenheid zouden kunnen worden, haalt de Denkpolitie er eenvoudig uit om ze te liquideren. Maar deze stand van zaken hoeft niet beslist permanent te zijn en is ook geen beginselkwestie. De Partij vormt geen klasse in de oude betekenis des woords. Ze streeft er niet naar macht over te dragen aan haar eigen kinderen; en als er geen andere manier was om de hoogste leiding in handen van de bekwaamste mensen te leggen, zou zij volkomen bereid zijn een complete nieuwe generatie aan te werven uit de gelederen van het proletariaat. In de kritieke jaren heeft het feit dat de Partij geen erfelijkheid van functies kende, behoorlijk bijgedragen tot de neutralisatie van de oppositie. De socialist van het oude slag die getraind was in de strijd tegen iets wat 'klassenbevoorrechting' heette, dacht dat iets wat niet erfelijk is, ook niet permanent kan zijn. Hij doorzag niet dat de bestendigheid van een oligarchie niet materieel hoeft te zijn en bleef al evenmin stilstaan bij de overweging dat erfelijke aristocratieën altijd maar kort hebben bestaan, terwijl organisaties die mensen in zich opnemen, zoals de katholieke Kerk, soms honderden of duizenden jaren zijn blijven bestaan. Het wezen van het oligarchische bestuur is niet de erfelijkheid van vader

op zoon, maar het voortbestaan van een bepaalde levensbeschouwing en een bepaalde levenswijze die de doden opleggen aan de levenden. Een heersende klasse is een heersende klasse zolang ze haar opvolgers kan aanwijzen. Het gaat er de Partij niet om haar bloed in stand te houden, maar zichzelf in stand te houden. *Wie* de macht uitoefent is niet belangrijk, als de hiërarchische structuur maar steeds gelijk blijft.

Alle overtuigingen, gewoonten, voorkeuren, emoties, zienswijzen die kenmerkend zijn voor onze tijd, zijn in werkelijkheid bedoeld om de mystiek van de Partij te steunen en te voorkomen dat de ware aard van de hedendaagse samenleving wordt doorgrond. Echte opstand, of enige voorbereiding tot opstand, is op het ogenblik niet mogelijk. Van de proletariërs valt niets te vrezen. Zij worden aan zichzelf overgelaten en zullen van geslacht op geslacht en van eeuw tot eeuw doorgaan met werken, kinderen krijgen en sterven, niet alleen zonder enige neiging tot verzet, maar ook zonder het vermogen in te zien dat de wereld anders zou kunnen zijn. Ze zouden alleen gevaarlijk kunnen worden als de vooruitgang van de industriële techniek het nodig zou maken hen op te voeden tot een hoger ontwikkelingspeil; maar omdat militaire en commerciële concurrentie niet meer belangrijk zijn, daalt tegenwoordig het peil van de volksopvoeding zelfs. Wat voor opinies de massa erop na houdt, of niet op na houdt, wordt als onbelangrijk beschouwd. Men kan hun vrijheid van denken toestaan omdat ze niet denken. Bij een partijlid daarentegen kan zelfs de geringste afwijking in het denken over het geringste onderwerp niet worden geduld.

Een partijlid leeft van de wieg tot het graf onder het oog van de Denkpolitie. Zelfs als hij alleen is, kan hij er nooit zeker van zijn dat hij alleen is. Waar hij ook is, of hij slaapt of waakt, werkt of rust, in bad of in bed is, er kan op hem gelet worden zonder voorafgaande waarschuwing en zonder dat hij het weet. Niets wat hij doet is onbelangrijk. Zijn vrienden, zijn vrijetijdsbesteding, zijn gedrag jegens zijn vrouw en kinderen, de uitdrukking van zijn gezicht als hij alleen is, de woorden die hij in zijn slaap mompelt, zelfs zijn kenmerkende lichaamsbewegingen, dat alles wordt argwanend nagegaan. Niet alleen elke feitelijke misdraging, maar ook elke excentriciteit, hoe klein ook, elke verandering van gewoonten, elk nerveus aanwensel dat misschien het symptoom van innerlijke strijd zou kunnen zijn, wordt onherroepelijk ontdekt. Hij heeft geen vrijheid van keuze in enig opzicht. Aan de andere kant worden zijn gedragingen niet geregeld door de wet of door duidelijk omschreven gedragslijnen. In Oceanië bestaat geen wet. Gedachten en daden die bij ontdekking een wisse dood betekenen, zijn niet formeel verboden, en de eindeloze zuiveringen, arrestaties, martelingen, opsluitingen en vaporisaties worden niet opgelegd als straf voor misdrijven die werkelijk gepleegd zijn, maar komen slechts neer op de liquidatie van lieden die wellicht te eniger tijd in de toekomst een misdrijf zouden kunnen begaan. Van een partijlid wordt niet alleen verlangd dat hij er de juiste opinies op na houdt, maar ook de juiste instincten. De overtuigingen en standpunten die van hem verlangd worden zijn voor een groot deel nooit duidelijk geformuleerd en zouden ook niet geformuleerd kunnen worden zonder de tegenstrijdigheden die in Engsoc besloten liggen te ontmaskeren. Als hij van nature rechtzinnig is (in Nieuwspraak: een*goeddenker),* zal hij onder alle omstandigheden, zonder erover na te denken, weten wat de juiste overtuiging of de wenselijke emotie is. In elk geval maakt een uitvoerige mentale training, die hij in zijn jeugd ondergaat en die draait om de Nieuwspraakwoorden *misstop, zwartwit* en *dubbeldenk,* hem onwillig en onbekwaam tot al te diep nadenken over welk onderwerp ook.

Van een partijlid wordt verwacht dat hij geen persoonlijke emoties heeft, maar wel een nimmer falende geestdrift. Hij wordt verondersteld te leven in een voortdurende roes van haat jegens

buitenlandse vijanden en binnenlandse verraders, van triomf om overwinningen en zelfvernedering jegens macht en wijsheid van de Partij. De ontevredenheid die een gevolg is van zijn kaal, onbevredigend bestaan, wordt weloverwogen naar buiten geprojecteerd en afgereageerd door kunstmatige methoden als de Twee Minuten Haat, en gedachten die eventueel een sceptische of opstandige houding zouden kunnen veroorzaken, wordt bij voorbaat de nek omgedraaid door zijn vroeg aangeleerde inwendige tucht. Het eerste en eenvoudigste stadium van tucht, dat zelfs jonge kinderen kan worden bijgebracht, heet in Nieuwspraak *misstop. Misstop* betekent het vermogen om plotseling, instinctief als het ware, halt te houden voor de drempel van elke gevaarlijke gedachte. Dat omvat het vermogen om analogieën over het hoofd te zien, om denkfouten niet op te merken, om de eenvoudigste redeneringen verkeerd te begrijpen als deze strijdig zijn met Engsoc en om zich verveeld of afgestoten te voelen door elke gedachtegang die een ketterse richting zou kunnen inslaan. Kortom: *misstop* wil zeggen beschermende onnozelheid. Maar onnozelheid is niet genoeg. Integendeel, volledige rechtzinnigheid eist een beheersing van de eigen gedachtegangen die even volmaakt is als de lichaamsbeheersing van een slangenmens. De oceanische maatschappij berust uiteindelijk op het geloof dat Grote Broer almachtig is en de Partij onfeilbaar. Maar aangezien Grote Broer in werkelijkheid niet almachtig is en de Partij niet onfeilbaar, heeft men in de omgang met feiten een ononderbroken soepelheid nodig. Het sleutelwoord is op dit punt *zwartwit.* Als zoveel Nieuw- spraakwoorden heeft dit woord twee tegengestelde betekenissen. Als het wordt toegepast op een tegenstander, betekent het de gewoonte om ronduit te beweren dat zwart wit is, in strijd met de feiten. Als het op een partijgenoot wordt toegepast, betekent het de loyale bereidheid te zeggen dat zwart wit is als de partijdiscipline dat vraagt. Maar het betekent eveneens het vermogen te *geloven* dat zwart wit is, en sterker nog, te *weten* dat zwart wit is en te vergeten dat men ooit het omgekeerde heeft geloofd. Dit eist een voortdurende verandering van het verleden, wat mogelijk wordt gemaakt door de denkmethode die eigenlijk al het overige omvat en die in Nieuwspraak *dubbeldenk* heet.
De verandering van het verleden is nodig om twee redenen, waarvan de eerste van bijkomstige aard is en als het ware een voorzorgsmaatregel. Het partijlid duldt, evenals de proletariër, de huidige levensomstandigheden ten dele omdat hij niet kan vergelijken. Hij moet afgesneden worden van het verleden, zoals hij ook moet worden afgesneden van het buitenland, omdat hij moet geloven dat hij er beter aan toe is dan zijn voorvaderen en dat het gemiddelde peil van materiële welvaart voortdurend stijgt. Verreweg de belangrijkste reden voor de herziening van het verleden is echter de noodzaak de onfeilbaarheid van de Partij te beschermen. Niet alleen moeten redevoeringen, statistieken en allerlei verslagen voortdurend worden aangepast aan de huidige situatie om aan te tonen dat de voorspellingen van de Partij altijd juist zijn geweest, maar ook kan nooit één enkele wijziging van beginselen of politieke verhoudingen erkend worden. Van gedachten of zelfs van politiek veranderen is namelijk een erkennen van zwakte. Als bijvoorbeeld Eurazië of Oost-Azië (welke van de twee het ook moge zijn) de vijand van het ogenblik is, moet dat altijd de vijand geweest zijn. En als de feiten iets anders zeggen, moeten de feiten veranderd worden. Op die manier wordt de geschiedenis voortdurend herschreven. Deze vervalsing van het verleden die dag in dag uit verricht wordt door het Ministerie van Waarheid, is even noodzakelijk voor de stabiliteit van het regime als de onderdrukking en de spionage die verricht worden door het Ministerie van Liefde.
De veranderlijkheid van het verleden is het centrale leerstuk van Engsoc. Gebeurtenissen uit het verleden, zo beweert men, bestaan niet objectief, maar leven alleen voort in archieven en in menselijke herinneringen. Het verleden is hetgeen waarover de archieven en de herinnering het eens

zijn. En aangezien de Partij alle archieven onder haar controle heeft, evenals het denken van haar leden, volgt daaruit dat het verleden is wat de Partij ervan wenst te maken. Hieruit volgt eveneens dat het verleden, hoewel het veranderlijk is, nooit in enig specifiek geval is veranderd. Zodra het namelijk herschapen is in de vorm die op een gegeven moment nodig is, dan *is* die nieuwe versie het verleden, en geen ander verleden kan ooit hebben bestaan. Dit geldt zelfs wanneer, zoals dikwijls gebeurt, dezelfde gebeurtenis in de loop van een jaar verscheidene malen veranderd moet worden. De Partij is te allen tijde in het bezit van de absolute waarheid en het is duidelijk dat het absolute nooit anders kan zijn geweest dan het nu is. Daaruit blijkt dat de beheersing van het verleden vooral afhankelijk is van geheugentraining. Als men alle geschriften in overeenstemming laat brengen met de rechtzinnigheid van het moment, is dat slechts een mechanische handeling. Het is echter ook noodzakelijk zich te *herinneren* dat de gebeurtenissen op de gewenste wijze hebben plaatsgevonden. En als het nodig is de herinneringen anders te ordenen of schriftelijke verslagen te vervalsen, dan is het ook nodig te *vergeten* dat men dat heeft gedaan. Dat is een kunstje dat kan worden aangeleerd als elke andere mentale techniek. Het*wordt* ook geleerd door de meeste partijgenoten, en zeker door allen die zowel intelligent als rechtzinnig zijn. In Oudspraak heet dat heel openhartig 'werkelijkheidsbeheersing'. In Nieuwspraak noemt men het *dubbeldenk,* hoewel *dubbeldenk* nog heel wat meer omvat.

Dubbeldenk is het vermogen om er in de geest tegelijkertijd twee tegenstrijdige overtuigingen op na te houden en ze allebei te aanvaarden. De partij-intellectueel weet in welke richting hij zijn herinneringen moet veranderen; hij weet derhalve dat hij goochelt met de werkelijkheid; maar door toepassing van *dubbeldenk* overtuigt hij zichzelf er ook van dat hij de werkelijkheid geen geweld aandoet. Het moet een bewust proces zijn, anders zou het niet nauwkeurig genoeg zijn, maar het moet ook een onbewust proces zijn, anders zou het een gevoel van bedrog en schuld met zich meebrengen. Met *dubbeldenk* raakt men de kern van Engsoc, omdat het de Partij er in wezen om begonnen is, gebruik te maken van bewuste misleiding, terwijl men vasthoudt aan de doelgerichtheid die volstrekte eerlijkheid begeleidt. Opzettelijke leugens vertellen terwijl men er oprecht in gelooft, elk feit dat hinderlijk is geworden vergeten, om het vervolgens, als het weer nodig is, uit de vergetelheid terug te roepen zolang dat nodig is, het bestaan van een objectieve werkelijkheid ontkennen en steeds rekening houden met de werkelijkheid die men ontkent, dat alles is een eerste vereiste. Zelfs voor het gebruik van het woord *dubbeldenk* is *dubbeldenk* nodig. Door dat woord te gebruiken erkent men namelijk dat men knoeit met de werkelijkheid; door een nieuwe daad van *dubbeldenk* wist men deze kennis weer uit; enzovoort tot in het oneindige, waarbij de leugen de waarheid altijd één stap voor is.

Uiteindelijk is de Partij door *dubbeldenk* in staat geweest - en zal zij wellicht, dat is heel goed mogelijk, duizenden jaren in staat blijven - de loop der geschiedenis stop te zetten.
Alle oligarchieën uit het verleden zijn van hun macht beroofd doordat zij verstard raakten of doordat zij verwekelijkten. Ze werden dom en arrogant, konden zich niet aan de gewijzigde omstandigheden aanpassen en zijn ten val gebracht; of ze werden liberaal en laf, deden concessies terwijl ze hun kracht hadden moeten laten gelden, en zijn eveneens ten val gebracht. Dat wil zeggen: ze zijn ondergegaan in bewustheid of in onbewustheid. De prestatie van de Partij is dat ze een denksysteem heeft bedacht waarin beide toestanden tegelijkertijd kunnen bestaan. En op geen andere intellectuele basis had de heerschappij van de Partij permanent gemaakt kunnen worden. Als men wil heersen en wil blijven heersen, moet men in staat zijn het gevoel voor de werkelijkheid te ontwrichten. Het

geheim van de heerschappij is immers het combineren van een geloof in de eigen onfeilbaarheid met het vermogen om lering te trekken uit vroegere fouten.

Het hoeft nauwelijks betoog dat de meest geraffineerde gebruikers van *dubbeldenk* de lieden zijn die *dubbeldenk* hebben uitgevonden en wéten dat het een enorm systeem van mentaal bedrog is. In onze maatschappij zijn degenen die het beste weten wat er gebeurt tevens degenen die het verst verwijderd zijn van de wereld zoals ze is. Hoe dieper het inzicht, des te groter is het zelfbedrog; hoe intelligenter iemand is, des te minder gezond verstand heeft hij. Een duidelijke illustratie daarvan is het feit dat de oorlogshysterie feller wordt naarmate men hoger komt op de maatschappelijke ladder. De mensen die in hun opstelling tegenover de oorlog het meest rationeel zijn, dat zijn de onderworpen volkeren uit de omstreden gebieden. Voor die mensen is de oorlog slechts een aanhoudende catastrofe die als een vloedgolf over hun lichamen heen en weer spoelt. Welke partij aan de winnende hand is laat hen volstrekt onverschillig. Ze zijn zich ervan bewust dat een verandering van opperheerschappij alleen betekent dat ze hetzelfde werk als tevoren zullen doen, voor nieuwe meesters, die hen op dezelfde wijze zullen behandelen als de oude. De arbeiders die in een iets gunstiger positie verkeren en die wij de 'proles' noemen, zijn zich slechts bij tussenpozen bewust van de oorlog. Zo nodig kunnen ze worden opgehitst tot een razernij van vrees en haat, maar als ze aan zichzelf worden overgelaten, kunnen ze tijdenlang vergeten dat er oorlog is. Alleen in de gelederen van de Partij en vooral van de Kernpartij vindt men de ware geestdrift voor de oorlog. Het stelligst gelooft men in de verovering van de wereld wanneer men weet dat die onmogelijk is. Deze merkwaardige koppeling van tegenstellingen - kennis en onwetendheid, cynisme en fanatisme - is een van de hoofdkenmerken van de oceanische maatschappij. De officiële ideologie wemelt van tegenstrijdigheden, zelfs zonder praktische noodzaak. Zo verwerpt en verfoeit de Partij elk beginsel dat de socialistische beweging oorspronkelijk vertegenwoordigde, maar wenst zij dat te doen uit naam van het socialisme. Ze predikt een minachting voor de arbeidersklasse die in geen eeuwen is voorgekomen, maar steekt haar leden in een uniform dat met handarbeiders werd geassocieerd en daarom ook gekozen is. Ze ondermijnt systematisch de saamhorigheid van het gezin, maar noemt haar leider bij een naam die een rechtstreeks beroep doet op het saamhorigheidsgevoel van het gezin. Zelfs de namen van de vier ministeries die ons regeren demonstreren een zekere onbeschaamdheid door de opzettelijke verdraaiing van de feiten. Het Ministerie van Vrede houdt zich bezig met oorlog, het Ministerie van Waarheid met leugens, het Ministerie van Liefde met marteling en het Ministerie van Welvaart met uithongering. Deze tegenstrijdigheden zijn geen toeval en zijn ook niet het gevolg van ordinair gehuichel: het zijn weloverwogen toepassingen van *dubbeldenk.* Slechts door tegenstellingen te verzoenen kan macht immers onbeperkt behouden worden. Op geen andere manier had men de oude kringloop kunnen doorbreken. Als de gelijkheid van de mensen voor altijd moet worden afgewend - als de Hogen, zoals we ze hebben genoemd, voor altijd hun positie moeten behouden - dan moet de heersende geestestoestand gecontroleerde waanzin zijn.

Er is echter één vraag die wij tot nu toe vrijwel genegeerd hebben. Die vraag luidt: - *waarom* moet de gelijkheid van de mensen worden afgewend? Aangenomen dat het technische procédé juist is beschreven, wat is dan het motief voor deze enorme, tot in bijzonderheden uitgedachte poging om de geschiedenis op een bepaald tijdstip te bevriezen?

Hier raken wij aan de kern van het geheim. Zoals we hebben gezien is de mystiek van de Partij en bovenal van de Kernpartij afhankelijk van*dubbeldenk.* Maar nog dieper ligt het oermotief, het nimmer onderzochte instinct dat als eerste geleid heeft tot de greep naar de macht en vervolgens tot *dub-*

beldenk, de Denkpolitie, de permanente oorlog en alle verdere noodzakelijke attributen zoals we die heden kennen. Dat motief is...

Winston werd zich bewust van de stilte, zoals men zich bewust wordt van een nieuw geluid. Hij kreeg het gevoel dat Julia al een hele tijd erg stil was. Ze lag op haar zij, naakt boven haar middel, met haar wang op haar hand en een donkere krul die over haar ogen viel. Haar borst ging langzaam en regelmatig op en neer.

'Julia.'

Geen antwoord.

'Julia, ben je wakker?'

Geen antwoord. Ze sliep. Hij deed het boek dicht, legde het voorzichtig op de vloer, ging liggen en trok de sprei over hen beiden heen.

Hij bedacht dat hij het laatste geheim nog niet had ontdekt. Hij begreep wel het *hoe-,* het *waarom* begreep hij niet. Hoofdstuk i had hem, net als Hoofdstuk 3, eigenlijk niets verteld dat hij nog niet wist, het had alleen de kennis die hij al bezat in systeem gebracht. Na lezing ervan wist hij echter zekerder dan daarvoor dat hij niet gek was. Als je een minderheid was, zelfs een minderheid van één persoon, betekende dat niet dat je gek was. Er bestond waarheid en er bestond onwaarheid, en als je vasthield aan de waarheid, zelfs tegen de mening van de hele wereld in, dan was je niet gek. Het gele licht van de ondergaande zon viel schuin door het raam en over het kussen. Hij sloot zijn ogen. De zon op zijn gezicht en de aanraking van het zachte meisjeslijf schonken hem een krachtig, slaperig gevoel van zekerheid. Hij was veilig, alles was in orde. Toen hij in slaap viel mompelde hij: 'Gezond verstand is geen kwestie van statistiek,' met het gevoel dat deze opmerking een diepe wijsheid bevatte.

Toen hij wakker werd had hij het idee dat hij lang had geslapen, maar een blik op de ouderwetse klok vertelde hem dat het pas twintig uur dertig was. Hij lag nog een tijdje te dommelen; toen klonk van de binnenplaats beneden als gewoonlijk de diepe altstem die zong:
Het was maar een gril zonder ho-hoop,
Zo kort als een dag in april,
Maar een blik en een woord, en een droom die bekoort:
Die maken mijn hart nu nog stil!
Het kwijlerige liedje leek nog steeds populair. Je hoorde het nog overal in de stad. Het had het 'Haatlied' overleefd. Julia werd wakker van het geluid, rekte zich wellustig uit en stapte uit bed.
'Ik heb honger,' zei ze. 'Laten we nog wat koffie zetten. Verdomme! Het petroleumstel is uitgegaan en het water is koud.' Ze greep het stel en schudde het. 'Er zit geen petroleum meer in.'
'We kunnen wel wat krijgen van de oude Charrington, denk ik.'
'Het gekke is alleen dat ik nog nagekeken heb of het vol was. Ik kleed me aan,' zei ze. 'Het lijkt kouder te zijn geworden.' [1]
Ook Winston stond op en kleedde zich aan. De onvermoeibare stem zong verder:
Ze zeggen: de tijd- die heelt alles,
Wie wil— dat die alles vergeet;
Maar een glimlach, een traan, die allang zijn vergaan,
Vervullen mijn hart nog met leed!
Toen hij de riem van zijn overall dichtmaakte, liep hij door de kamer naar het raam. De zon moest achter de huizen zijn ondergegaan; ze scheen niet meer op de binnenplaats. De stenen waren nat, alsof ze pas geschrobd waren, en hij had het gevoel dat ook de lucht gewassen was, zo fris en bleek was het blauw tussen de schoorstenen. Onvermoeibaar liep de vrouw heen en weer, ze stopte wasknijpers in haar mond en haalde die er weer uit, zong en zweeg weer en hing luiers op, en meer luiers en nog meer luiers. Hij vroeg zich af of ze soms waste voor de kost, of dat ze slechts de slavin was van zo'n twintig, dertig kleinkinderen. Julia was naast hem komen staan; samen staarden ze geboeid naar beneden, naar de forse gestalte. Terwijl ze zo stonden te kijken naar de vrouw in haar karakteristieke houding, met haar dikke armen omhoog naar de waslijn, haar machtige, merrieachtige billen achteruit, viel het hem voor het eerst op dat ze prachtig was. Hij had nooit eerder bedacht dat het lichaam van een vrouw van vijftig, door het baren van kinderen uitgedijd tot monstrueuze afmetingen, vervolgens gehard, verruwd doorwerken totdat het grof- vezelig was als een overrijpe knolraap, prachtig kon zijn. Maar het was zo en, zo dacht hij, waarom ook niet? Het lichaam, massief en vormeloos als een blok graniet, en de ruwe rode huid, stonden in dezelfde verhouding tot een meisjeslichaam als de rozenbottel tot de roos. Waarom zou de vrucht minder zijn dan de bloem?
'Ze is prachtig,' mompelde hij. 'Haar heupen zijn minstens een meter breed,' zei Julia. 'Dat is haar vorm van schoonheid,' zei Winston. Hij hield zijn arm ongedwongen om Julia's lenige middel geslagen. Van heup tot knie stond ze tegen hem aangeleund. Uit hun lichaam zou nooit een kind voortkomen. Dat was het enige wat ze nooit zouden kunnen doen. Slechts mondeling, van geest tot geest, konden ze het geheim doorgeven. Die vrouw daar beneden had geen geest, ze had alleen sterke armen, een warm hart en een vruchtbare buik. Hij vroeg zich af hoeveel kinderen ze zou hebben gebaard. Het konden er makkelijk vijftien zijn. Ze had haar kortstondige bloei gehad, een jaar lang misschien, zo mooi als een wilde roos, en toen was ze plotseling gaan uitdijen als een vrucht na

bemesting, en hard geworden en rood en grof, en toen was haar leven een en al wassen, schrobben, stoppen, koken, stoffen, poetsen, verstellen, schrobben, wassen geweest, eerst voor de kinderen, toen voor de kleinkinderen, meer dan dertig jaar achtereen. Aan het eind daarvan liep ze nóg te zingen. De mystieke eerbied die hij voor haar voelde was op de een of andere manier vermengd met de bleke, wolkeloze hemel die zich achter de schoorstenen uitstrekte tot in het oneindige. Het was een wonderlijk idee dat de hemel gelijk was voor iedereen, in Eur- azië of Oost-Azië evenzeer als hier. En de mensen onder die hemel leken ook heel veel op elkaar - overal, op de hele wereld, honderden of duizenden miljoenen van net zulke mensen, mensen die niet wisten van eikaars bestaan, van elkaar gescheiden door muren van haat en leugens en toch vrijwel precies gelijk - mensen die nooit hadden geleerd te denken, maar die in hun harten en buiken en spieren de macht verzamelden die eens op een dag de wereld op zijn kop zou zetten. Als er hoop was, dan lag die bij de proles! Zonder dat hij *het boek* had uitgelezen, wist hij dat dat Goldsteins uiteindelijke boodschap moest zijn. De toekomst behoorde toe aan de proles. En kon hij er zeker van zijn dat, wanneer hun tijd kwam, de wereld die zij opbouwden voor hem, Winston Smith, niet even vreemd zou zijn als de wereld van de Partij? Ja, want het zou tenminste een wereld van gezond verstand zijn. Waar gelijkheid is, kan gezond verstand bestaan. Vroeg of laat zou het gebeuren, kracht zou veranderen in bewustzijn. De proles waren onsterfelijk, dat kon je niet betwijfelen als je keek naar die onverschrokken vrouw op de binnen-plaats. Ten slotte zouden ze ontwaken. En tot die tijd zouden ze, al mocht het duizend jaar duren, tegen alle verwachting, in leven blijven, als vogels, en van het ene lichaam op het andere de levenskracht overdragen die de Partij niet bezat, en niet kon doden.
'Herinner je je,' vroeg hij, 'die lijster die voor ons zong, die eerste dag, aan de rand van het bos?'
'Die zong niet voor ons,' zei Julia. 'Die zong voor zijn eigen plezier. Zelfs dat niet. Die zong zomaar.'
De vogels zongen, de proles zongen, de Partij zong niet. Over de hele wereld, in Londen en New York, in Afrika en Brazilië en in de geheimzinnige, verboden landen over de grenzen, in de straten van Parijs en Berlijn, in de dorpen op de eindeloze Russische vlakte, in de bazaars van China en Ja-pan - overal stond dezelfde massieve, onoverwinnelijke gestalte, monstrueus van werken en baren, slovend van de wieg tot het graf en toch zingend. Uit die machtige lendenen moest eens op een dag een ras van bewuste mensen voortkomen. Zelf hoorde je bij de doden; de toekomst was van hén. Maar je kon delen in die toekomst, als je de geest levend hield, zoals zij het lichaam levend hielden, en de geheime leer doorgaf dat twee plus twee vier was.
'Wij zijn de doden,' zei hij.
'Wij zijn de doden,' herhaalde Julia plichtmatig.
'Jullie zijn de doden,' zei een ijzeren stem achter hen.
Ze sprongen weg van elkaar. Het werd Winston koud om het hart. Hij kon het wit rond de irissen van Julia's ogen zien. Haar gezicht had een vaalgele kleur gekregen. De vlek rouge op beide wangen tekende zich scherp af, alsof die niets te maken had met de huid eronder.
'Jullie zijn de doden,' herhaalde de ijzeren stem.
'Dat kwam van achter de prent,' fluisterde Julia.

'Dat komt van achter de prent,' zei de stem. 'Blijf precies staan waar je bent. Verroer je niet voordat je dat bevolen wordt.'
Het was begonnen, eindelijk was het begonnen! Ze konden niets anders doen dan elkaar in de ogen kijken. Op de vlucht slaan, het huis verlaten voor het te laat was - zo'n gedachte kwam niet bij hen

op. Het was ondenkbaar niet te gehoorzamen aan de ijzeren stem uit de muur. Er klonk een klik alsof een grendel werd overgehaald, en een gerinkel van brekend glas. De prent was op de vloer gevallen en onthulde het telescherm erachter.
'Nu kunnen ze ons zien,' zei Julia.
'Nu kunnen we jullie zien,' zei de stem. 'Ga midden in de kamer staan. Rug aan rug. Vouw je handen achter je hoofd. Raak elkaar niet aan.'
Ze raakten elkaar niet aan, maar hij had het gevoel dat hij Julia's lichaam kon voelen beven. Of misschien was het alleen het beven van zijn eigen lijf. Hij kon zich net zo veel beheersen dat hij niet klappertandde, maar zijn knieën was hij niet de baas. Beneden klonk een geluid van stampende laarzen, binnen en buiten. De plaats leek vol mensen. Er werd iets over de stenen gesleept. Het gezang van de vrouw was plotseling opgehouden. Er klonk een langdurig, rollend geluid, alsof de wastobbe over de binnenplaats was gekeild, en toen een verward rumoer van boze kreten dat eindigde met een kreet van pijn.
'Het huis is omsingeld,' zei Winston.
'Het huis is omsingeld,' zei de stem.
Hij hoorde hoe Julia haar tanden op elkaar zette. 'We moeten maar afscheid van elkaar nemen,' zei ze.
'Jullie kunnen afscheid van elkaar nemen,' zei de stem. En toen hoorden ze een tweede, heel andere stem, een hoge, beschaafde stem die Winston naar zijn gevoel al eerder had gehoord: 'A propos, nu we het er toch over hebben: "Hier komt een kaars om naar bed te gaan, hier komt een bijl om je kop af te slaan!"'
Er viel iets kletterend op het bed achter Winston. Het boveneind van een ladder was door het raam heen gestoten en had de kruislatten ingedrukt. Er klom iemand door het raam naar binnen. Er klonk een gestamp van laarzen op de trap. De kamer was vol massieve kerels in zwarte uniformen, met ijzerbeslagen laarzen aan hun voeten en knuppels in hun handen.
Winston beefde niet meer. Zelfs zijn ogen bewogen haast niet. Maar één ding was belangrijk: stilstaan en ze geen aanleiding geven je te slaan! Een man met een gladgeschoren boksersgezicht, waarin de mond slechts een spleet vormde, bleef voor hem staan en wiegde peinzend zijn knuppel tussen duim en wijsvinger. Winston keek hem aan. Het gevoel van naaktheid, met je handen achter je hoofd en je gezicht en je lichaam helemaal blootgegeven, was bijna ondraaglijk. De man stak het puntje van een beslagen tong uit, likte over de plek waar zijn lippen hadden moeten zijn en liep toen door. Opnieuw brak er iets. Iemand had de glazen presse-papier van de tafel gepakt en die stukgesmeten tegen de haardsteen.
Het stukje koraal, een kronkelig roze dingetje, net een suikerroosje van een taart, rolde over het kleed. Zo klein, dacht Winston, zo klein als het was! Er klonk een snik achter hem en een bons en hij kreeg een hevige schop tegen zijn enkel waardoor hij bijna zijn evenwicht verloor. Een van de kerels had zijn vuist keihard in Julia's middenrif gezet, zodat ze was dubbelgeklapt als een duimstok. Ze lag te kronkelen over de vloer en snakte naar adem. Winston durfde zijn hoofd zelfs geen millimeter om te draaien, maar af en toe kwam haar lijkbleke, hijgende gezicht binnen zijn gezichtsveld. Zelfs in zijn eigen doodsangst was het of hij de pijn kon voelen in zijn eigen lichaam, de dodelijke pijn die niettemin van minder belang was dan haar worsteling om weer adem te krijgen. Hij wist hoe dat voelde: de vreselijke, martelende pijn die er aldoor was, maar die je nog niet kon ondergaan omdat je allereerst weer adem moest kunnen halen. Toen hesen twee kerels haar bij knieën en schouders overeind en droegen ze haar als een zak de kamer uit. Winston ving nog een glimp op van haar

gezicht, ondersteboven, geel en verwrongen, met gesloten ogen en nog steeds met een vlekje rouge op elke wang; en dat was het laatste wat hij van haar zag.
Hij stond doodstil. Niemand had hem nog een klap gegeven. Gedachten die vanzelf opkwamen, maar totaal onbelangrijk leken, begonnen door zijn hoofd te spelen. Hij vroeg zich af of ze meneer Charrington ook te pakken hadden gekregen. Hij vroeg zich af wat ze hadden gedaan met de vrouw op de binnenplaats. Hij voelde een hevige drang tot wateren, en was daar lichtelijk verbaasd over, want hij had dat nog pas twee, drie uur daarvoor gedaan. Hij merkte op dat de klok op de schoorsteenmantel negen sloeg, wat eenentwintig betekende. Maar het licht leek te fel. Hoorde het licht niet zwakker te worden op een avond in augustus om eenentwintig uur? Hij vroeg zich af of hij en Julia zich soms in de tijd hadden vergist - het klokje rond hadden geslapen en gedacht hadden dat het twintig dertig was, terwijl het in werkelijkheid nul acht dertig was, de volgende ochtend. Maar hij dacht daar niet verder over na. Het was niet van belang.
Er klonk een andere, lichtere voetstap op de gang. Meneer Charrington kwam de kamer binnen. Het optreden van de kerels in hun zwarte uniformen werd plotseling onderdaniger. Er was ook iets veranderd in het uiterlijk van meneer Charrington. Diens oog viel op de brokken van de glazen presse-papier.
'Raap die scherven op,' zei hij op scherpe toon.
Een man bukte zich om te gehoorzamen. Het lichtelijk platte accent was verdwenen; Winston besefte opeens wiens stem hij een paar minuten daarvoor uit het telescherm had gehoord. Meneer Charrington droeg nog zijn oude fluwelen jasje, maar zijn haar, dat bijna wit was geweest, was nu zwart. Ook droeg hij zijn bril niet meer. Hij wierp Winston een enkele scherpe blik toe, als om hem te identificeren, en besteedde toen verder geen aandacht aan hem. Hij was nog herkenbaar, maar hij was een ander mens geworden. Zijn lichaam was nu kaarsrecht en leek langer. Zijn gezicht had slechts geringe veranderingen ondergaan, maar die hadden een volmaakte gedaanteverwisseling bewerkstelligt. De zwarte wenkbrauwen waren minder borstelig, de rimpels waren verdwenen, de trekken van het gezicht leken totaal gewijzigd, zelfs de neus leek korter. Het was het waakzame, kille gezicht van een man van een jaar of vijfendertig. Het drong tot Winston door dat hij voor het eerst van zijn leven bewust tegenover een lid van de Denkpolitie stond.

Deel drie

1

Hij wist niet waar hij was. Vermoedelijk was hij in het Ministerie van Liefde, maar zekerheid daaromtrent was onmogelijk.

Hij bevond zich in een cel zonder ramen, met een hoog plafond en wanden van glanzend wit porselein. Onzichtbare lampen overgoten de ruimte met koud licht, en er was een laag gestadig zoemend geluid dat, zo dacht hij, iets te maken had met de luchtverversing. Een bank, of plank, net breed genoeg om op te zitten, was rondom tegen de muur bevestigd, alleen onderbroken door de deur en een wc-pot recht daartegenover. Er waren vier teleschermen, in elke wand één.

Hij had een doffe pijn in zijn buik. Die was er aldoor geweest sinds ze hem als een zak in de gesloten overvalwagen gesmeten hadden en weggereden waren. Maar hij had ook honger, een soort knagende, ongezonde honger. Het kon vierentwintig uur geleden zijn dat hij het laatst had gegeten, het konden er ook zesendertig zijn. Hij wist nog steeds niet, en zou dat waarschijnlijk ook nooit weten, of het ochtend of avond was geweest toen hij gearresteerd was. Sinds zijn arrestatie had hij niets te eten gekregen.

Hij zat zo stil mogelijk op de smalle bank, met zijn handen over elkaar op zijn knieën. Hij had al geleerd dat hij stil moest zitten. Als je onverwachte bewegingen maakte, schreeuwden ze naar je vanuit het telescherm. Maar het verlangen naar eten werd hem te machtig. Wat hij vooral zou willen was een stuk brood. Hij had het gevoel dat er misschien een paar kruimels in de zak van zijn overall zaten. Het was zelfs mogelijk - dat dacht hij omdat er af en toe iets aan zijn been leek te kriebelen - dat daar een behoorlijke korst in kon zitten. Ten slotte won de verleiding het van zijn vrees; hij liet een hand in zijn zak glijden.

'Smith!' brulde een stem uit het telescherm. '6097 Smith W! Handen uit de zakken in de cel!'

Hij ging weer stilzitten, de handen over elkaar op zijn knieën. Voordat hij hierheen was gebracht hadden ze hem meegenomen naar een ander gebouw, dat waarschijnlijk een gewone gevangenis was geweest, of een arrestantenlokaal van de patrouilles. Hij wist niet hoe lang hij daar was gebleven; minstens een paar uur; zonder klok en zonder daglicht was het moeilijk de tijd te schatten. Het was een lawaaiig, stinkend gebouw geweest. Ze hadden hem opgesloten in een cel die veel weg had van die waar hij nu zat, alleen had het daar gestonken en was het smerig geweest, en overvol, met tien, vijftien mensen. Voor het merendeel waren dat gewone misdadigers, maar er waren ook een paar politieke gevangenen bij geweest. Hij had zwijgend tegen de muur gezeten, met vuile lichamen tegen zich aan, te veel in beslag genomen door angst en de pijn in zijn buik om aandacht te schenken aan wat er om hem heen gebeurde, al was hem opgevallen hoe verrassend het verschil in gedrag was tussen de gevangenen van de Partij en de anderen. De gevangenen van de Partij waren stuk voor stuk zwijgzaam en angstig, maar de gewone misdadigers leken zich nergens wat van aan te trekken. Luidkeels slingerden ze de bewakers beledigingen naar het hoofd, ze verzetten zich woedend als hun bezittingen in beslag werden genomen, schreven vieze woorden op de vloer, aten binnengesmokkeld eten dat ze uit verborgen bergplaatsen in hun kleren te voorschijn haalden en overschreeuwden zelfs het telescherm als dat de orde probeerde te herstellen. Aan de andere kant leken sommigen op goede voet met de bewakers te staan; ze spraken hen aan met een bijnaam en probeerden door het kijkgat in de deur sigaretten te bietsen. Ook de bewakers behandelden de gewone misdadigers met een zeker geduld, zelfs als ze hen stevig moesten aanpakken. Er werd veel gepraat over de werkkampen waarheen de meesten verwachtten te vertrekken. Het was 'oké' in de kampen, begreep hij, zolang je

goeie relaties had en wist hoe je het moest aanleggen. Je had daar omkoping, voortrekkerij en chantage van allerlei aard, er was homoseksualiteit en prostitutie, er werd zelfs clandestiene jenever gestookt van aardappelen. De vertrouwensposten werden alleen aan gewone misdadigers gegeven, met name aan gangsters en moordenaars, die een soort aristocratie vormden. Alle vuile karweitjes werden door politieken opgeknapt.
Er was een voortdurend komen en gaan van gevangenen van allerlei slag, handelaars in verdovende middelen, dieven, bandieten, zwarthandelaars, dronkelappen, prostituees. Sommige dronkenlappen waren zo gewelddadig dat de andere gevangenen hen samen in bedwang moesten houden. Een enorm karonje van een vrouw van omtrent de zestig, met grote hangborsten en dikke slierten wit haar dat tijdens haar arrestatie was losgeraakt, werd schoppend en schreeuwend binnengedragen door vier bewakers, die haar elk aan één uiteinde vasthielden. Ze hadden haar de laarzen uitgetrokken, waarmee ze hen had willen schoppen, en smeten haar neer over Winstons knieën, zodat zijn dijen bijna waren gebroken. De vrouw had zich overeind gehesen en schreeuwde ze achterna: 'Gore zwijnen!' Toen had ze gemerkt dat ze op iets ongelijks zat, en was ze van Winstons knieën naar de bank geschoven.
'Neem me niet kwalijk, liefie,' zei ze. 'Ik was niet op je gaan zitten as die dienders me d'r niet hadden neergesmeten. Die weten ook niet hoe ze een dame motten behandelen, niet?' Ze zweeg even, klopte op haar borst en liet een boer. 'Pedon,' zei ze, 'ik ben niet helemaal mezelvers.'
Ze leunde voorover en braakte uitvoerig op de vloer.
'Das beter,' zei ze, met gesloten ogen achterover leunend. 'Nooit tegenhouden, zeg ik maar. Weg d'r mee as het je vers op de maag legt, niet?'
Ze kwam weer wat bij, keerde zich om, keek nog eens naar Winston en had op slag genegenheid voor hem opgevat. Ze had een zware arm om zijn schouders gelegd en hem naar zich toe getrokken, waarbij ze een geur van bier en braaksel in zijn gezicht blies.
'Hoe heet je, liefie?' had ze gevraagd.
'Smith,' had Winston geantwoord.
'Smith?' had de vrouw gezegd. 'Da's gek. Ik heet ook Smith. Gunst,' had ze er sentimenteel aan toegevoegd, 'ik zou je moeder kennen zijn!'
Ze had inderdaad zijn moeder kunnen zijn, dacht Winston. Ze was ongeveer van dezelfde leeftijd en hetzelfde postuur, en twintig jaar in een werkkamp zouden een mens wel enigszins veranderen.
Verder had niemand met hem gepraat. Het was verrassend zoals de gewone misdadigers de gevangenen van de Partij negeerden. 'De polits' noemden ze die, met een soort ongeïnteresseerde minachting. De gevangenen van de Partij leken doodsbenauwd om met iemand te praten, vooral met elkaar. Eén keer maar had hij, door het stemmengedruis heen, gehoord hoe twee partijleden, vrouwen, dicht tegen elkaar op de bank, elkaar haastig een paar woorden toefluisterden; met name een opmerking over iets dat 'kamer één-nul-één' werd genoemd en die hij niet had begrepen.
Het was misschien twee, drie uur geleden dat ze hem hierheen hadden gebracht. De doffe pijn in zijn buik verdween niet; soms werd het wat minder, soms weer erger, en afhankelijk daarvan werden zijn gedachten ruimer of benauwder. Als hij zich benauwd voelde, dacht hij alleen aan de pijn zelf en aan zijn verlangen naar eten. Als het minder werd, voelde hij panische angst. Er waren momenten dat hij alles wat hem te wachten stond zo duidelijk voor ogen kreeg dat zijn hart begon te bonzen en zijn adem stokte. Hij voelde de knuppels neerkomen op zijn ellebogen, en de ijzerbeslagen laarzen op zijn schenen; hij zag zichzelf kruipen over de vloer, schreeuwend om genade door zijn stukgeslagen tanden

heen. Aan Julia dacht hij nauwelijks. Hij kon zijn geest niet op haar richten. Hij had haar lief en zou haar niet verraden, maar dat was slechts een feit dat hij kende, zoals hij de regels van de rekenkunde kende. Hij voelde geen liefde voor haar en vroeg zich zelfs ternauwernood af wat er met haar gebeurde. Meer dacht hij aan O'Brien, en dan flakkerde de hoop even op. O'Brien moest weten dat hij gearresteerd was. De Broederschap, zo had hij gezegd, probeerde nooit haar leden te redden. Maar er was het scheermesje; als ze konden zouden ze het scheermesje sturen. Vijf seconden zouden er misschien verstrijken voordat de bewakers de cel konden binnenstormen. Het mesje zou in hem doordringen met een brandende koude en zelfs de vingers die het vasthielden tot op het bot doorsnijden. Alles was afhankelijk van zijn zieke lijf, dat sidderend terugdeinsde voor de geringste pijn. Hij wist niet zeker of hij het scheermesje zou gebruiken, zelfs als hij de kans kreeg. Het leek natuurlijker van moment tot moment te leven, nog tien minuten bestaan te accepteren, zelfs als hij zeker wist dat aan het eind daarvan marteling wachtte.

Soms probeerde hij de porseleinen tegels op de wanden van de cel te tellen. Dat had gemakkelijk moeten zijn, maar telkens weer raakte hij op een bepaald punt in de war. Vaker nog vroeg hij zich af waar hij was en hoe laat het zou zijn. Het ene ogenblik was hij er zeker van dat het buiten klaarlichte dag was, en het volgende moment was hij er even zeker van dat het stikdonker was. In dit gebouw, dat wist hij instinctief, zou het licht nooit uitgedaan worden. Het was de plaats waar geen duisternis was; hij snapte nu waarom O'Brien de zinspeling begrepen leek te hebben. In het Ministerie van Liefde waren geen ramen. Zijn cel zou in het midden van het gebouw kunnen liggen of tegen de buitenmuur; ze kon zich tien verdiepingen onder de grond bevinden of dertig daarboven. Hij bewoog zich in zijn geest van de ene plek naar de andere en trachtte uit zijn gevoelens af te leiden of hij hoog in de lucht zat of diep onder de aarde begraven was.

Toen weerklonk buiten het geluid van marcherende laarzen. De stalen deur ging rammelend open. Een jeugdige officier, een in keurig zwart uniform gestoken gedaante die leek te blinken van gepoetst leer en wiens bleke, strakke gezicht een wassen masker leek, stapte afgemeten naar binnen. Hij wenkte de bewakers om de gevangene die ze bij zich hadden naar binnen te brengen. Ampleforth, de dichter, schuifelde de cel in. De deur sloeg weer met veel lawaai dicht.

Ampleforth maakte een paar onzekere bewegingen, eerst naar de ene kant, toen naar de andere, alsof hij dacht dat er nog een deur was, en begon toen door de cel te ijsberen. Hij had Winstons aanwezigheid nog niet opgemerkt. Zijn bezorgde ogen staarden naar de wand, ongeveer een meter boven Winstons hoofd. Hij droeg geen schoenen; grote vuile tenen staken door de gaten in zijn sokken. Ook was het al een paar dagen geleden dat hij zich voor het laatst had geschoren. Een stoppelbaard bedekte zijn gezicht tot aan de jukbeenderen, en dat gaf hem een ongunstig uiterlijk dat in vreemd contrast stond met zijn grote, slappe gestalte en zijn nerveuze bewegingen.

Winston zette zijn loomheid wat van zich af. Hij moest iets zeggen tegen Ampleforth en de kreten uit het telescherm maar op de koop toe nemen. Het was zelfs denkbaar dat Ampleforth de brenger van het scheermesje was.

Ampleforth,' zei hij.

Er kwam geen kreet uit het telescherm. Ampleforth bleef staan, lichtelijk verbijsterd. Zijn ogen richtten zich langzaam op Winston.

'Hé, Smith!' zei hij. 'Jij ook hier?'

'Waarvoor zit jij hier?'

'Om je de waarheid te zeggen...' Hij ging onhandig zitten op de bank tegenover Winston. 'Er is maar

één misdrijf, nietwaar?' vroeg hij.
'En heb je dat begaan.'
'Kennelijk wel.'
Hij bracht een hand naar zijn voorhoofd en duwde even tegen zijn slapen, alsof hij probeerde zich iets te herinneren.
'Zulke dingen gebeuren,' zei hij vaag. 'Ik heb me één ding kunnen herinneren - een mogelijkheid. Onverstandig, dat is het ongetwijfeld geweest. We werkten aan een definitieve uitgave van de gedichten van Kipling. Ik heb het woord "God" laten staan aan het eind van een regel. Ik kon er niets aan doen!' zei hij haast verontwaardigd, en hij keek Winston aan. 'Die regel kon onmogelijk veranderd worden. Het rijm was "gebod". Wist je dat er maar twaalf woorden op "gebod" rijmen, in de hele taal? Dagenlang heb ik me afgepijnigd. Er was geen ander rijmwoord.'
De uitdrukking op zijn gezicht veranderde. De ergernis verdween en even leek hij bijna tevreden. Een zeker intellectueel vuur, de vreugde van een boekenwurm die een nutteloos feit heeft opgedolven, straalde door het vuil en de baardstoppels heen.
'Is de gedachte ooit bij je opgekomen,' vroeg hij, 'dat de hele geschiedenis van de Engelse poëzie bepaald is door het feit dat onze taal zo weinig rijmwoorden heeft?'
Nee, die gedachte was inderdaad nooit bij Winston opgekomen. En in de gegeven omstandigheden vond hij het ook niet erg belangrijk of interessant.
'Weet jij hoe laat het is?' vroeg hij.
Opnieuw keek Ampleforth verbijsterd. 'Daar heb ik nauwelijks aan gedacht. Wanneer ben ik gearresteerd - het kan twee dagen geleden zijn - misschien drie.' Zijn ogen gleden langs de wanden alsof hij half verwachtte ergens een raampje te ontdekken. 'Er is geen verschil tussen dag en nacht in dit gebouw. Ik zou niet weten hoe je de tijd moest uitrekenen.'
Ze praatten een paar minuten, van de hak op de tak springend; toen gebood, zonder naspeurlijke reden, een schreeuw uit het telescherm hun te zwijgen. Winston bleef stil zitten, met zijn handen over elkaar. Ampleforth, die te lang was om gemakkelijk op de smalle bank te kunnen zitten, schoof zenuwachtig heen en weer, sloeg zijn lange, magere handen eerst om de ene knie, toen om de andere. Het telescherm blafte hem toe dat hij stil moest zitten. De tijd verstreek. Twintig minuten, een uur - het was moeilijk te beoordelen. En weer klonk buiten het geluid van laarzen. Winstons ingewanden trokken zich samen. Gauw, heel gauw, misschien al over vijf minuten, misschien nu op dit moment, zou het marcheren van die laarzen betekenen dat hij aan de beurt was.
De deur ging open. De jonge officier met het kille gezicht stapte de cel binnen. Met een kort handgebaar wees hij op Ampleforth.
'Kamer 101,'zei hij.
Ampleforth marcheerde stuntelig tussen de bewakers naar buiten, op zijn gezicht een vage onrust, maar geen inzicht.
Er leek een hele tijd te verstrijken. De pijn in Winstons buik was weer toegenomen. Zijn gedachten draaiden voortdurend in hetzelfde kringetje rond, als het kogeltje in een automaat dat telkens weer in dezelfde gleuven terechtkomt. Hij had maar zes gedachten. De pijn in zijn buik; een stuk brood; het bloed en het geschreeuw; O'Brien; Julia; het scheermesje. Opnieuw kreeg hij kramp in zijn ingewanden; de zware laarzen kwamen naderbij. Toen de deur openging, voerde de luchtstroom een sterke geur van koud zweet mee. Parsons kwam de cel binnen. Hij was gekleed in een korte kaki broek en een sporthemd. Ditmaal was Winston zo verbijsterd dat hij zichzelf vergat.

'Wat *doe jij* hier!' zei hij.
Parsons keek naar Winston met een blik waaruit belangstelling noch verrassing sprak, slechts ellende. Hij begon nerveus op en neer te lopen, hij kon kennelijk niet stilzitten. Telkens als hij zijn dikke knieën strekte beefden ze zichtbaar.
Zijn ogen hadden een wijdopen, strakke blik, alsof hij onwillekeurig naar iets recht voor zich uit staarde.
'Waarvoor zit jij hier?' vroeg Winston.
'Misdenk!' zei Parsons, grienend haast. Uit de klank van zijn stem bleek zowel een volledig schuldbewustzijn als een zekere ongelovige ontzetting dat een dergelijke term op hém van toepassing kon zijn. Hij bleef tegenover Winston staan en vroeg smekend: 'Ze zullen me toch niet doodschieten, ouwe jongen? Ze schieten je niet dood als je eigenlijk niets gedaan hebt — alleen gedachten waar je niets aan kan doen? Ik weet dat ze je eerlijk behandelen. O, ik vertrouw ze volkomen! Ze zullen mijn staat van dienst toch wel kennen, niet? *Jij* weet wat voor kerel ik was. Geen kwaaie vent op mijn manier. Geen hoogvlieger natuurlijk, maar actief. Ik heb altijd geprobeerd mijn best te doen voor de Partij, niet? Ik zal er wel met vijf jaar van af komen, dacht je niet? Of hoogstens tien. Een vent als ik zou zichzelf echt heel nuttig kunnen maken in een werkkamp. Ze zullen me toch niet doodschieten omdat ik één keer een misstap heb begaan?'
'Ben je schuldig?' vroeg Winston.
'Natuurlijk ben ik schuldig!' riep Parsons met een kruiperige blik naar het telescherm. 'Je dacht toch niet dat de Partij een onschuldige zou arresteren?' Zijn kikkergezicht werd kalmer en kreeg zelfs een ietwat schijnheilige uitdrukking.
'Misdenk is iets vreselijks, ouwe jongen,' zei hij gewichtig. 'Dat is iets verraderlijks. Dat kan je overkomen zonder dat je het zelf maar vermoedt. Weet je hoe het bij mij is gegaan? In mijn slaap! Ja, echt. Ben ik altijd zo'n harde werker geweest, die trachtte zijn steentje bij te dragen - nooit een flauw idee dat ik verkeerde gedachten in mijn kop had. En toen begon ik in mijn slaap te praten. Weet je wat ze me hebben horen zeggen?'
Hij begon zachter te praten, als iemand die om medische redenen gedwongen is iets onzedelijks te zeggen.

' "Weg met Grote Broer!" Ja, dat heb ik gezegd! Dat heb ik telkens weer gezegd, beweren ze. Onder ons gezegd, ouwe jongen, ik ben blij dat ze me te pakken hebben gekregen vóór het erger werd. Weet je wat ik tegen ze zal zeggen als ik voor het gerecht verschijn? "Dank u," zal ik zeggen, "dank u wel dat u me gered hebt voor het te laat was."'

'Wie heeft je aangegeven?' vroeg Winston.
'Mijn dochtertje,' zei Parsons met een zekere sombere trots. 'Ze had door het sleutelgat geluisterd. Hoorde wat ik zei en is er meteen de volgende dag mee naar de patrouilles gelopen. Aardig bijdehand voor zo'n kind van zeven, niet? Ik neem het haar helemaal niet kwalijk. Eigenlijk ben ik trots op haar. Daaruit blijkt tenminste dat ik haar in de goede geest heb opgevoed.'
Opnieuw liep hij met nerveuze bewegingen een paar keer op en neer, waarbij hij herhaaldelijk een smachtende blik op de wc-pot wierp. Toen stroopte hij plotseling zijn korte broek naar beneden.
'Sorry, ouwe jongen,' zei hij. 'Ik kan er niets aan doen. Dat komt van al dat wachten.'
Hij zeeg met zijn omvangrijk achterwerk neer op de wc-pot. Winston sloeg zijn handen voor zijn gezicht.

'Smith!' brulde de stem van het telescherm. '6097 Smith W! Laat je gezicht zien. Geen handen voor het gezicht in de cel.'
Winston haalde zijn handen weg. Parsons maakte gebruik van het toilet, luid en uitvoerig. Vervolgens bleek dat de trekker het niet deed, en nog uren later stonk het ontzettend in de cel.
Parsons werd weggehaald. Meer gevangenen kwamen en verdwenen weer op raadselachtige wijze.

Eén, een vrouw, werd verwezen naar 'Kamer 101' en Winston zag dat ze ineen leek te krimpen en van kleur verschoot toen ze die woorden hoorde. Er kwam een tijd dat het, als hij hier in de ochtend was gebracht, middag moest zijn, en als hij 's middags was gebracht, middernacht. Ze zaten met hun zessen in de cel, mannen en vrouwen. Ze zaten allemaal doodstil. Tegenover Win- ston zat een man met vooruitstekende tanden, maar zonder kin, net een groot, goedaardig knaagdier. Hij had dikke vlek- kerige hangwangen, waardoor je wel op de gedachte moest komen dat hij daarin voorraadjes voedsel had verstopt. Zijn lichtgrijze ogen dwaalden vreesachtig van het ene gezicht naar het andere en wendden zich weer snel af als iemand hem aankeek.
De deur ging open en er werd nog een gevangene binnengebracht, en diens aanblik deed Winston even rillen. Het was een heel gewone man, met valse ogen, hij had monteur of zo kunnen zijn. Opvallend was echter zo uitgeteerd als hij eruitzag. Hij had een doodshoofd. Doordat hij zo mager was leken mond en ogen onevenredig groot, en zijn ogen leken vervuld van een moordlustige, onverzoenlijke haat jegens iets of iemand.
De man ging een eindje van Winston af op de bank zitten. Winston keek niet meer naar hem, maar het gekwelde doodshoofd bleef hem even levendig bij alsof het vlak voor hem was. Opeens begreep hij het. De man was bezig de hongerdood te sterven. Diezelfde gedachte leek bijna tegelijkertijd door te dringen tot alle anderen in de cel. Een lichte beroering ging langs de hele bank. De ogen van de kinloze man schoten telkens weer terug naar de man met het doodshoofd, wendden zich dan schuldig af, om er vervolgens weer onweerstaanbaar door te worden aangetrokken. Hij begon heen en weer te schuifelen op zijn plaats. Ten slotte stond hij op, waggelde log door de cel, groef diep in de zak van zijn overall en stak met een beschaamde blik de man met het doodshoofd een groezelig stuk brood toe.
Er klonk een woedend, oorverdovend gebrul uit het tele- scherm. De kinloze man schrok zich wild. De man met het doodshoofd had ijlings zijn handen op zijn rug gedaan, alsof hij wilde bewijzen dat hij het aanbod weigerde.
'Bumstead!' brulde de stem. '2713 Bumstead J! Laat dat brood vallen.'
De kinloze man liet het brood op de grond vallen.
'Blijf staan waar je bent,' zei de stem. 'Gezicht naar de deur. Verroer je niet.'
De kinloze man gehoorzaamde. Zijn dikke wangzakken beefden onwillekeurig. De deur rammelde open. Toen de jonge officier binnenkwam en een stap opzij had gedaan, verscheen achter hem een kleine, dikke bewaker met enorme armen en schouders. Hij ging tegenover de kinloze man staan en gaf, op een teken van de officier, een geweldige stomp, met het volle gewicht van zijn lichaam erachter, op de mond van de kinloze man. De dreun leek hem bijna van de vloer op te lichten. Zijn lichaam werd door de cel geslingerd en kwam terecht tegen de onderkant van de wc-pot. Daar bleef hij even liggen, als verdoofd, terwijl donker bloed uit zijn mond en neus welde. Hij liet een heel zacht gekreun of gepiep horen, onbewust leek het. Toen draaide hij zich om en kwam wankelend overeind op handen en knieën. In een stroom van bloed en speeksel viel een kunstgebit in twee

stukken uit zijn mond.
De gevangenen zaten doodstil met hun handen op hun knieën. De kinloze man hees zich op naar zijn plaats. Aan de ene kant van zijn gezicht kreeg de huid een donkere kleur. Zijn mond was opgezwollen tot een vormeloze kersrode massa met een gat erin. Af en toe drupte wat bloed op zijn overall. Zijn grijze ogen schoten nog steeds van het ene gezicht naar het andere, nog schuldiger dan daarvoor, alsof hij probeerde erachter te komen hoe diep de anderen hem verachtten om zijn vernedering.
De deur ging open. Met een kort gebaar wees de officier op de man met het doodshoofd.
'Kamer 101,'zei hij.
Winston hoorde naast zich een snik en een geritsel. De man had zich waarachtig op zijn knieën laten vallen, met zijn handen ineengeklemd.
'Kameraad! Officier!' kreet hij. 'U hoeft me daar niet heen te brengen! Heb ik al niet alles verteld? Wat wilt u nog meer weten? Er is niets dat ik niet zou bekennen, niets! Zeg maar wat het is, dan zal ik het meteen bekennen. Schrijf het op en ik onderteken het - alles! Maar niet naar kamer 101!'
'Kamer 101,' zei de officier.
Het toch al doodsbleke gezicht van de man kreeg een kleur die Winston niet voor mogelijk had gehouden. Het was een uitgesproken, onmiskenbare groene tint.
'Doe met me wat je wil!' krijste hij. 'Jullie hebben me wekenlang laten hongeren. Maak er een eind aan en laat me sterven. Schiet me dood. Hang me op. Veroordeel me tot vijfentwintig jaar. Willen jullie dat ik nóg iemand verraad? Zeg maar wie, en ik vertel alles wat jullie willen. Het kan me niet schelen wie het is of wat jullie met ze doen. Ik heb een vrouw en drie kinderen. De oudste is nog geen zes. Haal de hele troep maar bij elkaar en snij ze voor mijn ogen de keel af. Maar niet naar kamer 101!'
'Kamer 101,' zei de officier.
De man keek panisch in het rond naar de andere gevangenen, alsof hij een ander slachtoffer zocht om zijn plaats in te nemen. Zijn ogen bleven hangen aan het ingeslagen gezicht van de kinloze man. Zijn magere arm schoot uit.
'Dat is de man die jullie moeten hebben, niet mij,' schreeuwde hij. 'Jullie hebben niet gehoord wat hij zei nadat ze zijn gezicht hadden ingeslagen. Geef me een kans en ik zal het woord voor woord vertellen. *Hij* is tegen de Partij, niet ik.' De bewakers stapten naar voren. De stem van de man sloeg over in gegil. 'Jullie hebben hem niet gehoord!' herhaalde hij. 'Er was iets mis met het telescherm. *Hij* is de vent die jullie moeten hebben. Neem hem mee, niet mij!'
De beide forse bewakers hadden zich gebukt om hem bij de armen te grijpen. Maar precies op dat moment wierp hij zich op de vloer van de cel en greep hij zich vast aan een van de ijzeren poten van de bank. Uit zijn keel klonk nu een woordeloos gejank, als van een dier. De bewakers grepen hem beet om hem los te trekken, maar hij bleef zich met verwon- derlijke kracht vasthouden. Wel twintig seconden moesten ze aan hem sjorren. De gevangenen zaten stil, met hun handen op hun knieën, en keken strak voor zich uit. Het gejank hield op; de man had geen adem meer over, hij klemde zich alleen nog vast. Toen weerklonk een ander gekrijs. Een trap met de laars van een bewaker had de vingers van zijn ene hand gebroken. Ze hesen hem overeind.
'Kamer 101,' zei de officier.
De man werd naar buiten gevoerd, onvast lopend, met het hoofd naar beneden, terwijl hij zijn verbrijzelde hand voorzichtig steunde; alle strijdlust was verdwenen.

Er verstreek een lange tijd. Als het middernacht was geweest toen de man met het doodshoofd was weggehaald, dan was het nu ochtend; als het ochtend was geweest, dan was het nu middag. Winston was alleen in de cel en was al uren alleen geweest. De pijn van het zitten op de smalle bank was zo hevig dat hij dikwijls opstond en rondliep zonder dat er aanmerkingen uit het telescherm kwamen. Het stuk brood lag nog waar de kinloze man het had laten vallen. In het begin had het grote moeite gekost er niet naar te kijken, maar nu week zijn honger voor dorst. Zijn tong kleefde aan zijn gehemelte en hij had een smerige smaak in zijn mond. Het zoemende geluid en het onveranderlijke witte licht veroorzaakten een wee en leeg gevoel in zijn hoofd. Het ene moment stond hij op omdat de pijn in zijn botten niet meer te harden was, en dan ging hij vrijwel meteen weer zitten omdat hij te duizelig was om overeind te blijven. Telkens als hij zijn lichamelijke gevoelens weer wat onder controle had, keerde de doodsangst terug. Soms dacht hij met afnemende hoop aan O'Brien en het scheermesje. Het was denkbaar dat het scheermesje in zijn eten verstopt zou zijn, als hij ooit eten zou krijgen. Minder gericht waren zijn gedachten over Julia. Ergens leed zij ook, misschien veel erger dan hij. Misschien krijste ze op dit moment wel van pijn. Hij dacht: 'Als ik Julia kon redden door zelf tweemaal zoveel pijn te lijden, zou ik dat dan doen? Ja, dat zou ik doen.' Maar dat was slechts een verstandelijke beslissing, omdat hij wist dat je zo hoorde te denken. Hij voelde het niet vanbinnen. In dit gebouw kon je niets voelen dan pijn en het voorgevoel van pijn. Bovendien kon je, als je echt pijn leed, verlangen dat je eigen pijn om welke reden ook erger zou worden? Maar die vraag kon hij nog niet beantwoorden.
De laarzen kwamen weer naderbij. De deur ging open. O'Brien kwam binnen.
Winston sprong overeind. De schok van deze verschijning had hem alle voorzichtigheid doen vergeten. Voor het eerst in jaren vergat hij het bestaan van het telescherm.
'Hebben ze jou ook!' riep hij uit.
'Ze hebben mij al een hele tijd,' zei O'Brien met zachte, bijna weemoedige ironie. Hij deed een stap opzij. Achter hem verscheen een bewaker met een brede borstkas en in zijn hand een lange, zwarte knuppel.
'Je hebt het geweten, Winston,' zei O'Brien. 'Hou jezelf niet voor de gek. Je hebt het echt geweten — je hebt het altijd geweten.'
Ja, besefte hij nu, hij had het altijd geweten. Maar hij had geen tijd om daarover na te denken. Hij had alleen oog voor de knuppel in de hand van de bewaker. Die zou overal terecht kunnen komen: op zijn kruin, op zijn oor, op zijn bovenarm, op zijn elleboog-
De elleboog! Hij was op zijn knieën gezakt, bijna verlamd, en omklemde zijn elleboog met zijn andere hand. Alles was ontploft in geel licht. Onvoorstelbaar was het, onvoorstelbaar dat één klap zo'n pijn kon veroorzaken! Het licht trok weg en hij kon zien hoe de twee anderen op hem neerkeken. De bewaker moest lachen om de bochten waarin hij zich wrong. Eén vraag was nu tenminste beantwoord. Nooit, om geen reden ter wereld, kon je verlangen dat je pijn erger zou worden. Van pijn kon je maar één ding verlangen: dat het ophield. Niets ter wereld was zo erg als lichamelijke pijn. Tegenover pijn zijn er geen helden, geen helden, dacht hij telkens en telkens weer, terwijl hij over de vloer kronkelde en zijn verlamde linkerarm tevergeefs vastgreep.

2

Hij lag op iets wat aanvoelde als een veldbed, alleen was het verder van de grond af en lag hij op de een of andere manier vastgebonden op zijn rug, zodat hij zich niet kon bewegen. Zijn gezicht werd beschenen door licht dat sterker dan gewoonlijk leek. O'Brien stond naast hem en keek aandachtig op hem neer. Aan de andere kant stond een man in een witte jas, met een injectiespuit in zijn hand.
Zelfs nadat hij zijn ogen geopend had, nam hij zijn omgeving slechts geleidelijk in zich op. Hij had het gevoel dat hij naar boven deze kamer in kwam gezwommen uit een heel andere wereld, een soort onderwaterwereld ver daaronder. Hoe lang hij daar beneden was geweest, wist hij niet. Sinds het moment dat ze hem gearresteerd hadden had hij geen duisternis of daglicht gezien. Bovendien sloten zijn herinneringen niet op elkaar aan. Het was voorgekomen dat zijn bewustzijn, zelfs het soort bewustzijn dat men in zijn slaap heeft, plotseling was onderbroken en pas na een hiaat in de tijd weer was begonnen. Maar of die hiaten dagen hadden geduurd, of weken, of slechts seconden, dat zou hij nooit weten.
Met die eerste klap op zijn elleboog was de nachtmerrie begonnen. Later zou hij ontdekken dat alles wat toen gebeurde, slechts een voorspel was, een routineverhoor waaraan vrijwel alle gevangenen werden onderworpen. Er was een hele waslijst van misdrijven — spionage, sabotage en dergelijke - die iedereen als vanzelfsprekend bekende. Die bekentenis was een formaliteit, al was de marteling reëel. Hoe vaak hij geslagen was, hoe lang ze waren doorgegaan met slaan, hij kon het zich niet herinneren. Aldoor waren vijf á zes mannen in zwarte uniformen tegelijk met hem bezig geweest. Soms waren het vuisten, soms waren het knuppels, soms waren het stalen stangen, soms waren het laarzen. Het was voorgekomen dat hij over de grond rolde, schaamteloos als een dier, en dat hij zijn lijf alle mogelijke kanten uitrolde, in een eindeloze, hopeloze poging de schoppen te ontwijken, hoewel hij op die manier alleen maar meer en nog meer trappen uitlokte, in zijn ribben, in zijn buik, tegen zijn ellebogen, tegen zijn schenen, in zijn liezen, tegen zijn testikels, tegen zijn stuitbeen. Het was voorgekomen dat het maar doorging en doorging tot hij het eigenlijk niet zo wreed, gemeen en onvergeeflijk vond dat de bewakers maar doorgingen, maar meer dat hij zichzelf niet tot bewusteloosheid kon dwingen. Het was voorgekomen dat zijn moed het zozeer begaf dat hij al om genade begon te schreeuwen voordat het slaan begon, als alleen al het zien van een vuist, opgeheven om te stompen, genoeg was om hem een stroom van bekentenissen van ware en denkbeeldige misdrijven te ontlokken. Het was ook voorgekomen dat hij zich vast voornam niets te bekennen en dat elk woord tussen pijnkreten uit hem geperst moest worden, en het was voorgekomen dat hij een zwak compromis met zichzelf had gesloten door tegen zichzelf te zeggen: 'Ik zal bekennen, maar nu nog niet. Ik moet volhouden totdat de pijn ondraaglijk wordt. Nog drie trappen, nog twee, en dan zal ik zeggen wat ze willen horen.' Soms werd hij geslagen tot hij nauwelijks meer kon staan, vervolgens smeten ze hem als een zak aardappels op de stenen vloer van een cel, ze lieten hem daar een paar uur liggen zodat hij kon bijkomen, en dan haalden ze hem weer op en werd hij opnieuw geslagen. Er waren ook langere perioden van herstel. Hij herinnerde zich die vaag, omdat hij dan hoofdzakelijk sliep of bewusteloos was. Hij herinnerde zich een cel met een houten brits, een soort plank die uit de muur stak, en een blikken waskom en maaltijden, bestaande uit hete soep en brood en soms koffie. Hij herinnerde zich een knorrige kapper die zijn kin schoor en zijn hoofd millimeterde, en zakelijke, onsympathieke kerels in witte jassen die zijn pols voelden, zijn reflexen controleerden, zijn oogleden oplichtten, die hem met harde vingers hadden afgetast naar gebroken botten en naalden in zijn arm geprikt hadden om hem te laten slapen.

De ranselpartijen werden minder talrijk en werden voornamelijk een dreigement, een gruwel waaraan ze hem te allen tijde weer konden uitleveren als zijn antwoorden onbevredigend waren. Zijn ondervragers waren nu geen schurken in zwarte uniformen meer, maar partij-intellectuelen, kleine, bolronde mannetjes met snelle bewegingen en flitsende brillenglazen, die hem in ploegendienst onder handen namen gedurende - dacht hij, controleren kon hij het niet - perioden van tien tot twaalf uur. Die nieuwe ondervragers zorgden ervoor dat hij voortdurend enige pijn had, maar pijn was niet het voornaamste wapen waarmee ze werkten. Ze sloegen hem in zijn gezicht, draaiden zijn oren om, trokken aan zijn haar, dwongen hem op één been te staan, weigerden hem naar de wc te laten gaan, richtten felle lampen op zijn gezicht tot de tranen over zijn wangen liepen; maar het doel daarvan was alleen vernedering, en ondermijning van zijn vermogen tot argumenteren en redeneren. Hun ware wapen was de meedogenloze ondervraging die maar doorging en doorging, uur na uur, waarbij ze hem erin lieten lopen, valstrikken voor hem zetten, alles wat hij zei verdraaiden, hem elk moment ervan overtuigden dat hij loog en zichzelf tegensprak, tot hij begon te huilen, zowel van schaamte als van uitputting. Soms moest hij bij één enkel verhoor wel zesmaal huilen. Meestal scholden ze hem luidkeels uit en dreigden ze bij elke aarzeling hem weer te zullen uitleveren aan de bewakers; soms echter sloegen ze opeens een andere toon aan, noemden hem kameraad, deden een beroep op hem uit naam van Engsoc en Grote Broer en vroegen hem bedroefd of hij zelfs nu niet genoeg trouw aan de Partij voelde om te verlangen dat hij al het slechts dat hij had uitgehaald, ongedaan kon maken. Als zijn zenuwen na een verhoor van uren aan flarden waren, kon zo'n vraag hem tranen met tuiten laten huilen. De zeurende stemmen hadden hem ten slotte grondiger gebroken dan de laarzen en vuisten van de bewakers. Hij werd niet méér dan een mond die sprak, een hand die ondertekende, wat ze ook van hem vroegen. Het enige wat hem bezighield was ontdekken wat ze hem wilden laten bekennen en dat dan snel te doen, voordat het getreiter weer begon. Hij bekende het vermoorden van vooraanstaande partijleden, het verspreiden van opruiende pamfletten, de verduistering van staatsgelden, het verkopen van militaire geheimen, alle vormen van sabotage. Hij bekende dat hij spion was geweest in dienst van de Oost-Aziatische regering, in 1968 al. Hij bekende gelovig te zijn, een bewonderaar van het kapitalisme en seksueel abnormaal. Hij bekende zijn vrouw te hebben vermoord, hoewel hij wist, en zijn ondervragers moesten hebben geweten, dat zijn vrouw nog leefde. Hij bekende dat hij jarenlang persoonlijk in contact met Goldstein had gestaan en lid was geweest van een ondergrondse organisatie waartoe vrijwel iedereen die hij ooit had gekend behoord had. Het was gemakkelijker om alles te bekennen en iedereen erbij te betrekken. Bovendien was het in zekere zin allemaal waar. Het was waar dat hij een vijand van de Partij was geweest, en in de ogen van de Partij was er geen verschil tussen gedachte en daad.

Er waren ook herinneringen van andere aard. Die verschenen zonder onderlinge samenhang, als beelden waaromheen volstrekte duisternis heerste.

Hij was in een cel die donker of licht had kunnen zijn, want hij kon niets anders zien dan een paar ogen. Vlakbij tikte een of ander instrument langzaam en regelmatig. De ogen werden groter en stralender. Plotseling was hij van zijn stoel omhooggezweefd, in die ogen gedoken en verzwolgen.

Hij zat vastgebonden op een stoel, omgeven door wijzerplaten, onder verblindende lampen. Een man in een witte jas las de wijzerplaten af. Buiten klonk gestamp van zware laarzen. De deur ging met veel lawaai open. De officier met het gezicht van was marcheerde naar binnen, gevolgd door twee bewakers.

'Kamer 101,' zei de officier.

De man in de witte jas had zich niet omgedraaid. Ook had hij Winston niet aangekeken; hij keek alleen naar de wijzerplaten.
Hij rolde door een enorme gang, een kilometer breed, vol stralend, goudgeel licht, terwijl hij schaterlachte en luidkeels bekentenissen uitschreeuwde. Hij bekende alles, zelfs dingen die hij onder de marteling nog had kunnen verzwijgen. Hij vertelde zijn hele levensgeschiedenis aan een gehoor dat daar alles al van afwist. Hij was begeleid door de bewakers, de andere ondervragers, de mannen in de witte jassen, O'Brien, Julia, meneer Charrington, en met hun allen rolden ze door die gang en brulden ze van het lachen. Iets vreselijks dat in de toekomst besloten had gelegen, was op de een of andere manier overgeslagen en had niet plaatsgevonden. Alles was goed, er was geen pijn meer, de laatste bijzonderheid van zijn leven was blootgelegd, begrepen, vergeven.
Hij kwam overeind van de houten brits, half overtuigd dat hij de stem van O'Brien had gehoord. Tijdens het hele verhoor had hij het gevoel gehad, hoewel hij hem niet één keer had gezien, dat O'Brien vlak achter zijn elleboog stond, net buiten zijn gezichtsveld. O'Brien was het die de leiding had. Hij was het die de bewakers tegen Winston ophitste en voorkwam dat ze hem vermoordden. Hij was het die besliste wanneer Winston schreeuwde van de pijn, wanneer hij even rust kreeg, wanneer hij gevoed werd, wanneer hij mocht slapen, wanneer hij een spuitje in zijn arm kreeg. Hij was het die de vragen stelde en hem de antwoorden ingaf. Hij was de beul, hij was de beschermer, hij was de inquisiteur, hij was de vriend. En één keer - Winston kon zich niet herinneren of het onder narcose was geweest of in een normale slaap of misschien zelfs in wakende toestand - had een stem in zijn oor gefluisterd: 'Maak je geen zorgen, Winston; je staat onder mijn hoede. Zeven jaar lang heb ik over je gewaakt. Nu is het keerpunt gekomen. Ik zal je redden, ik zal je vervolmaken.' Hij was er niet zeker van of het O'Briens stem was geweest maar het was dezelfde stem die tegen hem had gezegd: 'We zullen elkaar ontmoeten op de plaats waar geen duisternis is,' in die andere droom, zeven jaar geleden.
Hij herinnerde zich niets van enig einde van de verhoren. Er was een periode van duisternis geweest en toen had de cel of kamer waar hij zich nu bevond, geleidelijk vorm aangenomen. Hij lag vrijwel plat op zijn rug en kon zich niet bewegen. Zijn lichaam was op alle essentiële plaatsen vastgebonden. Zelfs de achterkant van zijn hoofd zat in een of andere klem. O'Brien keek ernstig en ietwat bedroefd op hem neer. Van beneden af leek zijn gezicht grof en afgemat, met wallen onder de ogen en vermoeide rimpels van neus naar kin. Hij was ouder dan Winston had gedacht; hij kon wel achtenveertig of vijftig zijn. Onder zijn hand bevond zich een wijzerplaat met een hefboom, en getallen in het rond.
'Ik heb het je gezegd,' begon O'Brien. 'Als we elkaar zouden weerzien, zou het hier zijn.'
'Ja,' zei Winston.
Zonder enige waarschuwing, afgezien van een lichte handbeweging van O'Brien, schoot een golf van pijn door zijn lichaam. Het was een beangstigende pijn, omdat hij niet kon zien wat er gebeurde, en hij had het gevoel dat hij dodelijk verwond werd. Hij wist niet of dat ook inderdaad gebeurde, of dat het door de elektriciteit kwam; maar zijn lichaam werd verscheurd, de gewrichten werden langzaam uit elkaar gerekt. Hoewel door de pijn het zweet op zijn voorhoofd was verschenen, was het ergste van alles de angst dat zijn ruggengraat zou breken. Hij klemde zijn tanden op elkaar en haalde ingespannen adem door zijn neus, in een poging zo lang mogelijk geen geluid te geven.
'Je bent bang,' zei O'Brien, die zijn gezicht observeerde, 'dat er zo meteen iets zal breken. Met name

ben je bang dat dat je ruggengraat zal zijn. Je ziet helder voor je hoe de wervels uit elkaar knappen en het ruggenmergvocht eruit drupt. Dat is wat je denkt, nietwaar, Winston?'
Winston gaf geen antwoord. O'Brien trok de hefboom terug. De pijngolf trok weg, bijna even snel als ze was komen opzetten.
'Dat was veertig,' zei O'Brien. 'Je ziet dat de cijfers oplopen tot honderd. Wil je eraan denken, tijdens ons hele gesprek, dat ik in staat ben je pijn te doen, elk gewenst moment, en zo hevig als ik wil. Als je me voorliegt of het met uitvluchten probeert, of zelfs maar beneden je normale intelligentiepeil blijft, dan zul je het uitschreeuwen van de pijn, onmiddellijk. Begrijp je me?'
'Ja,' zei Winston.
O'Brien werd nu minder streng. Hij schoof zijn bril nadenkend recht en liep even heen en weer. Toen hij sprak was zijn stem vriendelijk en geduldig. Hij was als een arts, een leermeester, een priester, hij wilde liever uitleggen en overtuigen dan straffen.
'Ik getroost me zo veel moeite met jou, Winston,' zei hij, 'omdat je de moeite waard bent. Je weet heel goed wat er met je aan de hand is. Je hebt het jarenlang geweten, al heb je ertegen gestreden. Je bent geestelijk gestoord. Je lijdt aan geheugenstoornis. Je bent niet in staat je de werkelijke gebeurtenissen te herinneren en je maakt jezelf wijs dat je je andere gebeurtenissen herinnert die nooit zijn voorgevallen. Gelukkig is dat te genezen. Je hebt jezelf daarvan nooit genezen omdat je dat niet wilde. Een kleine wilsinspanning, maar die wilde je je niet getroosten. Zelfs nu nog, dat wéét ik, klamp je je vast aan je kwaal in de waan dat het een deugd is. Laten we een voorbeeld nemen. Met welke mogendheid is Oceanië op dit moment in oorlog?'
'Toen ik gearresteerd werd was Oceanië in oorlog met Oost-Azië.'
'Met Oost-Azië. Goed. En Oceanië is altijd in oorlog geweest met Oost-Azië, nietwaar?'
Winston hield de adem in. Hij kon zijn ogen niet van de wijzerplaat afhouden.
'De waarheid, Winston. *Jouw* waarheid. Vertel me wat je denkt je te herinneren.'
'Ik herinner me dat we, nog een week voordat ik gearresteerd werd, helemaal niet met Oost-Azië in oorlog waren. Dat was onze bondgenoot. De oorlog ging tegen Eurazië. Dat was vier jaar lang zo geweest. Daarvóór...'
O'Brien legde hem met een handbeweging het zwijgen op.
'Een ander voorbeeld,' zei hij. 'Een paar jaar geleden heb je een heel ernstige zinsbegoocheling gehad. Je dacht dat drie mannen, drie voormalige partijleden, Jones, Aaronson en Rutherford - mannen die terechtgesteld zijn wegens verraad en sabotage nadat ze alles, maar dan ook alles hadden bekend — niet schuldig waren aan de misdrijven die men ze had aangewreven. Je dacht dat je onweerlegbaar bewijsmateriaal had gezien waaruit bleek dat hun bekentenissen niet echt waren geweest. Er was een foto die je die hallucinatie gaf. Het was een soort foto als deze.'
Een langwerpig stuk krantenpapier zat opeens tussen O'Briens vingers. Misschien gedurende vijf seconden was het binnen Winstons gezichtsveld. Het was een foto, en welke foto wist hij onmiddellijk. Het was *de* foto. Het was een ander exemplaar van de foto van Jones, Aaronson en Rutherford op de partijbijeenkomst in New York, die hij elf jaar geleden toevallig in handen had gekregen en onmiddellijk had vernietigd. Hij zag hem maar even, toen was hij weer onzichtbaar geworden. Maar hij had hem gezien, daar viel niet aan te twijfelen, hij had hem gezien! Hij deed een wanhopige, martelende poging om de bovenhelft van zijn lichaam los te wringen. Het bleek onmogelijk zich ook maar een centimeter te bewegen. Voor het ogenblik had hij zelfs de wijzerplaat vergeten. Hij wilde maar één ding, die foto weer vasthouden, of op zijn minst zien.

'Hij bestaat!' riep hij uit.
'Nee,' zei O'Brien.
Hij liep door de kamer. In de muur aan de overkant zat een geheugengat. O'Brien tilde het deksel op. Zonder dat hij het gezien had dwarrelde het vodje papier weg op de warme luchtstroom; het zou in vlammen opgaan.
O'Brien draaide zich om.
'As,' zei hij. 'Niet eens herkenbare as. Stof. Hij bestaat niet. Hij heeft nooit bestaan.'
'Maar hij bestond wél! Hij bestaat nog! Hij bestaat in mijn geheugen. Ik herinner het me. Jij herinnert het je.'
'Ik herinner het me niet.'
Winstons moed zonk weg. Dit was dubbeldenk. Hij voelde een dodelijke hulpeloosheid. Als hij er zeker van had kunnen zijn dat O'Brien stond te liegen, dan zou het niet belangrijk hebben geleken. Maar het was heel goed mogelijk dat O'Brien de foto echt had vergeten. En als dat zo was, dan zou hij ook al hebben vergeten dat hij ontkend had zich daar iets van te herinneren, evenals het vergeten zelf. Hoe kon je er zeker van zijn dat dit alleen maar goocheltrucjes waren? Misschien kon die waanzinnige splitsing in de hersenen echt plaatsvinden: dat was de gedachte die hem verslagen maakte.
O'Brien keek peinzend op hem neer. Meer dan ooit leek hij op een leermeester die zich moeite geeft met een lastig, maar veelbelovend kind.
'Er bestaat een partijleuze over het beheersen van het verleden,' zei hij. 'Wil je die eens opzeggen?'
'Wie het verleden beheerst, beheerst de toekomst; wie het heden beheerst, beheerst het verleden,' zei Winston gehoorzaam.
'Wie het heden beheerst, beheerst het verleden,' zei O'Brien en knikte langzaam en goedkeurend. 'Ben jij van mening, Winston, dat het verleden werkelijk bestaat?'
Opnieuw kwam dat gevoel van hulpeloosheid over Winston. Zijn ogen schoten naar de wijzerplaat. Niet alleen wist hij niet of het antwoord dat hem van pijn zou redden 'ja' luidde of 'nee'; hij wist zelfs niet welk antwoord hij juist achtte.
O'Brien glimlachte licht. 'Je bent geen metafysicus, Winston,' zei hij. 'Tot op heden heb je er nooit over nagedacht wat "bestaan" betekent. Ik zal mijn vraag anders formuleren. Bestaat het verleden concreet, in de ruimte? Is er ergens een oord, een wereld van materiële zaken, waar het verleden nog plaatsvindt?'
'Nee.'
'Waar bestaat het verleden dan, als het al bestaat?'
'In de archieven. Het staat opgetekend.'
'In de archieven. En waar nog meer?'
'In de geest. In het menselijk geheugen.'
'In het geheugen. Goed dan. Wij, de Partij, beheersen alle archieven en wij beheersen alle geheugens. Dus beheersen wij het verleden, nietwaar?'
'Maar hoe kun je mensen beletten zich dingen te herinneren?' riep Winston, die weer even de wijzerplaat had vergeten. 'Zoiets gaat onwillekeurig. Het gaat buiten jezelf om. Hoe kan je geheugens beheersen? Het mijne hebben jullie nooit kunnen beheersen!'
O'Brien werd weer streng. Hij stak zijn hand uit naar de wijzerplaat.
'Integendeel,' zei hij, *'jij* hebt het niet beheerst. Daardoor ben je hier terechtgekomen. Je bent hier

omdat je tekortgeschoten bent in onderdanigheid, in zelfdiscipline. Je bent niet bereid geweest tot de onderdanigheid waarmee men betaalt voor gezond verstand. Je hebt er de voorkeur aan gegeven krankzinnig te zijn, een minderheid van één. Alleen de gedisciplineerde geest kan de werkelijkheid zien, Winston. Jij meent dat de werkelijkheid iets objectiefs is, iets uiterlijks, iets wat zelfstandig bestaat. Je denkt ook dat de werkelijkheid iets vanzelfsprekends is. Als je jezelf tot het waandenkbeeld verleidt dat je iets ziet, dan neem je aan dat ieder ander hetzelfde ziet als jij. Maar laat ik je vertellen, Winston, dat de werkelijkheid niet uiterlijk is. De werkelijkheid bestaat in de menselijke geest en nergens anders. Niet in de geest van het individu, dat zich kan vergissen en in elk geval vroeg of laat sterft; alleen in de geest van de Partij die collectief is en onsterfelijk. Wat de Partij als waarheid beschouwt *is* waarheid. Het is niet mogelijk de werkelijkheid anders te zien dan via de ogen van de Partij. Dat is wat jij opnieuw zult moeten leren, Winston. Daarvoor is een daad van zelfvernietiging nodig, een wilsinspanning. Je moet je vernederen voordat je geestelijk gezond kunt worden.'
Hij wachtte even als om zijn woorden de kans te geven door te dringen in zijn toehoorder.
'Herinner je je,' vervolgde hij, 'datje in je dagboek hebt geschreven: "Vrijheid is de vrijheid om te zeggen dat twee plus twee vier is"?'
'Ja,' zei Winston.
O'Brien stak zijn linkerhand omhoog, met de rug ervan naar Winston, de duim verborgen en de vingers uiteen.
'Hoeveel vingers steek ik op, Winston?'
'Vier.'
'En als de Partij zegt dat het er geen vier zijn, maar vijf— hoeveel zijn het er dan?'
'Vier.'
Het woord eindigde in een snik van pijn. De wijzer was naar vijfenvijftig geschoten. Over zijn hele lichaam brak Winston het zweet uit. De adem scheurde met geweld zijn longen binnen en kwam weer naar buiten in diep gekreun dat hij zelfs door zijn tanden opeen te klemmen niet kon tegenhouden. O'Brien observeerde hem, de vier vingers nog steeds in de lucht. Hij trok de hefboom terug. Ditmaal werd de pijn maar weinig minder.
'Hoeveel vingers, Winston?'
'Vier.'
De naald ging naar zestig.
'Hoeveel vingers, Winston?'
'Vier! Vier! Wat kan ik anders zeggen? Vier!'
De naald moest weer verder zijn gegaan, maar hij keek er niet naar. Het massieve, strenge gezicht en de vier vingers vulden zijn gezichtsveld. De vingers rezen voor zijn ogen op als zuilen, enorm, wazig en bevend als het ware, maar het waren er onmiskenbaar vier.
'Hoeveel vingers, Winston?'
'Vier! Hou op, hou op! Hoe kun je doorgaan? Vier! Vier!'
'Hoeveel vingers, Winston?' 'Vijf! Vijf! Vijf!'
'Nee, Winston, dat heeft geen zin. Je liegt. Je denkt nog steeds dat het er vier zijn. Hoeveel vingers?'
'Vier! Vijf! Vier! Wat je maar wilt. Maar hou op, hou op met die pijn!'
Opeens zat hij overeind met O'Briens arm om zijn schouders. Een paar seconden misschien was hij bewusteloos geweest. De banden die zijn lichaam hadden vastgehouden, waren losgemaakt. Hij had

het erg koud, hij beefde onwillekeurig, hij klappertandde, tranen biggelden over zijn wangen. Even klemde hij zich aan O'Brien vast als een baby, even voelde hij een merkwaardige troost door die zware arm om zijn schouders. Hij had het gevoel dat O'Brien zijn beschermer was, dat de pijn iets van buitenaf was, een andere oorsprong had, en dat O'Brien hem ervan zou redden.
'Je leert niet snel, Winston,' zei O'Brien vriendelijk.
'Wat kan ik eraan doen?' snikte hij. 'Wat kan ik eraan doen dat ik zie wat vlak voor mijn ogen is? Twee plus twee is vier.'
'Soms, Winston. Soms is het vijf. Soms is het drie. Soms is het dat alles tegelijk. Je moet beter je best doen. Het is niet makkelijk geestelijk gezond te worden.'
Hij liet Winston weer op het bed zakken. De greep om zijn ledematen werd weer strakker, maar de pijn was weggetrokken en het beven had opgehouden. Hij voelde zich nu alleen nog zwak en koud. O'Brien maakte een hoofdbeweging naar de man in de witte jas die er aldoor onbeweeglijk bij had gestaan. De man in de witte jas boog zich voorover en keek Winston zorgvuldig in de ogen, voelde zijn pols, legde een oor tegen zijn borst, klopte hier en daar; toen knikte hij naar O'Brien.
'Nog een keer,' zei O'Brien.
De pijn schoot Winstons lichaam binnen. De naald moest op zeventig, vijfenzeventig staan. Hij hield ditmaal zijn ogen gesloten. Hij wist dat de vingers er nog waren en dat het er nog steeds vier waren. Het enige wat er nog toe deed was in leven blijven tot de aanval over was. Hij wist niet meer of hij schreeuwde of niet. De pijn werd weer minder. Hij opende zijn ogen. O'Brien had de hefboom teruggetrokken.
'Hoeveel vingers, Winston?'
'Vier. Ik geloof dat het er vier zijn. Ik zou er vijf zien als ik kon. Ik doe mijn best om er vijf te zien.'
'Wat wil je liever: mij ervan overtuigen dat je er vijf ziet, of ze echt zien?'
'Ze echt zien.'
'Nog een keer,' zei O'Brien.
Misschien stond de naald nu op tachtig — negentig. Winston kon zich slechts bij tussenpozen herinneren waarom de pijn er was. Achter zijn dichtgeknepen oogleden leek een heel woud van vingers zich in een soort dans te bewegen, ze leken zich met elkaar te verweven, achter elkaar te verdwijnen en weer te verschijnen. Hij probeerde ze te tellen, waarom wist hij niet. Hij wist alleen dat het onmogelijk was ze te tellen en dat dat kwam doordat vier en vijf op geheimzinnige wijze hetzelfde waren. De pijn verflauwde weer. Toen hij zijn ogen opende merkte hij dat hij nog steeds hetzelfde zag. Vingers zonder tal, als bewegende bomen, dansten voorbij in beide richtingen en kruisten elkaar telkens weer. Hij sloot opnieuw de ogen.
'Hoeveel vingers steek ik op, Winston?'

'Ik weet het niet. Ik weet het niet. Je vermoordt me nog als je dat nog eens doet. Vier, vijf, zes - eerlijk, echt, ik weet het niet.'
'Dat is al beter,' zei O'Brien.
Er gleed een naald in Winstons arm. Vrijwel onmiddellijk verspreidde zich een verrukkelijke, heilzame warmte door zijn hele lichaam. De pijn was al half vergeten. Hij opende zijn ogen en keek dankbaar op naar O'Brien. Toen hij dat massieve, doorgroefde gezicht zag, zo lelijk en zo intelligent, leek zijn hart een slag over te slaan. Als hij zich had kunnen bewegen zou hij een hand hebben uitgestoken en die op O'Briens arm gelegd hebben. Hij had nooit zo innig van hem gehouden als op dit moment, en niet alleen omdat hij de pijn had laten ophouden. Het oude gevoel, dat het er in wezen niet

toe deed of O'Brien een vriend was of een vijand, was teruggekomen. O'Brien was iemand met wie je kon praten. Misschien had een mens er niet zozeer behoefte aan te worden bemind als wel te worden begrepen. O'Brien had hem gemarteld tot hij op de rand van de waanzin was, en binnenkort, dat stond vast, zou hij hem de dood in jagen. Dat gaf niet. In een zekere betekenis, die dieper reikte dan vriendschap, kenden ze elkaar door en door; al zouden de woorden misschien nooit worden uitgesproken, toch was er ergens een punt waar ze elkaar konden ontmoeten en met elkaar praten. O'Brien keek op hem neer met een uitdrukking die leek te zeggen dat diezelfde gedachte ook in zijn geest leefde. Toen hij zijn mond opendeed sprak hij op ongedwongen conversatietoon.
'Weet je waar je bent, Winston?'
'Dat weet ik niet. Ik kan er alleen naar raden. In het Ministerie van Liefde.'
'Weet je hoe lang je hier al bent?'

'Dat weet ik niet. Dagen, weken, maanden - maanden, denk ik.'
'En waarvoor, denk je, brengen wij mensen hiernaartoe?'
'Om ze te laten bekennen.'
'Nee, dat is de reden niet. Probeer het nog eens.'
'Om ze te straffen.'
'Nee!' riep O'Brien luid. Zijn stem was totaal veranderd en zijn gezicht was plotseling zowel streng als levendig geworden. 'Nee! Niet alleen om je te laten bekennen, en ook niet om je te straffen. Zal ik je vertellen waarom we je hierheen hebben gebracht? Om je te genezen! Om je geestelijk gezond te maken! Wil je goed onthouden Winston, dat niemand die we hierheen brengen ooit uit onze handen komt zonder genezen te zijn? Wij zijn niet geïnteresseerd in die onnozele misdrijven die jij hebt begaan. De Partij is niet geïnteresseerd in openlijke daden; het denken is het enige waarop onze aandacht is gericht. Wij vernietigen onze vijanden niet alleen, wij veranderen ze ook. Snap je wat ik daarmee bedoel?'
Hij stond over Winston gebogen. Zijn gezicht leek enorm doordat het zo dichtbij was, en afschuwelijk lelijk doordat hij het van onderen zag. Bovendien was het vervuld van een zekere vervoering, een waanzinnige gedrevenheid. Opnieuw zonk Winstons moed weg. Als het mogelijk was geweest zou hij dieper in het bed zijn weggekropen. Hij was er zeker van dat O'Brien op het punt stond, zuiver moedwillig, de wijzerplaat weer in beweging te zetten. Op dat moment echter wendde O'Brien zich af. Hij begon op en neer te lopen. Toen vervolgde hij op minder fanatieke toon:
'Het eerste wat je moet begrijpen is dat hier geen martelaarschap bestaat. Je hebt wel gelezen over de godsdienstvervolgingen in het verleden. In de Middeleeuwen had je de inquisitie. Dat bleek een mislukking. Die begon met de uitroeiing van ketterij, maar uiteindelijk heeft ze de ketterij het eeuwige leven gegeven. Voor elke ketter die zij op de brandstapel bracht, stonden er duizenden anderen op. En hoe kwam dat? Doordat de inquisitie haar vijanden in het openbaar ter dood bracht en ze doodde zonder dat ze bekeerd waren: ze bracht hen ter dood omdat ze verstokt bleven. Mensen stierven omdat ze hun ware geloof niet wilden loslaten. Natuurlijk viel alle glorie ten deel aan het slachtoffer, en alle schande aan de inquisiteur die hem liet verbranden. Later, in de twintigste eeuw, kreeg je het totalitarisme, zoals dat heette. Je had de Duitse nazi's en de Russische communisten. De Russen vervolgden ketterij nog wreder dan de inquisitie. En ze dachten dat ze een les uit de fouten van het verleden hadden getrokken; ze wisten tenminste dat men geen martelaars moet maken. Voordat ze hun slachtoffers onderwierpen aan een openbaar proces, vernietigden ze welbewust hun waardigheid. Ze maakten hen klein door marteling en eenzame opsluiting, totdat ze verachtelijke, kruiperige stakkers

waren die alles bekenden wat ze werd ingegeven, zichzelf overlaadden met schande, elkaar beschuldigden en zich achter elkaar verscholen en om genade jammerden. En toch speelde zich een paar jaar later weer hetzelfde af. De doden waren martelaars geworden en hun vernedering was vergeten. En nogmaals: hoe kwam dat? In de eerste plaats doordat de bekentenissen die ze hadden afgelegd kennelijk afgedwongen waren, en onwaar. Dat soort vergissingen maken wij niet. Alle bekentenissen die hier worden afgelegd zijn waar. Wij maken ze waar. En het belangrijkste is dat we de doden geen kans geven om tegen ons op te staan. Je moet ophouden je in te beelden dat het nageslacht jou in het gelijk zal stellen, Winston. Het nageslacht zal nooit van jou horen. Je zult volkomen uit de stroom van de geschiedenis worden weggenomen. Wij zullen je in gas veranderen en je in de stratosfeer laten opgaan. Er zal niets van je overblijven; geen naam in een adreslijst, geen herinnering in een levend brein. Je zult vernietigd worden in het verleden en in de toekomst. Je zult nooit hebben bestaan.'

Waarom dan zo veel moeite om mij te martelen? dacht Winston met een vleugje bitterheid. O'Brien bleef staan alsof Winston die gedachte hardop had uitgesproken. Zijn grote, lelijke gezicht kwam dichterbij, de ogen waren enigszins dichtgeknepen.

'Nu denk jij,' zei hij, 'als wij toch van plan zijn je volkomen weg te vagen, zodat niets van wat je zegt of doet, het geringste verschil maakt - waarom getroosten we ons dan de moeite om je eerst te verhoren? Dat dacht je toch, nietwaar?'

'Ja,' zei Winston.

O'Brien glimlachte flauwtjes. 'Jij bent een weeffout, Winston. Je bent een vlek die moet worden verwijderd. Heb ik je daarnet niet verteld dat wij anders zijn dan de vervolgers van vroeger? Wij stellen ons niet tevreden met negatieve gehoorzaamheid, zelfs niet met de meest abjecte onderdanigheid. Wanneer jij je ten slotte aan ons overgeeft, dan moet dat uit eigen vrije wil gebeuren. Wij verdelgen de ketter niet omdat hij zich tegen ons verzet: zolang hij zich verzet, verdelgen we hem nooit. We bekeren hem, we veroveren de kern van zijn geest, we vormen hem opnieuw. We branden alle kwaad en alle illusie uit hem weg; we halen hem over naar onze kant, niet in schijn, maar echt, met hart en ziel. We maken hem tot een van ons, voordat we hem doden. Het is voor ons onduldbaar dat ergens ter wereld een verkeerde gedachte zou bestaan, hoe geheim en machteloos ook. Zelfs op het moment van de dood kunnen we geen zweem van afwijking dulden. In vroeger tijden liep de ketter steeds als ketter naar de brandstapel, terwijl hij zijn ketterij luidkeels verkondigde, zich daarin verheugde. Zelfs het slachtoffer van de Russische zuiveringen kon de rebellie die in zijn schedel zat nog meevoeren terwijl hij door de gang liep, in afwachting van de kogel. Maar wij maken de hersens brandschoon voordat we er een kogel doorheen jagen. Het gebod van het oude despotisme was: "Gij zult niet". Het gebod van het totalitarisme was: "Gij zult". Ons gebod is: *"Gij zijt"*. Geen mens die wij hierheen brengen, houdt het ooit tegen ons vol. Iedereen wordt schoongewassen. Zelfs die drie misselijke verraders, in wier onschuld jij eens hebt geloofd - Jones, Aaronson en Rutherford - op de lange duur hebben we ze kleingekregen. Ik heb zelf deelgenomen aan hun verhoor. Ik heb gezien hoe ze langzamerhand murw werden, hoe ze jankten, kropen, huilden - en ten slotte niet meer van pijn of angst, maar alleen nog van berouw. Tegen de tijd dat wij met ze klaar waren, bestonden ze alleen nog uit een menselijk omhulsel. Er was niets meer in hen overgebleven dan spijt over wat ze hadden gedaan, en liefde voor Grote Broer. Het was roerend te zien hoe ze hem liefhadden. Ze smeekten snel te worden doodgeschoten, zodat ze konden sterven zolang hun geweten nog zuiver was.'

Zijn stem was haast dromerig geworden. De vervoering, de waanzinnige geestdrift spraken nog uit zijn gezicht. Hij stelt zich niet aan, dacht Winston; hij is geen huichelaar; hij gelooft alles wat hij zegt. Het zwaarst leed hij nog onder het besef van zijn eigen geestelijke minderwaardigheid. Hij keek toe hoe de zware en toch lenige gestalte op en neer liep, zijn gezichtsveld in en uit. O'Brien was een mens die in elk opzicht groter was dan hij. Er was geen gedachte die hij ooit had gehad of zou kunnen hebben, of O'Brien had die al lang geleden gehad, onderzocht en verworpen. Zijn geest*omvatte* die van Winston. Maar als dat waar was, hoe kon O'Brien dan gek zijn? Hij, Winston, moest degene zijn die gek was. O'Brien bleef staan en keek op hem neer. Zijn stem was weer streng geworden.
'Beeld je niet in dat je jezelf zult redden, Winston, hoe volledig je je ook aan ons overgeeft. Iemand die eenmaal is afgedwaald, wordt nooit gespaard. En zelfs als wij er de voorkeur aan zouden geven jou te laten voortleven tot aan je natuurlijke dood, zelfs dan zou je ons nog niet ontkomen. We zullen je zo grondig verbrijzelen dat je nooit meer overeind zult kunnen komen. Er zullen dingen met je gebeuren waarvan je nooit kunt herstellen, al werd je duizend jaar. Nooit zul je meer in staat zijn tot enig menselijk gevoel. Alles in je binnenste zal dood zijn. Nooit zul je meer in staat zijn tot liefde of vriendschap of levensvreugde of lachen of nieuwsgierigheid of moed of integriteit. Je zult hol zijn. Wij zullen je leeg- knijpen, en dan vullen we je met onszelf.'
Hij zweeg even en gaf een teken aan de man in de witte jas. Winston merkte dat een zwaar apparaat achter zijn hoofd werd klaargezet. O'Brien was naast het bed gaan zitten, zodat zijn gezicht bijna op gelijke hoogte was met dat van Winston.
'Drieduizend,' zei hij over Winstons hoofd heen tegen de man in de witte jas.
Twee zachte kussentjes die wat vochtig aanvoelden, werden tegen Winstons slapen gedrukt. Hij sidderde. Er zou pijn komen, een nieuw soort pijn. O'Brien legde geruststellend, vriendelijk haast, een hand op de zijne.
'Ditmaal doet het geen pijn,' zei hij. 'Hou je ogen op de mijne gericht.'
Op dat moment was er een verbijsterende ontploffing, of iets dat op een ontploffing leek, al was het niet zeker of er enig geluid bij was geweest. Vaststond dat er een verblindende lichtflits was. Winston voelde geen pijn, hij voelde zich alleen totaal krachteloos. Hoewel hij al op zijn rug had gelegen toen het gebeurde, kreeg hij het merkwaardige gevoel dat hij daar lag voordat hij was neergeslagen. Een enorme, pijnloze dreun had hem geveld. Ook was er iets binnen in zijn hoofd gebeurd. Toen zijn ogen weer konden zien, herinnerde hij zich wie hij was en waar hij was, en hij herkende het gezicht dat in het zijne staarde; maar ergens was een grote lege ruimte, alsof een stuk uit zijn hersens was verwijderd.
'Het gaat voorbij,' zei O'Brien. 'Kijk in mijn ogen. Met welk land is Oceanië in oorlog?'
Winston dacht na. Hij wist wat er met Oceanië bedoeld werd en dat hij zelf een burger van Oceanië was. Hij herinnerde zich ook dat Eurazië en Oost-Azië bestonden; maar wie met wie in oorlog was, wist hij niet. Eigenlijk was hij zich er niet van bewust geweest dat er een oorlog was.
'Ik weet het niet meer.'
'Oceanië is in oorlog met Oost-Azië. Weet je het nu weer?'
'Ja.'
'Elf jaar geleden heb jij een sprookje bedacht over drie mannen die ter dood waren veroordeeld wegens verraad. Je dacht dat je een stuk papier had gezien waaruit hun onschuld bleek. Een dergelijk stuk papier heeft nooit bestaan. Dat was een bedenksel van jezelf, en later ben je erin gaan geloven. Je herinnert je nu precies het moment waarop je dat voor het eerst bedacht hebt. Herinner je je dat?'

'Ja.'
'Daarnet heb ik de vingers van mijn hand voor je opgestoken. Je zag vijf vingers. Weet je dat nog?'
'Ja-'
O'Brien stak de vingers van zijn linkerhand omhoog, zonder de duim. 'Dat zijn vijf vingers. Zie je vijf vingers?'
'Ja.'
En hij zag ze inderdaad, één vluchtig ogenblik, voordat zijn denken weer veranderde. Hij zag vijf vingers, zonder enige vervorming. Toen was alles weer normaal, en de oude angst, de haat en de verbijstering keerden op slag weer terug. Maar dat ogenblik was er geweest - hoe lang wist hij niet, dertig seconden misschien - een ogenblik van stralende zekerheid, toen elke nieuwe suggestie van O'Brien een stuk leegte had opgevuld en absolute waarheid was geworden, en toen twee plus twee evengoed drie had kunnen zijn als vijf, als iemand daarop had gestaan. Het was weer over voordat O'Brien zijn hand had laten zakken, maar hoewel hij het niet kon terugroepen, kon hij het zich wél herinneren, zoals je je een levendige ervaring herinnert uit een lang vervlogen periode van je leven, toen je eigenlijk een ander mens was.
'Je hebt nu gezien,' zei O'Brien, 'dat het in elk geval mogelijk is.'
'Ja,'zei Winston.
O'Brien stond tevreden op. Links van zich zag Winston hoe de man in de witte jas een ampul openbrak en de inhoud met een spuitje opzoog. O'Brien keerde zich glimlachend om naar Winston. Bijna net als vroeger schoof hij zijn bril recht.
'Weet je nog hoe je in je dagboek hebt geschreven,' zei hij, 'dat het er niet toe deed of ik een vriend was of een vijand, omdat ik tenminste iemand was die jou begreep en met wie je kon praten? Daar had je gelijk in. Ik praat graag met je. Je geest trekt me aan. Die lijkt op mijn eigen geest, alleen ben jij toevallig krankzinnig. Voordat we de zitting beëindigen mag je me een paar vragen stellen, als je wilt.'
'Wat ik maar wil?'
'Wat je maar wilt.' Hij zag dat Winstons ogen naar de wijzerplaat gingen. 'Die is uitgezet. Wat is je eerste vraag?'
'Wat hebben jullie met Julia gedaan?' vroeg Winston.
O'Brien glimlachte opnieuw. 'Ze heeft je verraden, Winston. Onmiddellijk - zonder enig voorbehoud. Ik heb zelden iemand zo vlot naar ons zien overlopen. Je zou haar nauwelijks herkennen als je haar zag. Al haar opstandigheid, haar bedrog, haar dwaasheden, haar verdorvenheid - dat alles is uit haar weggebrand. Het was een modelbekering, geheel volgens het boekje.'
'Jullie hebben haar gemarteld.'
O'Brien liet dit onbeantwoord. 'Volgende vraag,' zei hij.
'Bestaat Grote Broer echt?'
'Natuurlijk bestaat hij. De Partij bestaat. Grote Broer belichaamt de Partij.'
'Bestaat hij op dezelfde manier als ik besta?'
'Jij bestaat niet,' zei O'Brien.
Opnieuw werd hij overvallen door dat gevoel van hulpeloosheid. Hij kende de argumenten die bewezen dat hij zelf niet bestond, althans, hij kon zich die indenken; maar dat was nonsens, dat was slechts een spel met woorden. Was de bewering: 'Jij bestaat niet' eigenlijk niet logisch onhoudbaar? Maar wat voor zin had het dat te zeggen? Zijn hersenen krompen ineen bij de gedachte aan de

onweerlegbare, krankzinnige argumenten waarmee O'Brien hem zou bombarderen.
'Ik ben van mening dat ik besta,' zei hij vermoeid. 'Ik ben me bewust van mijn eigen identiteit. Ik ben geboren en ik zal sterven. Ik heb armen en benen. Ik neem een bepaald punt in de ruimte in. Geen ander materieel voorwerp kan terzelfder tijd dat punt innemen. Bestaat Grote Broer in die zin?'
'Dat is niet van belang. Hij bestaat.'
'Gaat Grote Broer ooit dood?'
'Natuurlijk niet. Hoe zou hij kunnen sterven? Volgende vraag.'
'Bestaat de Broederschap?'
'Dat is iets, Winston, wat je nooit te weten zult komen. Als wij besluiten je vrij te laten zodra we met je klaar zijn, en als jij zou doorleven tot je negentigste, dan zou je er nóg nooit achter komen of het antwoord op die vraag ja of nee luidt. Zolang je leeft zal dat een onopgelost raadsel blijven.'
Winston lag stil en zweeg. Zijn borstkas ging iets sneller op en neer. Nog had hij de vraag niet gesteld die als eerste bij hem was opgekomen. Hij moest het vragen, maar het was alsof zijn tong het niet wou uitspreken.
O'Brien keek lichtelijk geamuseerd. Zelfs zijn brillenglazen leken ironisch te fonkelen. Hij weet het, dacht Winston opeens, hij weet wat ik wil vragen! Op het moment dat hij dat dacht, schoten de woorden uit zijn mond: 'Wat is er in Kamer 101?'
De uitdrukking op O'Briens gezicht veranderde niet. Hij antwoordde droog: 'Je wéét wat er in Kamer 101 is, Winston. Iedereen weet wat er in Kamer 101 is.'
Hij stak een vinger omhoog naar de man in de witte jas. Kennelijk was de zitting voorbij. Een naald prikte in Winstons arm. Hij zonk vrijwel onmiddellijk weg in een diepe slaap.

3

'Je herintegratie verloopt in drie fasen,' zei O'Brien, 'leren, begrijpen en aanvaarden. Het wordt tijd dat je een begin maakt met de tweede fase.'

Als steeds lag Winston plat op zijn rug. De laatste tijd echter zaten de banden wat losser. Ze kluisterden hem nog aan het bed, maar hij kon zijn knieën een beetje bewegen en zijn hoofd van de ene kant naar de andere draaien en zijn armen vanaf de ellebogen opheffen. Ook de wijzerplaat was niet meer zo'n naamloze verschrikking. Hij kon aan de pijnscheuten ontkomen als hij zich maar vlug van begrip toonde: O'Brien haalde de hefboom voornamelijk over wanneer hij blijk gaf van domheid. Soms 'werkten ze een hele zitting af zonder dat het apparaat werd gebruikt. Hij kon zich niet herinneren hoeveel zittingen ze hadden gehad. Het gehele proces leek zich af te spelen over een lange periode van onbepaalde duur - weken misschien wel - en tussen de zittingen verstreken naar zijn gevoel soms dagen, soms maar een paar uur.

'Terwijl je daar zo ligt,' zei O'Brien, 'heb je je vaak afgevraagd - en die vraag heb je zelfs aan mij gesteld - waarom het Ministerie van Liefde zoveel moeite en tijd aan jou besteedt. En toen je op vrije voeten was, hield je je in wezen met hetzelfde probleem bezig. Je kon wel begrijpen hoe de maatschappij waarin je leefde werkte, maar je begreep niet de motieven die eraan ten grondslag liggen. Weet je nog dat je in je dagboek hebt geschreven: "Ik begrijp wel *hoe* ik begrijp niet *waarom*"? En toen je ging nadenken over dat "waarom" begon je te twijfelen aan je eigen verstand. Je hebt *het boek gelezen,* Goldsteins boek, althans gedeelten ervan. Heb je er iets uit geleerd dat je niet al wist?'

'Heb jij het dan gelezen?' vroeg Winston.

'Ik heb het geschreven. Dat wil zeggen, ik heb eraan meegewerkt. Geen enkel boek is het werk van één mens, zoals je weet.'

'Is het waar wat erin staat?'

'Wat de beschrijvende gedeelten aangaat, ja. Het program dat erin wordt uitgewerkt is onzin. De heimelijke kennisvergaring — een geleidelijke verspreiding van inzicht - uiteindelijk een proletarische opstand - de omverwerping van de Partij. Je hebt zelf voorzien dat het daarop zou uitlopen. Dat is allemaal nonsens. De proletariërs zullen nooit in opstand komen, in geen duizend of miljoen jaar. Dat kunnen ze niet. De reden hoef ik je niet te verklappen: die ken je al. Als je ooit gedroomd hebt van gewelddadig verzet, dan moet je die gedachte totaal laten varen. De Partij kan op geen enkele manier omvergeworpen worden. Het bewind van de Partij is eeuwig. Neem dat maar als uitgangspunt voor je denken.'

Hij kwam dichter naar het bed toe. 'Eeuwig,' herhaalde hij. 'En laten we nu terugkeren tot de vraag van het "hoe" en het "waarom". Je begrijpt heel goed *hoede* Partij ervoor zorgt dat ze aan de macht blijft. Vertel me nu eens *waarom* we de macht willen houden. Wat is ons motief? Waarom zouden we macht wensen? Vooruit, zeg eens wat,' zei hij toen Winston bleef zwijgen.

Toch zei Winston eerst even niets. Een gevoel van vermoeidheid had hem overvallen. Opnieuw vertoonde O'Briens gezicht die vage, krankzinnige gloed van fanatisme. Hij wist van tevoren wat O'Brien zou zeggen: dat de Partij de macht niet wenste omwille van zichzelf, maar alleen voor het bestwil van de meerderheid. Dat ze de macht wenste omdat mensen als massa zwak en laf waren, de vrijheid niet konden verdragen, de waarheid niet onder ogen konden zien, en dat ze geregeerd en systematisch bedrogen moesten worden door anderen die sterker waren dan zij. Dat de mensheid moest kiezen tussen vrijheid en geluk, en dat voor de overgrote meerderheid geluk het beste was. Dat de Partij de eeuwige hoedster van de zwakken was, een toegewijde sekte die het kwade deed opdat

daaruit het goede zou voortkomen, en het eigen geluk opofferde voor dat van anderen. Het erge, dacht Winston, het erge was dat O'Brien, wanneer hij dat zei, er ook in geloofde. Je kon het aan zijn gezicht zien. O'Brien wist alles. Duizendmaal beter dan Winston wist hij hoe de wereld echt in elkaar zat, in wat een ellende de grote massa van de mensheid leefde en met wat voor leugens en wreedheden de Partij die ellende instandhield. Hij had het allemaal begrepen, overwogen, en het maakte geen verschil: alles werd gerechtvaardigd door het uiteindelijke doel. Wat kon je beginnen, dacht Winston, tegen een waanzinnige die slimmer is dan jij, die eerlijk luistert naar je argumenten en dan gewoon volhardt in zijn waanzin?

'Jullie regeren over ons voor ons eigen bestwil,' zei hij moe. 'Jullie denken dat mensen niet geschikt zijn om zichzelf te regeren, en daarom...'

Hij schrok en had het bijna uitgeschreeuwd. Een scheut van pijn was door zijn lichaam gegaan. O'Brien had de hefboom van de wijzerplaat opgetrokken tot vijfendertig.

'Dat was dom, Winston, heel dom!' zei hij. 'Jij moest toch beter weten.'

Hij trok de hefboom terug en vervolgde: 'Nu zal ik je vertellen wat het antwoord op mijn vraag is. Luister goed. De Partij streeft uitsluitend uit eigenbelang naar macht. Wij zijn niet geïnteresseerd in het welzijn van anderen; wij zijn enkel en alleen geïnteresseerd in macht. Niet in rijkdom of weelde of een lang leven of geluk: alleen in macht, zuivere macht. Wat zuivere macht betekent, zul je nog leren begrijpen. Wij verschillen van alle oligarchieën uit het verleden doordat wij weten wat we doen. Alle andere, zelfs als ze veel op ons leken, waren lafaards en huichelaars. De Duitse nazi's en de Russische communisten hebben ons in hun methoden heel dicht benaderd, maar ze hadden nooit de moed toe te geven wat hun motieven waren. Ze beweerden, en misschien geloofden ze dat zelf, dat ze de macht tegen hun zin hadden overgenomen, en voor beperkte tijd, en dat vlak om het hoekje een paradijs lag waar de mensen vrij en gelijk zouden zijn. Zo zijn wij niet. Wij weten dat niemand ooit naar de macht grijpt met de bedoeling die weer prijs te geven. Macht is geen middel, macht is een doel. Men vestigt geen dictatuur om een revolutie veilig te stellen; men maakt revolutie om de dictatuur te vestigen. Het doel van vervolging is vervolging. Het doel van marteling is marteling. Het doel van macht is macht. Begin je me nu te begrijpen?'

Het viel Winston op, zoals hem dat al eerder was opgevallen, hoe vermoeid O'Briens gezicht eruitzag. Het was sterk en vlezig en bruut, het was hoogst intelligent en vertoonde een zekere beheerste hartstocht, die Winston een hulpeloos gevoel gaf; maar het stond vermoeid. Hij had wallen onder zijn ogen, onder de jukbeenderen was de huid slap. O'Brien leunde over hem heen en bracht opzettelijk zijn uitgeputte gezicht dichterbij.

'Je denkt nu,' zei hij, 'dat mijn gezicht oud is en vermoeid, dat ik wel praat over macht, maar dat ik niet eens in staat ben het verval van mijn eigen lichaam tegen te houden. Begrijp je dan niet, Winston, dat het individu slechts een cel is? De vermoeidheid van de cel is de kracht van het organisme. Gaat een mens dood als hij de nagels van zijn vingers knipt?'

Hij wendde zich af en begon te ijsberen, met één hand in zijn zak.

'Wij zijn de priesters van de macht,' zei hij. 'God is macht. Maar op het moment is macht niet méér dan een woord, wat jou betreft. Het wordt tijd dat je je eens een idee vormt van wat macht betekent. Het eerste wat je moet beseffen is dat macht collectief is. Het individu heeft slechts macht als het ophoudt individu te zijn. Je kent de partijleuze "Vrijheid is slavernij". Heb je ooit bedacht dat je dat kunt omkeren? "Slavernij is vrijheid"! In zijn eentje - vrij - wordt de mens altijd verslagen. Dat is onvermijdelijk omdat iedere mens gedoemd is te sterven, en dat is de allergrootste nederlaag. Maar

als hij zich volledig, totaal kan onderwerpen, als hij zijn identiteit kan opgeven, als hij kan versmelten met de Partij, zodat hij de Partij is, dan is hij almachtig en onsterfelijk. Het tweede wat je moet beseffen is dat macht betekent: macht over mensen. Over het lichaam - maar vooral over de geest. Macht over de materie - de objectieve werkelijkheid zoals jij het zou noemen - is onbelangrijk. De materie beheersen we al volstrekt.'

Even dacht Winston niet aan de wijzerplaat. Hij deed een verwoede poging om overeind te gaan zitten, maar het resultaat was alleen dat hij zijn lichaam pijnlijk verwrong.

'Maar hoe kunnen jullie de materie beheersen!' riep hij uit. 'Jullie beheersen niet eens het klimaat of de wet van de zwaartekracht. En dan heb je nog ziekte, pijn, dood...'

O'Brien bracht hem met een handgebaar tot zwijgen. 'Wij beheersen de materie omdat we de geest beheersen. De werkelijkheid zit binnen in de schedel. Je zult het stap voor stap leren, Winston. Er is niets waartoe we niet in staat zijn. Onzichtbaarheid, levitatie - alles. Ik zou als een zeepbel hier van de vloer omhoog kunnen zweven, als ik dat wilde. Ik wil het niet omdat de Partij het niet wil. Je moet die negentiende- eeuwse opvattingen over natuurwetten van je afzetten. Wij maken de natuurwetten.'

'Maar die maken jullie niet! Jullie zijn niet eens de heersers van deze planeet. Hoe zit het met Eurazië en Oost-Azië? Die hebben jullie nog niet veroverd.'

'Dat is niet belangrijk. We zullen ze veroveren wanneer ons dat zo uitkomt. En als we het niet doen, wat zou dat voor verschil maken? We kunnen ze uitsluiten, buiten al het bestaande. Oceanië is de wereld.'

'Maar de wereld is zelf maar een stukje materie. En de mens is zo klein, zo hulpeloos! Hoe lang heeft hij helemaal bestaan? Miljoenen jaren is de aarde onbewoond geweest.'

'Nonsens. De aarde is even oud als wij, niet ouder. Hoe zou ze ouder kunnen zijn? Niets kan bestaan, tenzij het door menselijk bewustzijn gebeurt.'

'Maar de rotsen zitten vol gebeente van uitgestorven dieren, mammoets en mastodonten en enorme reptielen, die hier hebben geleefd lang voordat de mens verscheen.'

'Heb je dat gebeente ooit gezien, Winston? Natuurlijk niet. Negentiende-eeuwse biologen hebben dat bedacht. Voor de mens heeft er niets bestaan. Na de mens, mocht er ooit een eind aan hem komen, zou er niets bestaan. Er bestaat niets buiten de mens.'

'Maar het complete heelal bestaat buiten ons. Kijk eens naar de sterren! Sommige zijn een miljoen lichtjaren van ons verwijderd. Die zijn voor eeuwig buiten ons bereik.'

'Wat zijn sterren helemaal?' zei O'Brien onverschillig. 'Dat zijn vonkjes vuur, een paar kilometer van ons vandaan. We zouden er kunnen komen als we dat wilden. Of we zouden ze kunnen uitdoven. De aarde is het middelpunt van het heelal. De zon en de sterren draaien eromheen.'

Opnieuw maakte Winston een krampachtige beweging. Deze keer zei hij niets. O'Brien sprak verder, alsof hij antwoord gaf op een uitgesproken tegenwerping: 'In bepaalde gevallen is dat natuurlijk niet waar. Als wij de oceaan bevaren, of als we een zonsverduistering voorspellen, nemen we vaak voor het gemak aan dat de aarde om de zon draait en dat de sterren miljoenen en miljoenen kilometers ver verwijderd zijn. Maar wat dan nog? Dacht je dat wij niet in staat zijn een tweeledig astronomisch stelsel uit te werken? De sterren kunnen dichtbij zijn of ver weg, geheel naar onze behoefte. Dacht je dat onze wiskundigen daartegen niet zijn opgewassen? Heb je dubbeldenk vergeten?'

Winston kromp ineen op het bed. Wat hij ook zei, prompt kreeg hij een antwoord dat hem verpletterde als een slag met een ploertendoder. En toch wist hij, toch *wist\i\)* dat hij gelijk had. De overtuiging dat er niets bestond buiten je eigen geest — er moest toch een manier zijn om aan te tonen dat dat onjuist

was? Was niet al lang geleden bewezen dat dat een misvatting was? Er was zelfs een woord voor, dat hij niet meer wist. Even speelde een flauwe glimlach om de mondhoeken van O'Brien die op hem neerkeek.
'Ik heb je al verteld, Winston,' zei hij, 'dat metafysica niet je sterkste punt is. Het woord dat je probeert te bedenken is solipsisme. Maar je vergist je. Dit is geen solipsisme. Collectief solipsisme, goed, maar dat is iets heel anders; dat is in werkelijkheid het tegendeel. Maar we dwalen af,' zei hij op andere toon. 'De ware macht, de macht waarvoor we dag en nacht moeten vechten, is niet de macht over dingen, maar over mensen.' Hij zweeg even en gedroeg zich weer als een schoolmeester die een veelbelovende leerling ondervraagt: 'Hoe laat de ene mens zijn macht over de andere gelden, Winston?'
Winston dacht na. 'Door hem te laten lijden,' zei hij.
'Precies. Door hem te laten lijden. Gehoorzaamheid is niet genoeg. Hoe kun je er, tenzij hij lijdt, zeker van zijn dat hij aan jouw wil gehoorzaamt, en niet aan die van zichzelf? Macht bestaat uit mensen pijn doen en vernederen. Macht is het uiteenscheuren van de menselijke geest en de stukken weer aaneenpassen tot nieuwe vormen die jij zelf hebt gekozen. Begin je nu te zien wat voor wereld we bezig zijn te creëren? Het is precies het tegendeel van die stompzinnige hedonistische Utopia's die die oude wereldhervormers hadden uitgedacht. Een wereld van vrees en verraad en marteling, een wereld van trappen en getrapt worden, een wereld die niet minder, maar méér genadeloos zal worden naarmate wij haar verfijnen. Vooruitgang betekent in onze wereld vooruitgang naar meer pijn. De oude beschavingen beweerden dat ze gegrondvest waren op liefde en gerechtigheid. Onze beschaving is gegrondvest op haat. In onze wereld zullen geen andere emoties bestaan dan vrees, woede, triomf en zelfvernedering. Al het andere zullen wij vernietigen - alles. We zijn al bezig de denkgewoonten af te breken die nog resten van vóór de Revolutie. We hebben de banden tussen kinderen en ouders doorgesneden, en tussen de mensen onderling, en tussen man en vrouw. Niemand durft zijn vrouw of zijn kind of zijn vriend meer te vertrouwen. Maar in de toekomst zullen er geen echtgenoten en vrienden zijn. Kinderen zullen na de geboorte bij hun moeder worden weggehaald, zoals je eieren weghaalt bij een kip. De geslachtsdrift zal worden uitgeroeid. De voortplanting zal een jaarlijkse formaliteit zijn, net als de vernieuwing van een bonkaart. We zullen het orgasme afschaffen. Onze neurologen zijn daar al mee bezig. Er zal geen trouw bestaan, afgezien van trouw aan de Partij. Er zal geen liefde bestaan, afgezien van liefde voor Grote Broer. Er zal geen lachen bestaan, afgezien van hoongelach om een verslagen vijand. Er zal geen kunst bestaan, geen literatuur, geen wetenschap. Wanneer wij almachtig zijn, zullen we geen behoefte meer hebben aan wetenschap. Er zal geen onderscheid bestaan tussen mooi en lelijk. Er zal geen nieuwsgierigheid bestaan, geen levensvreugde. Alle genoegens zullen zijn vernietigd. Maar steeds - vergeet dat niet, Winston - steeds zal er de roes zijn van de macht die almaar groter wordt en steeds subtieler. Steeds, op elk moment, zal er de opwinding van de overwinning zijn, de sensatie dat je een hulpeloze vijand vertrapt. Als je een beeld van de toekomst wilt, stel je dan een laars voor die een menselijk gezicht intrapt - zonder ophouden.'
Hij zweeg even alsof hij verwachtte dat Winston iets zou zeggen. Winston had opnieuw geprobeerd weg te kruipen in het bed. Hij kon geen woord uitbrengen. Zijn hart leek bevroren. O'Brien vervolgde:
'En bedenk dat het voor eeuwig is. Altijd zal dat gezicht er zijn om ingetrapt te worden. De ketter, de

vijand van de maatschappij, zal er altijd zijn, zodat hij telkens weer kan worden verslagen en vernederd. Alles wat jij hebt ondergaan sinds jein onze handen bent — dat alles zal doorgaan, en erger. De spionage, het verraad, de arrestaties, de martelingen, de terechtstellingen, de verdwijningen zullen nooit ophouden. Het zal evenzeer een wereld van doodsangst zijn als een wereld van triomf. Hoe machtiger de Partij is, des te minder verdraagzaam zal ze zijn: hoe zwakker de oppositie, des te strenger de despotie. Goldstein en zijn ketterijen zullen eeuwig voortleven. Elke dag, elk moment, zullen ze verslagen worden, aan de kaak gesteld, belachelijk gemaakt, bespuwd - en toch zullen ze altijd blijven bestaan. Het drama dat ik met jou tot aan het eind heb gespeeld gedurende de afgelopen zeven jaar, zal zich telkens en telkens weer afspelen, generatie na generatie, steeds in verfijndere vorm. Altijd zullen wij de ketter hier hebben, overgeleverd aan onze genade, schreeuwend van pijn, gebroken, verachtelijk - en uiteindelijk vol berouw, gered van zichzelf, uit eigen wil aan onze voeten. Dat is de wereld die wij gaan maken, Winston. Een wereld van de ene overwinning na de andere, de ene triomf na de andere: een eindeloos hameren, hameren, hameren op het machtsbesef. Het begint tot je door te dringen, dat merk ik, hoe die wereld eruit zal zien. Maar uiteindelijk zul je verder komen dan begrijpen. Je zult het aanvaarden, toejuichen, er deel van uitmaken.'
Winston had zich weer zover hersteld dat hij iets kon zeggen. 'Dat kunnen jullie niet!' zei hij zwak.
'Wat bedoel je met die opmerking, Winston?'
'Jullie kunnen zo'n wereld als je daarnet hebt beschreven niet creëren. Het is een droom. Het is onmogelijk.'
'Waarom?'
'Het is onmogelijk een beschaving te grondvesten op vrees en haat en wreedheid. Zoiets zou nooit standhouden.'
'Waarom niet?'
'Zoiets zou geen levenskracht hebben. Zo'n beschaving zou uiteenvallen. Die zou zelfmoord plegen.'
'Onzin. Jij denkt dat haat vermoeiender is dan liefde. Waarom zou dat zo zijn? En als het zo was, wat voor verschil zou dat maken? Stel dat wij er de voorkeur aan geven sneller op te branden. Stel dat we het tempo van het menselijk leven versnellen tot de mensen op hun dertigste seniel zijn. Wat zou dat dan voor verschil maken? Begrijp je dan niet dat de dood van het individu geen dood is? De Partij is onsterfelijk.'
Als gewoonlijk had de stem Winston machteloos gebeukt. Bovendien was hij bang dat O'Brien, als hij het oneens met hem zou blijven, opnieuw de hefboom zou overhalen. En toch kon hij niet zwijgen. Zwak, zonder argumenten, uitsluitend steunend op zijn woordeloze afschuw van wat O'Brien had gezegd, ging hij weer tot de aanval over.

'Ik weet het niet — het kan me niet schelen. Op de een of andere manier zal het jullie niet lukken. Iets zal jullie verslaan. Het leven zal jullie verslaan.'
'Wij beheersen het leven, Winston, op elk niveau. Jij haalt je in je hoofd dat er een zogenaamde menselijke natuur bestaat, die geweld wordt aangedaan door wat wij doen en die zich tegen ons zal keren. Maar wij maken de menselijke natuur. Mensen kan men eindeloos omvormen. Of ben je mis-schien weer teruggekeerd naar je oude opvatting dat de proletariërs of de slaven in opstand zullen komen en ons omverwerpen? Zet dat maar uit je hoofd. Die zijn hulpeloos, als dieren. De mensheid is de Partij. De anderen staan erbuiten - doen niet ter zake.'
'Dat kan me niet schelen. Uiteindelijk zullen ze jullie verslaan. Vroeg of laat zullen ze jullie ware

gedaante zien en dan zullen ze jullie aan stukken scheuren.'
'Zie je ergens een teken dat zoiets gebeurt? Of een reden waarom dat zou gebeuren?'
'Nee. Het is iets wat ik geloof. Ik wéét dat jullie zullen falen. Er is iets in het heelal — hoe zal ik het zeggen een soort geest, een beginsel - dat jullie nooit zullen verslaan.'
'Geloof je in God, Winston?'
'Nee.'
'Wat is het dan, dat beginsel dat ons zal verslaan?'
'Ik weet het niet. De geest van de mensheid.'
'En beschouw jij jezelf als mens?'
'Ja.'
'Als jij een mens bent, Winston, dan ben je de laatste mens. Jouw soort is uitgestorven; wij zijn de erfgenamen. Besef je wel dat je alléén staat? Je staat buiten de geschiedenis, je bestaat niet.' Zijn optreden veranderde en hij klonk grimmiger toen hij zei: 'En beschouw jij jezelf als zedelijk hoger dan wij, omdat wij liegen en wreedheden begaan?'
'Ja, ik zie mezelf als hoger.'
O'Brien zei niets. Twee andere stemmen waren aan het woord. Even later herkende Winston een ervan als zijn eigen stem. Het was een geluidsopname van het gesprek dat hij met O'Brien had gevoerd op de avond dat hij zich had aangesloten bij de Broederschap. Hij hoorde zichzelf beloven te zullen liegen, stelen, vervalsen, moorden, het gebruik van verdovende middelen en prostitutie te zullen aanmoedigen, venerische ziekten te verspreiden, zwavelzuur in het gezicht van een kind te zullen gooien. O'Brien maakte even een ongeduldig gebaar, als om aan te geven dat deze demonstratie eigenlijk overbodig was. Toen draaide hij een knop om, en de stemmen hielden op.
'Sta op van dat bed,' zei hij.
De banden waren vanzelf losgegaan. Winston liet zich zakken naar de vloer en ging onvast overeind staan.
'Jij bent de laatste mens,' zei O'Brien. 'Je bent de hoeder van de menselijke geest. Je zult jezelf zien zoals je bent. Trek je kleren uit.'
Winston knoopte het eindje touw los dat zijn overall bijeenhield. De ritssluiting was er al lang geleden uitgescheurd. Hij kon zich niet herinneren of hij sinds zijn arrestatie ooit al zijn kleren tegelijk had uitgetrokken. Onder zijn overall hingen om zijn lijf vieze, gelige vodden, waaraan je net nog kon zien dat het eens ondergoed was geweest. Toen hij zijn kleren op de grond liet glijden, zag hij dat er een driedelige spiegel was aan de andere kant van de ruimte. Hij liep ernaartoe, maar bleef toen opeens staan. Onwillekeurig had hij een kreet geslaakt.
'Loop door,' zei O'Brien. 'Ga tussen de zijvleugels van de spiegel staan. Je moet de zijkant ook bekijken.'
Hij was blijven staan omdat hij geschrokken was. Een gebogen, grauw geraamte kwam op hem toe. De verschijning op zichzelf was al angstwekkend, niet alleen het feit dat hij wist dat hij het zelf was. Hij liep dichter naar de spiegel toe. Het gezicht van het wezen leek naar voren te steken door de gebogen houding. Het hoofd van een troosteloze gevangenisboef met een knobbelig voorhoofd dat overging in een kale schedel, een scheve neus en gedeukte jukbeenderen waarboven fel en waakzaam de ogen stonden. De wangen waren vol diepe rimpels, de mond leek ingevallen. Het was zijn eigen gezicht, maar hij had het gevoel dat hij vanbuiten meer was veranderd dan vanbinnen. De gevoelens

die zich daar aftekenden zouden anders lijken dan wat hij eigenlijk voelde. Hij was gedeeltelijk kaal geworden. Op het eerste gezicht had hij gedacht dat hij ook grijze haren had gekregen, maar het was alleen de schedelhuid die grijs was. Afgezien van zijn handen en een rond gedeelte van zijn gezicht was zijn hele lichaam grijs van oud, ingevreten vuil. Hier en daar zag hij onder het vuil de rode littekens van wonden, en bij de enkel was de spatader één ontstoken massa waar de vellen bij hingen. Echt angstwekkend was de enorme vermagering van zijn lichaam. De ribbenkast was even smal als bij een geraamte; de benen waren zo dun geworden dat de knieën dikker waren dan de dijen. Hij zag nu wat O'Brien had bedoeld met de 'zijkant ook bekijken'. Het was verbazend zo krom als zijn ruggengraat was. De dunne schouders waren naar voren gebogen, zodat de borstkas hol was, de gerimpelde nek leek dubbelgevouwen onder het gewicht van de schedel. Als hij had moeten schatten zou hij gezegd hebben dat het het lichaam was van een man van zestig die aan een ongeneeslijke ziekte leed.

'Je hebt wel eens gedacht,' zei O'Brien, 'dat mijn gezicht - het gezicht van een lid van de Kernpartij - er oud en afgeleefd uitzag. Wat vind je van je eigen gezicht?'
Hij greep Winston bij de schouder en draaide hem met een ruk om, zodat hij hem aankeek.
'Kijk eens in wat voor toestand je verkeert,' zei hij. 'Kijk eens naar die gore troep over je hele lijf. Kijk eens naar het vuil tussen je tenen. Kijk eens naar die walgelijke open zweer op je been. Weet je dat je stinkt als een bok? Waarschijnlijk merk je dat zelf niet eens meer. Kijk eens hoe uitgeteerd je bent. Zie je het? Ik kan mijn duim en wijsvinger om je biceps leggen. Ik zou zó je nek kunnen breken, als een peen. Weet je dat je vijfentwintig kilo bent afgevallen sinds je in onze handen bent? Zelfs je haar valt bij handenvol uit. Kijk maar!' Hij trok aan Winstons hoofd en liet een plukje haar zien. 'Doe je mond eens open. Negen, tien, elf tanden en kiezen over. Hoeveel had je er toen je bij ons kwam? En de paar die je nog overhebt vallen uit je kaken. Kijk maar!' Hij greep een van Winstons resterende voortanden tussen zijn machtige duim en wijsvinger. Een steek van pijn schoot door Winstons kaak. O'Brien had de losse tand er met wortel en al uitgerukt. Hij gooide hem door de cel.
'Je bent aan het wegrotten,' zei hij. 'Je valt in stukken uit elkaar. Wat ben je? Een zak vol vuiligheid. Draai je om en kijk nog eens in die spiegel. Zie je dat ding daar tegenover je? Dat is nu de laatste mens. Als jij een mens bent, is dat de mensheid. Trek nu je kleren maar weer aan.'
Winston begon zich aan te kleden, met langzame, stijve bewegingen. Tot die tijd leek hij niet gemerkt te hebben hoe mager en zwak hij was. Slechts één gedachte maalde door zijn hoofd: dat hij hier langer moest zijn geweest dan hij had gedacht. Toen, terwijl hij de ellendige lompen om zich heen bevestigde, werd hij plotseling overspoeld door een gevoel van medelijden voor zijn verwoeste lichaam. Voor hij wist wat hij deed was hij in elkaar gezakt op een krukje dat naast het bed stond en barstte hij in tranen uit. Hij was zich bewust van zijn lelijkheid, zijn onaantrekkelijkheid, een hoopje botten in smerig ondergoed dat zat te huilen in het felle witte licht; maar hij kon zich niet beheersen. O'Brien legde een hand op zijn schouder, bijna vriendelijk.
'Het gaat voorbij,' zei hij. 'Je kunt eraan ontkomen als je maar wilt. Alles is van jou afhankelijk.'
'Jullie hebben het gedaan!' snikte Winston. 'Jullie hebben me in deze ellendige toestand gebracht.'
'Nee, Winston, dat heb je zelf gedaan. Dat is wat je geaccepteerd hebt toen je besloot je te verzetten tegen de Partij. Het lag allemaal besloten in die eerste daad. Er is niets gebeurd dat j e niet hebt voorzien.'
Hij zweeg even en zei toen: 'We hebben je geslagen, Winston. We hebben je kapotgemaakt. Je hebt

gezien hoe je lichaam eruitziet. Je geest verkeert in dezelfde staat. Ik geloof niet dat je nog veel trots overhebt. Je bent getrapt en gegeseld en beledigd, je hebt geschreeuwd van pijn, je hebt over de vloer gerold in je eigen bloed en braaksel. Je hebt gejankt om genade, je hebt alles en iedereen verraden. Kun je één enkele vernedering bedenken die je bespaard is gebleven?'
Winston huilde niet meer, al liepen de tranen nog over zijn wangen. Hij keek omhoog naar O'Brien.
'Ik heb Julia niet verraden,' zei hij.
O'Brien keek peinzend op hem neer.
'Nee,' zei hij, 'nee, daar heb je gelijk in. Je hebt Julia niet verraden.'
De merkwaardige eerbied voor O'Brien, die nergens door vernietigd leek te kunnen worden, welde weer op in Winstons hart. Zo intelligent als hij is, dacht hij, zo intelligent! Nooit kwam het voor dat O'Brien niet begreep wat er tegen hem gezegd werd. Ieder ander ter wereld zou onmiddellijk hebben geantwoord dat hij Julia wél had verraden. Wat had- den ze immers ***niet*** uit hem losgekregen tijdens de martelingen? Hij had ze alles verteld wat hij over haar wist, haar gewoonten, haar karakter, haar verleden; hij had tot in de meest intieme details alles bekend wat er bij hun ontmoetingen was gebeurd, alles wat hij tegen haar had gezegd en zij tegen hem, hun eten van de zwarte markt, hun overspel, hun vage samenzwering tegen de Partij - alles. En toch had hij, in de zin waarin hij het woord gebruikte, haar niet verraden. Hij hield nog steeds van haar; zijn gevoelens voor haar waren gelijk gebleven. O'Brien had begrepen wat hij bedoelde, zonder dat hij het nader had moeten uitleggen.
'Kun je me zeggen,' zei hij, 'hoe gauw ze me zullen doodschieten?'
'Dat zou nog een hele tijd kunnen duren,' zei O'Brien. 'Jij bent een moeilijk geval. Maar geef de hoop niet op. Iedereen wordt vroeg of laat genezen. Uiteindelijk zullen we je doodschieten.'

Hij voelde zich veel beter. Hij werd met de dag dikker en sterker, als je tenminste van dagen kon spreken.
Het witte licht en het zoemende geluid waren hetzelfde, maar de cel was van iets meer gemakken voorzien dan de andere waarin hij had verbleven. Er lagen een hoofdkussen en een matras op het houten bed, en er was een krukje om op te zitten. Ze hadden hem een bad laten nemen en hij mocht zich vrij regelmatig wassen in een blikken kom. Ze gaven hem zelfs warm water om zich mee te wassen. Ze hadden hem nieuw ondergoed gegeven, en een schone overall. Ze hadden zijn spatader verbonden met pijnstillende zalf. Ze hadden zijn resterende tanden en kiezen getrokken en hem een kunstgebit gegeven.
Weken of maanden moesten verstreken zijn. Het zou nu mogelijk zijn geweest het verloop van de tijd bij te houden, als hij daar enige interesse voor had gevoeld, want hij werd nu blijkbaar met regelmatige tussenpozen gevoed. Hij kreeg, dacht hij, drie maaltijden per vierentwintig uur; soms vroeg hij zich suf af of hij zijn eten overdag of's nachts kreeg. Het voedsel was verrassend goed, met vlees bij elke derde maaltijd. Eén keer was er zelfs een pakje sigaretten bij. Hij had geen lucifers, maar de bewaker die hem zonder ooit een woord te zeggen zijn eten bracht, was wel bereid hem een vuurtje te geven. De eerste keer dat hij probeerde te roken, werd hij misselijk, maar hij zette door en deed heel lang met het pakje, door na elke maaltijd een halve sigaret te roken.
Ze hadden hem een witte lei gegeven met een stompje potlood aan een touwtje, aan een van de hoeken bevestigd. Eerst maakte hij er geen gebruik van. Zelfs als hij wakker was, voelde hij zich volslagen lusteloos. Vaak lag hij te liggen van de ene maaltijd tot de volgende, haast zonder zich te verroeren, soms slapend, soms wakker, maar vaag dromend, waarbij het hem te veel moeite was zijn ogen te openen. Hij was er allang aan gewend te slapen in het felle licht. Het leek geen verschil te maken, alleen vertoonden zijn dromen meer samenhang. Hij droomde veel in die tijd, en het waren altijd heerlijke dromen. Hij was in het Gouden Land, of hij zat te midden van enorme, stralende, zonnige ruïnes, met zijn moeder, met Julia, met O'Brien — hij deed nooit iets, hij zat alleen maar in de zon, praatte over vredige dingen. Voorzover hij nog gedachten had als hij wakker was, gingen die meestal over zijn dromen. Hij leek de kracht voor geestelijke inspanning te hebben verloren, nu de prikkel van de pijn was weggenomen. Vervelen deed hij zich niet; hij verlangde niet naar praten of afleiding. Alleen zijn, niet geslagen of ondervraagd worden, genoeg te eten krijgen en helemaal schoon zijn, dat alles bevredigde hem volkomen.
Geleidelijk bracht hij minder tijd door met slapen, maar hij voelde nog steeds geen neiging om zijn bed te verlaten. Hij had alleen maar zin om stil te liggen en te voelen hoe de kracht in zijn lichaam weer toenam. Hij betastte zich soms hier of daar en constateerde dat het geen illusie was dat zijn spieren steviger werden, en zijn huid strakker. Ten slotte stond het vast dat hij dikker werd: zijn dijen waren nu duidelijk dikker dan zijn knieën. Daarna begon hij, eerst aarzelend, regelmatig aan lichaamsbeweging te doen. Na korte tijd kon hij drie kilometer lopen, gemeten doordat hij de cel had afgestapt, en zijn gebogen schouders werden rechter. Hij probeerde meer oefeningen te doen en was verbaasd en beschaamd toen hij ontdekte wat hij allemaal niet kon. Hij kon niet sneller lopen dan in

wandelpas, hij kon zijn krukje niet op arm- lengte van zich afhouden, hij kon niet op één been staan zonder om te vallen. Hij hurkte neer en merkte dat het hem martelende pijnen in dijen en kuiten kostte om weer overeind te komen. Hij ging plat op zijn buik liggen en probeerde zich met zijn handen op te

duwen. Het was hopeloos, hij kwam geen centimeter omhoog. Maar na nog een paar dagen - nog een paar maaltijden — speelde hij zelfs dat klaar. Er kwam een tijd dat hij het zesmaal achtereen kon doen. Hij begon gewoon trots op zijn lichaam te worden en geloofde van tijd tot tijd dat ook zijn gezicht weer normaal werd. Alleen als hij toevallig met zijn hand zijn kale schedel aanraakte, werd hij herinnerd aan het rimpelige, verwoeste gezicht dat hem in de spiegel had aangekeken.

Zijn geest werd actiever. Hij ging op het houten bed zitten, met zijn rug tegen de muur en de lei op zijn knieën, en begon bewust aan de taak van zijn heropvoeding.

Hij had gecapituleerd, dat was nu eenmaal zo. In werkelijkheid, dat begreep hij nu, was hij lang voordat hij het besluit had genomen bereid geweest te capituleren. Vanaf het moment dat hij in het Ministerie van Liefde was gekomen - en zelfs tijdens die minuten dat hij en Julia daar hulpeloos hadden gestaan terwijl de ijzeren stem uit het telescherm zei wat ze moesten doen — had hij erkend hoe dwaas en oppervlakkig zijn poging was geweest om tegen de macht van de Partij in te gaan. Hij wist nu dat de Denkpolitie hem zeven jaar lang had geobserveerd als een tor onder een vergrootglas. Er was geen lichaamsbeweging, geen hardop uitgesproken woord, of zij hadden het waargenomen, geen gedachtegang, of ze hadden die kunnen afleiden. Zelfs het witte stofdeeltje op het omslag van zijn dagboek hadden ze zorgvuldig weer teruggelegd. Ze hadden geluidsopnamen voor hem afge- draaid, hem foto's laten zien. Er waren foto's bij van Julia en hem. En zelfs... Hij kon niet meer vechten tegen de Partij. Bovendien: de Partij had gelijk. Dat moest wel; hoe kon het onsterfelijke, collectieve brein zich vergissen? Aan welke uitwendige maatstaf kon je die beslissingen toetsen? Geestelijke gezondheid was een kwestie van statistiek. Het ging er alleen om te leren denken zoals zij dachten. Maar...!

Het potlood voelde dik en onhandig aan tussen zijn vingers. Hij begon de gedachten die in zijn hoofd opkwamen op te schrijven. Eerst schreefhij in grote, lompe blokletters: VRIJHEID IS SLAVERNIJ

Toen schreefhij vrijwel zonder onderbreking daaronder: TWEE PLUS TWEE IS VIJF

Maar toen trad een soort verzet op. Zijn geest leek niet in staat zich te concentreren, het was of hij ergens voor terugdeinsde. Hij wist dat hij wist wat daarop volgde, maar op dat moment kon hij er niet opkomen. Toen hij het zich herinnerde, had hij het bewust moeten beredeneren: het was niet vanzelf gekomen. Hij schreef: GOD IS MACHT

Hij aanvaardde alles. Het verleden kon veranderd worden. Het verleden was nooit veranderd. Oceanië was in oorlog met Oost-Azië. Jones, Aaronson en Rutherford waren schuldig geweest aan de misdrijven die hun ten laste waren gelegd. Hij had nooit de foto gezien die hun onschuld had bewezen. Die had nooit bestaan, die was een bedenksel van hemzelf. Hij herinnerde zich dat hij zich tegenstrijdige dingen had herinnerd, maar dat waren foute geheugenbeelden, het product van zelfbedrog. Wat was het allemaal gemakkelijk! Je hoefde je alleen maar over te geven en de rest volgde vanzelf. Het was net als zwemmen tegen een stroom die je telkens terugsloeg, hoe je je ook inspande, en dan plotseling besluiten om te keren en met de stroom mee te gaan in plaats van je ertegen te verzetten. Niets was veranderd behalve je eigen opstelling: wat was voorbeschikt, zou tóch plaatsvinden. Hij wist haast niet meer waarom hij ooit in verzet was gekomen. Alles was zo gemakkelijk, behalve...!

Alles kon waar zijn. Die zogenaamde natuurwetten waren onzin. De wet van de zwaartekracht was onzin. 'Ik zou,' had O'Brien gezegd, 'als een zeepbel van deze vloer omhoog kunnen zweven als ik dat

wilde.' Winston werkte dat verder uit. 'Als hij *denkt* dat hij van de vloer omhoog zweeft, en als ik tegelijkertijd *denk* dat ik het hem zie doen, dan gebeurt het ook.'
Plotseling kwam, zoals een stuk wrakhout door het wateroppervlak breekt, in zijn geest de gedachte op: 'Het gebeurt niet echt. We verbeelden het ons. Het is een hallucinatie.' Onmiddellijk drong hij die gedachte weg. Het was zonneklaar een misvatting. Die ging uit van de veronderstelling dat ergens, buiten jezelf, een 'echte' wereld bestond waar 'echte' dingen gebeurden. Maar hoe kon er zo'n wereld bestaan? Wat voor kennis hebben wij, ongeacht waarvan, behalve door onze eigen geest? Alle gebeurtenissen vinden plaats in de geest. Een gebeurtenis die in alle geesten plaatsvindt, vindt echt plaats.
Het kostte hem geen moeite de misvatting uit zijn hoofd te zetten, en hij liep geen gevaar ervoor te bezwijken. Hij begreep wél dat zoiets nooit in hem had mogen opkomen. De geest moest een blinde vlek ontwikkelen zodra een gevaarlijke gedachte opdook. De reactie hoorde automatisch te zijn, instinctief. *Misstop*' heette dat in Nieuwspraak.

Hij begon zich gericht te oefenen in misstop. Hij hield zichzelf stellingen voor - 'de Partij zegt dat de aarde plat is', 'de Partij zegt dat ijs zwaarder is dan water' - en trainde zich erin de argumenten die dat tegenspraken niet te zien of niet te begrijpen. Het was niet gemakkelijk. Het stelde hoge eisen aan het redeneer- en improvisatievermogen. De rekenkundige problemen bijvoorbeeld, die rezen bij beweringen als 'twee plus twee is vijf, gingen zijn bevatting te boven. Je had ook een soort hersengymnastiek nodig, een vaardigheid om het ene moment de logica op uiterst spitsvondige wijze toe te passen en het volgende ogenblik de ogen te sluiten voor de meest primitieve inbreuken op de logica. Domheid was even noodzakelijk als intelligentie, en even moeilijk te bereiken.
Al die tijd vroeg een gedeelte van zijn denken zich af hoe gauw ze hem zouden doodschieten. Alles is van jezelf afhankelijk,' had O'Brien gezegd; maar hij wist dat er niet één bewuste handeling was waardoor hij dat dichterbij kon brengen. Het kon over tien minuten gebeuren, of over tien jaar. Ze konden hem jarenlang eenzaam opgesloten houden, ze konden hem naar een werkkamp sturen, ze konden hem een tijdje vrijlaten, zoals ze soms deden. Het was heel wel mogelijk dat, voor zijn executie, het hele drama van arrestatie en verhoor weer van voren af aan zou worden opgevoerd. Vaststond dat de dood nooit kwam op een ogenblik dat je hem verwachtte. Het was traditie - een onuitgesproken traditie: op de een of andere manier wist je het, zonder dat je het ooit iemand had horen zeggen - dat ze je van achteren neerschoten: altijd in de nek, zonder waarschuwing, terwijl je door een gang liep, van de ene cel naar de andere.
Op een dag - maar 'een dag' was niet de juiste uitdrukking; het kon evengoed midden in de nacht zijn geweest: eens - zonk hij weg in een verrukkelijke droom. Hij liep door een gang, in afwachting van de kogel. Hij wist dat die het volgende ogenblik zou komen. Alles was geregeld, rechtgezet, geboet. Er was geen twijfel meer, geen argumentatie, geen pijn, geen vrees. Zijn lichaam was gezond en sterk. Hij liep op zijn gemak, met vreugde in het bewegen en het gevoel dat hij in de zon wandelde. Hij was niet meer in de smalle witte gangen van het Ministerie van Liefde, hij was in de enorme, zonverlichte gang van een kilometer breed waar hij in die narcose- droom doorheen had gelopen. Hij was in het Gouden Land en volgde het voetpad door het oude weiland, kaalgevreten door de konijnen. Hij kon het korte, veerkrachtige gras onder zijn voeten voelen, en de zachte zonneschijn op zijn gezicht. Aan de rand van het veld stonden de iepen die licht bewogen, en ergens daarachter was de rivier waar serpelingen lagen in het groene ondiepe water onder de wilgenbomen.

Opeens schoot hij met een schok van ontzetting overeind. Het zweet brak hem uit langs zijn ruggengraat. Hij had zichzelf luidkeels horen roepen: 'Julia! Julia! Julia, lieveling! Julia!'

Even had hij de overweldigende hallucinatie gehad dat zij bij hem was. Ze had niet alleen bij hem in de buurt geleken, het was of ze vanbinnen in hem zat. Het was of ze deel uitmaakte van het weefsel van zijn huid. Op dat moment had hij veel meer van haar gehouden dan ooit toen ze samen waren, en vrij. Ook wist hij dat ze, ergens, nog in leven was en zijn hulp nodig had.

Hij ging weer op het bed liggen en probeerde kalm te worden. Wat had hij gedaan? Hoeveel jaren had hij toegevoegd aan zijn slavernij door dit moment van zwakte? Zo dadelijk zou hij het dreunen van laarzen op de gang horen. Zo'n uitbarsting konden ze niet ongestraft laten passeren. Nu moesten ze weten, als ze het niet al eerder hadden geweten, dat hij de afspraak die hij met hen had gemaakt, had gebroken. Hij was gehoorzaam aan de Partij, maar hij haatte de Partij nog steeds. In vroeger tijden had hij zijn ketterse geest verborgen onder de schijn van aanpassing. Nu was hij een stap verder terug gegaan: in zijn geest had hij zich overgegeven, maar hij had gehoopt dat het binnenste van zijn hart onaangetast zou blijven. Hij wist dat dat onjuist was, en hij had daaraan de voorkeur gegeven. Dat zouden ze begrijpen — O'Brien zou het begrijpen. Hij had het allemaal bekend in die ene dwaze kreet.

Hij zou helemaal van voren af aan moeten beginnen. Dat zou jaren kunnen kosten. Hij streek met zijn hand over zijn gezicht, in een poging zich vertrouwd te maken met de nieuwe vorm daarvan. Er waren diepe groeven in de wangen, de jukbeenderen voelden puntig aan, de neus platgeslagen. Bovendien had hij, sinds hij zichzelf voor het laatst in de spiegel had gezien, een compleet nieuw gebit gekregen. Het was niet gemakkelijk om altijd ondoorgrondelijk te kijken als je niet wist hoe je gezicht eruitzag. Trouwens, beheersing van de gelaatstrekken alléén was niet voldoende. Voor het eerst besefte hij dat je, als je een geheim wilt bewaren, zoiets ook voor jezelf moet verbergen. Je moet aldoor weten dat het er is, maar voordat je het nodig hebt mag je het nooit in je bewustzijn laten opkomen in een vorm waaraan iemand een naam kan geven. Van nu af moest hij niet alleen op de juiste wijze denken; hij moest op de juiste wijze voelen, op de juiste wijze dromen. En al die tijd moest hij de haat in zijn binnenste opgesloten houden, als een stuk materie dat deel uitmaakte van hemzelf en toch niets te maken had met de rest van hem, een soort gezwel.

Eens op een dag zouden ze besluiten hem dood te schieten. Je kon niet weten wanneer het zou gebeuren, maar een paar seconden tevoren zou je het kunnen gissen. Ze deden het altijd van achteren, terwijl je door een gang liep. Tien seconden zou genoeg zijn. In die tijd kon hij de wereld in zich binnenstebuiten keren. En dan plotseling, zonder een woord te zeggen, zonder te aarzelen onder het lopen, zonder een spier van zijn gezicht te vertrekken - plotseling zou de camouflage verdwijnen en beng! daar zouden de batterijen van zijn haat losknallen. De haat zou hem vullen als een enorme, laaiende vlam. En vrijwel op hetzelfde moment, beng! zou de kogel afgaan, te laat, of te vroeg. Ze zouden zijn hersens aan flarden hebben geschoten voordat ze die weer konden inpikken. De ketterse gedachte zou ongestraft blijven, niet berouwd, voorgoed buiten hun bereik. Ze zouden een gat in hun eigen volmaaktheid hebben geschoten. Sterven in haat voor hen, dat was de vrijheid.

Hij sloot zijn ogen. Het was moeilijker dan het aanvaarden van geestelijke discipline. Je moest jezelf vernederen, jezelf verminken. Hij moest zich wentelen in het vuilste vuil. Wat was het gruwelijkste, walgelijkste van alles? Hij dacht aan Grote Broer. Het enorme gezicht (doordat hij het altijd op aanplakbiljetten had gezien, zag hij het altijd als een meter breed), met de zware, zwarte snor en de

ogen die je overal volgden, leek als vanzelf zijn geest binnen te zweven.
Wat waren zijn eigenlijke gevoelens voor Grote Broer?
Er klonk een zwaar gedreun van laarzen in de gang. De stalen deur zwaaide met lawaai open. O'Brien kwam de cel binnen. Achter hem stonden de officier met het gezicht van was en de bewakers in hun zwarte uniformen. 'Sta op,' zei O'Brien. 'Kom hier.'
Winston ging tegenover hem staan. O'Brien greep Winstons schouders vast met zijn sterke handen en bekeek hem nauwkeurig.
'Je hebt erover gedacht me te bedriegen,' zei hij. 'Dat was dom van je. Ga rechtop staan. Kijk me aan.'
Hij zweeg even en vervolgde toen, iets vriendelijker: 'Je gaat vooruit. Verstandelijk mankeert je maar heel weinig. Alleen emotioneel ben je nog niet vooruitgegaan. Vertel me eens, Winston - en denk erom, geen leugens: je weet dat ik een leugen altijd kan ontdekken - vertel me eens, wat zijn jouw eigenlijke gevoelens voor Grote Broer?'
'Ik haat hem.'
'Je haat hem. Goed. Dan is het tijd geworden voor de laatste stap. Je moet Grote Broer liefhebben. Het is niet voldoende als je hem gehoorzaamt: je moet hem liefhebben.'
Hij liet Winston los met een zetje in de richting van de bewakers.
'Kamer 101,'zei hij.

5

In elke fase van zijn gevangenschap had hij geweten, of gedacht te weten, waar hij zich ongeveer bevond in het vensterloze gebouw. Misschien waren er kleine verschillen in luchtdruk. De cellen waar de bewakers hem hadden geslagen, bevonden zich onder de grond. De kamer waar hij door O'Brien was ondervraagd lag hoog, dicht bij het dak. Deze ruimte was meters diep onder de grond, dieper was onmogelijk.

Het was hier ruimer dan in de meeste cellen waar hij had gezeten. Hij lette echter nauwelijks op zijn omgeving. Hij zag alleen dat er twee tafeltjes recht voor hem stonden, beide bedekt met groene lakense stof. Het ene stond maar een meter of twee van hem vandaan; het andere was verder weg, vlak bij de deur. Hij zat rechtop vastgebonden in een stoel, zo strak dat hij niets kon verroeren, zelfs niet zijn hoofd. Een soort kussen hield zijn hoofd van achteren tegen en dwong hem recht voor zich uit te kijken.

Even was hij alleen, toen ging de deur open en kwam O'Brien binnen.

'Je hebt me eens gevraagd,' zei O'Brien, 'wat er in Kamer 101 was. Ik heb je toen gezegd dat je het antwoord al wist. Iedereen weet het. Wat in Kamer 101 is, dat is het ergste ter wereld.'

De deur ging weer open. Een bewaker kwam binnen met iets van ijzerdraad, een soort doos of mand.

Hij zette het neer op de tafel die het verst van hem verwijderd was. Door de houding van O'Brien kon Winston niet zien wat voor ding het was.

'Het ergste ter wereld,' zei O'Brien, 'verschilt van persoon tot persoon. Het kan zijn levend begraven worden, of sterven in de vlammen, of dood door verdrinking, of door spietsen, of vijftig andere manieren van sterven. Er zijn ook gevallen waarin het iets heel gewoons is, niet eens iets dodelijks.'

Hij was een beetje opzij gegaan, zodat Winston het ding op het tafeltje beter kon zien. Het was een langwerpige kooi van ijzerdraad met bovenaan een handvat. Aan de voorzijde was iets wat op een schermmasker leek, met de holle kant naar voren. Hoewel de kooi drie tot vier meter van hem af stond, kon hij zien dat hij in de lengte in tweeën was verdeeld, en dat in elk compartiment een levend wezen zat. Het waren ratten.

'Voor jou,' zei O'Brien, 'bestaat het ergste ter wereld toevallig uit ratten.'

Een soort waarschuwende huivering, een vrees voor iets onbestemds, was door Winston gevaren zodra hij een eerste glimp van de kooi had opgevangen. Op dit moment echter drong plotseling de betekenis van het maskerachtige aanhangsel aan de voorkant tot hem door. Zijn hart draaide om in zijn lijf.

'Dat kun je niet doen!' riep hij met hoge, gebarsten stem. 'Dat niet! Dat niet! Dat is niet mogelijk!'

'Herinner je je,' zei O'Brien, 'het moment van paniek dat regelmatig in je dromen voorkwam? Er waren een muur van duisternis voor je, en een brullend geluid in je oren. Er was iets vreselijks aan de andere kant van de muur. Je wist dat je wist wat het was, maar je durfde het niet te voorschijn te sleuren. Het waren ratten, daar aan de andere kant van de muur.'

'O'Brien,' zei Winston, en hij deed zijn best zijn stem onder controle te houden. 'Je weet dat dit niet nodig is. Wat wil je me laten doen?'

O'Brien gaf niet rechtstreeks antwoord. Toen hij sprak ge- bruikte hij de schoolmeesterachtige toon die hij soms aansloeg. Hij staarde peinzend in de verte, alsof hij zich richtte tot een publiek ergens achter Winstons rug.

'Op zichzelf,' zei hij, 'is pijn niet altijd genoeg. Het komt voor dat een mens standhoudt ondanks pijn,

zelfs oog in oog met de dood. Maar iedereen heeft iets wat ondraaglijk is - iets waarover hij niet kan denken. Moed en lafheid spelen daarbij geen rol. Als je van een hoogte naar beneden valt is het niet laf een touw vast te grijpen. Als je van diep onder water naar boven komt is het niet laf je longen met lucht te vullen. Het is gewoon een reflex waaraan je wel móét gehoorzamen. Met die ratten is het net zo. Voor jou zijn ze ondraaglijk. Ze zijn een vorm van pressie die je niet kunt weerstaan, al zou je willen. Je zult doen wat van je verlangd wordt.'

'Maar wat is dat, wat is het? Hoe kan ik het doen als ik niet weet wat het is?'

O'Brien pakte de kooi op en droeg hem naar het tafeltje vlak voor Winston. Hij zette hem zorgvuldig neer op het groene lakense kleed. Winston kon het bloed in zijn oren horen ruisen. Hij had het gevoel dat hij in een eindeloze eenzaamheid zat. Hij bevond zich midden in een grote lege vlakte, een soort woestijn, overgoten met zonlicht, en alle geluiden bereikten hem over een onmetelijke afstand. Toch was de kooi met de ratten geen twee meter van hem vandaan. Het waren enorme ratten. Ze waren van de leeftijd waarop de snuit van de rat grof wordt en bijtlustig, en de vacht van grijs in bruin verandert.

'De rat,' zei O'Brien die zich nog steeds richtte tot zijn onzichtbaar publiek, 'is wel een knaagdier, maar toch een vleeseter. Dat weet je. Je zult wel eens gehoord hebben van dingen die gebeuren in de arme buurten van deze stad. In sommige straten durft een vrouw haar baby zelfs geen vijf minuten alleen thuis te laten. De ratten zouden het kind ongetwijfeld aanvallen. Binnen heel korte tijd zouden ze het tot op het bot schoongeknaagd hebben. Ze vallen ook zieke of stervende mensen aan. Ze lijken verrassend intelligent, zo goed als ze weten wanneer een menselijk wezen hulpeloos is.'

Opeens klonk er een luid gepiep uit de kooi. Het leek vanuit de verte tot Winston door te dringen. De ratten waren aan het vechten; ze probeerden elkaar door de tussenwand heen te pakken te nemen. Hij hoorde ook een diep, wanhopig gekreun. Ook dat leek van buiten hem zelf te komen.

O'Brien pakte de kooi op, en terwijl hij dat deed, drukte hij op iets in de kooi. Er klonk een scherpe klik. Winston deed een panische poging zich uit de stoel los te rukken. Het was vergeefs, elk lichaamsdeel, zelfs zijn hoofd, zat onbeweeglijk vastgebonden. O'Brien bracht de kooi dichterbij. Hij was nog geen meter van Winstons gezicht vandaan.

'Ik heb de eerste hefboom ingedrukt,' zei O'Brien. 'Je snapt wel hoe deze kooi in elkaar zit. Het masker zal je hoofd omsluiten, en een andere uitgang is er niet. Als ik deze andere hefboom indruk, glijdt het deurtje van de kooi omhoog. Deze uitgehongerde monsters zullen eruit schieten als kogels. Heb je ooit een rat door de lucht zien vliegen? Ze zullen op je gezicht afspringen en zich er regelrecht in boren. Soms vallen ze eerst aan op de ogen. Soms knagen ze door de wangen heen en vreten ze de tong op.'

De kooi was dichterbij; hij sloot hem in. Winston hoorde een aantal schrille kreten die in de lucht boven hem leken te worden uitgestoten. Maar hij vocht verwoed tegen zijn panische angst. Denken, denken, zelfs al had hij niet meer dan een fractie van een seconde over — denken, dat was zijn enige hoop. Plotseling bereikte de smerige, muffe stank van de beesten zijn neus. Hij voelde een hevige neiging tot braken en werd haast bewusteloos. Even was hij buiten zinnen, een krijsend dier. Toch kwam hij uit die duisternis omhoog met een idee. Er was één uitweg, één enkele manier om zichzelf te redden. Hij moest een andere mens tussen hen in zien te schuiven, het *lichaam* van een ander, tussen zichzelf en de ratten.

De ronde opening van het masker was nu zo groot dat hij geen uitzicht meer had op iets anders. De

traliedeur was een paar handbreedten van zijn gezicht verwijderd. De ratten begrepen nu wat er ging gebeuren. Een van de twee sprong op en neer, de ander, een oude, schurftige grootvader uit de riolen, stond met zijn roze handjes tegen de tralies en snuffelde gulzig. Winston kon zijn snor en zijn gele tanden zien. Opnieuw maakte zwarte paniek zich van hem meester. Hij was blind, zonder hoop, hij kon niet denken.

'Het was een heel gewone straf in het keizerlijke China,' zei O'Brien, schoolmeesterachtig als steeds. Het masker kwam op zijn gezicht af. Het ijzerdraad schuurde langs zijn wang. En toen — nee, het was geen opluchting, alleen hoop, een klein vleugje hoop. Te laat, mogelijk te laat. Maar hij had opeens begrepen dat er op de hele wereld maar één mens was op wie hij zijn straf kon overdragen — maar één lichaam dat hij tussen zichzelf en de ratten kon duwen. En hij schreeuwde als een razende, telkens en telkens weer: 'Doe het bij Julia! Doe het bij Julia! Niet bij mij! Bij Julia! Het kan me niet schelen wat jullie met haar doen. Scheur haar gezicht kapot, ruk haar het vlees van de botten. Niet bij mij! Bij Julia! Niet bij mij!'

Hij viel achterover in ontzaglijke diepten, weg van de ratten. Hij zat nog steeds vastgebonden in de stoel, maar hij was door de vloer heen gevallen, door de muren van het gebouw, door de aarde, door de oceanen, door de atmosfeer, naar de ruimte van het heelal, naar de diepten tussen de sterren - steeds verder weg, verder, verder weg van de ratten. Hij was lichtjaren ver weg, maar O'Brien stond nog steeds naast hem. Hij voelde nog het koude ijzerdraad tegen zijn wang. Maar dwars door de duisternis die hem omgaf, hoorde hij opnieuw het klikken van metaal, en hij wist dat het deurtje van de kooi met een klik dicht was gegaan, en niet open.

Café De Kastanjeboom was vrijwel leeg. Een zonnestraal viel schuin door een raam, geel op de stoffige tafels. Het was vijftien uur, en dan was het altijd stil. Een blikkerig muziekje sijpelde uit de teleschermen.
Winston zat in zijn gewone hoekje en staarde in zijn lege glas. Af en toe keek hij omhoog naar een reusachtig gezicht dat hem vanaf de muur aan de overkant aanzag, GROTE BROER ZIET u luidde het onderschrift. Ongevraagd kwam een kelner zijn glas vullen met Victorie-jenever; hij deed er een paar druppels bij uit een ander flesje met een druppelaar in de kurk. Dat was saccharine met kruidnagelessence, de specialiteit van het café.
Winston zat te luisteren naar het telescherm. Op het moment kwam er alleen muziek uit, maar de mogelijkheid bestond dat er een speciale uitzending van het Ministerie van Vrede kwam, elk moment. Het nieuws van het Afrikaanse front was uiterst verontrustend. Met onderbrekingen had hij de hele dag daarover getobd. Een Euraziatisch leger (Ocea- nië was in oorlog met Eurazië. Oceanië was altijd in oorlog geweest met Eurazië.) rukte met ontstellende snelheid op naar het zuiden. Het middagjournaal had geen bepaald gebied genoemd, maar waarschijnlijk was de delta van de Kongo al een slagveld. Brazzaville en Leopoldville werden bedreigd. Je hoefde niet op de kaart te kijken om te begrijpen wat dat betekende. Het ging niet alleen om het verlies van Centraal-Afrika; voor de eerste keer tijdens de hele oorlog was het grondgebied van Oceanië zelf in gevaar.
Een hevige emotie, niet echt vrees, maar een zekere onbestemde opwinding, laaide in hem op en trok toen weer weg. Hij hield op met denken over de oorlog. Tegenwoordig kon hij zijn geest nooit langer dan een paar minuten achtereen op één onderwerp concentreren. Hij pakte zijn glas en dronk het in één teug leeg. Als altijd moest hij ervan rillen en zelfs lichtelijk kokhalzen. Het spul smaakte afschuwelijk. De kruidnagelen en de saccharine, op zichzelf al weerzinwekkend wee, konden de verschaalde oliegeur niet verdrijven, en het ergst van alles was dat de jeneverstank die dag en nacht om hem heen hing, in zijn geest onlosmakelijk verbonden was met de lucht van die —
Hij sprak het woord nooit uit, zelfs niet in zijn gedachten, en voorzover mogelijk haalde hij ze zich ook nooit voor de geest. Ze waren iets waarvan hij zich halfbewust was, ze zaten vlak bij zijn gezicht, hun geur hing almaar in zijn neusgaten. Toen de jenever in hem opborrelde, liet hij tussen zijn paarse lippen een boer ontsnappen. Hij was dikker geworden sinds ze hem hadden vrijgelaten, en hij had zijn oude gelaatskleur herkregen - méér dan herkregen zelfs. Zijn gelaatstrekken waren grof geworden, de huid van neus en wangen was hard- rood, zelfs de kale schedel was ongezond donkerroze. Een kelner bracht, opnieuw ongevraagd, het schaakbord en het laatste nummer van de *Times,* met de pagina opengeslagen bij het schaakprobleem. Toen hij zag dat Winstons glas leeg was, haalde hij de jeneverfles en vulde hij het. Bestellen hoefde hij nooit. Ze kenden zijn gewoonten. Het schaakbord stond altijd voor hem klaar, zijn hoektafeltje was altijd gereserveerd; zelfs als de zaak vol was, zat hij daar alleen, want niemand werd graag dicht in zijn buurt gezien. Hij gaf zich zelfs nooit de moeite bij te houden hoeveel borrels hij had gehad. Met onregelmatige tussenpozen staken ze hem een goor stukje papier toe en zeiden ze dat dat de rekening was, maar hij had de indruk dat ze hem altijd te weinig berekenden. Het zou geen verschil hebben gemaakt als het andersom was geweest. Hij zat tegenwoordig altijd ruim in zijn geld. Hij had zelfs een baantje, een sinecure, en dat beter betaald werd dan zijn vroegere baan.
De muziek uit het telescherm hield op en een stem begon te spreken. Winston hief zijn hoofd op om te luisteren, maar het was geen nieuws van het front. Het was slechts een korte mededeling van het

Ministerie van Welvaart. In het afgelopen kwartaal had de productie van schoenveters de raming van het Tiende Driejarenplan met achtennegentig procent overtroffen.
Hij bekeek het schaakprobleem en zette de stukken op. Het was een verraderlijk eindspel. 'Wit is aan zet en geeft mat in twee zetten.' Winston keek op naar het portret van Grote Broer. Wit geeft altijd mat, dacht hij met een zekere benevelde mystiek. Altijd, zonder uitzondering, zo is dat geregeld. In geen enkel schaakprobleem sinds het begin van de wereld heeft zwart ooit gewonnen. Symboliseerde dat niet de eeuwige, onveranderlijke triomf van het Goede op het Kwaad? Het enorme gezicht staarde terug, vervuld van kalme macht. Wit geeft altijd mat.
De stem van het telescherm zweeg even en vervolgde toen op andere en veel ernstiger toon: 'Wij vragen uw aandacht voor een belangrijke mededeling om vijftien uur dertig. Vijftien uur dertig! Hoogst belangrijk nieuws. Zorg dat u het niet mist. Vijftien uur dertig!' De blikkerige muziek begon weer.
Winstons hart begon te bonzen. Dat was nieuws van het front; zijn instinct zei hem dat er slecht nieuws op komst was. De hele dag had hij met telkens een flits van opwinding moeten denken aan een verpletterende nederlaag in Afrika. Hij leek te zien hoe het Euraziatische leger door de nimmer overschreden grens brak en als een colonne termieten afdaalde naar het zuidelijkste puntje van Afrika. Waarom hadden ze hen niet kunnen afleiden met een omtrekkende beweging? De kustlijn van West-Afrika stond hem helder voor de geest.
Hij pakte het witte paard en schoof het over het bord. Dat was de juiste plaats. Terwijl hij de zwarte horden naar het zuiden zag ijlen, zag hij een andere troepenmacht, op geheimzinnige wijze geformeerd, die de andere plotseling in de rug aanviel en hun verbindingen over land en zee afsneed. Hij voelde dat hij, door zijn wil, die andere troepenmacht opriep. Maar hij moest snel handelen. Als ze heel Afrika in handen kregen, als ze vliegvelden en duikbootbases bij de Kaap hadden, zou Oceanië doormidden gehakt zijn. Dat zou van alles kunnen betekenen: nederlaag, ineenstorting, de herverdeling van de wereld, de vernietiging van de Partij! Hij haalde diep adem. Een uiterst zonderlinge mengeling van gevoelens - maar mengeling was niet het juiste woord; het waren eerder opeenvolgende lagen van gevoelens, waarvan je niet kon uitmaken welke laag de diepste was - worstelden in zijn innerlijk.
De opwinding trok weg. Hij zette het witte paard terug op zijn plaats, maar hij kon het schaakprobleem nu niet echt goed bestuderen. Zijn gedachten dwaalden weer af. Onbewust haast schreef hij met zijn vinger in het stof op het tafeltje:
2 + 2 = 5
'Ze kunnen niet in je binnenste komen,' had zij gezegd. Maar ze konden wel in je binnenste komen. 'Wat hier met je gebeurt is *definitief,'* had O'Brien gezegd. Dat was waar. Er waren dingen, je eigen daden, waarvan je niet kon herstellen. Er was iets gedood in je hart: uitgebrand, weggeschroeid.
Hij had haar gezien; hij had haar zelfs gesproken. Gevaar school daar niet in. Hij wist, instinctief als het ware, dat ze nu haast geen belang meer stelden in zijn doen en laten. Hij had een afspraakje kunnen maken om haar nog eens te zien als één van hen daaraan behoefte had gehad. Ze waren elkaar eigenlijk bij toeval tegengekomen. Het was in het park, op een ellendige, ijskoude dag in maart, toen de aarde van ijzer leek en al het gras dood scheen en nergens een knop te bekennen was, afgezien van een paar krokussen die hun kopjes hadden opgestoken om door de wind uiteen te worden gereten. Hij was snel doorgelopen, met ijskoude handen en tranende ogen, en toen zag hij haar, nog geen tien meter van zich vandaan. Hij zag meteen dat ze veranderd was, op een moeilijk te definiëren wijze. Ze

liepen haast zonder een teken van herkenning langs elkaar, toen was hij omgekeerd en haar nagelopen, zonder veel belangstelling. Hij wist dat het niet gevaarlijk was, niemand zou enige aandacht aan hen schenken. Ze zei niets. Ze liep schuin weg over het gras, als om hem af te schudden, en leek er toen in te berusten dat hij naast haar kwam lopen. Even later bereikten ze een bosje rafelige, bladerloze struiken - je kon je er niet verschuilen en ze boden ook geen bescherming tegen de wind. Ze bleven staan. Het was gemeen koud. De wind gierde door de takken en rukte aan de schaarse krokussen die er vuil uitzagen. Hij legde zijn arm om haar middel.

Er was geen telescherm, maar er waren ongetwijfeld verborgen microfoons; bovendien kon iedereen hen zien. Het deed er niet toe. Niets deed ertoe. Ze hadden op de grond kunnen gaan liggen en *het doen,* mochten ze daaraan behoefte hebben gehad. Hij werd koud van afschuw bij de gedachte daaraan. Ze reageerde totaal niet op zijn arm om haar heen; ze probeerde niet eens zich los te maken. Haar gezicht was vaal geworden, en over haar voorhoofd en slaap, gedeeltelijk verborgen onder haar haar, liep een lang litteken; maar dat was niet waardoor ze zo veranderd was. Het was haar middel; dat was dikker geworden en, wat hem verraste, minder soepel. Hij herinnerde zich dat hij eens, nadat ergens een raket- bom was neergekomen, had geholpen een lijk uit de puinhopen te slepen, en hoe verbaasd hij was geweest, niet alleen over het ongelooflijke gewicht daarvan, maar ook over de starheid en de slechte hanteerbaarheid, waardoor het eerder op steen leek dan op vlees. Zo voelde haar lichaam nu aan. Hij bedacht dat haar huid nu heel anders zou aanvoelen dan vroeger.

Hij deed geen poging haar te kussen, en ze zeiden ook niets. Terwijl ze terugliepen over het gras, keek ze hem voor het eerst recht in zijn gezicht. Het was maar een vluchtige blik, vol afkeer en verachting. Hij vroeg zich af of die afkeer alleen op het verleden gebaseerd was, of ook werd veroorzaakt door zijn opgeblazen gezicht en de tranen die door de wind nog steeds over zijn wangen liepen. Ze gingen op twee ijzeren stoelen zitten, naast elkaar, maar niet te dicht bij elkaar. Hij merkte dat ze iets wilde zeggen. Ze verschoof haar plompe voet een paar centimeter en liet opzettelijk een twijg knappen. Haar voeten leken breder te zijn geworden, zag hij.

'Ik heb je verraden,' zei ze bot.

'Ik heb jou ook verraden,' zei hij.

Opnieuw wierp ze hem een snelle blik vol afkeer toe.

'Soms,' zei ze, 'bedreigen ze je ergens mee - iets waar je niet tegenop kunt, waar je zelfs niet aan kunt denken. En dan zeg je: "Doe het niet bij mij, doe het bij iemand anders, doe het bij die-en-die." En misschien doe je later alsof dat maar een slimmigheidje is geweest, dat je het alleen maar hebt gezegd om ze te laten ophouden, dat je het niet echt hebt gemeend. Maar dat is niet waar. Op het moment dat het gebeurt meen je het wel degelijk. Je denkt dat er geen andere manier is om jezelf te redden, en je bent volkomen bereid jezelf op die manier te redden. Je *wilt dax* het bij die ander zal gebeuren. Het kan je niets verdommen wat zij moeten lijden. Het enige waar je om geeft, dat ben je zelf.'

'Het enige waar je om geeft, dat ben jezelf,' echode hij.

'En daarna voel je niet meer hetzelfde voor die ander.'

'Nee,' zei hij, 'je voelt niet meer hetzelfde.'

Verder leken ze niets meer te zeggen te hebben. De wind plakte hun dunne overalls tegen hun lijf. Vrijwel op slag werd het gênant om daar zo zwijgend te zitten; bovendien was het te koud om stil te zitten. Zij mompelde iets over de ondergrondse die ze moest halen, en stond op om te vertrekken.

'We moeten elkaar nog eens zien,' zei hij.

'Ja,' zei ze, 'we moeten elkaar nog eens zien.'
Besluiteloos volgde hij haar nog een eindje, een halve stap achter haar. Ze zeiden niets meer tegen elkaar. Ze probeerde niet echt hem kwijt te raken, maar liep wel zo snel dat ze voorkwam dat hij naast haar kon komen. Hij had zich voorgenomen haar te begeleiden tot het station van de ondergrondse, maar opeens leek die naloperij in de kou zinloos en ondraaglijk. Hij werd overweldigd door een verlangen, niet zozeer om Julia te verlaten, als wel om terug te keren naar café De Kastanjeboom, dat nog nooit zo aantrekkelijk was geweest als nu. Vol heimwee zag hij zijn hoektafeltje voor zich, met de krant en het schaakbord en de eeuwige jeneverstroom. Bovenal, daarbinnen zou het warm zijn. Het volgende moment had hij, niet geheel bij toeval, een groepje mensen tussen hen in laten komen. Hij deed een lauwe poging haar in te halen, begon toen langzamer te lopen, keerde om en liep de andere kant uit. Toen hij vijftig meter verderop was, keek hij achterom. Het was niet druk in de straat, maar hij kon haar al niet meer onderscheiden. Ze had elk van een tiental haastig voortlopende figuren kunnen zijn. Misschien was haar lichaam, dikker nu, en minder soepel, van achteren niet meer herkenbaar.
'Op het moment dat het gebeurt,' had ze gezegd, 'meen je het wel degelijk.' Hij had het inderdaad gemeend. Hij had het niet alleen maar gezegd, hij had het gewild. Hij had gewild dat zij en niet hij werd overgeleverd aan de...
Er was iets veranderd in de muziek die uit het telescherm sijpelde. Je hoorde nu een krakende en honende klank. En toen - misschien gebeurde het niet echt, wellicht was het slechts een herinnering in de vorm van geluid - zong een stem:
Onder de brede kastanjelaar
Verkochten jij en ik elkaar—
De tranen kwamen in zijn ogen. Een voorbijlopende kelner zag dat zijn glas leeg was en kwam terug met de jeneverfles.
Hij pakte zijn glas en rook eraan. Het spul werd niet minder, maar méér afgrijselijk met elke slok die hij nam. Maar het was het element geworden waarin hij zich thuisvoelde. Het was zijn leven, zijn dood en zijn opstanding. Het was de jenever die hem elke avond bewusteloos maakte, en de jenever die hem elke ochtend weer liet opleven. Als hij wakker werd, zelden vóór elfhonderd, met plakkerige oogleden, een mond die in brand stond en een rug die gebroken leek, zou hij niet eens uit zijn horizontale houding overeind hebben kunnen komen als hij de fles en het theekopje de avond tevoren niet naast zijn bed had klaargezet. Daarna zat hij met een glazig gezicht, de fles binnen handbereik, naar het telescherm te luisteren. Van vijftien tot sluitingstijd was hij stamgast in De Kastanjeboom. Niemand bekommerde er zich meer om wat hij deed, geen fluit die hem wekte, geen telescherm dat hem vermanend toesprak. Een enkele keer, tweemaal per week misschien, ging hij naar een stoffig kantoor, dat er vergeten uitzag, in het Ministerie van Liefde, waar hij wat werk deed, of iets wat ze werk noemden. Hij was benoemd in een subcommissie van een subcommissie die was voortgesproten uit een van de talloze commissies die zich bezighielden met kleine problemen die zich voordeden bij de samenstelling van de elfde druk van het Nieuwspraakwoordenboek. Ze hielden zich onledig met het opstellen van iets wat een Interim-Rap- port heette, maar waarover ze nu eigenlijk rapport uitbrachten had hij nooit precies kunnen ontdekken. Het had iets te maken met de vraag of komma's binnen haakjes moeten worden geplaatst of daarbuiten. Er zaten nog vier anderen in de commissie, allemaal mensen als hijzelf. Er waren dagen dat ze bijeenkwamen en vervolgens weer uiteengingen, omdat ze openlijk moesten toegeven dat er eigenlijk niets te doen viel. Er waren echter ook dagen dat

ze haast gretig aan het werk togen en met veel vertoon de notulen afhandelden en begonnen aan het opstellen van uitvoerige memoranda die nooit werden afgemaakt - dat de kwestie waarover ze het zogenaamd hadden, buitengewoon ingewikkeld en duister werd, dat ze spits kibbelden over definities, ellenlang uitweidden, ruzie zochten - dat ze zelfs dreigden het hogerop te zoeken. En dan, plotseling, week het leven weer uit hen en zaten ze rond de tafel elkaar aan te staren met uitgebluste ogen, als geesten die verdwenen bij het eerste hanengekraai.

Het telescherm was even stil. Winston hief zijn hoofd weer op. Het nieuwsbulletin! Maar nee, er kwam alleen andere muziek. Hij had de kaart van Afrika binnen op zijn oogleden. De marsrichting van de legers was een diagram: een zwarte pijl die loodrecht omlaag naar het zuiden schoot, en een witte pijl die horizontaal naar het oosten schoot, over het uiteinde van de eerste heen. Als om geruststelling te zoeken keek hij op naar het onverstoorbare gelaat op het portret. Was het denkbaar dat de tweede pijl misschien helemaal niet bestond?

Zijn belangstelling verflauwde weer. Hij nam nog een slok jenever, pakte het witte paard en deed een aarzelende zet. Schaak. Maar het was kennelijk niet de juiste zet, want...

Ongevraagd dook een herinnering op in zijn geest. Hij zag een kamer bij kaarslicht, met een breed bed en een witte sprei, en zichzelf als jongen van negen of tien; hij zat op de grond terwijl hij een dobbelbeker schudde en opgewonden lachte. Zijn moeder zat tegenover hem en lachte ook.

Het moest ongeveer een week voor haar verdwijning zijn geweest. Het was een moment van verzoening, toen de knagende honger in zijn buik vergeten was en zijn vroegere liefde voor haar tijdelijk was opgeleefd. Hij herinnerde zich die dag goed, een dag van gietende stortbuien, toen de regen langs de ruit neerstroomde en het licht binnenshuis te zwak was om bij te lezen. De verveling van de twee kinderen in de donkere, benauwde slaapkamer was ondraaglijk geworden. Winston had gejengeld en gezeurd, tevergeefs om eten gevraagd, hij had lopen kniezen, alles van zijn plaats gehaald en tegen de lambrisering geschopt tot de buren tegen de muur bonsden, terwijl het kleinere kind af en toe huilde. Ten slotte had zijn moeder gezegd: 'Als je nou zoet bent, ga ik speelgoed voor je kopen. Mooi speelgoed, je zult het prachtig vinden'; en toen was ze uitgegaan in de regen, naar een klein warenhuis in de buurt dat af en toe nog wel eens open was, en ze was teruggekomen met een kartonnen doos waarin het spel Slangen en Ladders zat. Hij kon zich nog herinneren hoe het natte karton had geroken. Het spel was armzalig uitgevoerd — het bord was gebarsten en de houten dobbelsteentjes waren zo slordig gezaagd dat ze haast niet op hun kant wilden blijven liggen. Winston had het geheel humeurig en zonder belangstelling bekeken, maar toen had zijn moeder een stompje kaars aangestoken en waren ze op de vloer gaan zitten spelen. Al gauw was hij geweldig opgewonden geraakt en gierde hij van het lachen als de papieren poppetjes vol hoop de ladders beklommen en dan weer naar beneden gleden langs de slangen, bijna terug naar af. Ze hadden acht spelletjes gedaan en er elk vier gewonnen. Zijn zusje, dat nog te jong was om te begrijpen waar het om ging, had rechtop tegen een kussen gezeten en gelachen omdat de anderen lachten. Een hele middag waren ze samen gelukkig geweest, net als in zijn vroege jeugd.

Hij verdrong het beeld uit zijn geest. Het was een onjuiste herinnering. Soms had hij last van onjuiste herinneringen. Dat was niet zo erg, zolang je ze maar herkende. Sommige dingen waren gebeurd, andere waren niet gebeurd. Hij keek weer naar het schaakbord en pakte het witte paard. Vrijwel op hetzelfde moment viel het kletterend terug op het bord. Hij was opgeschrikt, als door een speld gestoken.

Een schelle trompetstoot had de lucht verscheurd. Het was het extra nieuwsbulletin. Een overwinning! Als een trompetstoot voorafging aan het nieuws betekende dat altijd een overwinning. Een soort elektrische opwinding ging door het café. Zelfs de kelners waren overeind gesprongen en hadden de oren gespitst.

Het trompetgeschal had plaatsgemaakt voor een geweldig lawaai. Een opgewonden stem rebbelde uit het telescherm, maar meteen al werd die vrijwel overstemd door een brullend gejubel buiten. Het nieuws was als een lopend vuurtje door de straten gegaan. Hij kon net genoeg verstaan van wat het telescherm zei om te begrijpen dat inderdaad was gebeurd wat hij voorzien had: heimelijk was een grote vloot bijeengebracht, plotseling was de vijand in de rug aangevallen, de witte pijl was over het uiteinde van de zwarte geschoten. Gedeelten van triomfantelijke zinnen drongen door het rumoer:

'Enorme strategische manoeuvre - volmaakte coördinatie - allen op de vlucht geslagen - een half miljoen krijgsgevangenen — volslagen gedemoraliseerd - beheersen heel Afrika — brengen het einde van de oorlog binnen afzienbaar bereik — overwinning - grootste zege in de geschiedenis van de mensheid - zege, zege, zege.'

Onder de tafel maakten Winstons voeten krampachtige bewegingen. Hij had zich niet van zijn plaats verroerd, maar in zijn geest liep hij te rennen, hard te rennen, was hij bij de menigte buiten en juichte hij zich schor.

Hij keek weer omhoog naar het portret van Grote Broer. De reus die schrijlings op de wereld stond! De rots waarop de horden van Azië tevergeefs te pletter liepen! Hij bedacht dat hij tien minuten geleden nog - ja, tien minuten maar - een tweeslachtig gevoel in zijn hart had geconstateerd, toen hij zich afvroeg of het nieuws van het front van triomf of van nederlaag zou spreken. Ah, het was méér dan een Eurazia- tisch leger dat verslagen was! Er was heel wat in hem veranderd sinds die eerste dag in het Ministerie van Liefde, maar de uiteindelijke, onmisbare, heilzame verandering had nooit plaatsgevonden, tot op dit ogenblik.

De stem uit het telescherm ging nog steeds verder met verhalen over gevangenen en buit en slachtingen, maar het gejuich buiten was nu wat afgenomen. De kelners gingen weer aan hun werk. Een van hen kwam aanlopen met de jenever- fles. Winston, die in een verrukkelijke droom was verzonken, merkte niet eens dat zijn glas werd volgeschonken. Hij liep niet meer te rennen of te juichen. Hij was weer in het Ministerie van Liefde, en alles was vergeven, zijn ziel was wit als sneeuw. Hij stond in het beklaagdenbankje, bekende alles, maakte iedereen verdacht. Hij liep door de gang met de witte tegels, met het gevoel dat hij in het zonlicht liep, en met een gewapende bewaker achter zich. De kogel waarnaar hij al die tijd had verlangd, drong zijn hersens binnen.

Hij staarde omhoog naar het enorme gezicht. Veertig jaar had het hem gekost voordat hij geleerd had wat voor glimlach schuilging onder de donkere snor. O wrede, nodeloze misvatting! O koppige, eigenzinnige afdwaling van die liefhebbende borst! Twee tranen die naar jenever riekten, biggelden aan weerszijden van zijn neus naar beneden. Maar het was goed zo, alles was goed, de strijd was gestreden. Hij had de overwinning op zichzelf behaald. Hij had Grote Broer lief.

EINDE

Appendix

De beginselen van Nieuwspraak

Nieuwspraak was de officiële taal van Oceanië en was bedoeld ter voorziening in de ideologische behoeften van Eng- soc, het Engelse socialisme. In het jaar 1984 was er nog niemand die Nieuwspraak gebruikte als enig communicatiemiddel, gesproken of geschreven. De hoofdartikelen in de *Times* waren in deze taal gesteld, maar dat was een krachttoer waartoe alleen een specialist in staat was. Men verwachtte dat Nieuwspraak ten slotte tegen het jaar 2050 Oudspraak (of Algemeen Beschaafd, zoals wij zouden zeggen) zou hebben verdrongen. Inmiddels won de taal gestadig veld omdat alle partijleden de neiging hadden steeds meer woorden en grammaticale constructies uit Nieuwspraak in hun dagelijkse omgangstaal op te nemen. De versie die in 1984 in zwang was en vastgelegd was in de negende en tiende druk van het Nieuw- spraakwoordenboek was voorlopig en bevatte tal van overbodige woorden en archaïsche combinatievormen die later geschrapt zouden worden. Wij houden ons hier bezig met de definitieve, volmaakte versie zoals die zou worden vastgelegd in de elfde druk van het woordenboek.

Het was niet alleen de bedoeling van Nieuwspraak te voorzien in een expressiemiddel voor de wereldbeschouwing en de denkgewoonten die de aanhangers van Engsoc hoorden te hebben, maar ook om alle andere manieren van denken onmogelijk te maken. De bedoeling was, als Nieuwspraak eenmaal voorgoed aanvaard was, en Oudspraak vergeten, dat een ketterse gedachte - dat wil zeggen: een gedachte die afweek van de beginselen van Engsoc — letterlijk ondenkbaar zou zijn, althans voorzover gedachten afhankelijk zijn van woorden. De woordenschat was zodanig samengesteld dat men nauwkeurig en vaak heel vernuftig uitdrukking kon geven aan elke opinie die een partijlid kon willen uitspreken, onder uitsluiting van alle andere gedachten, en tevens van de mogelijkheid langs een omweg daartoe te komen. Voor een deel bereikte men dat door het bedenken van nieuwe woorden, maar in hoofdzaak door het schrappen van ongewenste woorden en door de resterende woorden te ontdoen van onrechtzinnige betekenissen en, voorzover mogelijk, alle bijbetekenissen. We zullen een voorbeeld geven. Het woord *vrij* bestond nog wel in Nieuwspraak, maar het kon alleen gebruikt worden in mededelingen als: 'Deze hond is vrij van vlooien' of: 'Dit veld is vrij van onkruid'. Het kon niet gebruikt worden in de oude betekenis van 'politiek vrij' of'intellectueel vrij', omdat politieke vrijheid en vrijheid van denken zelfs als begrip niet meer bestonden, en men daarvoor dus ook geen aanduidingen nodig had. Nog afgezien van de uitroeiing van uitgesproken ketterse woorden werd inkrimping van de woordenschat beschouwd als een doel in zichzelf: geen woord dat misbaar was mocht blijven bestaan. Nieuwspraak was niet ontworpen om de denkruimte te vergroten, maar om die te *verkleinen,* en dat doel werd indirect gesteund door de keuze tot een minimum te beperken.

Nieuwspraak was gebaseerd op onze taal, zoals we die nu kennen, al zouden tal van Nieuwspraakzinnen, zelfs als ze geen neologismen bevatten, nauwelijks begrijpelijk zijn voor iemand uit onze eigen tijd. Nieuwspraakwoorden werden verdeeld in drie afzonderlijke soorten, die bekendstonden als Woordenlijst A, Woordenlijst B (ook wel samengestelde woorden genoemd) en Woordenlijst c. Het is het eenvoudigst elke soort afzonderlijk te bespreken, maar de grammaticale bijzonderheden van de taal kunnen behandeld worden in het deel dat gewijd is aan Woordenlijst A, omdat voor alle drie de groepen dezelfde regels golden.

Woordenlijst A. Woordenlijst A bestond uit de woorden die nodig waren voor het dagelijks leven - voor dingen als eten, drinken, werken, je aankleden, de trap op- en afgaan, het rijden in voertuigen,

tuinieren, koken en dergelijke. Deze lijst bestond vrijwel geheel uit woorden die wij al hebben — woorden als*slag, loop, hond, boom, suiker, buis, veld*— maar vergeleken met de huidige woordenschat was hun aantal buitengewoon klein, terwijl de betekenis veel nauwkeuriger was gedefinieerd. Alle dubbelzinnigheden en betekenisnuances waren weggezuiverd. Voorzover dit kon worden verwezenlijkt was een Nieuwspraakwoord van deze soort eenvoudig een staccato-klank die één nauw omschreven begrip weergaf. Het zou volslagen onmogelijk zijn geweest Woordenlijst A te gebruiken voor literaire doeleinden of voor politieke of filosofische gesprekken. De lijst was alleen bedoeld om uitdrukking te geven aan eenvoudige, gerichte gedachten, meestal met betrekking tot concrete voorwerpen of fysieke handelingen.

De grammatica van Nieuwspraak had twee opvallende kenmerken. Het eerste was dat vrijwel alle zinsdelen onderling verwisselbaar waren. Elk woord in de taal (en dat gold in principe zelfs voor zeer abstracte woorden als *indien* of *wanneer)* kon gebruikt worden als werkwoord, zelfstandig naamwoord, bijvoeglijk naamwoord of bijwoord. Tussen het werkwoord en het zelfstandig naamwoord bestond, wanneer ze dezelfde stam hadden, nooit enig verschil, en deze regel leidde vanzelf tot de verdwijning van tal van archaïsche vormen. Het woord *gedachte* bijvoorbeeld bestond niet in Nieuwspraak. In plaats daarvan had men*denk,* dat tegelijkertijd dienstdeed als zelfstandig naamwoord en werkwoord. Hierbij werd geen etymologisch beginsel gevolgd: in sommige gevallen had men het oorspronkelijke zelfstandig naamwoord uitverkoren, in andere gevallen het werkwoord. Zelfs als een zelfstandig naamwoord en een werkwoord met verwante betekenis geen etymologisch verband hadden, werd vaak het een of het ander afgeschaft. Er bestond bijvoorbeeld geen woord als *snijden*, want de betekenis daarvan werd voldoende gedekt door het zelfstandig-naamwerkwoord *mes.* Bijvoeglijke naamwoorden werden gevormd door het zelfstandig- naamwerkwoord te voorzien van het suffix *-vol,* en bijwoorden kregen het suffix - *wijs.* Zo betekende bijvoorbeeld *snel-* w/'vlug', en *snelwijs'ï)\'mgs.*

Enkele van onze huidige bijvoeglijke naamwoorden, zoals *goed, sterk, groot, zwart, zacht* werden behouden, maar alles bij elkaar genomen waren dat er heel weinig. Er bestond slechts weinig behoefte aan omdat bijna elke betekenis van een bijvoeglijk naamwoord kon worden verkregen door -vol achter een zelfstandig-naamwerkwoord te plaatsen. Van de bijwoorden die wij nu kennen werd er niet een behouden, afgezien van de paar die toch al eindigden op - *wijs:* het suffix *-wijs* was onveranderlijk. Het woord *wel* bijvoorbeeld werd vervangen door*goedwijs.*

Bovendien kon elk woord - en ook dat was in beginsel weer van toepassing op alle woorden in de taal — in zijn tegendeel worden veranderd door het te voorzien van het prefix *on-,* of het kon versterkt worden door het prefix *plus-,* en voor nog meer nadruk *dubbelplus-*. Zo betekende bijvoorbeeld *onkoud* 'warm', terwijl *pluskoudt*n *dubbelpluskoud*respectievelijk betekenden 'heel koud' en 'buitengewoon koud'. Het was ook mogelijk, net als in de tegenwoordige taal, de betekenis van vrijwel elk woord te wijzigen door het te koppelen aan een voorzetsel bij wijze van prefix, zoals *ante-, post-, op-, neer-* enzovoort. Met deze methoden bleek het mogelijk de woordenschat enorm in te krimpen. Als men bijvoorbeeld een woord had als *goed,* bestond er geen behoefte aan een woord als*slecht,* omdat de nodige betekenis even goed - en eigenlijk beter - werd uitgedrukt door *ongoed.* Het enige dat men hoefde te doen in alle gevallen waar twee woorden een natuurlijk paar van tegenstellingen vormden, was beslissen welk van de twee zou worden afgeschaft. *Donker* bijvoorbeeld kon worden vervangen door *onlicht,* of *licht* door *ondonker,* al naar men prefereerde.

Het tweede kenmerk van de Nieuwspraakgrammatica was de regelmatigheid. Afgezien van enkele uitzonderingen, die hieronder genoemd worden, volgden alle verbuigingen dezelfde regels. De werkwoordstijden kenden voor alle personen enkel- en meervoud slechts één vorm. Zo eindigde voor alle werkwoorden de onvoltooid verleden tijd op *-deoï-te,* en het verleden deelwoord begon met *ge-* en eindigde op *-doï-t.* De onvoltooid verleden tijd van *stelen* was *steelde* (wij steel- de), het verleden deelwoord van *denk* (denken) was *gedenkt,* enzovoort, in de hele taal, terwijl alle vormen als*zwom, gaf, bracht, nam, genomen* enzovoort werden afgeschaft. Het meervoud van de zelfstandige naamwoorden werd altijd gevormd door achtervoeging van *-en* of *-n.* De meervoudsvormen van *bakker, ei, kind* luidden *bakkeren, eien, kinden.* De trappen van vergelijking van de bijvoeglijke

naamwoorden werden steeds gevormd door toevoeging van *-er, -st (goed, goeder, goedst*), terwijl de onregelmatige vormen werden afgeschaft, evenals de combinaties met *meer en meest.*
De enige woordsoorten waar men nog onregelmatige buigingsvormen duldde waren de persoonlijke, betrekkelijke en aanwijzende voornaamwoorden en de hulpwerkwoorden. Die volgden nog hun oude regels, alleen was *wien* als overbodig geschrapt. Ook bestonden er bepaalde onregelmatigheden in de woordvorming als gevolg van de behoefte aan snel en vlot spreken. Een woord dat moeilijk uitspreekbaar was of gemakkelijk verkeerd kon worden verstaan, werd *ipso facto* als een slecht woord beschouwd: soms werden daarom, ter wille van de welluidendheid, extra letters in een woord geplaatst, of hield men een archaïsche vorm aan. Maar behoefte daaraan voelde men hoofdzakelijk in verband met Woordenlijst **B.** *Waarom* men zo veel betekenis hechtte aan de vergemakkelijking van de uitspraak zal verderop in dit appendix worden uitgelegd.

Woordenlijst B. Woordenlijst **B** bestond uit woorden die opzettelijk voor politieke doeleinden waren gemaakt; dat wil zeggen: woorden die niet alleen altijd een politieke strekking hadden, maar ook bedoeld waren om de gewenste geestesgesteldheid op te dringen aan degene die ze gebruikte. Zonder volledig inzicht in de beginselen van Engsoc was het moeilijk deze woorden op de juiste wijze te gebruiken. In sommige gevallen konden ze in Oudspraak vertaald worden, of zelfs in woorden uit Woordenlijst **A**, maar dat eiste meestal een uitvoerige omschrijving en daarbij gingen steeds bepaalde bijbetekenissen verloren. De **B**-woorden waren een soort verbaal steno, waarbij dikwijls hele reeksen denkbeelden werden samengevat in enkele lettergrepen; tegelijkertijd waren ze nauwkeuriger en krachtiger dan normale taal.
De **B**-woorden waren allemaal samengestelde woorden.